

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**YENİ SAĞ SİYASAL ANLAYIŞ VE SİYASETİN FİNANSMANI:
ABD VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR ANALİZ**

(DOKTORA TEZİ)

Mehmet Şirin ÇETİN

BURSA-2021

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**YENİ SAĞ SİYASAL ANLAYIŞ VE SİYASETİN FİNANSMANI:
ABD VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR ANALİZ**

(DOKTORA TEZİ)

Mehmet Şirin ÇETİN

Danışman:

Prof. Dr. Bekir PARLAK

BURSA-2021

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Mehmet Şirin ÇETİN
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Tezin Niteliği : Doktora Tezi
Sayfa Sayısı :xiv+226
Mezuniyet Tarihi :
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Bekir PARLAK

YENİ SAĞ SİYASAL ANLAYIŞ VE SİYASETİN FİNANSMANI: ABD VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR ANALİZ

Yeni Sağ siyasal anlayış ile birlikte devlet bir anlamda asli sınırlarına çekilmiş, temel görevleri olan kamusal hizmetler dışında kalan diğer hizmetleri piyasa koşullarına bırakmıştır. Devletin bu kararı sonrası boşalan alanlara piyasa koşullarında faaliyet gösteren finans sahipleri girmeye başlamıştır. Yeni dönemde oluşan bu yeni durum devlet toplum iç içe geçmesini de bir anlamda hızlandırmıştır. Toplumun devlete sirayet aracı demokrasi iken, devletin topluma sirayet aracı ise bürokrasidir. Karşılıklı ilişki sarmalında bir birini besleyen bu iki kutbun ilişkisinden modern bir kavram olan “*Siyasetin Finansmanı* “ doğmuştur. Siyasetin Finansmanı, seçimleri kazanarak seçmeni temsil etmek isteyen parti ve adayların kampanyalarını sürdürmek için ihtiyaç duydukları nakdi ve nakdi olmayan bütün olanakları kapsayan geniş bir kavramdır. Günümüz koşullarında siyasal faaliyetlerin sürdürülebilmesi için olmazsa olmaz bir araç haline gelen finansman desteğinin elde ediliş biçimi konumuz açısından dikkate değerdir. Demokrasi ile yönetilen hemen hemen her ülkede parti ve adaylara kamusal finansman olanağı sunulmaktadır. Ancak bu kaynağın yetersiz kalması parti ve adayları özel bağışlara başvurmaya zorlamaktadır. Özel bağışların siyasal alana girişi düzenleme ve yaptırıma tabi tutulmaz ise demokrasi kurumuna ciddi zarar verme potansiyeli bulunmaktadır. Alınacak tedbirlerin başarılı olması için bütün paydaşların ortak sorumluluk alması gerekmektedir. Köklü bir demokrasi geleneğine sahip olan ve bu geleneği halen sürdürdüğüne inanılan ABD’de siyasi parti ve adayların özel kişiler

tarafından finanse edilmesi artık yerleşik bir gelenek haline gelmiştir. Türkiye’de ise bu konu hakkındaki tartışmalar halen oturmuş sayılmaz ve olgunlaşarak kabul görmesi zaman alabilir. Alan araştırmasındandan elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda da Türkiye’deki seçmenin bu konu hakkında nispeten olumsuz bir görüşe sahip olduğu görülmektedir. Yani araştırmaya katılan kişilere göre siyasetin özel kişiler tarafından finanse edilmesi katılım amacıyla yapılsa da çoğunlukla bir çıkara dayanabilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yeni Sağ, Demokrasi, Bürokrasi, Seçmen, Siyasetin Finansmanı, ABD, Türkiye, Alan Araştırması

ABSTRACT

Writer's Name	: Mehmet Şirin ÇETİN
University	: Bursa Uludağ University
Institue	: Social Sciences Institue
Anabilim Dalı	: Political Science and Public Administration
Bilim Dalı	: Political Science and Public Administration
Tezin Niteliği	: PhD
Sayfa Sayısı	: xiv+226
Mezuniyet Tarihi	:
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Bekir PARLAK

THE NEW RIGHT POLITICAL UNDERSTANDING AND THE FINANCE OF POLITICS: AN ANALYSIS ON USA AND TURKEY

With the New Right political understanding, the state has, in a sense, withdrawn to its fundamental borders and left other services other than public services, which are its main duties, to market conditions. After this decision of the state, financial owners operating under market conditions started to enter the vacant areas. This new situation that occurred in the new period accelerated the intertwining of the state and society in a sense. While the means of influence of society on the state is democracy, the means of influence of the state on society is bureaucracy. The modern concept of “Financing of Politics” was born from the relationship of these two poles that feed each other in the spiral of mutual relationship. Political financing is a broad concept that covers all financial and non-cash opportunities that parties and candidates who want to represent the voter by winning the elections need to continue their campaigns. The way in which financial support is obtained, which has become an indispensable tool for the continuation of political activities in today's conditions is remarkable in terms of our subject. In almost every country governed by democracy, parties and candidates are offered public funding. However, the inadequacy of this resource forces parties and candidates to apply for private donations. If the entry of private donations into the political arena is not regulated and sanctioned, it has the potential to seriously damage the institution of democracy. In order for the measures to be taken to be successful, all stakeholders must take joint responsibility. In the USA, which has a deep-rooted tradition of democracy and is believed to continue this tradition, financing of political

parties and candidates by private individuals has now become an established tradition. In Turkey, on the other hand, the debates on this issue are still not settled and it may take time for it to mature and be accepted. As a result of the analysis of the data we obtained from our field research, it is seen that the voters in Turkey have a relatively negative opinion on this issue. In other words, according to the people who participated in the research, the financing of politics by private individuals can mostly be based on an interest, even if it is for the purpose of participation.

Key words : New Right, Democracy, Bureaucracy, Voter, Finance of Politics, USA, Turkey, Field Research

TEŞEKKÜR

Akademik hayatımın bu önemli aşamasında yanımda olan ve gelişimime katkı sunan başta değerli hocam Prof. Dr. Bekir PARLAK'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca katkı sağlayan jüri üyeleri Prof. Dr. Mustafa SEVÜKTEKİN'e, Prof. Dr. Bayram COŞKUN'a, Prof. Dr. Abdullah KIRAN'a, Doç. Dr. Yasemin KAYA, rahmetli Prof. Dr. Neslihan SAM'a, Doç. Dr. Adem PALABIYIK'a ve bu zorlu süreçte benden desteğini esirgemeyen eşim Sevda ÇETİN'e sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ SAĞ SİYASAL ANLAYIŞ: SİYASETTE YENİ BAKIŞ VE DEVLETİ YENİDEN KONUMLANDIRMAK

1. YENİ SAĞ SİYASAL ANLAYIŞ.....	10
1.1. Keynesyen Politikalar Ve Müdahaleci Devlet Anlayışı.....	11
1.2. Refah Devleti Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi	12
1.3. Refah Devleti Düşüncesinin Krizi ve Çöküşü.....	15
1.4. Yeni Sağ Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi	16
2. YENİ SAĞ'I OLUŞTURAN TEMEL DÜŞÜNSEL BİLEŞENLER: ÇELİŞKİLERİN MUHTEŞEM UYUMU	19
2.1. Neo-Liberalizm	20
2.1.1. Liberalizm: Devletin Konumunu Tartışmak	20
2.1.1.1. Bireycilik.....	22
2.1.1.2. Özgürlük: Hayek Perspektifi	23
2.1.1.3 Akılcılık-Rasyonalizm	25
2.1.1.4. Eşitlik	26
2.1.1.5. Hoşgörü	26
2.1.1.6. Rıza	26
2.1.1.7. Anayasacılık.....	27
2.1.1.8. Piyasa Ekonomisi	27
2.1.1.9. Sınırlı Devlet	28
2.1.2. Sosyal Liberalizm: Liberalizm'e Yeni Bakış	28
2.1.3. Neo-Liberalizm: Liberalizmi Yeniden Düşünmek.....	29
2.1.3.1. Avusturya Okulu	30
2.1.3.1.1. Friedrich Hayek ve Düşüncesi	31
2.1.3.1.2. Michael Oakeshott ve Düşüncesi	32
2.1.4. Chicago Okulu	33

2.1.5. Virginia Politik İktisat Okulu: Kamu Tercihi	33
2.2. Yeni Muhafazakarlık.....	34
2.2.1. Muhafazakarlık: Geleneği Koruma Tutkusu.....	34
2.2.1.1. Gelenek	36
2.2.1.2. Hiyerarşi.....	37
2.2.1.3. Otorite	38
2.2.2. Yeni Muhafazakarlık: Muhafazakarlık'ı Yeniden Düşünmek	38
3. YENİ SAĞ VE KÜRESELLEŞME: DEVLET'İN VE SERMAYE'NİN POZİSYONUNU TARTIŞMAK	40
4. YENİ SAĞ'IN EYLEME GEÇME DİNAMİKLERİ.....	44
4.1. Özelleştirme	44
4.2. Yerelleşme	45
4.3. Sivilleşme.....	45
5. YENİ SAĞ'IN FİNANSAL EYLEME GEÇME AKTÖRLERİ	46
5.1. International Monetary Fund (IMF)-Uluslararası Para Fonu.....	46
5.2. World Bank-Dünya Bankası	46
5.3. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması.....	47
5.4. Çokuluslu Şirketler	47
1.6. DÜNYADA YENİ SAĞ'IN GELİŞİMİ.....	48
6.1. Amerika Birleşik Devletleri: Reaganizm Felsefesi	48
6.2. İngiltere: Yeni Sağ Tecrübesi ve Thatcherizm'in Başarı Hikayesi	49
6.3. Türkiye: Yeni Sağ'ın Yansımaları ve Özal Politikaları	51
6.3.1. 24 Ocak Kararları.....	52
6.3.2. Özal'lı Yıllar ve Serbest Piyasa Ekonomisi	53
6.3.3. 2000'li Yıllarda ve Günümüzde Türkiye'deki Durum.....	54
7. YENİ SAĞ'IN ELEŞTİRİSİ	56

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASETİN FİNANSMANI OLGUSUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ: EKONOMİNİN DEMOKRASİ ÜZERİNDE HEGEMONYA KURMA ÇABASI

1. SİYASETİN FİNANSMANI: KAVRAMSAL AÇILIM	58
1.1. Siyasetin Finansmanının Kavramsal ve Tarihsel Gelişimi.....	63
1.2. Siyasi Parti ve Adayların Finansmanı ve Finansal Kaynakları	66
1.2.1. Devlet Yardımları.....	66
1.2.2. Özel Bağış ve Yardımlar	71
1.3. Siyasi Parti ve Adayların Harcamaları	74
2. ETİK, ŞEFFAFLIK VE SİYASETİN FİNANSMANI.....	74
2.1. Etik Kavramı ve Siyaset.....	75

2.2. Şeffaflık Kavramı ve Siyaset	77
2.3. Etik ve Şeffaflık Açısından Siyasetin Finansmanı	77
3. YÖNETSEL YOLSUZLUK VE POLİTİK YOZLAŞMA PERSPEKTİFİNDEN SİYASETİN FİNANSMANI	79
3.1. Yolsuzluk: Küresel Kamusal Kötülük	79
3.2. Politik Yozlaşma: Kamu Yararına Halel Getirme.....	83
4. SİYASETİN FİNANSMANI VE DENETİM: MEVCUT DURUM VE ÖNERİLER	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASETİN FİNANSMANINA İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÖRNEK ÜLKE İNCELEMELERİ

1. ABD VE TÜRKİYE’DE SİYASETİN FİNANSMANI.....	93
1.1. ABD’de Genel Olarak Siyasetin Finansmanı.....	93
1.1.1. ABD’nin Seçim Sistemi	93
1.1.2. Parti ve Adayların Genel Durumu.....	94
1.1.3. Siyasetin Finansmanı	95
1.1.4. Devlet Tarafından Sağlanan Yardımlar.....	99
1.1.5. Özel Şahıs ve Kuruluşlar Tarafından Yapılan Bağış ve Yardımlar	101
1.1.6. Siyasi Parti ve Adayların Diğer Gelirleri	104
1.1.6.1. Aidatlar.....	104
1.1.6.1.1. Üye Aidatları.....	104
1.1.6.1.2. Parlamento Üyelik Aidatları.....	104
1.1.6.1.3. Satış Gelirleri ve Diğer Gelirler	104
1.1.6.2. Parti ve Adayların Harcamaları.....	105
1.1.7. Siyasetin Finansmanının Denetimi.....	105
1.2. Türkiye’de Genel Olarak Siyasetin Finansmanı	106
1.2.1. Türkiye’de Seçim Sistemi	106
1.2.2. Siyasi Partiler ve Adayların Genel Durumu.....	107
1.2.3. Siyasetin Finansmanı	109
1.2.4. Devlet Tarafından Yapılan Yardımlar.....	113
1.2.5. Özel Şahıs ve Kuruluşlar Tarafından Yapılan Bağış ve Yardımlar	115
1.2.6. Siyasi Parti ve Adayların Diğer Gelirleri	117
1.2.6.1. Aidatlar.....	117
1.2.6.1.1. Üye Aidatları.....	117
1.2.6.1.2. Parlamento Üyelik Aidatları.....	117
1.2.6.1.3. Adaylık Aidatları.....	117
1.2.6.1.4. Satış Gelirleri ve Diğer Gelirler	118
1.2.6.2. Parti ve Adayların Harcamaları.....	118
1.2.7. Siyasetin Finansmanının Denetimi.....	119

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇMENİN SİYASETİN FİNANSMANI KONUSUNDAKİ ALGISINI ÖLÇMEK: ALAN ARAŞTIRMASININ METODOLOJİSİ VE VERİLERİN ANALİZİ

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	121
2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SORULARI	124
3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	126
4. UYGULANAN ANKET SORU FORMUNUN ÖZELLİKLERİ	128
5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ ÇÖZÜMLEME (İSTATİSTİKİ) TEKNİKLER	128
6. ALAN ARAŞTIRMASI VERİLERİNİN ANALİZİ	129
6.1. Katılımcıların Genel Demografik Özellikleri	129
6.2. Katılımcıların Siyasal Konumlanış Özellikleri	140
6.3. Katılımcıların Siyasal Eyleme Geçme Özellikleri	146
6.4. Katılımcıların Siyasetin Finansmanı Konusundaki Algıları	152
6.5. Tabloların Çapraz Karşılaştırılması ile Analiz	161
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	188
KAYNAKÇA	198
ÖZGEÇMİŞ.....	214
EKLER.....	216

TABLÖLAR

TABLO 1 ÜLKELERE GÖRE SİYASİ PARTİLERE DEVLET YARDIMI VE ŞARTLARI.....	69
TABLO 2 A= 0.05 İÇİN ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜĞÜ	127
TABLO 3 CİNSİYET DAĞILIMI.....	129
TABLO 4 MEDENİ DURUM DAĞILIMI	131
TABLO 5 YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIM.....	132
TABLO 6 ÖĞRENİM DURUMU DAĞILIMI	134
TABLO 7 MESLEK DURUMU DAĞILIMI.....	136
TABLO 8 AYLIK ORTALAMA GELİR DURUMU DAĞILIMI	137
TABLO 9 İKAMET EDİLEN İL DAĞILIMI	139
TABLO 10 KATILIMCILARIN SİYASAL KİMLİK DAĞILIMI	140
TABLO 11 SON YAPILAN SEÇİMLERDE HANGİ PARTİYE OY VERDİKLERİ.....	142
TABLO 12 ÖNÜMÜZDEKİ DÖNEMDE YAPILACAK SEÇİMLERDE HANGİ PARTİYE OY VERMEYİ DÜŞÜNDÜKLERİ.....	144
TABLO 13 SON YAPILAN CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİNDE HANGİ ADAYA OY VERDİKLERİ.	145
TABLO 14 SEMPATİ DUYDUKLARI PARTİ VEYA ADAYA NASIL DESTEK OLDUKLARI	146
TABLO 15 DESTEKLEDİKLERİ PARTİ VEYA ADAY'A BAĞIŞ YAPIP YAPMADIKLARI	147
TABLO 16 BİR ÖNCEKİ SORUYA CEVABINIZ HAYIR İSE BUNUN NEDENİ.....	148
TABLO 17 YAPILAN BAĞIŞ MİKTARI	148
TABLO 18 BAĞIŞ YAPMADA GÜDÜLEN AMAÇ	150
TABLO 19 BAĞIŞ YAPILMADIYSA BUNUN NEDENİ.....	151
TABLO 20 DEVLET YARDIMLARININ YETERLİLİĞİ.....	152
TABLO 21 DEVLET YARDIMLARININ ADİLLİĞİ.....	153
TABLO 22 YARDIMLARIN PARTİ POLİTİKASINA ETKİSİ.....	154
TABLO 23 YARDIMLARIN ÇIKAR AMACIYLA YAPILIP YAPILMADIĞI.....	154
TABLO 24 SİYASETİN PARAYA İHTİYAÇ DUymasının ASIL AMACINA ETKİSİ.....	155
TABLO 25 ÖZEL KİŞİLERİN SİYASETİ FİNANSE ETMESİNİN GEREKLİLİĞİ	156
TABLO 26 ÖZEL KİŞİLERİN SİYASETİ FİNANSE ETMESİNİN ADİLLİĞİ	156
TABLO 27 ÖZEL KİŞİLERİN SİYASETİ FİNANSE ETMESİNİN SEÇİM SONUÇLARINA ETKİSİ.....	157
TABLO 28 ÖZEL KİŞİLERİN SİYASETİ FİNANSE ETMESİNİN SİYASAL HAYATA KATILMA AMACI GÜTMESİ.....	158
TABLO 29 SİYASETİN PARAYA İHTİYAÇ DUymasının YOLSUZLUĞA SEBEP OLUP OLMADIĞI	158
TABLO 30 SİYASETÇİYE MALİ YARDIMDA BULUNAN KİŞİLER VE ÇEVRELER, O SİYASİ PARTİ MERKEZDE YA DA YERELDE İKTİDARA GELDİĞİNDE BU YARDIMIN KARŞILIĞINI BEKLEYEREK YARDIM YAPMAKTADIRLAR.....	159
TABLO 31 TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLERİN VE ADAYLARIN GELİR-GİDER DENETİMİNİN YETERLİ OLUP OLMADIĞI.....	160
TABLO 32 CİNSİYET İLE PARTİ VE ADAYA DESTEK OLMA BİÇİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	161
TABLO 33 CİNSİYET İLE BAĞIŞ YAPILIP YAPILMADIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ	163
TABLO 34 MEDENİ DURUM İLE PARTİ VE ADAYA DESTEK OLMA BİÇİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	164
TABLO 35 MEDENİ DURUM İLE BAĞIŞ YAPILIP YAPILMADIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	165
TABLO 36 YAŞ İLE PARTİ VE ADAYA DESTEK OLMA BİÇİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	166
TABLO 37 YAŞ İLE BAĞIŞ YAPILIP YAPILMADIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ	167
TABLO 38 MESLEK İLE BAĞIŞ YAPILIP YAPILMADIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ	168
TABLO 39 ÖĞRENİM DURUMU İLE PARTİ VE ADAYA DESTEK OLMA BİÇİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	170

TABLO 40 ÖĞRENİM DURUMU İLE BAĞIŞ YAPILIP YAPILMADIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ	172
TABLO 41 AYLIK ORTALAMA GELİR İLE PARTİ VE ADAYA DESTEK OLMA BİÇİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	173
TABLO 42 AYLIK ORTALAMA GELİR İLE BAĞIŞ YAPILIP YAPILMADIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ ..	174
TABLO 43 SİYASETİN FİNANSMANI SORULARI TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİ	175
TABLO 44 KATILIMCILARIN CİNSİYET DEĞİŞKENİ BAKIMINDAN SİYASET FİNANSMANI SİYASETÇİNİN PARAYA İHTİYAÇ DUYMASI YOLSUZLUKLARA SEBEP OLMAKTADIR SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI	176
TABLO 45 KATILIMCILARIN MEDENİ DURUMU BAKIMINDAN SİYASET FİNANSMANI SİYASİ PARTİLERE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI YETERLİDİR SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI	176
TABLO 46 KATILIMCILARIN MEDENİ DURUMU BAKIMINDAN SİYASET FİNANSMANI SİYASİ PARTİLERE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI ADİLDİR SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI	177
TABLO 47 KATILIMCILARIN MEDENİ DURUMU BAKIMINDAN SİYASET FİNANSMANI SORUSU SİYASİ PARTİLERE YAPILAN YARDIMLAR PARTİ POLİTİKASINI ETKİLER SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI.....	178
TABLO 48 KATILIMCILARIN MEDENİ DURUMU BAKIMINDAN SİYASET FİNANSMANI SİYASİ PARTİLERİN YA DA ADAYLARIN ÖZEL KİŞİLER TARAFINDAN FİNANSE EDİLMESİ SEÇİM SONUÇLARINI ETKİLER SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI	178
TABLO 49 KATILIMCILARIN YAŞLARI BAKIMINDAN SİYASET FİNANSMANI MALİ YARDIM KARŞILIK İÇİN YAPILIR SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI	179
TABLO 50 KATILIMCILARIN YAŞLARI BAKIMINDAN SİYASET FİNANSMANI TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN VE ADAYLARIN GELİR-GİDER DENETİMİNİN YETERLİ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUM SORUSU İLE KARŞILAŞTIRILMASI	180
TABLO 51 KATILIMCILARIN EĞİTİM DURUMU BAKIMINDAN SİYASET FİNANSMANI SİYASİ PARTİLERE YAPILAN YARDIMLAR PARTİ POLİTİKASINI ETKİLER SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI.....	181
TABLO 52 KATILIMCILARIN AYLIK GELİRİ BAKIMINDAN SİYASİ FİNANSMAN SİYASİ PARTİLERE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI YETERLİDİR SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI	182
TABLO 53 KATILIMCILARIN İKAMET ETTİĞİ İLLER BAKIMINDAN SİYASİ FİNANSMAN SİYASİ PARTİLERE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI ADİLDİR SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI	183
TABLO 54 KATILIMCILARIN İKAMET ETTİĞİ İLLER BAKIMINDAN SİYASİ FİNANSMAN SİYASİ PARTİLERE YAPILAN YARDIMLAR PARTİ POLİTİKASINI ETKİLER SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI.....	184
TABLO 55 KATILIMCILARIN İKAMET ETTİKLERİ İLLER BAKIMINDAN SİYASİ FİNANSMAN SİYASETİN FAALİYETTE BULUNABİLMESİ İÇİN PARAYA İHTİYAÇ DUYMASI SİYASETİ TEMEL AMACINDAN UZAKLAŞTIRIR SORUSUNA VERDİKLERİ CEVAPLARIN KARŞILAŞTIRILMASI.....	185
TABLO 56 KATILIMCILARIN İKAMET ETTİKLERİ İLLER BAKIMINDAN SİYASİ FİNANSMAN TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN VE ADAYLARIN GELİR-GİDER DENETİMİNİN YETERLİ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUM SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI.....	186
TABLO 57 KATILIMCILARIN SON YAPILAN SEÇİMDE OY VERDİKLERİ PARTİLER BAKIMINDAN SİYASİ FİNANSMAN SİYASETÇİNİN PARAYA İHTİYAÇ DUYMASI YOLSUZLUKLARA SEBEP OLMAKTADIR SORUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI	187

GİRİŞ

Dünya tarihinde siyasal, sosyal, ekonomik vb. dönüşümlerin yaşanan büyük olaylardan veya tranvalardan sonra ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönüşümler çoğu zaman insan hayatını kökten değiştirme kapasitesine sahiptir. 1929 Ekonomik Bunalımı belirtilen dönüşümlere sebep olan olaylardan sadece bir tanesidir. Bu olay toplumsal ve siyasal sonuçları ağır olan ekonomik bir krizdir. 24 Ekim 1929 yılında ABD’de başlayan bu kriz kısa sürede gelişmiş diğer ülkelere de sıçramış ve etkileri İkinci Dünya Savaşı’na kadar sürmüştür.

Tarihe “*Kara Perşembe*” olarak geçen bu krizin etkisiyle birçok şirket ve banka iflas etmiş, borsalar dibe vurmuş, insanlar işsiz kalmış, açlık ve sefalet baş göstermiştir. Ekonomik kriz kısa bir sürede sosyal ve insani bir krize dönüşerek tarihe unutulmayacak acılar bırakmıştır.

Yaşanan bu krizin temelinde esasında yapısal ve buna bağlı olarak gelişen parasal nedenler bulunmaktadır. Şirketlerin mali durumlarındaki dengesizlik, bankaların yaşadığı yapısal sorunlar, dış ödemelerde oluşan dengesizlik, para politikalarında altın standardında ısrar edilmesi yaşanan krizin en önemli nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1929 Krizinin önemli bir sonucu olarak uluslararası para sistemi değişmiştir. Para esnek, evrensel, zaman ötesi ekonomik fonksiyonlarına ek olarak siyasi bir meta haline gelmiştir. Geçmişte yaşanan olumsuzluklardan çıkarılan ders sonucu alınan bu kararın sadece ekonomik etkisi olmamıştır. Çünkü parada yaşanan bu konum değişikliği devlette yaşanacak olan konum değişikliğinin adeta bir habercisi olmuştur. Ekonomi yine her şeyin temeli olarak diğer sistemlere etkide bulunmuştur.

1929 ‘*Dünya Ekonomik Buhranı*’na kadar geçen süreçte ‘*Klasik Ekonomi Teorisi*’ geçerli olmuştur. Bu teoriye göre hiçbir müdahale olmadan her şey piyasa koşullarında çözülebilecektir, yani piyasa dengesi (Toplam Talep=Toplam Arz) kendiliğinden oluşacaktır. Büyük Buhranın yaşanması bu teoriyi çürütmüş ve devlet müdahalesinin gerekli olduğu fikri J.M. Keynes gibi bilim insanları tarafından ortaya atılmıştır. Fakat devlet müdahalesine rağmen ekonomik denge ancak 1970’li yıllara kadar korunabilmiştir. 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi müdahaleci devlet anlayışının

sorgulanmasına neden olmuş, devletin sahneden tekrar çekilmesi konuşulmaya başlanmıştır.

Kamu sektöründe hizmetler sunulurken kardan ziyade kamu yararı gözetilir. Özel sektörde bunun aksine en önemli amaç kar elde etmektir. Bu yüzden paraya olan bakışları farklılık arz etmektedir. Kamu sektörü için bir araç, özel sektör için bir amaç olan paranın belirlediği yeni konjonktürde devletin de konumu belirlenmiş ve dünya tarihinde yeni bir siyasal sürecin başlangıcına şahit olunmuştur. Yeni Sağ siyasal anlayışın bu açıdan ele alınması ve yorumlanmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

1973 tarihinde Suriye ve Mısır'ın anlaşmalı olarak İsrail'e saldırması Arap-İsrail savaşını başlatmış ve bu savaş krizin ortaya çıkışını tetikleyen görünen neden olmuştur. ABD'nin İsrail'i destekleyip kolladığı düşüncesi Arap Ülkelerini ABD'ye karşı harekete geçirmiştir. Bunun sonucu olarak uyguladıkları ambargo kısa sürede büyük bir ekonomik krize dönüşerek dünya ekonomisini esir almıştır.

1973 Petrol Krizi'nden sonra Yeni Sağ siyasal düşüncenin teorisi geçerli olmaya başlamıştır. Bu teoriye göre devlet küçük ama güçlü olmalı, özelleştirme yolu ile piyasanın dinamiklerinden faydalanılmalı ve belirli alanlar özel müteşebbislere bırakılmalıdır.

Ekonomik bir mahiyet içeren tartışmalar sonucunda devletin etki alanının değişmesi gerektiği noktasında mutabık kalınmıştır. Zamanla devlet bazı alanları terk ederek buraları özel girişimlere bırakmıştır. Ancak devlet asla asli gücünü kaybetmemiş ve otoritesini korumuştur. Yani *“küçük ama güçlü devlet”* fikri geçerliliğini korumuştur.

Yeni Sağ, 1975'in sonlarında uygulama alanı bulan bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Yeni Sağ'ın 1979'da İngiltere'de Thatcher'in, 1981'de ABD 'de Reagan'ın ve 1983'te Türkiye'de Özal'ın iktidara gelmesiyle devletin rolünde ve yapılanmasında somut adımlar attığı ve yeni bir farklılaşma yarattığı görülmektedir. Yeni Sağ'ın öngördüğü politikalar genellikle ekonomi temellidir. Bu politikalar her şeyden önce içinde bulunulan ekonomik krizden ülkeyi kurtarmak amacını taşımaktadır.

Yeni dönemi oluşturan Yeni Sağ düşüncenin temel düşünsel bileşenleri Neo-Liberalizm ve Yeni Muhafazakarlık'tır. Muhafazakarlık ve Liberalizmin eklenmiş bir hali olarak karşımıza çıkan Yeni Muhafazakarlık sosyalist sistemin baskısı sonucu

ortaya çıkmış ve Klasik Liberaliz'min çeşitli teorilerini kabul etmeyi seçmiştir. Dolayısıyla günün koşulları veya zorlamaları ideolojilerin dönüşmesine sebep olmuş ve bir araya gelmesi imkansız görünen ideolojiler bir araya gelerek yeni bir düşünce sistemi oluşturmuştur.

Yeni Sağ, ekonomiden devlet elinin çekilmesini, serbest bir piyasa ekonomisinden ve özgür bireylerden oluşan Liberal bir ekonomiyi, fakat aynı zamanda ailevi ve diğer kutsal değerlere bağlı kademeli bir değişimi temel alan Muhafazakar bir toplumsal yapıyı savunmaktadır.

Modern devletlerin keşfettikleri en iyi yönetim biçiminin “*demokrasi*” olduğu çoğunlukla kabul görmektedir. Antik Yunan'da doğrudan uygulanan demokrasi modeli ile halk doğrudan yönetime katılma şansı bulmakta ve “*agora*” denilen toplantı alanlarında yönetime dair öneri ve şikayetlerini dile getirebilmekteydi. İdeal bir demokrasi modeli olan bu modelin günümüzdeki devasa halk kitlelerine ve genişleyen yönetim alanlarına sahip toplumlarında uygulanması mümkün olmamıştır. Bunun çözümü olarak “*Temsili Demokrasi*” keşfedilmiş ve yaygın bir uygulanma alanı bulmuştur.

Temsili demokraside halk seçim yolu ile temsilciler seçmekte ve bu temsilciler halkı parlamentolarda temsil ederek oluşan politikalara müdahil olmalarına veya çıkarlarına uygun politikaların oluşmasına aracılık etmektedir. Siyasetin Finansmanı'nı anlamlı kılacak olan da bu iki kutup arasında oluşan ilişkinin şekli olacaktır.

Temsili demokraside önemli bir konu olarak “*seçim*” karşımıza çıkmaktadır. Seçmenler kendilerini temsil edecek kişileri seçim yoluyla belirlemektedir. Seçimin nasıl yapılacağı ve temsilin tam olarak nasıl sağlanacağı önemlidir. Temsili demokrasinin sorunsal bir alan oluşturan tarafı olan seçim çokça tartışılmıştır. Seçim sürecinde yaşanacak olan yolsuzlukların demokrasi kültürüne zarar vermesi büyük bir risktir. Bu riskin ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi için en başta uygun yasal düzenlemelerin yapılması şarttır. Devamında toplumdaki bireylerin tek tek sahip oldukları vicdani konumlanma bu riski ortadan kaldıracak önemli bir etken olacaktır.

Yeni Sağ düşüncenin etkisiyle devletin küçülmesi sonucu devletten boşalan alanlara özelleştirme yolu ile piyasa ve çıkar grupları girmeye başladı ve devlet ile toplumun iç içe geçmesi bir anlamda hız kazanmış oldu. Bu iç içe geçme zamanla karşılıklı bir çıkar ilişkisine dönüşmüş ve seçim yolu ile iktidara gelenler seçmenlerin

oylarına ihtiyaç duydukları için onlardan çeşitli avantajlar sağlayarak buna karşılık onlara avantajlar sunmuşlardır. Seçilenler bu sayede hem iktidarlarını sürdürmeyi hedeflemişler hem de bu yolda gerekli olan ekonomik kaynağı bulabilmişlerdir. Benzer şekilde seçmenler ya da daha geniş kapsamlı olarak vatandaşlar da seçilmişlere hem oylarını pazarlama konusu yapabilmişler hem de siyaseti ekonomik olarak finanse ederek sonraki dönemde kendi politikalarını kabul ettirebilmeyi temin etmişler.

Seçen ve seçilen arasındaki “oy ticareti” olarak nitelendirebileceğimiz bu karşılıklı ilişki sarmalından modern bir kavram olan “Siyasetin Finansmanı” kavramı doğmuş ve bu kavram günümüzde de varlığını güçlü bir şekilde devam ettirmektedir. Çalışmada oluşan bu yeni durum ortaya konulduktan sonra Türkiye’de seçmenin bu konuya bakışı ortaya anlatılmaya çalışılacaktır. Seçmenin konuya yönelik algısını ölçmeyi hedefleyen çalışma literatür kısmında Türkiye’nin yansira Amerika Birleşik Devletleri’ndeki durumu da analiz etmeye çalışacaktır.

Siyasetin Finansmanı, dar anlamda, seçim dönemlerinde parti ve adayların ya da diğer bir ifade ile seçim kampanyasının finansmanı olarak düşünülse de, geniş anlamda, seçim ve seçim zamanının dışında kalan dönemlerde siyasi partilerin varlıklarını ve faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için parasal ve parasal olmayan kaynağa gereksinim duymalarını ifade eder.

Siyasal kampanyaların içeriğinde ve uygulanışında 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. 1950’lerden sonra Amerika Birleşik Devletleri’nde, 1970’lerde Avrupa’da ve sonrasında tüm temsili demokrasilerde düşük bütçeli, güçlü parti yapılarının aracılık ettiği ve basının bilgi aktarıcı olarak kullanıldığı bir kampanya biçimi yürütülürken, bu tarihten sonra çok büyük bir bütçe ile gerçekleştirilen, zayıflamış bir parti yapısına paralel olarak çoğunlukla güçlenmiş bir liderin kişiliği etrafında dönen ve gelişen olanaklarla birlikte basının artık bilgi aktarıcı değil, bizzat politik yapıyı şekillendirici bir aktör olarak sahneye çıktığı bir kampanya şekline geçilmiştir.

Yeni dönemde seçmenin politikayı, medyanın kendisine sunduğu bilgi ile takip ettiği ve sürecin sonucunda kararını verdiği son derece dar bir politik ortama geçişi hızlandırmıştır. Medya etkili bir aktör olarak ortaya çıkmış ve yasama, yürütme ve yargının yanında adeta dördüncü bir erk olmuştur.

Siyasetin Finansmanı birçok boyutu olan bir kavramdır. Bazı kesimler siyaseti finanse ederek politika oluşumuna yön vermeye çalışırken, bazı kesimler için ise siyasetin kendisi dolaylı olarak bir gelir kapısıdır. Siyaseti finanse edenlerin siyasal alana sirayet biçimleri çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Siyaseti finanse edenler siyasal alana nüfuz etme biçimleri kabaca şöyle sıralanabilir:

° Çoğunlukla seçilme ihtimali olan kişileri destekleyerek bu kişilerin seçilmesi durumunda kendilerine rant devşirme yoluna gitmektedirler.

° Bazen de kendilerini güvenceye almak için bütün adayları destekleme yolu seçilmektedir. Böylece risk alınmamış olur ve her kim seçilirse seçilsin kendileri kazanmış olacaktır.

° Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çoğunlukla yakın akraba veya eş dost siyasete girmekte ve çevrelerileri bundan rant sağlama yoluna gitmektedir.

° Siyaseti finanse edenler bazen doğrudan kendileri aktif siyasete dahil olarak çıkarını maksimumlaştırmaktadır.

Siyasetin Finansmanı'nın kapsamı itibariyle yerel ve küresel boyutunun bulunduğu gerçeği artık yadsınamaz bir durumdur. Küresel ölçekte rol sahibi bazı ülke ve çokuluslu şirketler konjonktürü kendilerine göre tasarlamak istedikleri ülkelerde çeşitli parti veya adayları destekleyerek bu emellerine ulaşmayı hedeflemektedir. Birçok ülkede darbe ortamını hazırlamak için gereken psikolojik, ekonomik ve sosyolojik şartların sağlanması adına mali kaynakları buralara aktarılmaktadır. Diğer taraftan yerel ölçekte faaliyet gösteren bazı firmalar yerel seçimlerde seçilmesi muhtemel adaylara finansal kaynaklar aktararak bu kişinin seçilmesi halinde kendilerine çıkar sunmasına ortam hazırlamaktadırlar.

Farklı açılardan ele alındığında siyasi parti ve adayların finansmanı konusu seçimlerde ekonomik gücün siyasi güce dönüşmesine zemin hazırladığı gibi finansal güç sahibi kişi ve kurumların siyasal alanda güç oluşturmaya sahne olması açısından da önemlidir. Diğer taraftan iktidarı elinde bulunduranların bu güçlerini kullanarak siyasal rant elde etme girişimleri de Siyasetin Finansmanı konusunun önemini ortaya koymaktadır.

Demokratik düzenin önemli bir ögesi olan siyasal partilerin ve adayların, etkinliklerinin yasal düzenlemeye tabi olması demokratik düzenin devamlılığını sağlayan temel etkidir. Siyasal iktidarı elde etme sürecinde siyasal partilerin ve

adayların finansal kaynağa daha çok ihtiyaç duymaları, siyasal partilerin ve adayların özellikle gelir-gider hesapları konusunda yasa koyucular tarafından belli düzenlemelerle sınırlandırılmalarını gerektirmiştir. Bu düzenlemeler, Siyasetin Finansmanı sürecinde oluşan siyasal yozlaşma olgusunu önlemenin de bir yolu olarak da görülmektedir.

Siyasete aktarılan parasal ve diğer finansal araçlar iki kaynaktan beslenmektedir. Bunlardan birincisi devletin doğrudan parti ve adaylara kamusal destek sağlaması iken, ikincisi özel bağışlardır. Hem Amerika Birleşik Devletleri'nde ve hem de Türkiye'de de kamusal destekler mevcuttur. Ancak siyasal yapılanma, ekonomik gelişmişlik vb. sebeplerden dolayı iki ülkede kamusal desteklere yaklaşımlar farklılık göstermektedir. Türkiye'de özel finansal kaynaklara ulaşma gücü ve bakış açısından dolayı kamusal desteklere daha çok ilgi gösterilmektedir. Oysa Amerika Birleşik Devletleri'nde kamusal destekler çoğunlukla yetersiz görünmekte ve özel kaynaklar daha çok tercih edilmektedir.

ABD'de siyasetin özel kişiler tarafından finanse edilmesi halk tarafından son derece olağan karşılanmakta iken, Türkiye'de bu durum çoğunlukla yolsuzluğun kaynağı şeklinde yorumlanmaktadır. Siyasal miras ve sahip olunan kültür ile olan ilişkiden kaynaklanan bu farklılığın birçok nedeni bulunmaktadır. Amerikan siyasal tarihi gözlemlendiğinde birden fazla milletin sonradan oluşturduğu bir yapılanmanın oluşturduğu devlet mekanizması sürekli sermaye sahiplerinin müdahalelerine açık olmuş ve onlar tarafından şekillendirilmiştir. Türkiye'de devlet aşkın bir konumu işgal etmekte olup müdahalelere karşı daha korunaklı olduğu ve alanına herkesin giremeyeceği bir mekanizma olarak tahayyül edilir. Türkiye'de imparatorluk kültüründen miras kaldığı üzere devlet yegane otorite sahibidir, saygıya layıktır ve temel güç merkezidir.

Siyasetin özel kişiler tarafından finanse edilmesi günümüzde artan seçim maliyetlerini karşılamak ve daha geniş seçmen kitlesine ulaşmak için bir zorunluluk iken, bu durum aynı zamanda içinde ciddi sakıncalar da barındırmaktadır. Bu sakıncaların giderilmesi için çeşitli tedbirler alınması gerekir. Bu tedbirleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ° Bağışlara sınırlama getirilmesi: ABD, Kanada, Yeni Zelanda gibi ülkelerde bağışlara bir sınırlama getirilerek paranın siyaseti yozlaştırmasına engel olunmak istenmiştir. Birçok ülkede siyasete yapılan bağışlar bir katılım kanalı

olarak yorumlanmaktadır. Dolayısıyla sınırlamanın bu katılıma engel olmayacak bir biçimde yapılması gerekir. Amaç çok büyük meblağlarda kaynakların siyasete girmesini önlemektir.

- Özel bağışların demokrasiyi esir almaması için yeterli oranda kamu desteğinin sağlanması: ABD, Türkiye, İngiltere, Kanada ve daha pek çok ülkede parti ve adaylara kamusal destekler sağlanarak özel kişi ve kurumların etkisi kısılmak istenmektedir. Kamunun siyasete ayırdığı destek sadece parasal değildir. Ücretsiz yayın yapma, posta hizmetlerinden yararlanma, ilan ve reklam olanaklarından faydalanma vb. birçok olanak sunulmaktadır.
- Parti ve adayların harcamalarına kota getirilmesi: Seçim rekabetinin adil olması için sınırlama getirilmesi zorunludur. Aksi takdirde yeni kurulan partilerin ve mali olanaklardan yoksun partilerin diğerleri ile yarışması olanaksız olacaktır.

Siyasetin ihtiyaç duyduğu finansal kaynakları elde ederken başvurduğu yöntem son derece önemlidir. Yasadışı veya ahlakdışı bir şekilde kaynak bulma yoluna gidilmesi sağlıklı işleyen bir demokrasi için sorun oluşturabilmektedir. Siyasette yolsuzluk ve yozlaşmanın yaşanmaması ve etik kurallara uygun şeffaf bir ortamın oluşması için kamu ve özel sektör aktörlerinin Siyasetin Finansmanı'nı düzenlemek için birlikte çalışması gerekmektedir. Bu konuda ilk önce temel oluşturmak için gerekli yasal düzenlemeler yapılabilir. Akabinde uygulama için bilinçlendirme, tanıtma faaliyetleri yapılır ve bu durum cezai müeyyide ile desteklenir.

Seçmen nezdinde siyaset ve para ilişkisi ülkelerin sahip oldukları toplumsal hafızaya bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Çalışma konusu olan Amerika Birleşik Devletleri'nde bu ilişkiye şüphe ile yaklaşılsa da çoğunlukla gerekli olduğu noktasında bir konsensüs vardır. Ancak Türkiye açısından bu konsensüsün olduğunu söylemek son derece güçtür. Türkiye'de siyaset ve para ilişkisi büyük oranda tehlikeli ve manipülasyona açık bir alan olarak görülmekle ve şüphe ile yaklaşılmaktadır.

Çalışmanın perspektifi oluşturulurken 1929 "*Dünya Ekonomik Buhranından*" başlanmamızın sebebi devletin konumunun bu krizden sonra ciddi olarak tartışmaya açılması olmuştur. Nitekim çalışmada Siyasetin Finansmanı konusu devletin değişen konumu göz önünde bulundurularak açıklanmaya çalışılmıştır. Devletten boşalan alanlara özel girişimlerin nasıl yerleştiği ve oluşan yeni durum analiz edilerek ortaya konacaktır.

Çalışma teorik ve ampirik yöntemi birlikte kullanacaktır. Teorik kısmı desteklemek için yerli ve yabancı kaynaklara başvurulacaktır. Teorik kısmı desteklemek için yapılacak olan ampirik çalışma online anket şeklinde yapılacaktır. Anket verilerinin analizi sonucu elde edilen bulgular kavramsal çerçevenin oluşturulmasına imkan tanıyacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın amacı, devletin değişen pozisyonuna bağlı olarak boşalan alanlara finans sahiplerinin nasıl girdiğini, ABD ve Türkiye’de mevcut durumu ve Türkiye özelinde seçmenin algısını ortaya koymaktır. Çalışmanın önemi ise şimdiye kadar az çalışılan bir konu olarak Siyasetin Finansmanı konusu genellikle halka inmeden incelenmiş olduğundan bu noktadaki bir boşluğu dolduracağı ve yapılacak benzer çalışmalar için referans olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın ana hipotezi: “Yeni Sağ” anlayış ile birlikte devletin pozisyonunun değişmesi ve devletin bir anlamda doğal sınırlarına çekilmesiyle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda temel önerme, “Yeni Sağ siyasal anlayışın ortaya çıkışı ile devletin doğal sınırlarına çekilmesi sonrası bu sınırların farklı dinamikler ile doldurulmaya çalışılması ve bu girişimin halkın tutumuna dair ne tür bir anlam taşıdığıdır”.

Görülmektedir ki, devletten boşalan alanları özel sektör temsilcileri doldurmaya başlamıştır. Özel sektör temsilcilerinin boşalan alanlara girme yöntemlerinden biri de “Siyaseti Finansmanı”dır. Bu süreç ülkelerin demokrasi kültürüne bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan ABD’de siyasetin özel kişiler tarafından finanse edilmesi doğal kabul edilirken, Türkiye’de sancılı bir süreç olmuş ve olmaya devam etmektedir. Çağdaş demokrasi için bir gereklilik olan siyasetin özel finansmanı çoğu zaman yolsuzluğun da kaynağı olmaya adaydır. Türkiye özelinde yapılan çalışmada katılımcıların çoğunluğu, siyasetin özel finansmanının adil olmadığını, bir çıkar karşılığında yapıldığını ve yolsuzluğun kaynağı olduğunu ileri sürmektedir.

Bu bağlamda çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Yeni Sağ’ın kavramsal çerçevesi belirlenmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda Yeni Sağ’ın oluşmasına zemin hazırlayan tarihsel gelişim seyrinin ortaya konulması için Keynesyen ekonomik düşünce ele alınacak, akabinde Refah Devleti düşüncesinin doğuşu gelişimi ve krizi ile birlikte nasıl Yeni Sağ’a gidildiği açıklanacaktır. Yeni Sağ’ın temel bileşenleri olan Liberalizm, Muhafazakarlık, Neo-Liberalizm ve Yeni Muhafazakarlık düşünceleri

detaylı olarak incelenecektir. Yeni Sağ ile önemli bir ilişkisi olduğu düşünülen Küreselleşme, Özelleştirme, Yerelleşme ve Sivilleşme kavramlarının analizi yapılacak, akabinde Yeni Sağ'ın eyleme geçme dinamikleri olan IMF, Dünya Bankası, GATT ve özel girişimler ele alınacaktır. Birinci bölümün devamında Yeni Sağ düşüncesinin dünyadaki gelişim seyrinin belirlenmesi için ABD, Türkiye ve İngiltere'deki gelişim durumu ele alınacak, son olarak Yeni Sağ düşünceye yönelik eleştiriler paylaşılarak birinci bölüm tamamlanacaktır.

İkinci Bölümde Siyasetin Finansmanı konusu detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bu kapsamda Siyasetin Finansmanı konusunun tarihsel gelişimi, siyasi partilerin ve diğer adayların finansman kaynakları ele alınacak ve devlet yardımları, aidatlar, özel yardımlar hakkında bilgi verilecektir. Bölümün devamında siyasette şeffaflık, etiklik, yönetsel yolsuzluk ve politik yozlaşma konuları paylaşılacak ve son olarak mali denetim konusuna değinilecektir.

Üçüncü Bölümde dünyada Siyasetin Finansmanı konusu genel olarak değerlendirilecek olup tarihsel perspektiften gelişim seyri ve günümüzdeki durum değerlendirilecektir. Devamında çalışmamız kapsamında ABD ve Türkiye'de Siyasetin Finansmanı konusu detaylı olarak incelenecektir. İki ülkenin seçim sistemi, parti ve adayların genel durumu, siyasetin kamusal ve özel finansmanı, partilerin gelirleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın Dördüncü ve son Bölümünde Siyasetin Finansmanı konusunda yapılan ampirik çalışmadan elde edilen bulgular paylaşılacaktır. Ampirik bulgular anket yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Karşılaştırmalı analizimize imkan sağlaması ve genel bilgilere ulaşmamızı sağlayacak veriler için yapılan anket mecliste gurubu bulunan dört siyasi partilerin birinci çıktığı Ankara, İzmir, Diyarbakır, Muğla ve Osmaniye illerindeki seçmenlere uygulanmıştır. Toplam 1052 katılımcıya uygulanan anket verileri frekans tablo, çapraz tablo, T Testi ve ANOVA Testi ile analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ SAĞ SİYASAL ANLAYIŞ: SİYASETTE YENİ BAKIŞ VE DEVLETİ YENİDEN KONUMLANDIRMAK

1. YENİ SAĞ SİYASAL ANLAYIŞ

Genel olarak bakıldığında devlet müdahaleciliğini savunan Keynesyen politikalar ortaya çıkmadan önce “*Klasik Okul*” olarak bilinen ve piyasada dengenin (talep=arz) kendiliğinden oluşacağını savunan bir ekonomik görüş hakimdi. Fakat 1929 yılına gelindiğinde “*Büyük Buhran*” olarak adlandırılan ve bütün dünyayı kasıp kavuran küresel bir ekonomik kriz etkili olmaya başladı, bu tarihten sonra John Maynard Keynes tarafından devlet müdahaleciliğini savunan bir görüş ortaya atıldı. Fakat 1973 petrol krizi sonrasında devletin konumu tekrar tartışmalı bir konu haline geldi ve çıkış yolu olarak devlet-toplum ve devlet-piyasa ilişkilerinin kapsamlı biçimde dönüştürülmesiyle bulunabileceği fikri ortaya atıldı (Atılğan-Aytekin, 2012: 423) ve Yeni Sağ olarak adlandırılan yeni bir anlayış bu tarihten sonra kabul görmeye başladı. Bu yeni anlayışla birlikte kamusal alanın tanımı yeniden yapıldı ve devletin piyasa lehine küçültülmesi yoluna gidildi (Al, 2008: 39). Tartışmalar sonrasında kabul gören Yeni Sağ düşünce ile birlikte piyasa ekonomisi koşulları geçerli olmaya başladı.

Mont Pelerin Topluluğu’nun da resmi ideolojisi olan ve Hayek tarafından savunulan serbest piyasa felsefesi ABD’de Reagan, İngiltere’de Thatcher ile kabul gördü ve zamanla bütün dünyaya yayılmaya başladı (Kozanoğlu-Gür-Özden, 2008: 14). Serbest piyasanın bireylere sağlayacağı en önemli avantajlardan biri de “ön görülebilirlik” olacaktır. Piyasada bunu garantileyecek olan ise yasal düzenlemelerdir. Fakat Hayek’e göre parlamento tarafından oluşturulmuş düzenlemelerden ziyade içtihadı olarak ortaya çıkmış yasal düzenlemeler tercih edilmelidir. Çünkü parlamento tarafından oluşturulmuş yasal düzenlemeler parlamento üyelerinin çıkar ve ihtiraslarının etkisi altında kalabilir (Bary, 1989: 137).

Yeni Sağ düşünce ekonomik alan öncelikli olmak üzere, ulusal ve uluslararası düzende de etkili olmuştur. Bu etkinliği sağlayan dünya sisteminin egemen ideolojisi olan Liberalizmin Sosyal Liberalizmden Neo-Liberalizme dönüşmesi olmuştur (Gül, 2006: 6). Bir anlamda Neo-Liberalizm ve Yeni Muhafazakarlığın mutabakatının bir

sonucu olan Yeni Sağ, ekonomik bireycilik, serbest piyasa, gelenek, hiyerarşi gibi değerleri savunurken, kapitalizmi ahlaki temellere oturtmaya çalışan Liberteryenizm ve Sosyalizmi kabul etmez (Taşcıer, 2019: 184).

Yeni bir sitemin habercisi olan Yeni Sağ düşünce ile birlikte devlet-toplum ilişkileri de değişmeye başladı. Toplum lehine küçülen devletin boşalttığı alanlara çeşitli gruplar girmeye başladı ve bu süreç sonucunda Siyasetin Finansmanı konusu daha da önem kazandı.

1.1. Keynesyen Politikalar Ve Müdahaleci Devlet Anlayışı

Müdahaleci sosyal refah devleti anlayışının kurumsal oluşumuna en büyük katkıyı J. M. Keynes sağlamıştır. Keynes ünlü eseri *‘İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi’*nde *‘bırakınız yapsınlar (laissez faire), bırakınız geçsinler (laissez passer)’* felsefesini reddederek işsizliği talep yetersizliğinin bir sonucu olarak görmüştür. Ekonominin eksik istihdamda da dengede olabileceğini tam istihdamın kamu harcamaları yoluyla efektif talebi artırarak sağlanacağını, gelir dağılımındaki çarpıklıkların vergi politikasıyla giderileceğini ileri sürerek devletin sosyal ve iktisadi hayatta sorumluluklar üstlenmesini savunmuştur (Ölmezogulları, 2003: 80).

Keynes’e göre paranın piyasadaki güçlü rolü, değişken faiz oranları ve işçi ücretleri tam istihdamın sağlanmasına engel olmaktadır. Piyasada tam istihdamın sağlanabilmesi için devletin piyasaya girmesi ve piyasayı düzenlemesi gerekir. İnsanlar parayı sadece alışveriş yapmak için bulundurmazlar, para bulundurmalarının bir amacı da spekülasyondur. Bu eğilim değişikliğinin sebebi de değişken faiz oranlarıdır. Devlet elindeki araçları kullanarak bu gibi dengesizliklerin oluşmasına engel olabilir (Barry, 1989: 14).

Genel bir bakış açısıyla Keynes’ci politikalara göre devletin tam istihdam hedefine ulaşması için makroekonomik politikalarla piyasayı düzenlemesi gerekir. Durgunluk dönemlerinde ekonomiyi hareketlendirmek için bütçe gelirlerinin üzerinde harcamalar yapılarak toplam talep artırılmalı, büyüme dönemlerinde bütçe fazlası elde edilmesi için politikalar izlenmelidir. Kısaca ekonomik hayatın seyrine uygun bir şekilde makroekonomik politikalar izlenerek piyasalar düzenlenmelidir (Barry, 1989: 83).

Piyasadaki dengesizliğe yol açan talep yetersizliğini giderecek olan devletten başkası değildir. Keynes'e göre devlet piyasada dengeyi sağlamak için bir kesime kuyular kazdırırken başka bir kesime aynı kuyuları doldurtmalıdır. Bu şekilde piyasalarda gerekli ekonomik döngü sağlanmış olur ve ekonomik işleyiş düzenlenmiş olur.

Keynesyen düşünce ikinci dünya savaşından sonra batıda büyük bir destek görmüş ve 1970'li yıllarda petrol krizi yaşanıncaya kadar da başarılı bir şekilde uygulanmıştır (Heywood, 2019: 82). Ancak petrol krizinin yaşanması sonucu bu politikalar tartışmalı hale gelmiş ve piyasa temelli politikalar savunulmaya başlanmıştır.

1.2. Refah Devleti Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi

"*Refah Devleti*" kelimesi anlam olarak Batı'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen ve 1970'lerin sonuna doğru çözülmeye başlayarak yerini Yeni Sağ'a bırakan bir dizi siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik pratikler bütününe işaret ediyor. Ancak Refah Devleti pratiğini yirmi küsur yıllık bir konjonktürel yapılanmaya indirmek yerine, onu Batı modernliğinin 18. yüzyıldan beri gelişen bazı derin dinamikleriyle ilişkilendirerek ele almak gerekir (Özkazanç, 2007: 16), nitekim Refah Devleti ile ilgili tartışmalar refah devletinin kendisinden daha eskidir (Heise and Serfraz Han, 2018: 1).

Keynes'in görüşleriyle şekillenen Refah Devleti düşüncesi Beveridge Planı¹ ile geliştirilen Bretton Woods ile uluslararası bir boyut kazanmış ve 1950-1960 yıllarında zirveye çıkmıştır. Keynes'in ortaya koyduğu görüşe göre Refah Devleti modelinde bireylerin yoksul olması onların bireysel hata ve sorumluluklarından değil toplumsal olgulardan kaynaklanmaktadır ve bu sorunun giderilmesi devletin görevidir (Gül, 2006: 4). Giddens'a (Giddens, 2009: 23) göre ise "*refah devleti insanların başına gelen talihsizliklere karşı bir koruyucu*" olarak gelişmiş ve temelde çelişen kapitalizm ile demokrasi arasında bir eklemlenmeyi ya da devlet, emek ve sermaye dinamikleri arasında bir uzlaşmaya işaret etmektedir (Baltacı, 2004: 360). Asa Briggs'in (Briggs, 1999: 221-259) tanımına göre; Refah Devleti, piyasada etkili aktörlerin rolünü

¹ Beveridge Planı: İngiltere'de sosyal güvenlik sistemini geliştirmek için; çalışamayacak kadar hasta olanlara yönelik sağlık hizmetlerinin oluşturulması, ailelere yardım sağlanması, işsizlik sigortasının genişletilmesi, emekli aylıklarının yükseltilmesi, dullara aylık bağlanması, doğum ve ölüm durumunda tazminat ödenmesi gibi öneriler içeren, 1942 yılında Sir William Beveridge tarafından hazırlanan plandır (Koç, 2006: 97)

azaltmak için, bilinçli olarak örgütlü kamu gücünün kullanıldığı bir yapılanmadır. Refah devleti, üç alanda etkili bir durumdadır: İlk olarak bireylere ve ailelere, minimum bir düzeyde gelir garantisi sağlar, ikinci olarak, kişilerin belirli sosyal risklerin üstesinden gelmesinde onlara yardım eder ve son olarak sosyal refah hizmetleri aracılığıyla, tüm vatandaşlara en iyi yaşam standartlarını sunmayı üstlenir.

Barry'ye (Barry, 1989: 19-20) göre Refah Devleti karma ekonomik modele dayanmaktadır ve piyasa kontrolünün tamamen devlette olmasının mevcut bütün sorunları çözemeyeceği bilinmektedir. Piyasada rekabetçi koşulların geçerli olması istenen bir durumdur. Ancak rekabet koşullarında çözilemeyen sorunların giderilmesi için devlet devreye girmeli ve piyasayı düzenlemelidir. Kastedilen Refah Devleti'nin koruyucu ya da kurtarıcı rolü büyük ekonomik krizler ve savaşlardan sonra bozulan düzeni sağlama ve toplumu dönüştürme projesidir. Refah devleti piyasalara müdahale ederek özellikle gelir dağılımını düzenlemeyi amaçladığı için sosyal politikalar içerir (Heise and Serfraz Han, 2018: 2) . Nitekim yüksek seyreden işsizlik, insanların sosyal hayatlarında yaşanan büyük sorunlar, devleti etki alanını genişletme yoluna gitmeye zorlamıştır. Devletin güvencesi olmadan belirsiz piyasa koşullarının bireyler için korkunç sonuçlar doğurabileceği anlaşıldı. Diğer taraftan "*fırsat eşitliği*"nin sağlanması ve bu yolla "*sosyal adalet*"in tesis edilebilmesi için eğitim ve sağlık alanındaki hizmetlerin devlet tarafından icra edilmesi gerektiği fikri yüksek bir destekle kabul gördü (Barry, 1989: 2).

Sosyal demokrat düşüncenin ilk hedefi sosyal refahı sağlamaktı ve sosyal refah seviyesi arttıkça devletin rolünün de aratacağı bilinmekteydi (Barry, 1989: 20). Barkurt Refah Devleti serüvenini şu şekilde özetler; İkinci Dünya Savaşı sonunda kapitalist sistem içinde bulunduğu krizi bir nebze atlatmış olsa da, Sovyetler Birliği'nin de savaştan güçlenerek çıkması başka bir sorun teşkil etmeye başladı. Bu sorun karşısında kapitalist sistem etnik, dinsel vb. problemleri baskılayarak sosyalist blok tehlikesine karşı "*Refah Devleti*" politikalarını geliştirdi ve 1970'li yıllara kadar da başarılı bir şekilde uyguladı. Fakat bu politikalar zamanla devlete gereğinden fazla mali yük getirmeye başladı ve iç çelişkileri su yüzüne çıktı. Nihayetinde 1970'li yıllarda bu mali yükleri karşılayamaz duruma gelen kapitalist sistemler krizle burun buruna geldi (Kansu, 1997: 83-84).

Klasik Liberal dönemde Refah Devleti anlayışının içerdiği temel nitelik ve özellikler ise şu şekilde sıralanabilir (Gül, 2006: 144):

- Birey kendi kendini idame edebilme yeteneğine sahiptir,
- Toplumun temeli olan aile ve yerel topluluklar arası dayanışma önemlidir,
- Zorlamadan ziyade gönüllülük esastır,
- Bireyin refahı ile birlikte toplumunda refahını artıran en önemli şey serbest piyasa sistemidir,
- Kendi hatasından kaynaklanmamak şartıyla zor duruma düşen bireye yerel yönetimler, topluluklar, dinsel ve ya geleneksel kurumlar yardım edebilir,
- Çalışma kabiliyeti olduğu halde çalışmayıp yoksul düşenlere yardım çalışmaları karşılığında yapılmalıdır,
- Toplumun refahını artırmak için öncelikli görev yerel düzeydeki yönetim birimlerine aittir, bu yük devletin sırtına bindirilmemelidir,
- Evrensel, sürekli ve kurumsal bir refah sistemi mümkün olmadığı için kabul edilmemelidir.

Modern anlamda Refah Devleti'nin başlangıcı sayılabilecek ilk uygulama 19. Yüzyılda İngiltere'de temel eğitimin sunulması için yapılan yasal düzenleme gösterilebilir. Bunu takip eden diğer bir uygulama ise Bismark'ın 1883'te Almanya'da sosyal sigorta sistemini kurmasıdır (Özdemir, 2004: 34).

Devletlerin ekonomik ya da sosyal olarak dönüşmesi veya bu dinamiklerin birbirini etkilemesi sonucu toplumlarda değişir ya da dönüşür, nihayetinde “*Refah Devleti*” anlayışı da toplumda önemli değişikliklere yol açmış ve yeni kavramlar ortaya çıkarmıştır. En yaygın söylem, Refah Devleti'nin toplumsal güçler arasındaki uzlaşmayı yansıttığı iddia edilen kurumsal ve ideolojik pratiklerin gerisinde, 19. Yüzyıldaki toplumsal çalkantılara damgasını vurmuş olan eşitlik, özgürlük, adalet ve ilerleme gibi modern değerler arasındaki çatışmaların aşıldığı bir altın denge durumu olduğunun kabul edilmesidir (Özkazanç, 2007: 16).

Refah Devleti fikri İkinci Dünya Savaşından 1970'li yıllarda yaşanan krize kadar etkili olan ve bireylerin refah seviyesinin bir toplumsal sorumluluk olarak devlet eliyle artırılmasını savunan bir düşüncedir. Ancak bu yaklaşımdan dolayı devlete fazla sorumluluk yüklenmiş ve zamanla devlet mekanizması talepleri karşılamakta

zorlanmıştır. Bunun üzerine devletin özel alandan kendi doğal sınırlarına çekilmesi fikri ortaya atılmış ve bunun kabul görmesiyle Yeni Sağ fikrinin doğuşu başlamıştır.

1.3. Refah Devleti Düşüncesinin Krizi ve Çöküşü

1970’li yıllarda yaşanan petrol krizi ile birlikte Refah Devleti’nin ekonomik ve siyasal uygulamalarının memnuniyet verici sonuçlar vermediği görüldü. 1965 yılından sonra başlayan toplumsal hareketleri barışçıl çözümlerle çözemeyen Refah Devleti’nin bireylere siyasal, ekonomik ve toplumsal hak ve özgürlüklerin tatminkar yollarla çözüleceği tezini çürütmüştür. Bu tarihten sonra enflasyon oranlarında hızlı bir artış başlamış bununla birlikte ekonomik durgunluk yaşanmış ve işsizlik artmıştır. Eğitim seviyesinin yükselmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması toplumun hoşnutsuzluklarını daha yüksek bir sesle dile getirmesini sağlamıştır. Bütün bunlar yaşanırken Refah Devleti herhangi bir çözüm yolu sunmamıştır (Baltacı, 2004: 362). Yaşanan bunalıma bir çözüm bulmayan Refah Devleti böylece çöküş dönemine girmiştir.

Yaşanan savaşlar sonrasında refah evresi bitmiş ve toplum büyük ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Artık Keynesyen politikalar acımasızca sorgulanıyor ve yüksek enflasyon ile yüksek işsizliğin aynı anda nasıl gerçekleştiği bir türlü çözüleliyordu.² Ortaya çıkan bu sonucun sorumlusu devlet ya da daha doğru bir ifade ile politika oluşturucu olarak Siyasi Partiler gösteriliyordu (King, 1987: 7).

1929 Krizinin çözümü için Refah Devleti anlayışı bir çözüm yolu olarak görülmüş iken 1970 krizinde ise Refah Devleti günah keçisi ilan edilmiştir (Al, 2002: 85). Refah Devleti düşüncesinin ekonomik alanda talebi kontrol etme girişimleri sadece enflasyonun artmasına sebep oldu. Sendikaların enflasyon tahminlerini tutturmaları ve ücret taleplerini önceden buna göre belirlemeleri sonucu hükümetle bu yönde ciddi pazarlıklara girişimleri enflasyon oranlarını daha da artırdı. Keynes’den sonra gelen Keynes’ciler talep kontrolleriyle istihdam hedefinin tutturulacağı fikrini Keynes’den daha ateşli bir şekilde savunmuşlardır. Keynes daralma dönemlerinde kullanmak üzere büyüme dönemlerinde bütçe fazlası verilmesini savunmuşsa da bütçe açığı sosyal

² Enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi “Philips Eğrisi” açıklar ve bu eğriye göre bu iki değişken arasında ters yönlü bir ilişki vardır yani işsizlik artığında enflasyon azalacak, enflasyon artığında işsizlik azalacaktır. Ancak 1970’li yıllarda yaşanan krizde bu eğrinin teorileri geçerli olmuyor ve enflasyon ile işsizlik aynı anda artıyordu (Ünsal, 2009: 34).

demokrat hükümetlerin kronik bir sorunu haline gelmiştir (Barry, 1989: 24). Hemen hemen tüm Klasik Liberallerin ortak görüşüne göre; *‘eğer büyük bir refah devleti bürokrasisi olmasaydı, toplumda refahın artmasıyla refah devleti hizmetlerinin pek çoğunun aşamalı olarak ortadan kalkacaktı’* (Barry, 1989: 89).

1975 yılına gelindiğinde ABD’de krizi görüşmek için Üçlü Komisyon toplanmış ve bunalımın nedeni olarak Liberal demokrasinin kitlelerin taleplerine cevap vermemesi ve devletin yükünün aşırı artması gösterilmiştir. Komisyon partilerin oy kaygısıyla vaatte bulunmalarının sebebi olarak kitlelerin siyasal katılım isteğinin arması olduğunu belirtmiş ve çözüm olarak komisyon başkanı Brezezinski siyasetin toplumdan ayrılmasını savunmuştur (Pekel, 1994: 41). Barry’e (Barry, 1989: 93) göre de Refah Devleti bireyleri uysal ve yumuşak başlı kılarak kişiliksizleştirmiş, buna mukabil devlete aşırı tabiiyet sonuçta bireylerin özgürlüklerini kaybetmelerine neden olmuştur. Toplum devletin içine demokrasi yolu ile aşırı girmiştir, devlet toplumun içinden kendi sınırlarına çekilmeli ve piyasa koşulları toplumun tercihlerine bırakılmalıdır.

1.4. Yeni Sağ Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi

Sağ Düşünce genellikle rasyonelliğe karşı olarak ve Muhafazakarlık’la birlikte değerlendirilir. Devlet otoritesine saygı, kanunlara bağlılık, her çeşit reforma karşı olma ve ferdiyetçiliği benimsememe durumu geçerlidir (Barry, 1989: 28). Bu temel tanımdan hareketle Yeni Sağ ise; *‘üretim ilişkilerini yeniden düzenlemeyi hedefleyen Neo-Liberal iktisat politikalarını uygulayacak devlet biçimini şekillendiren, bunu yaparken sivil toplum düzleminde toplumsal muhalefeti zayıflatıp rıza mekanizmaları da tesis etmeyi amaçlayan bir ideolojik projedir’* (Atılğan-Aytekin, 2012: 423). Bunu Coates (Coates, 1989: 113) şu sözlerle açar *‘Yeni Sağ, piyasa mekanizmalarının işleyişi üzerinde önemli bir engel olan işçi sendikalarına saldırmak ve sermaye-işçi sınıfı ilişkilerinin, sermayenin lehine olacak biçimde yeniden düzenlenmesi için ideolojik bir araç olarak kullanmıştır’*. Heywood’a göre ise *‘Yeni Sağ’* vergi oranlarının düşürülmesinden sinema ve televizyon üzerinde sansür uygulanmasına, göçmen kabulüne karşı çıkmaya kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Heywood, 2019: 113). Yeni Sağ kavramını literatürde ilk kez dile getiren kişi Norman Barry, ideolojinin kurucusu Friedrich Hayek ve Muhafazakar unsurlarını şekillendiren kişi olarak da Michael Oakeshott bilinmektedir (Atılğan-Aytekin, 2012: 424).

Muhafazakarlık, Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Yeni Muhafazakarlık gibi siyasal akımların eklektik bir bileşimi olan Yeni Sağ 1980 sonrası devlet anlayışında köklü değişiklikler yaşanmasına zemin hazırladı. Ekonomik alanda devletin konumunu yeniden tartışmak, sosyal açıdan toplum yerine bireyin etkin süje olmasını sağlamıştır. Vatandaşın devlete karşı olan güveni yeniden inşa edilmiştir. Yeni Sağ'ın teorik arka planı; bir yandan metodolojik bireyciliğe ve bireysel tercihlere vurgu yapan devletin ve özel anlamda bürokrasinin etik çerçevesini güçlendirmek amacıyla anayasal iktisat yaklaşımını benimseyen Kamu Tercihi Teorisiyle biçimlendirilmektedir. Diğer taraftan yeni kamu işletmeciliğine temel oluşturan girdilerden çok çıktılara ve sonuçlara vurgu yapan devlet yönetiminde etkinlik, verimlilik ve tutumluluğu ön plana çıkaran işletmecilik yaklaşımı ile desteklenmektedir. Yeni Sağ aynı zamanda Eski Solu kendi sınırlarında tanımlamayı başaran, solun ana prensiplerini değişime maruz bırakan ve solun Liberal bir çizgide kabuk değiştirmesine zemin hazırlayan başarılı bir siyasal akımdır (Demirel, 2012: 13).

Yeni Sağ düşüncenin etkili olmaya başlamasıyla birlikte, “*özelleştirme, yerelleş(tir)me, deregülizasyon (bürokrasiyi çözme çabası) politikalarının ideolojik kaynağı olarak yeniden Klasik Liberal ilkelere başvurulmuştur*” (Özalp, 2008: 112), Aksoy'da (Aksoy, 1995: 159-173) Yeni Sağ'ın 19. Yüzyıl Liberalizminin çağdaş bir yorumu olduğunu iddia etmektedir. Yeni Sağ Liberal tarafını Modern Liberalizm'den ziyade Klasik Liberalizm'den özellikle de Neo-Liberalizmden ödünç almıştır (Heywood, 2019: 114).

Yeni Sağ doktrinde hükümete tanınan sınırlı rol kendiliğinden düzen ilkesinden kaynaklanmaktadır. Bu yeni anlayışta hükümet piyasada üretici olarak değil düzenleyici olarak bulunmaktadır (Giddens, 2009: 40). Devlete bu şekilde sınır çizilmesinin nedeni aşırı sorumluluk yüklenen devletin bu sorumluluklarını yerine getiremeyeceğine olan inançtan kaynaklanmaktadır (Barry, 1989: 1-25). Devlet müdahalesinin piyasa hantallığına yol açma ihtimali olduğu gibi her türlü müdahalenin de tiranlığa dönüşme olasılığı bulunabilir.

Yeni Sağ düşüncede mülkiyet ve hiyerarşi Geleneksel Muhafazakarlıktan farklı bir hal almıştır. Geleneksel Muhafazakarlık bunları metalaşmaya, ticaretin ilerlemesine bir direnç aracı olarak görüyordu. Neo-Liberaller için mülk sahipliği piyasa sistemine

katılımının bir garantisidir. Hiyerarşi yine vardır, ancak ayrıcalıkları miras yolu ile kuşaktan kuşağa aktaran bir hiyerarşi değildir artık (Giddens, 2009, 42).

“Yeni Sağ’ın devlet kavramlaştırması, Aydınlanma düşüncesinin kurucularından John Locke’un devlet kuramından ayrılarak, Thomas Hobbes’un devlet kuramına yaklaşır.” Locke bireyin doğal durumda sahip olduğu hakları koruyarak hem adaleti hem de ortak iyiyi sağlayarak halkın genel refahını temin etmeyi amaçlamıştır. Hobbes’un yaklaşımına göre ise temel hakların çerçevesi doğal durumda değil, toplumsal sözleşme sürecinde bireylerin tek tek uzlaşmasıyla sağlanır (Atılğan-Aytekin, 2012: 427). Bireylerin uzlaşması için devletin minimal bir anlayışla piyasaları terk etmesi ve gözlemci rolüne bürünmesi gerekir. Böylece birey sorumluluk alarak kendisi ve toplum için en iyisinin oluşmasını sağlamayı başaracaktır. Bu görüşü Yeni Sağ düşüncesinin Muhafazakar temellerini atan Oakeshot şöyle dile getirmektedir; *“Muhafazakarlığın sivillik düşüncesi ekonomi ile bağlantılandırılmış ve özgürlükçü ilkelerle uyum içindedir. Devletin küçültülmesi piyasa güçlerini özgürleştirecektir.”* (Örs, 2016: 149).

Yeni Sağ anlayışın sahip olduğu minimal devlet anlayışı Liberal minimal devlet anlayışından farklılık arz etmektedir, Oakeshott’a göre *“devlet, Hobbes’a atıfla, bireylerin kendi çıkarlarını koruma zorunluluğu ile vücut bulan ve topluma dışsal olarak tanımlanmış bir gerekliliktir. Devleti sivil toplum olarak tanımlayan Oakeshott, onun ahlaki bir gereklilik sonucu ortaya çıktığını öne sürer.”* Hayek ise Oakeshott’un bu görüşü ile uyum içinde güçlü lider vurgusu yapar. Hayek her toplumda üstün değerlere sahip ve yetenekli kişilerin olduğunu, bu kişilerin konumunun sarsılmaması gerektiğini dile getirir (Atılğan-Aytekin, 2012: 428).

İngiltere’de Margaret Thatcher, Amerika’da Ronald Reagan, Almanya’da Helmut Kohl, Türkiye’de Turgut Özal gibi güçlü liderlerin Yeni Sağ anlayışı temsil eden liderler olarak iktidarda olmaları Hayek’i haklı çıkarmaktadır. Yeni Sağ düşüncede küçültülen devletten beklenen, rekabet için gerekli olan yasal düzenlemeleri yapması, ulusu dış düşmanlara karşı koruması ve birleştirici milliyetçilik duygularını beslemesidir. Yeni Sağ düşüncesinin aileye bakışı da devlete bakışından farklı değildir, ailenin güçlü olmasına önem verilmektedir. Yeni Sağ düşünürlere göre Refah Devleti’nin büyümesiyle ailenin parçalanması arasında bir bağ vardır. Sosyal yardımlar

yolu ile daha önceden aileden beklenen bazı yardımlar artık devletten beklenmektedir (Giddens, 2009: 42).

Yeni Sağ düşüncede siyasetin yönteminin ve biçiminin çeşitlendiğini söylemek mümkündür, en bariz özelliği de geçmişten açıkça farklı olmasıdır (Orellana and Michelsen, 2019: 11), bu yeni anlayışa göre devlet geleneksel görevleri ile yetinmeli ve kendi sınırlarına çekilmelidir. Devlet piyasada doğrudan üretici, dağıtıcı ve düzenleyici olmaktan çıkarılmalıdır. Yani kamu hizmetleri piyasa düzeni içinde işleyen “topluma” devredilmelidir. Bahsi geçen kamu hizmetleri sadece iktisadi yatırımlar değil, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, alt yapı gibi toplumsal tüketim nitelikli devlet faaliyetlerini de kapsar. Bunun dışında doğrudan topluma devredilmesi uygun olmayan yetkiler de yerel yönetimlere ve gönüllü kuruluşlara devredilmelidir. Geleneksel görev alanına çekilen devlet, bir işletme gibi örgütlenmeli ve çalışmalıdır. Bu süreç tamamlandığında devletten boşalan alan “topluma” ya da piyasa güçlerine, bir başka deyimle sermayeye devredilmiş olacak; bireysel ve toplumsal özgürleşme, dolayısıyla demokratikleşme böylece gerçekleşmiş olacaktır (Güler, 2005: 97-98).

Batı medeniyeti, karşılaştığı her bunalımı köklü değişiklikler yaparak aşmaya çalışmıştır. Hem 1929 bunalımını hem de 1970 bunalımını yeniden yapılanmayla aşmıştır. Nihayetinde bu bunalımlar hem kamu kesiminde hem de özel kesimde etkili olmuştur. 1929 Krizi daha çok özel kesimi etkileyen ve krizden çıkış yolu olarak devlet müdahaleciliğini savunan anlayışın etkili olduğu bir ortam iken 1970 Krizi kamu kaynaklı (Şaylan, 1995: 117) bir krizdir ve krizin çözümü olarak devletin minimize edilmesi ve piyasanın serbest koşullara bırakılması önerisini sunmuştur.

2. YENİ SAĞ’I OLUŞTURAN TEMEL DÜŞÜNSEL BİLEŞENLER: ÇELİŞKİLERİN MUHTEŞEM UYUMU

Normal koşullarda bir arada düşünölmeyecek Liberalizm ve Muhafazakarlığın bir araya gelmesi ile Yeni Sağ düşünce doğmuştur. Liberalizm yeniliği savunup bu yönde adımlar atan bir ideoloji olduğu halde Muhafazakarlık ise her zaman yeniliğe kuşkuyla bakan ve bu konuda son derece temkinli olan bir ideolojidir. Fakat İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaşananlar ve sosyalizmin yayılması korkusu Batı toplumunu bu iki çelişkili ideolojiyi bir araya getirmek zorunda bırakmıştır. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere pek çok ülkede başarı ile uygulanan Yeni Sağ düşünce zamanla yaşanan krizlerden kaynaklı olarak tartışmalı bir hal alabilmiştir.

2.1. Neo-Liberalizm

2.1.1. Liberalizm: Devletin Konumunu Tartışmak

Siyasi ideolojilerden bahsedilecekse başlangıç noktası Liberalizm olmalıdır. Bunun sebebi, Liberalizmin sanayileşmiş Batının ideolojisi olması ve bir takım değer ve inancı kucaklamaya elverişli bir meta-ideoloji olarak tanımlanıyor olmasındandır (Heywood, 2012: 71). Öte yandan aydınlanma düşüncesinin ve buna başat gelişen 18. ve 19. Yüzyıl siyasi gelişmelerin bir ürünü olarak gelişmesinden ileri gelmesindendir (Atılğan, Atilla, 2014: 299). Tarihsel olarak 17. Yüzyılda ortaya çıkan bu ideoloji; bireyciliği, özgürlüğü, özel mülkiyeti ve devlet müdahalesinden arı bir piyasa sistemini temel almaktadır (Gül, 2006: 1). Örs'ün (Örs, 2016: 49) tanımına göre Liberal sözcüğü *“Latince liber (özgür) sözcüğünden türetilmiş ve 18. Yüzyılın sonuna dek ‘özgür insana yaraşan’ anlamında kullanılmıştı”*.

Bütün Avrupa’da etkili olan feodal sistemin yıkılması ve onun bıraktığı boşluğu dolduran Liberalizm bir piyasa ve kapitalist toplum ürünü olarak tezahür etmiştir (Heywood, 2010: 72). Bir kişinin Liberal olmasından bahsettiğimiz zaman ise *“entelektüel açıdan bağımsız düşünceli, geniş görüşlü, cömert, hoşgörülü kişi”* (Örs, 2016: 49) şeklinde bir tanım yapılmaktadır. Kavram olarak Liberalizm ise *“devletin merkeziyetçiliğine ve mutlakiyete karşı bir eğilim ya da siyasal sistem”* (Örs, 2016: 50) anlamında kullanılır.

Ekonomik bir kavram olarak Liberalizm genel kabul gören tanımlamaya göre *“bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler (laissez faire, laissez passer)”* (Parlak, 2011:495) şeklinde tanımlanmaktadır. Ekonomik alanda özel girişimin etkili olmasını, uluslararası alanda gümrük duvarlarının ve kontenjan rejiminin uygulanmasını ise kabul etmeyen bir sistemdir. Siyasal mülkiyetçiliğe karşı olan bir ideoloji olarak monarşik, feodal, ruhani ve cemaatçiliğe karşı çıkar. Klasik Liberalizm’in temsilcileri, John Locke, Jereremy Bentham, David Hume ve John Stuart Mill’dir (Parlak, 2011: 496).

Siyaset ve iktisat temelli bir teori olarak gelişen (Yayla, 2011: 26) Liberalizmin tarihsel gelişim seyrine baktığımızda düşünsel yapı olarak üç ana evreye ayrıldığını görmekteyiz. Bunlardan ilki insan haklarını, anayasal hükümeti ve pazar ekonomisini savunan Klasik Liberalizmdir. Klasik Liberalizm 18. Yüzyıl boyunca ve 19. Yüzyılın ilk yarısında gelişmiş ve Liberalizmin ana omurgasını oluşturan bir yaklaşımdır. İkinci yaklaşım daha çok sivil ve sosyal haklara odaklanan ve 19. Yüzyılın ortalarında

tırmanışa geçen J.S.Mill ve T. Green tarafından katkı sunulan Sosyal Liberalizmdir. Liberalizme üçüncü yaklaşım ise Ayn Rand ve R. Nozick'in katkı sunduğu devlete "gece bekçisi" rolü biçen "Liberteryan" düşüncedir. Bu yaklaşım 20. Yüzyılda yükselişe geçmiş ve devletin etki alanını olabildiğince azaltmayı hedeflemiştir (Çaha, 2012: 27).

Her ne kadar Liberalizm Katolik Kilisesine karşı yürütölen mücadelenin bir sonucu olsa da temel referanslarından birinin Hristiyanlık olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun sebebi Hristiyanlığın daha sonra Liberalizm için önemli olacak olan insan, hak, hukuk gibi kavramlar üzerinde durarak Roma İmparatorluğu'nun oluşturduğu sistemden farklı bir iklim alternatifi sunmasıdır (Çaha, 2012: 24).

Liberal düşünörlere göre en kötü serbest piyasa koşulları bile devlet müdahalesinden daha iyi sonuçlar doğurur. Çünkü hükömetlerin iyi niyetli oldukları varsayılrsa bile piyasa koşullarında başarılı olamayacaklarını gösteren birçok geçmiş tecrübe vardır ve kaldı ki her hükömet iyi niyetli olmayabilir ya da seçim programlarının baskısı altında hata yapabilirler (Barry, 1989: 40).

Liberal düşünce piyasa ekonomisini savunmasının bir sonucu olarak sınırlı ya da minimal devlet anlayışını savunur. Devletin piyasaya müdahalesi konusunda ise Klasik Liberaller, Sosyal Demokratlarla aynı fikirde değildirler. Onlara göre devleti temsil eden kamu görevlilerinin piyasa koşullarında özel müteşebbislerden bir farkı yoktur. Kamu görevlilerinin tek amacı kamu kaynaklarını kullanarak kendi çıkarlarını maksimize etmektir. Bu amaç kamu sektörünün sürekli büyümesine neden olmaktadır. Buna karşılık Sosyal Demokratlara göre kamu girişimi her zaman kamu yararını amaçlar ve bireyin kendi çıkarını ençoklaştırırken kamunun da çıkarını ençoklaştıracığını savunan ve Adam Smith tarafından ortaya atılan Liberal görüş gerçekçi ve kabul edilebilir değildir. Kamu yararını ancak güçlü devlet girişimi sağlayabilir. Sosyal Demokratlar bu devletin güçlü olması gerektiği fikri noktasında Muhafazakar Sağ görüşle benzer bir pozisyonda durmaktadırlar (Barry, 1989: 8-9).

Taşcier'e (Taşcier, 2019: 21) göre Liberalizm normal dönemlerde serbestleşme eğiliminde iken, kriz dönemlerinde devletin piyasaya müdahale etmesi, çeşitli tavizlerle sermayeyi güvenceye kavuşturması söz konusu olmaktadır. Diğer taraftan Liberalizm her krize karşı bir politika geliştirebilmiştir. Örneğin; 1880 Krizi askeri harcamalar

artırılarak, 1929 Krizi Keynesyen politikalar uygulanarak, 1970 Krizi ise Klasik Liberalizm'in bir türevi olan Neo-Liberalizm keşfedilerek atlatılabilmektedir.

Klasik Liberalizmin ilk hedefi devletin etki alanını azaltmak olarak bilinirken, modern Liberalizm daha çok ekonomik yönetim ve toplumsal refah konuları ile meşgul olmuştur (Heywood, 2019: 49). Kısaca Liberalizmin günün koşullarına göre şekillenme yoluna gittiği gözlemlenmektedir.

2.1.1.1. Bireycilik

Birey Liberal İdeoloji'nin merkezi ilkelerinden ilkidir ve sosyal, iktisadi, siyasal düzenin temel dinamiğidir (Haydaroğlu-Tatlısı, 2016: 31). Birey Liberalizm için insan haklarının, sosyal yaşamın, ekonomik ve siyasal hayatın temel süjesidir. Birey aynı zamanda bilginin kaynağı olarak önem arz eder ve hukuksal düzenlemelerin temel birimidir. John Locke'a göre birey birtakım haklara doğuştan sahiptir. Bu haklar; yaşama hakkı, mülkiyet edinme hakkı ve özgür olma hakkıdır (Çaha, 2012: 28-29).

Liberalizm "*birey*" kavramını Protestanlık Öğretisi'nden ödünç almıştır. Calvinist ve Lutheryen düşünceye göre her birey kendinin papazı ve referansıdır. Liberalizm de Kolektivizmin yerine bireyi koymayı yeğlemiştir (Çaha, 2012: 25), bu düşünsel temelle bağlantılı olarak Liberal bireycilik düşüncesinin ortaya çıkışını hazırlayan tarihsel gelişim seyri; feodalizmin çöküşü, ticari hayatın yaygınlaşması ve sanayileşmenin gelişmesi silsilesi gerçekleştirmiştir (Gül, 2006: 10).

Liberalizmde birey, grup, cemaat vb. topluluklar dışında tek başına bir süje olarak kabul edilmesi temel fikrine dayanır. Heywood'un (Heywood, 2012: 72) dile getirdiği gibi "*bu yaklaşımda beşeri varlıklar her şeyden önce birey olarak görülür. Bireyler eşit ahlaki değerde, ayrı ve biricik şahsiyetler olarak kabul edilir*".

Liberalizmin bireycilik anlayışına göre hiç kimsenin ve hiçbir kurumun dış müdahalesi olmadan her birey kendi yetenekleri ölçüsünde kendisi için en iyi olanı bulacak ya da elde edecektir. Birey için iyi olan toplum içinde iyidir, böylece kendi çıkarına çalışan birey toplumun çıkarını da maksimize etmiş olur. Hayek bireyciliği Liberalizmi adlandırmak için onunla eş anlama gelecek şekilde kullanır ve ona göre "*gerçek bireycilik öncelikle 'bir toplum teorisi, insanın sosyal hayatını belirleyen güçleri anlama teşebbüsü'dür. İkinci olarak bireycilik 'toplum görüşünden kaynaklanmış siyasal düsturlar' setidir*" (Yayla, 2000: 95-97).

Başka bir açıdan bireycilik, bireyi devletin ve toplumun en önemli olgusu olarak kabul ederek, teşkil edilen değil teşkil eden olarak yorumlar. *“Klasik liberaller ve Yeni Sağ, öz çıkarıcılığı ve kendine yeterli olmayı vurgulayan bencil bireycilik fikrine bağlıdırlar. Bunun aksine, modern liberaller ise, çıkarların tatmini yerine insanın gelişip ilerlemesine öncelik vererek, bireyciliğin gelişmeci bir biçimini ortaya atmışlardır”* (Heywood, 2019: 51). Birey kendi eylemlerini sorgulama yeteneğine sahiptir. Bu yüzden bireyin otorite tarafından sınırlandırılmasına gerek yoktur (King, 197: 10).

Liberalizmin temel düsturu olan bireycilik kavramının referans alınmasının nihai hedefi kendini gerçekleştiren bireyin toplumu da inşa edeceğine olan inançtır (Heywood, 2019: 47). Bentham’dan beri bireyin kendisi için en iyi karar verici olduğu düşüncesi geçerlidir. Yaptığı tercihler rasyonel olmasa dahi sırf kendi tercihi olduğu için değerlidir ve bir otoriteye bağımlı olmadan alındığı için önemlidir (Barry, 1989: 59). Liberalizmin Sosyalizme yakınlığı dönemler olsa da bireyin önceliğinden asla vazgeçilmemiştir (Heywood, 2019: 77). Liberalizm her dönem bireyin haklarını ve özgürlüğünü korumayı amaç edindiği savunulabilir.

2.1.1.2. Özgürlük: Hayek Perspektifi

Liberalizmin bir önceki alt başlıkta bahsettiğimiz bireycilik anlayışının bir gereği olan herkesin kendi yetenekleri ölçüsünde kendisi için en iyi olanı bulabilmesi için gerekli şartlardan biri de özgürlüktür. Liberal düşünürler bir bireyin özgürlüğünün diğer bireylerin özgürlüğüne zarar verme ihtimalini göz önünde bulundurarak *“hukuka bağlı özgürlük”* kavramını geliştirmişlerdir (Heywood, 2012: 72) bu aynı zamanda bireyin özgürlüğüne en büyük tehdit olabilecek olan devlet müdahalesini de engellemiş olur (Çaha, 2012: 32). Mill’e göre ise medeni bir toplumda bireyin özgürlüğüne müdahale etmenin tek meşru gerekçesi diğerlerine zarar vermesidir (Heywood, 2019: 52). Bireyin özgürlüğün sınırını diğer bireylerin özgürlük sınırının başladığı yer olarak tanımlanabilmektedir.

Özgürlük aynı zamanda bireye rahat hareket edebilme kabiliyeti sağlayarak kendisini geliştirebilme imkanı sunar. Özgür olan birey kendi adına karar alabilme yeteneği olan, kendi özel alanında söz sahibi olan ve kendi fikirleriyle kendini gerçekleştirmeyi başaran bireydir (Heywood, 2019: 76).

Özgürlük konusunda esas olarak kastedilen ekonomik özgürlüktür (Haydaroğlu-Tatlısı, 2016: 32). Örneğin Eski Yunan'da köleler ekonomik olarak efendilerine bağımlı olduklarından özgür de değillerdi. O dönemde özgür olmanın bir şartı da Yurttaş sayılmaktı, fakat köleler Yurttaş sayılmak bir yana insan olarak bile kabul edilmiyordu (Ağaoğulları, 2016: 43). Ekonomik özgürlük bireyin piyasa koşullarında hareketlerinin güvence altında olması sonucu bireysel özgürlüğüne kavuşması şeklinde tanımlanabilir.

Anlatılanlardan hareketle bireyin özgürlük hakkını kullanırken diğer bireylerin özgürlük hakkına riayet etmesi gerektiğini ve eğer hukukla belirlenmiş kurallara riayet edilmezse bunun hukuki müeyyidelere tabi olacağı sonucu çıkarılabilir.

Hayek'e göre *"özgürlük bir insanın başkasının zorlaması altında kalmaksızın davranabilmesi, hareket edebilmesidir."* (Yayla, 2000: 22). Yani bireyin hareket kabiliyetinin ve karar alabilme yeteneğinin başkasının kontrolünde olmaması ve özgür bir şekilde davranabilmesidir. *"Özgürlük doğal-fiziksel değil, sosyal bir olaydır, ancak sosyal ilişkiler bağlamında var veya yok olabilir."* Özgürlüğün asıl mahiyetini anlamak için *"özgürlük"* adı verilen diğer kavramların incelenmesi gerekir. Hayek bu şekilde üç özgürlük tipi olduğunu ve bunların; siyasal özgürlük, iç özgürlük ve iktidar özgürlüğü olduğunu belirtir. Siyasal özgürlük bireyin seçme, seçilme hakkını kullanması, yasama faaliyetine ve yönetimin denetlenmesine katılmasıdır. İç özgürlük *"bireyin eylemlerinde anlık saiklerden veya şartlardan ziyade, kendi iradesi, akli ve uzun vadeli kanaatleri tarafından yönlendirilme derecesiyle bağlantılıdır."* Hayek en tehlikeli özgürlük tipi olarak iktidar özgürlüğünü görür, bunun nedeni iktidar özgürlüğünün diğer iki özgürlük biçimini sınırlayacağına olan inancından kaynaklanmaktadır. Antik Yunan döneminde özgür olma dört şarta bağlanmıştır, bunlar (Yayla: 2000: 23-29):

- *"Toplumun korunan bir üyesi olarak hukuki bir statü"*
- *"Keyfi tutuklanmadan masumiyet"*
- *"İsteddiği işte çalışma hakkı"*
- *"Kendi isteğine göre hareket etme hakkı"*

Mill özgürlüğün sınırını diğer insanların sınırının ihlal edilmemesi şeklinde çizerken, Hayek ise diğer insanların sınırının ihlal edilmediği bir özgürlüğün olmadığını belirtir. Hayek çözüm olarak herkesin belli genel kurallara tabi olması seçeneğini sunar (Yayla, 2000: 31).

“Özgür toplum, bireysel özgürlüğün korunduğu, kanun hakimiyetini gerçekleştirdiği ve kanun hakimiyetiyle bağdaşır bir ekonomik-siyasal sistemin, yani piyasa ekonomisi ve liberal sosyal düzenin bulunduğu toplumdur.” Özgürlük ve sorumluluk birbirini tamamlayan iki temel kavramdır. Her özgür insanın bireysel sorumlulukları vardır ve birey eyleminin yol açacağı övgü ve kınamayı kabul eder (Yayla, 2000: 55-56).

Bireyin özgürlükle donatılmasının sebebi ise onun en üstün olgu olarak kabul edilmesinden ileri gelmektedir (Heywood, 2019: 51) ve Green özgürlüğü ahlaki normlara sahip bireylere atfederek (Heywood, 2019: 77) Liberalizmin birey kavramının önemini bir kez daha ortaya koymuş oluyor. Buradan hareketle David Hume’nin görüşlerine baktığımızda, ona göre faydacılık ve özgürlük doğal olarak insana içkindir. Akıl sahibi bireylerin tek amacı kendi bireysel faydalarını artırmaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için devletin müdahil olmadığı kendiliğinden oluşan düzen en adil düzen olacaktır (Taşcıer, 2019: 36).

2.1.1.3 Akılcılık-Rasyonalizm

Liberallere göre dünyamız rasyonel bir yapı arz etmektedir ve bu rasyonel yapı akıl yolu ile keşfedilebilir ya da daha açık bir ifade ile anlaşılabilir. Dolayısıyla özgür olan birey kendi aklı ile rasyonel bir yapı olan dünyayı yorumlayabilir ve bu sayede kendisi için en iyi kararı verebilir. Heywood’a (Heywood, 2012: 72) göre Liberallerin sahip oldukları bu inanç sayesinde savaşmadan ve kan dökmeden müzakere yolu ile insan aklı problemleri çözebilme kabiliyetine sahiptir. Bu kapsamda toplumsal düzenlemeler aklın ilkelerine uygun olmalı ve bireylerin özgürlükleri ile birlikte kapasitelerini de geliştirmelerine yardımcı olmalıdır (Gamble, 1981: 18). Eğitim bireyin bilgi dağarcığını geliştirerek daha iyi olana yönelmesini sağlar. Bu yüzden Modern Liberaller eğitimin iyi olduğunu savunurlar (Heywood, 2019: 54-55). Sokrates’in akla vurgusu ise şu veciz sözünde gizlidir: “Üstünde düşünülmemiş ya da incelenmemiş yaşam, insan için yaşamaya değer değildir” (Ağaoğulları, 2016: 83).

İnsan kendisine bahsedilen düşünme yeteneğini yani aklını kullanarak kendisi için en iyi olanı bulabilir. Liberal düşünürler bireyciliği savunurken aklı merkeze alırlar. Yani önemli olan “düşünen bireydir”. Düşünen birey başkalarının sınırlarını ihlal etmeden özgür bir biçimde yaşayabilir (Şaylan, 1995: 17). Düşünen ve kendisi için iyi olanı keşfeden birey son tahlilde toplumun genel iyisine de katkıda bulunmuş olacaktır.

2.1.1.4. Eşitlik

Liberal düşüncenin temeli sayılan bireycilik en azından bireylerin ahlaki değer anlamında bir eşitliğe sahip olması gerektiğini savunur. Bu eşitlik kanun önünde eşitliği ve siyasi eşitliği içerir. Yani hukuk aleminde haklara ve borçlara ehil olmak ve herkesin oy kullanma hakkına sahip olması ile birlikte her oyun aynı değerde olması anlamında bir eşitliktir. Fakat her birey içinde aynı yeteneği ve çalışma isteğini barındırmadığından dolayı *‘sosyal eşitlik ya da gelir eşitliği’* doğru değildir, doğru olan fırsat eşitliğidir (Heywood, 2012: 73). Fırsat eşitliği bireylerin zenginlik, yetenek ve zeka olarak farklı olsalar bile toplum içerisindeki yarışa eşit şartlarda başlamasını gerektirir (Gül, 2006: 24).

Fırsat eşitliğinin sağlanması toplumsal mutabakata katkı sunarak kaosun önüne geçebilir. Bireyler eşit fırsatlara sahip oldukları konusunda tatmin olursa bu kargaşanın yaşanma olasılığı da düşmüş olacaktır.

2.1.1.5. Hoşgörü

İnsanlar doğalarının bir gereği olarak farklı karakterlere sahip olabilirler ve dolayısıyla farklı kültürel değerleri içlerinde barındırabilirler. Bu kültürün getirdiği özellikler diğer kültürel değerlere sahip olanları rahatsız edebilir, ama birlikte yaşamaktan dolayı bireylerin bir birlerine tahammül etmesi önemli bir gerekliliktir, Liberalizm bunu *‘hoşgörü’* olarak tanımlamıştır. Heywood’a (Heywood, 2012: 73) göre *‘liberaller rakip fikirler ve çıkarlar arasında doğal bir ahenk veya denge olduğuna ve dolayısıyla uzlaşmaz çelişki fikrinin genellikle geçerli olmadığına inanma eğilimindedirler.’*

Bireysel özgürlüklerin gerçek anlamda var olabilmesi için hoşgörü gerekli bir şarttır (Gül, 2006: 31). Liberalizmin içinde barındırdığı seküler düşünce farklı inançlara saygılı olmayı öngörür ve bireylerin dini tercihlerine hoşgörü ile yaklaşır (Çaha, 2012: 36-37).

2.1.1.6. Rıza

‘Liberal anlayışta otorite ve sosyal ilişkiler daima rızaya ve gönüllü anlaşmaya dayanır’ Öncelikle seçilen yöneticilerin yönetilenlerin rızasına dayanması gerekir. Buna bağlı olarak temsil ve demokrasi anlayışının Liberaller için önemi ortaya çıkmış oluyor (Heywood, 2012: 73).

Günümüzdeki en kapsayıcı rıza biçimi olan adil ve serbest seçimler bireyin demokrasi çerçevesinde yarışan parti ve adaylardan dilediğini tercih edebilmesidir (Çaha, 2012: 55). Liberal düşünceye göre devletin ekonomik hayattaki tek rolü güvenliği sağlamaktır. Piyasa koşulları bireylerin karşılıklı rızaları ile oluşur ve devlet buna müdahale edemez (Çaha, 2012: 33). Diğer taraftan devlet bireylerin dini tercihlerine müdahale edemez ve bireyler kendileri için uygun gördükleri inançları kabul etmekte özgürdürler (Çaha, 2012: 34).

2.1.1.7. Anayasacılık

Anayasa, devletin yönetim kademeleri arasındaki yetki, sorumluluk ve işlevleri belirleyen bir kurallar toplamıdır (Heywood, 2019: 61). Liberallere göre yönetimlerin her zaman tiranlığa dönüşme ihtimali vardır. Bundan dolayı sınırlı yönetimi savunurlar. Yönetimi sınırlamanın çeşitli yolları vardır; güçler ayrılığının olması ve yazılı bir anayasanın bulunması bunlardan ikisidir (Heywood, 2012: 73).

Devlet insanlara iyiliği dayatamaz ama yasal düzenlemelerle onların sorumluluk alanlarını belirleyebilir (Heywood, 2019: 77). Anayasacılıkta kuvvetler ayrılığı kuvvetin coğrafi dağıtımı ve kuvvetlerin dengelenmesini sağlar, aynı zamanda anayasacılık bireysel hakları teminat altına alır (Yayla, 2000: 42).

2.1.1.8. Piyasa Ekonomisi

Adam Smith tarafından 18. Yüzyıl ortaya atılan ve bireylerin serbest piyasa koşulları sayesinde kendileri için en iyi olanı tercih edeceğini savunan bir anlayıştır (King, 1987: 71).

Liberal düşüncenin temsilcilerinden Mises Piyasa Ekonomisine çok önem verir. Çünkü ona göre gerçek özgürlük ancak ekonomik özgürlük ile sağlanabilir. Ekonomik özgürlüğü garanti edecek olan da Piyasa Ekonomisidir. Piyasa Ekonomisinin bireye sağladığı ilk ve en önemli özgürlük ise rekabet özgürlüğüdür. Mises göre Piyasa Ekonomisi olmadığında bahsedilen anlamda bir özgürlükte olmayacaktır (Yayla, 2000: 185-186). Piyasa Ekonomisi fikri açıklamalardan anlaşılacağı üzere bireyin özgürlüğünü sağlamaya yönelik bir düşüncedir ve bu amaçla devletin etki alanı sınırlandırılmak istenmiştir.

2.1.1.9. Sınırlı Devlet

Liberal düşüncede birey kendisi için vardır. Referans noktası bizzat bireyin kendisidir. Devlet ise bireyin haklarını ve özgürlüklerini korumak için vardır. Yani devletin rolü “*gece bekçisi*” olmak ile sınırlıdır. Ondan beklenen bu görevini yerine getirmesi ve bu sınırların dışına çıkmamasıdır (Karagöz, 2002: 277).

Liberal düşüncüyü savunanlar kişi haklarının devlet tarafından genişletilmesine karşı çıkarlar. Çünkü onlara göre böyle bir girişim devletin rolünü artırarak bireysel özgürlükleri sınırlandıracaktır (King, 1987: 9). Birey kendi haklarını kendisi geliştirebilir, bunun için devlet müdahalesine gerek yoktur, aksine devlet müdahalesi hakların güvenliğine bir tehdit olacaktır. Sınırlı olması gereken devlet sadece kendi sınırlarında kalmalı ve bunun dışına asla çıkmamalıdır.

2.1.2. Sosyal Liberalizm: Liberalizm’e Yeni Bakış

Çağdaş Liberalizm’in yeni bir yorumu olarak ele alabileceğimiz Sosyal Liberalizm’i tanımlamak kolay bir durum değildir. Çünkü Liberalizmin bu yeni halinin John Locke ve Adam Smith gibi fikir babaları yoktur. Almanya ve İskandinav ülkelerindeki Sosyal demokratlar Marx’ı referans almaktadır. Ancak bunlar büyük ölçüde revizyonisttirler ve bu bakımdan programları Liberallere benzer (Örs, 2016: 89).

Sosyal Liberalizm bireyin özgürlüğünü temel almakla birlikte, Klasik Liberalizm’den farklı olarak ‘*gece bekçisi*’ ve ‘*bırakın yapsınlar*’ ekonomi anlayışını terk ederek karma bir ekonomik modeli benimsemiştir. Onlara göre fırsat eşitliği ve bireyin belirli bir yaşam seviyesini sağlaması, onun özgürlüklerini kullanabilmesi, toplumsal hayata katılabilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi için gereklidir. Devlet piyasa sisteminden kaynaklanan eşitsizlikleri gidermek için piyasaya müdahale etmelidir (Gül, 2006: 4).

Sosyal Liberalizmin desteklediği Sosyal Refah Devleti, Avrupa’da oy hakkının genişlemesi ile doğduğu savunulabilir. 1867-1885 yılları arasında İngiltere’de oy hakkı hemen hemen bütün yetişkin erkeklere tanındı. Bunun sonucu olarak işçi sınıfı da politik bir varlık olarak kabul görmüş oldu. İşçi sınıfının temsilcileri Sosyal Refah Devleti fikrinin gelişmesine katkı sundukları gibi 20. Yüzyılda Sosyal Refah Liberalizmi’nin de güçlenmesini sağladılar. Sosyal Refah Liberalizmini savunanlara göre de bireysel özgürlük önemliydi, ancak yönetimde son tahlilde gerekliydi ve

kötülüğün kaynağı değildi. Aksine iyi bir yönetim fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkı sunabilir ve bu da bireysel özgürlükleri daha da geliştirebilirdi (Örs, 2016: 89).

Refah Devleti uygulamaları kapsamında 20. Yüzyıl'da Batılı ülkelerde ve birçok gelişmekte olan ülkede devlet piyasaya aşırı müdahalede bulunmuş ve bu yolla yoksulluğu, hastalığı, cehaleti ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Eğer 19. Yüzyılın sloganı minimal devlet ise 20. Yüzyılın sloganı Refah Devleti'dir. İlginç bir şekilde refah kavramının savunuculuğunu çok değişik ideolojik bloklar yapabilmıştır. Liberaller, Sosyalistler, Muhafazakarlar, Feministler hatta bazen Faşistler bile bu fikri savunabilmıştır. Modern Liberaller refah kavramını fırsat eşitliği temelinde ele alırlar. Onlara göre devletin görevi yaşam koşulları tarafından avantajları ellerinden alınan gruplara fırsatlar sunarak diğerleri ile aralarında olan uçurumu ortadan kaldırmaktır (Heywood, 2019: 77-80).

Liberalizmin bu formuna göre Refah Devleti düşüncesi aşırı bir devlet müdahaleciliğini benimsemiş ve devlete altından kalkamayacağı sorumluluklar yüklemiştir. Bunun dışında işsizlik, sağlık, eğitim, yoksulluk vb. alanlarda geliştirilen politikalar sadece orta sınıfı hedef almaktadır (Gül, 2006: 20), yani bütün toplumu kucaklama özelliğine sahip değildir. Diğer taraftan Sosyal Liberalizm "*kendiliğinden düzen*" fikrini savunur. Hayek buradan hareketle kurgulayıcı akla şiddetle karşı çıkarak toplumun kendiliğinden ve kademe kademe değişmesi gerektiği fikrini savunur. Bu düzende tavandan (devletten) indirilen etki yerine tabandan (halktan) tepki ile değişimin gerçekleşmesi gerektiği fikri savunulur (Çaha, 2012: 62).

2.1.3. Neo-Liberalizm: Liberalizmi Yeniden Düşünmek

1947 yılında İsviçre'de Mont Pelerin Toplumu'nun faaliyete başlamasıyla ortaya çıktığı kabul edilen (Kozanoğlu-Gür-Özden, 2008: 13) Neo-Liberalizm, 1980'li yıllardan itibaren dünyayı etkisi altına alan Yeni Sağ ideolojisinin en önemli sacayaklarından biridir. Neo-Liberalizmin bir boyutu 'ekonominin ve sermayenin küreselleşmesi', 'yenidünya düzeni ile bütünleşme' ve 'özelleştirme' gibi ekonomik söylemler oluştururken, diğer bir boyutunu 'devletin ekonomik alandan çekilmesi', 'serbest piyasa sisteminin kurulması' ve 'sivil toplumculuk' ve ya 'yerel topluluklara dönüş' gibi politik söylemler oluşturmaktadır (Gül, 2006: 1).

Neo-Liberaller kapitalist girişimciliği bazılarının belirttiği gibi modern dünyanın sorunlarının kaynağı olarak görmezler. Aksine iyi olan her şeyin temeli sayarlar.

Rekabetçi bir piyasa sistemi ekonomik verimliliği en üst seviyeye çıkardığı gibi bireysel özgürlük ve toplumsal dayanışmaya teminat olur. Geleneksel Muhafazakarlığın tersine ekonomik bireyciliği savunur ve bunu demokrasinin başarısının anahtarı olarak kabul eder. Neo-Liberallere göre toplumsal düzenin kaynağı ne gelenekte ne de devlet ya da başkası tarafından yapılan rasyonel hesaplama ve planlamadır. Toplum belli bir oranda organik niteliklere sahiptir, bu özellik kendi etkileriyle hareket eden birçok birey arasında kendiliğinden oluşan amaçlanmamış koordinasyonlardan gelmektedir. İyi işleyen piyasalar kendiliğinden toplumsal düzenin birincil örneği ve ana dayanağıdır (Giddens, 2009: 39-40).

Neo-Liberallerin tartışmalarının odak noktasında serbest piyasa vardır. Bunun temeli Adam Smith'e dayanır ve '*görünmez el*' mekanizmasıyla kendi çıkarını maksimize eden bireyin toplumun çıkarını da çoğaltacağını savunurlar. Fakat Neo-Liberaller Hayek ile birlikte '*görünmez el*'in yerine '*katalaksi*' kavramını koyarlar, bunun anlamı ise '*kendiliğinden oluşan düzendir*' (Gül, 2006: 124-125). Kısaca ekonomi temelli bir düşünce sistemi olan Neo-Liberalizmin amacı sermayenin serbest dolaşımını temin ederek kar oranlarının maksimizeleşmesini sağlamaktır (Taşcier, 2019: 19-20).

Keynesyen politikaların krize girmesiyle ortaya çıktığı kabul edilen (Taşcier, 2019: 58) Neo-Liberalizm ilk olarak Amerika ve İngiltere'de etkili olmaya başlamıştır. İlk etki alanının bu iki ülke olmasının sebebi de burada serbest piyasa ekonomisi ilkelerinin 19. yüzyılda çok sağlam bir biçimde yerleşmiş olmasından ileri gelmektedir. Hem Reaganizm hem de Thatcherizm serbest piyasa koşulları ile Muhafazakar toplum fikrini harmanlamayı amaçlamış ve Yeni Sağ olarak bilinen ideolojik bir proje kurgulanmıştır (Heywood, 2019: 73).

2.1.3.1. Avusturya Okulu

Bilinen en önemli temsilcisi Friedrich Hayek olan Avusturya Okulu yönetsel olarak Klasik Ekonomi teorisinden farklıdır. Klasik Okul'daki pozitivizmin yerini Avusturya Okulu'nda yönetsel bireycilik almıştır. Avusturya Okulu'nun kurucu babası kabul edilen Carl Menger '*in "klasik emek değer teorisine yaptığı yönetsel eleştiriye ve geliştirdiği marjinal fayda³ ilkesini esas alan öznel değer teorisine*

³ Bir mal veya hizmetin tüketilmesi tüketicisine fayda sağlar. Marjinal fayda her ilave birim mal veya hizmetin tüketimiyle bu fayda miktarında yaşanan değişimdir.

dayanır''. Menger' göre bir malın değerini belirleyen üretim maliyeti değil tüketicinin maldan aldığı zevk ve sağladığı faydadır (Atılğan-Aytekin, 2012: 424-425).

Bu Okul'un temsilcileri Piyasa Ekonomisi ilkelerinin tüm sosyal sorunlara uygulanması gerektiğini savunurlar. Ayrıca sosyal planlama ve sosyal mühendisliğe mesafeli olduklarını belirterek bireyin isteklerinin bir öncelik sırası olmadığını, aynı anda çatışan birden fazla amaca sahip olabileceklerini belirtirler. Marjinal bir yaklaşımla toplumsal düzen için Sosyalizmin etik olarak tercih edilebilir olduğunu ancak bunun hatalı bir tercih olacağını savunurlar. Rasyonel bir varlık olarak kabul ettikleri bireyin isteklerini tatmin etmesine büyük önem verirler. Devlet müdahalelerinin meşru olmadığını, düzeni akılcı bireylerin eylemlerinin sağlayacağını belirtirler (Gül, 2006: 46-51).

2.1.3.1.1. Friedrich Hayek ve Düşüncesi

Hayek Avusturya Okulu'nun yöntemsel bireyciliğini benimsemiştir. Hayek Aydınlanma Felsefesi tarafından geliştirilen ve büyük harf ile yazılan (evrensel aklı temsil etmesinden dolayı) aklı reddeder. Ona göre akıl küçük 'a' ile yazılır; çünkü öznel ve görelidir. Kişilerin kararları ve tercihleri onların rasyonalitesinin bir sonucudur. Kişilerin sahip oldukları bu rasyonalite evrensel ilkeler tarafından belirlenmez, onların öznel bilgi ve inançları tarafından belirlenir (Atılğan-Aytekin, 2012: 424-425).

Hayek'in Liberalizm anlayışı, *"içinde yaşadığı sistemin bütün bilgisine sahip olan, davranışının sonuçlarını öngörebilen ve o yönde davranan evrensel rasyonel birey anlayışını benimsemez"* (Hayek, 2009: 8). Hayek'e göre 20. Yüzyılın en büyük hatası Refah Devleti'nin toplumsal adalet programıdır, çünkü bu program kaynakların dağıtımını toplumun zararına olacak bir şekilde yürütmüştür (Gül, 2006: 55). Hayek Muhafazakarlık ile Liberalizm arasında köprü kuran bir düşünür olarak bilinir. Toplum, değişim, özgürlük gibi konularda Muhafazakarlarla aynı çizgide yer aldığı görülür (Çaha, 2012: 127-128).

Hayek Yeni Sağ düşünce konusunda önemli çalışmalar yapmış ve önemli katkılar sunmuştur. Devletin piyasa aksaklıklarına müdahale ederek küçük düzenlemeler yapabileceğini ancak bunun sınırlı kalması gerektiğini savunur. Ona göre devletin fazla müdahalesi bireyin özgürlüğünü kısıtlar. Oysa özgürlük Yeni Sağ düşüncenin özüdür ve korunmalıdır (King, 1987: 14).

2.1.3.1.2. Michael Oakeshott ve Düşüncesi

Oakeshott'un düşünsel duruşunun siyasette akılcılığın eleştirisi üzerine kurulu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda “*Siyasette Akılcılık*” isimli kitabında “*insanların toplumsal yaşamı önceleyen bir rasyonalitesinin olmayacağını ve aklın eylemin bir ürünü olduğunu*” öne sürer. Oakeshott “*akıldan çok, insanın ahlaki doğasının altını çizer*”. Üzerinde toplumsal uzlaşa sağlanmış ve herkes tarafından kabul görmüş olan ahlak toplumsal yaşamı şekillendirir. “*Kurallara ve onun temsil ettiği siyasi otoriteye bağlılık rasyonel değil ahlaki bir seçimdir.*”(Atılgan ve Aytekin, 2012: 426).

Rasyonelliğin siyasete girmesi ile birlikte siyasi ideolojilerin şekillendiğini dile getiren Oakeshott, bu ideolojilerin “*İdeal amaçlar peşinde mevcut ve tanıdık kurumları radikal biçimde değiştirip ‘iyi’ hükümetler kurmaya çalışarak geri dönülemez yanlışlar yapacakları uyarısını yapar.*” Ona göre Muhafazakarlık bir ideoloji değildir. Muhafazakarlık bir konumlanmadır, ideolojiler de pozitivistin ve onu takip eden Aydınlanma geleneğinin ürünüdür (Atılgan ve Aytekin, 2012: 426).

Oakeshott’a göre Muhafazakarlık “*aşına olunanı bilinmeyene, denenmişi denenmemişe, gerçeği gizeme, mevcudu mümkün, sınırlıyı sınırsıza, yakını uzağa, kafileyi çok olana, elverişliyi mükemmele ve şu anki gülüşü hayali neşeye tercih etmektir.*”(Oakeshott, 2004: 55-78). Oakeshott’un tarif ettiği Muhafazakarlık kapitalizmi alternatiflerine tercih eder. Yeni Sağ açısından bu tercih hiç bir değer yargısı taşımaz, çünkü “*Yeni Sağ anlayışta kapitalizm bir amaç değil, herkesin kendi çıkarını kollayabileceği bir araçtır.*” Politik tutumunun felsefi kökenlerinin farklı olmasına rağmen görüşleri Burke’nin görüşlerine benzerlikler gösterir. Kuşkucu ve akılcılık karşıtı bir düşünür olmasına bağlı olarak insanların refah seviyesinin bilinçli politikalarla artırılmayacağını savunur (Barry, 1989: 107).

Refah Devleti bireylere adalet sistemi içinde yapmak istemediklerini yaptırdığı için totaliter nitelikler taşır (Barry, 1989: 110). Oakeshott klasik muhafazakarların otoriteye atfettikleri önemi bireye tahvil etmiştir. Ona göre devlet sadece kural koymakla mükelleftir ve bireylere inanç dayatamaz. Yeni Muhafazakarlık minimal devlet anlayışından hareketle pazar ekonomisi, özgürlükler ve sivil toplum konularında liberal düşünceye yakınlaşmıştır (Çaha, 2012: 129).

2.1.4. Chicago Okulu

1930 yılından sonra ekonomi alanında öncü kabul edilen bu okul ekonomik analizleri temel alarak pozitivist geleneğe bağlı kalmıştır. Okulun en önemli temsilcisi olan Friedman başta olmak üzere, okulun çalışmalarının merkezinde “*bireyin özgürlüğü*” vardır. Bu özgürlüğün öncüsü ise ekonomik özgürlüktür. Çünkü Friedman’a göre ekonomik özgürlük olmadan diğer özgürlükler mümkün olamaz. Buna müteakip gelişen politik özgürlük ise serbest piyasa ve kapitalist kurumların gelişmesi ile oluşur. Kapitalizm ve özel mülkiyetin varlığı devletin merkezi gücünü denetlemiş olur. Fakat devlet mutlak özgürlük imkansız olduğu için çatışan özgürlükleri düzenlemek için gereklidir (Gül, 2006: 55-57).

Bu okula göre insanların çoğunun ortak amacı refah ve hürriyet seviyelerini artırmaktır. Onları bu amaçlarına ulaşmasını sağlayan ise serbest piyasa kurallarını düzenleyen Liberal kurumlar ve sınırlı devlettir (Barry, 1989: 30). Temelde Klasik Liberalizm’in “*gece bekçisi devlet*” anlayışını benimseyen okulun temsilcilerine göre devlet para arzıyla oynayarak ekonomik istikrarı sağlama yeteneğine sahiptir. Ancak devletin etkinliği konusunda dikkatli olunmalıdır (Gül, 2006: 59).

2.1.5. Virginia Politik İktisat Okulu: Kamu Tercihi

Rasyonel tercih okulu, Virginia okulu ya da politik piyasa okulu olarak tanımlanan bu okul, “*kamu sektöründe karar alma süreçlerinin analizi ve mikro ekonomik teorinin bu süreçteki politik ve bürokratik eylem ve davranışlara uygulanması üzerine kuruludur. Tüm seçmenler ya da karar vericiler-politikacı ve bürokratlar gibi-kişisel çıkarlarını maksimize etmeye çalışan bireyler olarak algılanır*” (Gül, 2006: 39).

Liberal geleneğe bağlı olan ve ekonomik uygulamayı ifade eden bu yaklaşım siyasi davranışların analizi için çeşitli teknikler içerir. Onlara göre siyasi aktörlerin oylarını maksimize etme çabaları kamu harcamalarını artırarak bütçeye yük getirir. Devletin etki alanını genişleten bu uygulama serbest piyasa sistemine zarar verir. Piyasa koşulları devletin müdahalesi olmadan rasyonel davranan piyasa aktörleri tarafından dengede tutulacaktır. Devletin müdahalesi gerekiyorsa kanunla sınırlandırılmalıdır (King, 1987: 11-12).

Bir nevi bu görüşe göre politik süreç bir alış-veriş sürecidir. Klasik Liberalizme benzer bir şekilde bireyi bütün olguların temeli sayar, toplumu anlamak için önce bireyi

anlamak gerektiğini savunur ve bireylerin tercihlerinin özel mülkiyeti, piyasa ekonomisini, kapitalist düzeni oluşturduğunu belirtir (Gül, 2006: 39). Bu düşünceden hareket eden bu okul kamu görevlilerinin davranışlarını mercek altına almış ve daha önce geleneksel Liberallerinde destekledikleri şekilde kişisel çıkarlarını kamu yararının önüne koydukları tespit edilmiştir. Oysa bu durum Refah Devleti döneminde hiç sorgulanmamıştı ve denetlenmemişti. Bu girişimleri kamu görevlilerinin kanunlarla sınırlandırılması fikrini gündeme getirmiştir (Barry, 1989: 31).

2.2. Yeni Muhafazakarlık

Yeni Sağ düşüncenin Muhafazakarlık ile ilişkili olduğu nokta sosyal ve ahlaki değerlerdir. Bu değerler batı toplumunun içinde bulunduğu koşullardan dolayı Muhafazakarlığın Liberalizm ile birleşerek bir kurtuluş reçetesi sunması amacıyla kullanıldı. Diğer taraftan Muhafazakarlığın içermeleri devlete otoritesini yeniden tesis etme imkanı sağlayarak bir anlamda devlete itibarını iade edecekti (King, 1987: 16-17).

Yeni dönemin ihtiyacına göre şekillendirilen Muhafazakar'lığın devletin otoritesine yaklaşımını değiştirmedeği görülmektedir. Bunun dışındaki yaklaşımlar çağın koşullarına göre yeniden gözden geçirilmiştir.

2.2.1. Muhafazakarlık: Geleneği Koruma Tutkusu

Muhafazakarlık Fransız Devrimi sonrasında mevcut toplumsal kurumlara karşı başlatılan devrimci müdahalelere karşı bir tepki hareketi olarak ortaya çıktığı düşünülse de kökleri çok daha eskiye, aydınlanma hareketine ve aristokrasinin egemenliğine karşı başlatılan siyasal ve felsefi tepkilere kadar uzanır. Ancak Fransız Devriminin geleneksel kurumlara acımasızca saldırması ile Muhafazakar hareket daha belirgin bir hareket sergilemek zorunda kaldı ve sahneye çıktı. Muhafazakar düşüncenin özünde “teпки” hareketi olma özelliği vardır. Bu yönü ile “aksiyoner” değil “reaksiyoner” bir harekettir (Yanardağ, 2017: 17-18). Muhafazakarlık Sarıca'nın (Sarıca, 1980: 115-116) öz anlatımı ile “*tarihin oluşumuna biz insanlar fazla karışmamalıyız*” fikrine dayanır.

Muhafazakar geleneğin temel çizgisi Edmund Burke'ten bu yana radikal değişimlerin çoğu biçimine ya da daha doğru bir ifade ile hemen hemen hepsine şüpheyle yaklaşmıştır. Fakat bu durum ortadayken özellikle Avrupa da ve bir nebzeye kadar da dünya da bir süre sonra karşı çıkılan bu olguların zamanla Muhafazakarlık tarafından kabul gördüğü tespit edilmiştir (Giddens, 2009: 10).

Edmund Burke Fransız akılcılığına karşı İngiliz ampirizmini önerir ve Fransız burjuvasının yerine İngiliz burjuvasının yöntemlerini koymaya çalışır. Ona göre gelenek ve kraliyet kurumu korunarak aşama aşama yani evrimci bir gelişim sağlanmalıdır (Yanardağ, 2017: 19). Piyasa ekonomisini savuna Burke devletin ekonomiye müdahale etmesine karşı çıkar. Burke fakirlik probleminin sivil dayanışma kurumlarıyla giderilmesin gerektiğini savunur (Akkaş, 2004: 149). Yani devletin sosyal yardımlar yoluyla düşük gelirli kişilere yardım yapmasını doğru bulmaz.

Burke devrimin aile kurumuna verdiği zararı boşanma oranları üzerinden açıklar. Kadının özgürleştirilmesi fikrinin aile birliğini bozduğunu ve buna bağlı olarak boşanma oranlarının arttığını belirtir (Yanardağ, 2017: 20).

Muhafazakar olmak ilk anlamı ile muhafaza etmeyi içerir. Fakat bugün kendini muhafazakar olarak addedenlerin çoğununun derdi bu değildir (Giddens, 2009: 28). Nitekim Çağdaş Muhafazakarlığın en önemli özelliği laik bir nitelik taşımasıdır. Oysa Geleneksel Muhafazakarlığın alametifarikası din ile olan yakın ilişkisi idi (Barry, 1989: 99).

Diğer taraftan Muhafazakar gelenek etkili olduğu toplumların geleneklerine göre değişikliklere uğrayabilmiştir. Örnek olarak İngiltere'deki Muhafazakar çizgi değişime karşı çıkmaz, aksine '*muhafaza ederek değişmek*' gibi bir sloganın savunuculuğunu yapar (Heywood, 2019: 92).

Zaman evreleri de Muhafazakar ideolojiyi zamanla değiştirebilmiştir. Örneğin 1970'li yıllardan sonra Refah Devleti düşüncesinin oluşturduğu endişelere karşı daha radikal bir dönüşüm geçirerek Yeni Sağ olarak adlandırılan bir biçim almıştır. Bu yeni biçimin savunduğu serbest piyasa koşulları fikri Muhafazakarlar arasında görüş ayrılıklarına neden olmuştur (Heywood, 2019: 93). Liberal düşünürler göre ise Muhafazakarlık soyut prensiplerden sakınarak genellemeler yapmaktan kaçınır ve Muhafazakarlık çoğunlukla bir tavır alma halini ifade eder (Barry, 1989: 97).

Pek çok Kıta Avrupası ülkesinde Muhafazakarlık akla Katolikliğin politik etkisini getirmektedir. "*Amerikan Muhafazakarlığı*" ise daha çok şiddetle kapitalizm yanlısı bir duruş sergiler (Giddens, 2009: 29). Giddens'in (Giddens, 2009: 30) de dile getirdiği gibi Eski ya da Geleneksel Muhafazakarlık hiyerarşiyi, aristokrasiyi, toplumsallığın ya da devletin birey karşısındaki önceliğini ve kutsal olanın aşırı önemini temsil etmiştir.

dikkate alınmayı hak ederler (Heywood, 2019: 95). Hayek’e göre de davranışlarımızın tüm sonuçlarını öngöremeyeceğimiz için geleceği de bilmemizin imkanı yoktur. Bundan dolayı bizim için en rasyonel davranış geleneksel uygulama ve kuralları takip etmektir (Barry, 1989: 133-134).

Geleneği teknik ya da uzmanca bilgidен olduğu kadar adet ve ya alışkanlıklardan ayıran, “*törensel ya da ilham edilmiş*” bir gerçek fikrini varsaymasıdır. Bir şeyi geleneksel yapan uygulamada yer edinmiş olması değil, belki törensel hareketlerin onun gerçekliğini belirlemesidir. Geleneklerin her zaman koruyucuları olmuştur: Rahipler, bilge kişiler, yaşlılar, kabile büyükleri gibi (Giddens, 2009: 52).

Nerdeyse Çağdaş Muhafazakarların tamamının Muhafazakarlığın atası olarak kabul ettikleri Edmund Burke’ye göre müşterek akıl kişisel akıldan üstün olduğu gibi yerleşik görüşlerde aşırı akılcılıktan üstündür. Tecrübenin değerini överek bir devlet inşa etmenin veya yenilemenin peşin hükümlerle değil geçmiş değerlerle olabileceğini belirtir (Barry, 1989: 105-106). Yine diğer bir Muhafazakar düşünür olan David Hume aydınlanma düşüncesinin her şeyin kaynağı kabul ettiği aklın yetine tecrübeyi koyar ve geleneğin önemini vurgular (Çaha, 2012: 120).

Dolayısıyla Muhafazakar düşünce için temel oluşturan gelenek bütün düşünürler tarafından savunulmuş ve desteklenmiştir. Geleneği koruma fikri Muhafazakarlık için çekirdek görevi görmektedir. Geleneğin kazanımlarının korunması ve uygun şartlarda geliştirilmesi gerektiği fikri savunulur.

2.2.1.2. Hiyerarşi

Hiyerarşik bir toplumsal yapı geleneksel olarak Muhafazakar Düşünce’de mevcuttur. Doğal olarak bütün insanlar aynı yeteneklere sahip olarak doğmazlar. İnsanların sahip oldukları bu farklı yetenekler onların toplumun hangi katmanında yer alacaklarını belirler (Heywood, 2019: 102).

“*Muhafazakar yaklaşımda sosyal konum ve statülerin derecelendirilmesi, organik bir toplumda doğal ve kaçınılmazdır.*” Hiyerarşinin varlığı eşitlikle çatışmasına neden olmaz, çünkü toplumdaki bireylerin birbirlerine karşı sorumlulukları ve buna bağlı olarak ödevleri vardır (Heywood, 2012: 77).

Herkesin sorumluluklarının ve ödevlerinin farkında olması toplunda düzeni sağlar, Muhafazakarlara göre “*toplumda sadece servete dayanmayan doğal bir*

hiyerarşi vardır ve bunun devamlı hükümet müdahaleleriyle bozulması, hiyerarşinin sağladığı toplum için gerekli istikrarı bozar.'' (Barry, 1989: 102).

2.2.1.3. Otorite

Muhafazakar düşüncenin büyük bir çoğunluğunda devlete saygı duyulur. Merkezi bir güç ve otorite olmadan istikrarlı bir toplumsal ortamın sağlanması zor olabilir (Barry, 1989: 103) ve Muhafazakar düşünürlere göre otorite bireye rehberlik yaptığı ve destek sağladığı için önemlidir, tıpkı ebeveynlerin çocukları üzerinde sahip olduğu otorite gibi idarenin vatandaş üzerindeki otoritesi de vatandaşın çıkarıdır (Heywood, 2012: 77).

''Otorite 'aşağıdan' gelmez, gelemaz: çocukların, hiçbir şekilde yönetilmeye rıza gösterdikleri söylenemez''. Okulda otoriteyi uygulayacak olan öğretmen, işyerinde ise patrondur. Muhafazakar insanların toplumdaki rollerinin farkında olduğu varsayılır ve otorite sadece onlara rehberlik ederek düzensizliği önlemeye çalışır (Heywood, 2019: 103).

Muhafazakar düşüncenin kurucusu Burke'ye göre toplumu ve otoriteyi bireyler oluşturmazlar. Aksine toplum bireyi şekillendirerek bireyi ve otoriteyi oluşturur (Çaha, 2012: 120). Devleti temsil eden siyasi otorite toplumsal hiyerarşideki en üst mekanizmadır. Toplumu insanın bedeni olarak kabul edersek otorite bu bedenin beyni olur. Otorite olmadan toplumda düzen ve huzuru sağlamak olanaklı değildir (Çaha, 2012: 124). Nitekim Muhafazakar geleneğe göre insan kusurlu bir varlıktır, buna bağlı olarak yalnızlık ve istikrarsızlıktan korkar. Toplum da suçu üretecek olan yegane mekanizma yine bireyin kendisidir (Heywood, 2019: 96-97). Bütün bu kötülükleri önleyecek olan toplumsal mekanizmadır.

2.2.2. Yeni Muhafazakarlık: Muhafazakarlık'ı Yeniden Düşünmek

Irving Kristol'un savunduğu Yeni Muhafazakarlığın birçok özelliği vardır. Sosyalizmin birçok biçimine karşı durur, fakat Amerikan teorisine ait Liberalizm ile de mesafelidir. Geleneksel Muhafazakarlığın aksine, romantizme karşıdır. Ataların izlerini klasik çağa kadar takip eder (Giddens, 2009: 37). Muhafazakarlıkla benzeşen tarafı aksiyoner değil reaksiyoner olmasıdır. Sosyalist sistemin baskısı ile Batılı ülkelerde başlayan halkçı ve toplumcu kazanımlara karşı gelişmiş ve güçlenmiştir (Yanardağ, 2017: 39).

Yeni Muhafazakarlar ekonomik büyümeye önem verirler, bunu amaç olarak görmezler, aksine modern toplumda toplumsal ve politik istikrar için arzu ederler. Kristol'e göre, Yeni Muhafazakarlar yalnızca vatansever değil aynı zamanda milliyetçidirler; vatanseverlik bir ülkenin geçmişine bağlılıktan gelir, milliyetçilik ise onun geleceği için umut vadeder. Aile ve dinin esas rolü, düzgün bir toplumun zorunlu dayanakları olmalarındandır (Giddens, 2009: 38).

Protestan ahlakın kapitalizmin bir destekleyicisi ya da en azından tamamlayıcı bir parçası olduğu gerçeği göz ardı edilemez bir durumdur. Protestanlık kapitalizme sadece ahlaki sınırlar çizmekle kalmaz aynı zamanda servetin keyfi dağıtımına karşı çıkarak adil dağıtımı destekler. Ancak Yeni Muhafazakarlara göre Protestan Ahlak ile kapitalizm arasındaki bu bağ koptuğu için kontrol mekanizması da ortadan kalkmıştır (Barry, 1989: 168-169).

Liberal aşırılıklara tepki olarak doğan Yeni Muhafazakarlar ya da daha doğru bir ifade ile eski Liberaller, Liberal sosyal amaçları kabul ederken, bu amaçlara ulaşmak için kullanılan araçları kabul etmezler. Örneğin devletin aşırı büyümesine karşıdır (Barry, 1989: 165). Hatta “Sosyal Devlet” anlayışını kapitalizmin bünyesine sızmış bir “kurt” olarak görürler. Onlara göre bu “kurt”tan bir an önce kurtulmak gerekir (Yanardağ, 2017: 40). Aksi takdirde bütün bünyeye bulaşan kurt sisteme zarar vererek onu yok edecektir.

Nisbet'e göre de “Yeni Muhafazakar ‘devrim’in saldırısına uğramış Liberaldir’”, sadece Sovyet Komünizmine karşı değil, Yeni Sol ve Klasik Liberalizmin ilkelerine, Refah Devletinin uygulamalarına düşmanlık içermektedir (Örs, 2016: 151). Habermas’a göre Eski Muhafazakarlık modernizm öncesi yaşam biçimine bir özlem duyarken, Yeni Muhafazakarlık modernizmin ekonomik ve teknolojik özelliklerini kabul ederken modernizmin kültürü bozucu etkilerini ise en aza indirmeyi amaçlamıştır (Örs, 2016: 153).

11 Eylül saldırıları Yeni Muhafazakarlık açısından önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu tarihten sonra dünya genelinde ‘terörist’ tehditlere karşı korumacı politikalar savunuldu ve iç siyasal ve toplumsal yaşamda özgürlüklerin ortadan kaldırılması operasyonu bizzat Yeni Muhafazakar kadrolar eliyle yürütüldü. 2000’li yıllarda uluslararası ilişkilerde zor kullanma arttı, darbe düzenleme, rejimleri değiştirme çabaları ve açık işgaller yaşandı. “Yeni Muhafazakarların taşıyıcısı olduğu

bu siyasal çizgi yalnızca kültürel ve siyasal araçları değil, askeri araçları da kullanan 'imparatorlukçu' siyaset olarak adlandırılıyor'' (Örs, 2016: 156).

Yeni Muhafazakarlığın bu Amerikan versiyonuna “Neo-Conlar” denilmektedir. Bunlar çoğunlukla okumayı, tartışmayı ve düşünmeyi seven Yahudilerdir. Entelektüel özellikleri ve ifade kabiliyetleri onları Eski Muhafazakarlardan ayıran temel özellikleridir (Yanardağ, 2017: 84).

Yeni Muhafazakar düşüncenin temsilcilerinden James Q. Wilson’a göre ideoloji dünyayı sistematik görüşlerle açıklamaya çalışır, oysa Yeni Muhafazakarlık böyle bir durum arz etmektedir ve Muhafazakarlık ile Liberalizmin eklemlenmiş bir halidir (Gül, 2006: 81). Öncesinde değişime karşı olan Muhafazakarlar zamanla sanayileşmeyi reddetmenin toplumu geri bırakacağını savunmaya başlamışlar ve serbest piyasada seçme özgürlüğü ile mülkiyet arasındaki ilişkiyi bir bütün olarak ele almışlardır. Eşitliği kabul ederler ve güçlü devleti savunurlar. Onlara göre devlet özel ve ekonomik alandan uzak durmalı ama ahlak ve kamu düzeninin koruyucusu olmalıdır (Gül, 2006: 83-84).

3. YENİ SAĞ VE KÜRESELLEŞME: DEVLET’İN VE SERMAYE’NİN POZİSYONUNU TARTIŞMAK

Soğuk Savaş sonrasında dünyanın içine girdiği yeni siyasi ve ekonomik durumu tanımlamak için kullanılan Küreselleşme (Kesgin, 2011: 331) günümüzde de halen aynı önemini korumaktadır. Globalize ya da Globalizasyon kelimeleri ile ortaya çıkan Küreselleşme kavramı 1980’li yıllardan sonra Harvard, Stanford ve Columbia gibi okullarda sıkça dillendirilmiş, ulusal sınırları aşan, çok boyutlu ve ağ şeklinde ilişkileri ifade etmektedir (Kesgin, 2011: 331). Bir anlamda Küreselleşme coğrafyanın koyduğu sınırlara karşı başlamış sosyal bir süreçtir (Roudometof, 2011: 4).

Klişe haline gelmiş bir ifade ile artık hepimiz “*küresel bir köyün*” sakinleriyiz ama henüz vatandaşı haline gelmedik. Ulaşım ve iletişim alanında meydana gelen gelişmeler dünya üzerinde sermaye, mallar, hizmetler, işgücü, fikir, bilgi, kültürler, suçlar, modalar vb. birçok şey artık bu küresel köyde mobil hale gelmiş ve sınırsız dolaşma imkanı elde etmiştir (Pierson, 2001: 261).

Küreselleşme sadece, ekonomik bir tezahür değildir hatta bir “*dünya sistemi*” de değildir. Gerçekte mekanın ve zamanın dönüştürülmesiyle ilgilidir (Giddens, 2009: 12). Bu durumla bağlantılı olarak Küreselleşme aynı zamanda tek bir süreçten de

oluşmaz, o birden fazla süreci kapsar; çatışmalar, parçalanmalar ve yeni katmanlaşma biçimleri doğuran, genellikle çelişkili biçimlerde hareket eden karmaşık süreçler toplamıdır. Örneğin yerel milliyetçiliklerin canlanması, yerel kimliklerin vurgulanması küreselleşmeye direnmenin sonuçlarındandır (Giddens, 2009: 12). Heywood'a (Heywood, 2019: 41) göre de, Küreselleşme tek bir boyutu olan bir süreç olmanın ötesinde örtüşen, iç içe geçen veya çatışan bir süreçler toplamıdır. Dünyadaki tüm toplumların bir ağ içine alınması anlamına gelen Küreselleşmenin gelişim seyri Liberalizm ile büyük bir paralellik göstermektedir.

Neo Liberaller'in ve Marxist'lerin küreselleşmeyi yorumlama biçimleri farklıdır. Neo-Liberaller Küreselleşmenin iyi olduğunu söyler ve bu süreci desteklerler. Onlara göre Küreselleşme sayesinde dünya tek bir Pazar haline gelebilmiş ve ulaşım, haberleşme, iletişim kolaylaşmıştır. Küresel sermayenin dünyanın her yerine yayılması ve serbest dolaşımı Ulus Devlet'lerin etkisini azaltmıştır. Aynı zamanda Küreselleşen tek şey sermaye değil emekte küreselleşmiştir ve serbest dolaşımı başlamıştır. Neo-Liberallere göre bu sürecin başarıyla devam etmesi için yerel ekonomik ve siyasal yapılar bu yönde düzenlenmelidir. Marxistler ise Küreselleşmeyi kapitalizm ekseninde ele alırlar ve bunun yeni bir emperyalist hareket olduğunu savunurlar. Onlara göre, Küreselleşme emeği sömürmekte ve Neo-Liberallerin savunduğu gibi ulus devletleri pasivize etmemekte aksine daha da güçlendirmektedir. Çünkü pazara sınırlar koyan ve anlaşmaları yapan ulus devletlerin ta kendisidir (Kesgin, 2011: 333).

Küreselleşme özellikle Neo-Liberalizmin temel değerlerindendir. Küreselleşmenin fikri temelleri Neo-Liberaller tarafından atılmıştır ve Küreselleşme Neo-Liberalizm açısından çok arzu edilen bir durumdur (Taşcıer, 2019: 71).

“Birbirine bağlı etkenler olan yoğun küreselleşme ve günlük yaşamın dönüşümü Keynesciliği etkisiz hale getirdi”. Küreselleşmenin az gelişmiş veya gelişmekte olan Ülkeler'e vaadi az gelişmişliğin bu mekanizma ile aşılabacağıdır. Küreselleşme ulusal sınırların toplumları ayırmasına karşı çıkar (Güler, 2005: 17). Çünkü sermayenin tam anlamıyla ulus ötesi bir nitelik kazanması Küreselleşme ile mümkün olabilmiştir. Dünyanın ucuz emek unsuru barındıran coğrafyalarına ABD, AB ve Japonya kaynaklı sermayenin akışı Küreselleşme ile hız kazanmıştır (Kansu, 1997: 22).

Emperyalizmin günümüzde almış olduğu yeni biçimin adı olan Küreselleşme bütün dünyayı kapsayan ekonomik ve hukuki bir bütünlük vaadiyle ortaya çıkmış olsa

da temel hedefi her zaman belirli merkezi güçlerin çıkarlarını korumak olmuştur (Kansu, 1997: 84). ‘‘Postmodernizm küreselleşme ile birlikte bütün ülkeleri kendilerini ‘dünya saatine ayarlama’ya davet etmektedir’’ (Güler,2005: 27).

Küreselleşmenin fikri temellerini ‘‘Batı Uygarlığı’’ atmıştır. Bu yüzden Küreselleşme kabul ettirilmeye çalışıldığı gibi kendisini ortaya koyan ideolojilerden bağımsız değildir. Sonuçta insanlara dikte ettiği çeşitli şartları içinde barındırmaktadır ve nihai hedefi bunu onlara kabul ettirmektir (Kesgin, 2011: 335).

Smith’ göre de ABD 19. Yüzyılın sonundan beri dünya üzerinde bir yayılma politikası gütmektedir. Bu politikayı da küreselleşme peçesi altında gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Oysa işin görünen tarafı Amerikan gündelik hayatının dünyaya yayılmasıdır (Kesgin, 2011: 338). Harris Smith’in bu iddiasını bir adım daha ileriye götürerek Küreselleşmenin Amerika’da aşan ve onu da kapsayan bir süreç olduğunu savunur (Kesgin, 2011: 338).

Küreselleşme modern sonrası çağın etkin bir olgusu olarak kapitalizmin gelişim evresinin zirvesi ve hukuksal olarak olmasa da fiili olarak sınırların anlamını kaybettiği bir süreçtir. Sosyal bilimlerin her alanında yaygın bir kullanıma sahip olan kavram bir durumdan çok bir akım ya da bir zihniyetin adıdır. Alman sosyolog Niklas Luhman’a göre ‘modern toplum bir dünya toplumdur’ ve bu toplum bütün toplumların iletişimsel sisten yoluyla bütünleştirilmesini sağlar. Dünya toplumu kavramını ele alan bir diğer düşünür olan Wallerstein’a göre ise Küreselleşme kapitalist ticari ilişkilerin iş bölümü yoluyla farklı mekanlarda bulunan ticari birimlerin temas kurmaları ve bunların yapısal bir bütünlük oluşturması sonucu dünya sisteminin dönüşmesi halidir (Parlak, 2019: 274).

Küreselleşme içinde iki temel ögeyi barındırmaktadır. Bunlar teknoloji ve kapitalizmdir. Teknolojinin tezahürü olarak iletişim ve ulaşım olanaklarının gelişmesi önemli bir konudur ve bu iki olanağın gelişmesi dünyanın tek pazar haline dönüşmesine olanak sağladığı gibi uluslararası işbirliğinin kurulmasını da olanaklı kılmaktadır. Adam Smith geniş pazarın ekonomik gelişme için önemli olduğunu savunmuştur. Buna mukabil kapitalizm sürekli pazarını genişletmeye çalışmıştır (Kansu, 1997: 98).

Genel olarak Küreselleşmenin üç ana boyuttan oluştuğu söylenebilir, bunlar (Davutoğlu, 2006: 210):

- Teknolojik olanakların kullanım kapasitesi ve kullanım alanı artık dünyanın birçok yerine yayılmıştır.
- Üretim ve tüketim alışkanlıkları hızla değişmiş ve hayat tarzının sınırları belirli kalıplarla çizilmiştir.
- Ekonomik, sosyal ve siyasal mekanizmalar tekelleşmiş ve bu şekilde evrenselleşme sürecine girmiştir.

Küreselleşme kavramı da her kavramda olduğu gibi destek gördüğü kadar eleştiri de görmüştür. Ekonomik eleştiriler yoğun olmakla birlikte Habermas kültürel bir olgu olarak Küreselleşmeyi eleştirir ve ona göre küreselleşme Batı kültürünü özellikle Amerikan kültürünü dünyaya yayma projesidir. Aynı tüketim maddeleri aynı anda dünyanın her yerinde pazarlanmakta ve aynı filimler, aynı giyim tarzları, aynı yemekler dünyanın her yerine sunulmaktadır (Habermas, 2002: 95). Küreselleşme projesinin başlangıç ideolojisi belki sadece iyi şeylerin yani kapitalizm için daha doğru bir şekilde ifade edilirse sadece kar getiren şeylerin küreselleşeceği beklentisiydi. Ancak zamanla uluslararası terörizm, göç hareketleri, salgın hastalıklar⁴ ve daha birçok problemlili şey de küreselleşti ve Küreselleşmeyi tehdit etmeye başladı.

Chomsky'ye göre, küresel sermaye sahip olduğu güce rağmen zaman zaman devletlerin müdahalesine ihtiyaç duymaktadır. Bu şekilde varlıklarını koruyan ve devam ettiren küresel sermaye devlet otoritesi olmadan varlığını koruyamamaktadır (Kesgin, 2011: 341). ABD'nin yaptığı birçok siyasi ve askeri operasyonun nihai amacı bu sermaye sahiplerini korumak ve önlerini açmaktır (Kesgin, 2011: 341-342).

Tek kutuplu bir yapının arzuları doğrultusunda ilerleyen, küresel sermayenin çıkarlarını koruyan süreçler toplamı olan (Tözün, 2002: 157) Küreselleşme soğuk savaştan sonra ABD'nin öncülüğünde ortaya atılmıştır. Dünya üzerinde ülkelerin ticaret hukukunda 1990'lı ve 2000'li yıllarda değişiklikler yaptırılmış, uluslararası sermayenin banka, iletişim ve haberleşme kanallarına yönelmesi sağlanmış ve her dönem borsa yolu ile ülkelerin piyasalarına müdahale edilmiştir (Kesgin, 2011: 344). Yeni Sağ düşünce devletlerin Küreselleşmeye karşı kendilerini konumlandıkları Yeni bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır (Arslan, 2010: 24).

⁴ 2019 yılının sonunda Çin'de ortaya çıkan Covid-19(Korona Virüs) kısa sürede bütün dünyayı esir aldı.

4. YENİ SAĞ'IN EYLEME GEÇME DİNAMİKLERİ

4.1. Özelleştirme

Neo-Liberal ideolojinin temel değerlerinden biri de, piyasa sisteminin devletten, özel mülkiyetin ise kamu mülkiyetinden daha üstün olduğu görüşüdür. Özelleştirme iki şekilde uygulama bulma imkanına sahiptir. Bunlar, kamu mülkiyetinin özel sektöre tamamen satışı ya da kamu ve özel sektörün hizmeti birlikte yürütmesidir. İlk uygulaması kamunun mülkiyetinde olan imalat sanayi işletmelerinin, demir-çelik, otomobil fabrikası, petrol rafinerisinin özel sektöre satışıyla başlayan özelleştirme bütün dünyaya yayılmıştır. Zamanla kamusal hizmetlerin, sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi derken günümüzde artık savaşın yürütülmesi gibi hizmetlerin bile özelleştirildiği görülmektedir (Kozanoğlu-Gür-Özden, 2008: 67).

Liberallerin temel amaçlarından biri olan kamu ekonomilerinin özelleştirilmesinin amacı bütçe açıklarını kapatmak değil kaynak tahsisinde piyasanın rolünü artırmaktır. Bütçe açıklarının kapatılması için kamu harcamalarının kalıcı olarak azaltılması gerekir (Barry, 1989: 157).

Yeni Sağ düşünce devletin konumunu tartışırken çözüm olarak devletin piyasadan çekilmesi gerektiğini ve piyasanın toplum tarafından oluşturulması fikrini savunmuştur. Bu görüşe göre devlet piyasadaki konumunu özelleştirme yolu ile topluma veya toplumun aktörlerine devredecektir. Güler'e (Güler, 2005: 15-16) göre de Özelleştirme'nin gerekçesi hantal olan kamu mekanizmasını mali ve yönetsel olarak çökmüş olan yapısının tasfiye edilmesi ve yerine piyasa mekanizmasının konumlandırılmasının adı "*özelleştirme*"dir. Bununla birlikte özelleştirme ve küreselleşme aynı zaman diliminde ortaya çıkmış birbirini destekleyen iki mekanizmadır.

Özelleştirmenin iki temel gerekçesi olduğu söylenebilir. Bunlar; toplumsal nedenler ve politik nedenlerdir. Kamu ekonomisinin hacimsel olarak küçültülerek terk edilen alanların özel sektör aktörlerine bırakılmasını içeren özelleştirmenin amacı, rekabet ortamının sağlanması, verimliliğin artırılması, sermaye piyasasının gelişmesinin sağlanması, sermaye mülkiyetinin daha geniş kesimlere yayılması ve kamuya fon yaratılmasıdır (Parlak, 2019: 602). Çok kapsayıcı bir bakışla mal ve hizmet üretiminde kamu payının azalmasına karşılık özel sektörün payının artmasının adıdır özelleştirme

(Kansu, 1997: 71). Taşcıer'e göre (Taşcıer, 2019: 151) ise *“özel zararlar kamulaştırılmış ve kamusal yararların özelleştirilmiştir.”*

Liberalizm yerel yönetimlerle demokrasi arasında bir paralellik olduğu fikrini savunur. Bir anlamda bu görüşe göre *“ne kadar yerelleşme o kadar demokrasi”* düşüncesi geçerlidir. Bu ilişkinin kurulmasının nedeni yerel yönetimlerin küçük birimler olmasından dolayı vatandaşlara daha çok katılım imkanı sunmasıdır (Taşcıer, 2019: 121). Buradan özlem duyulan doğrudan demokrasinin bir nebze uygulanmasının sağlanması düşüncesine varılmak istendiği savunulabilir.

4.2. Yerelleşme

Yeni Sağ anlayış anlatılırken belirtildiği gibi bu anlayışla birlikte devletin konumu değişmiş ve buna bağlı olarak devlet anlayışı da değişmiştir. Demokratikleşme ve insan hakları gibi talepler daha çok kabul görmeye başlamıştır. Bu talepler ile yerelleşme bir anlamda birbirini beslemiş ya da yerelleşme bu taleplerle güçlenmiştir denilebilir (Günel-Atvur-Dernek, 2014: 57).

Çoğu zaman Yerelleşme ve Küreselleşme bir biri ile bağdaşmaz iki kavram olarak görünse de gerçek farklı olabilmektedir. Bu iki yaklaşım birbirini mekanın organizasyonu ve mekanın yeniden yapılandırılarak yönetilmesi ve sürdürülmesi konusunda besleyebilmektedir (Turgut, 2004: 19). Diğer taraftan Yerelleşme kavramı içinde çelişkiler barındıran bir yaklaşım da olabilmektedir. Çünkü bir taraftan merkezden bağımsızlığı savunurken, diğer taraftan küresel piyasalara eklemlenmeyi hedeflemektedir (Ökmen, 2003: 176).

4.3. Sivilleşme

Devletin konumunun değişmesi ve kendi doğal sınırlarına çekilmesi sonucu boşalan alanlara sivil girişimler girmiştir. Sivilleşme çabalarını hızlandıran bu fırsat her ülkede farklı bir seyir izlemiştir. Kimi ülkede sivilleşme çok kolay olurken kimi ülkede çok sancılı olmuştur. Türkiye açısından bu durum aşılması zor bir serüven olmuş ve ciddi dirençlerle karşılaşmıştır.

Türkiye açısından gerçek Sivilleşme adımlarının Turgut Özal ile birlikte atıldığı savunulmaktadır. Özal askeri cenahın kendi sınırlarına çekilmesi için büyük mücadeleler vermiş ve bu yöndeki mücadelesi vefatına kadar sürmüştür. Nitekim mücadelesi sonucunda önemli kazanımlarda sağlamıştır (Kurun, 2017: 368). Özal Milli

İstihbarat Teşkilatı'na sivil bir müsteşar atamak için çok mücadele etmiş, sonunda Hiram Abbas'ı atayarak bu konuda başarılı olmuş fakat farklı sorunlardan bu sivil müsteşar bir süre sonra istifa etmek zorunda kalmıştır. Yine Türk Silahlı Kuvvetlerini Savunma Bakanlığına bağlamak istemiş⁵, protokolde yedinci sırada olan Başbakan'ın üçüncü sıraya yükselmesini sağlamıştır (Cemal, 2013: 179-190).

5. YENİ SAĞ'IN FİNANSAL EYLEME GEÇME AKTÖRLERİ

5.1. International Monetary Fund (IMF)-Uluslararası Para Fonu

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra yeni bir dünya düzeni kurulması için arayışlar başladı. Bu kapsamda hem barış ortamının devamlılığının sağlanması hem de yeniden yapılanma için çeşitli adımlar atıldı. 1944 yılında ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kasabasında düzenlenen konferans sonucu IMF ve Dünya Bankası'nın kurulması için ilk adım atılmış oldu (Taşcıer, 2019: 76). Elbette bu örgütlerin amacı küresel Neo-Liberalizmin emellerini gerçekleştirerek (Taşcıer, 2019: 79) bütün dünyayı açık bir pazar haline getirmektir.

1944 yılında Bretton Woods Konferansı'nda Dünya Bankası ve IMF'nin kurulması kararlaştırıldı. IMF'e biçilen başlıca görev sabit döviz kurunun bekçiliğini yapmaktı, fakat 1970'li yıllarda sabit kur sistemi iflas edince IMF'nin miadını doldurduğu konuşulmaya başlandı. 1995 Meksika'da, 1997 Doğu Asya'da, 1998 Rusya'da, 2001 Türkiye'de, 2002 Arjantin'de benzer durumlar yaşandı. Sıralanan ülkelere genelde benzer krizler yaşandı ve hemen ardından IMF devreye girdi ve bu ülkelere 'yapısal uyum programları' karşılığında para transferi yaptı. *"IMF ne zaman müşteri bulmakta zorlansa bir ekonomik kriz yaşanır ve tekrar piyasaya etkili bir aktör olarak çıkmaya başlar"* (Kozanoğlu-Gür-Özden, 2008: 39-42).

5.2. World Bank-Dünya Bankası

Daha öncede belirtildiği gibi 1944 yılında Bretton Woods Konferansı'nda Dünya Bankası ve IMF birlikte kuruldu. Nihayetinde Dünya Bankası üyesi olabilmesi için bir ülkenin IMF'ye kayıt yaptırmış olması gerekir. Dünya Bankasının misyonu, eğitim, tarım, toplumsal proje, sanayi, sağlık, vb. alanlarda kullanılmak üzere finansal destek tedariki yapmak olarak belirtilmiştir. Dünya Bankası üyesi ülkeler bankaya koydukları

⁵ Özal bu isteği ancak 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra gerçekleştirebilmiş ve darbe girişiminden sonra Genel Kurmay Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştır.

para miktarınca söz sahibi olurlar. Dünya Bankası İcra Komitesinin karar alabilmesi için % 85 çoğunluk gerekir, ABD % 16.98'lik sermaye payı sahibi olarak bir nevi veto hakkını elinde bulundurmaktadır (Kozanoğlu-Gür-Özden, 2008: 42-43).

5.3. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

GATT ticaret temelli yapılmış bir anlaşma olup herhangi bir örgütün kurulmasını öngörmemiştir. Üye 24 ülkenin belirli aralıklarla görüşmesi öngörülmüş ve bu kapsamda 1947-1994 yılları arasında 8 görüşme yapılmıştır. Anlaşma sağlam bir yasal temele dayanmadığından ülkeler anlaşmaya aykırı birçok girişimde bulunmuş yani anlaşma maddeleri ihlal edilmiştir (Zaloğlu, 1998: 45).

Gümrük tarifeleri konusunda tek bir düzen yerine ülkelere göre yeni anlaşmalarla yeni tarifeler oluşturulmuştur. Örneğin, Türkiye Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında 1996 yılında imzaladığı gümrük anlaşması ile Avrupa Birliği sanayi mallarına uyguladığı vergileri kaldırmıştır.

5.4. Çokuluslu Şirketler

“Çokuluslu şirketler birden fazla ülkede kazanç sağlayıcı iktisadi faaliyetlerde bulunan ve uluslararası ürerimde yapan firmalardır” (Aktan-Vural, 2006: viıı). Çokuluslu şirketlerin genel merkezleri bir ülkede bulunur ve diğer ülkelerdeki işlemlerini kurdukları şubeler üzerinden yürütürler. Uluslararası alanda her biri farklı bir aşamayı kontrol eder ve devlet politikalarından avantajlar elde etmeyi amaçlarlar (Aktan-Vural , 2006: 6-7).

Çoğunlukla gelişmiş ülke menşeli olan bu şirketler dünyanın geri kalanının sahip olduğu ham zenginliklerden faydalanma yollarını iyi kullanmaktadır. Gelişmekte olan veya az gelişmiş olan ülkeler kalkınmak için ihtiyaç duydukları sermayeyi çoğunlukla bu büyük firmalardan temin etme yoluna başvurmaktadırlar. Karşılıklı çıkar içeren ülke ve sermaye sahibi firma ilişkisi çoğunlukla uzun vadede ülkenin avantaj kaybına uğramasına yol açabilmektedir. Aktan ve Vural çokuluslu firmaları *“levithan”*⁶ olarak tanımlamaktadır (Aktan-Vural , 2006: 7).

⁶ Leviathan, Tevrat ve İncil’de geçen ve kötülüğü temsil eden bir deniz canavarının adıdır. Sonrasında farklı öykü, roman ve felsefe kitaplarında farklı kılığa ve farklı adlara girmiştir. Thomas Hobbes’un 1651’de yayınlanmış ünlü kitabının adı da Leviathan’dır (Leviathan: Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti.) Hobbes, kitabında

Bazı çokuluslu şirketlerin sahip olduğu servet birçok ülkenin sahip olduğu servetten daha fazla olabilmektedir. Örneğin en çok gelir elde eden 225 kişinin sahip olduğu servet yaklaşık 1 trilyon dolardır ve dünya nüfusunun en yoksul kesimini temsil eden %47'nin gelirine eşittir. Yine en varlıklı üç kişinin sahip olduğu servet 48 en az gelişmiş ülkenin milli gelirinden daha fazladır (Aktan-Vural, 2006: 4).

1.6. DÜNYADA YENİ SAĞ'IN GELİŞİMİ

Yeni Sağ düşünce dünyada ilk olarak Amerika ve İngiltere'de uygulama alanı buldu ve bu iki ülkede başarılı oldu. Thatcher ve Reagan 1970'li yıllarda yaşanan krizin çıkış yolunu yine liberalizmde aradılar ve nihayetinde biraz dönüşmüş ve Muhafazakarlıkla eklemlenmiş bir melez siyasal düşünce buldular. Bu yeni düşünce sisteminin çekirdek unsurlarını yine Liberalizm oluşturdu (King, 1987: 8-9). Muhafazakarlık sosyalizm tehlikesine karşı toplumsal dizaynı sağlayarak Liberalizme destek vermiş oldu.

6.1. Amerika Birleşik Devletleri: Reaganizm Felsefesi

Bireycilik, mülkiyet edinme hakkı, serbest girişim ve sınırlı devlet ilkelerine bağlı olarak kurulan Amerika Liberal teorilere Batı ülkelerinden daha fazla bağlıdır (Barry, 1989: 160). Aynı zamanda Locke ve Liberatarian geleneğe bağlı olan Amerika'da bir tavır anlamında Muhafazakarlık "*bireycilik ve laissez-faire*" taraftarı olmasından dolayı Batı'dan çok farklı bir çizgide durmaktadır (Barry, 1989: 160). 1960'lı yıllarda "*Yeni Sol*" düşüncenin hareketlenmesi ve Liberal kurumlar ile Liberal politikaları acımasızca eleştirmesi Sağ düşüncenin kendini toparlanmasına vesile olduğu gibi Muhafazakar düşüncenin de adeta yeniden doğuşuna yol açmıştır (1989: 164).

Amerika'da Muhafazakar düşünürler ile radikal laissez-faire taraftarlarını aynı noktada buluşturan olgular; sosyal refah hizmetlerinin sunulmasında hükümetin üstlendiği rolden kaynaklanan sorunların artması, "*Fakirlikle Savaş*" programının devlete yüklediği maliyetlerin olağanüstü yükselmesi, Refah Devleti mutabakatının kişisel sorumluluğu ortadan kaldırarak aile birliğini tahrip etmesi ve siyahiler ile beyazlar arasında artan gelir adaletsizliğinin ırk sorununa dönüşmesi olmuştur.

Leviathan'ı mutlak güç ve yetkilere sahip egemen bir devleti ve dolayısıyla onu yöneten egemeni (hükümdar) tanımlamak için kullanmıştır (<https://www.mahfiegilmez.com/2017/01/leviathan.html>). Aktan ve Vural burada hükümdarın yerine çokuluslu şirketleri koymuştur.

Mutabakat karşıtı olarak değerlendirilen bu birliktelik Yeni Sağ geleneği oluşturmuştur (Barry, 1989: 178-179).

Ronald Reagan, Cumhuriyetçi Partinin başkanı olarak 1981 yılında girdiği seçimi tarihi bir zaferle-yüzde 59 oy oranıyla- kazanmıştır (Gül, 2006: 244). Reagan iki dönemlik iktidarı boyunca uygulamış olduğu Neo-Liberal politikalarının ekonomik yönüne ‘Reaganomiks’, felsefi yönüne ise ‘Reaganizm’ denilmiştir. Yeni Sağ ideolojinin önemli bir temsilcisi olan Reagan’ın uyguladığı politikaların amaçları ise şöyle sıralanmıştır (2006: 244):

- Para politikası uygulamak,
- Sermaye birikim sürecini hızlandırmak ve girişimciyi piyasada engellediği düşünülen engelleri kaldırmak,
- Federal devletin harcamalarını azaltmak,
- Kamunun hacmini azaltmak,
- Sosyal güvenlik harcamalarını kıstmak,
- Yerel yönetimlerin sorumluluklarını artırmak,
- Ulusal savunmayı güçlendirmektir

Reagan hükümeti kendini ‘arz ekonomisi’ yanlısı olarak tanımlayan pek çok ekonomistle çalıştı ve bu ekonomistler Keynesci ‘talep ekonomisi’ni eleştirerek piyasanın serbest koşullara bırakılmasını, devletin vergi politikası dahil tüm araçlarıyla piyasadan olabildiğince çekilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Barry, 1989: 176).

Reagan “*Sosyalist Bloğun*” dağılmasını ve Sovyetler Birliği’nin çöküşünü hazırlayan bir “*Neo-Con*” olarak bilinmektedir (Yanardağ, 2017: 85). Sosyalizm tehdidine karşı vermiş olduğu mücadelede Reagan’ın başarılı olduğu söylenebilir.

6.2. İngiltere: Yeni Sağ Tecrübesi ve Thatcherizm’in Başarı Hikayesi

Her ne kadar İngiltere’de Refah Devleti karşıtı ilk siyasal hareket 1979 yılında iktidara gelen Margaret Thatcher hükümeti olarak bilinse de, ondan önce James Callhan’ın İşçi Partisi hükümeti bu yönde ilk adımları atmış ve kamu harcamalarını sınırlama yoluna giderek enflasyonun ekonomi üzerinde olumsuz etkiler yarattığını kabul etmiştir (Barry, 1989: 130).

1980’li yıllardan sonra İngiltere’de üzerinde uzlaşa sağlanan Refah Devleti politikalarının sona erdiği ve Yeni Sağ politikaların uygulanmaya başladığı yıllar

olmuştur. 1979 yılında iktidara gelen Thatcher Keynesyen politikaları terk ederek piyasa odaklı Neo-Liberal politikalara yöneldi (Al, 2008: 36).

Barry'ye göre kolektivizm ve sosyalizm karşıtı olan Thatcher hükümetinin 1979 yılında iktidara gelmesi bir rastlantıdır. Bu iktidar halkın desteğine rağmen de devlet kurumlarını kullanarak piyasa ekonomisini yeniden düzenleme kabiliyetine sahiptir (Barry, 1989: 149).

1979-1990 yılları arasında İngiltere'nin ilk kadın başbakanı olarak göreve gelen Thatcher içinde bulunduğu durumu değerlendirerek İngiliz siyasal hayatına damgasını vurmuştur (Williams, 2019: 78).

Thatcher Liberalizmin serbest piyasa anlayışı ile Muhafazakarlığın güçlü devlet anlayışını bağdaştırarak bir arada uygulamaya çalışmıştır. Thatcher'a göre devlet yalnızca asli görevi ile meşgul olmalı, ama Muhafazakarlığın bir gereği olarak da güçlü olmalıdır (Barry. 1989: 223). Fakat İngiliz Muhafazakar Partisi ile Muhafazakarlık ideolojisi arasındaki ayrıma ayna tutduğumuzda, parti ideolojisinden uzakta politik pozisyonlarını koruyan Muhafazakar düşünürlere göre Muhafazakar hükümet bazı politikalarında kendileriyle zıt düşmektedir. Hal böyle olmakla birlikte ilginç bir şekilde Liberalizmden çok farklı olarak Muhafazakarlık politik güç ve hükümet etme sanatıyla içi içe geçmiştir (Barry, 1989: 150).

Giddens'a göre ise Thatcherizm "*dinamik erdemler*" olan kendine güvenme ve bireysel inisiyatif bürokrasinin ve "*kodamanların*" etkisinden kurtarmak için başlatılan bir "*haçlı seferi*"dir (Giddens, 2009: 43).

Thatcher Yeni Sağ'ın gelişini şu ifade ile ilan eder; "*artık toplum diye bir şey yoktur. Sadece bireyler ve onların aileleri vardır.*" Böylece Yeni Sağ 'homo economicus' birey ve toplum arasındaki ayrımı ortaya koymuş oluyor. Ayrıca yeni düzende devlerin sınırları daha net bir şekilde ortaya konmalıdır (Özkazanç, 2007: 45).

Thatcher hükümetinin iktidarlara döneminde, ekonomi serbest piyasa ilkelerine göre yeniden düzenlenmiş, kamunun minimize edilmesi yoluna gidilmiş, özelleştirme politikaları hızlandırılmış, sosyal yardım programları için ayrılan bütçede daralmaya gidilmiş ve kamu harcamalarının azaltılması yönünde politikalar geliştirilmiştir (Gül, 2006: 215). Thatcher orta sınıfın rızasını kazanarak desteklerini arkasına almak için

onlara özel mülkiyet, bireycilik ve girişimcilik gibi çeşitli fırsatlar sundu (Taşcıer, 2019: 66).

Thatcher hükümeti Yeni Sağ politikaların bir sonucu olarak birçok alanda özelleştirmeye gitti. Bu hükümete göre savaş sonrası süreçte sosyal hakların çok fazla genişlemesi bireysel hakları erozyona uğratmıştır. Çünkü bu dönemde devletin etki alanı artarken bireyin özgürlüğü azaldı. Artan devletin etki alanı ile birlikte kamusal harcamalar arttı daha sonra artan harcamaların telafisi halka yüklenen vergilerle giderilmek istendi (King, 1987: 16). Bu son tahlilde vatandaşların yüklerini artırdı.

Thatcher hükümetleri döneminde, savunma ve iç güvenlik için ayrılan kısım 1980-85 döneminde oldukça artmıştır. Bu harcamaların kısılması ve zengin kesim üzerindeki vergi yükünün indirilmesi konusunda Thatcher beklenen başarıyı gösterememiş, 1988 yılında ‘kelle vergisi’⁷ koyma girişimi olmuştur. Bu yeni vergi büyük tartışmalara neden olmuş ve Thatcher 1990 yılında Muhafazakar Parti’nin başından uzaklaşmıştır (Gül, 2006: 218). “*Thatcher devrimi*” bir devrim olmaktan çok geleneksel Muhafazakarlığa bir dönüşü simgeler (Barry, 1989: 159).

6.3. Türkiye: Yeni Sağ’ın Yansımaları ve Özal Politikaları

“*Türkiye’de ‘merkez sağ’ biçiminde ifade edilen liberal-muhafazakar siyasetin sosyolojik temellerini muhafazakarlık, din, milliyetçilik ve liberalizm meydana getirmektedir.*” (Şener ve Çolak, 2015: 401). Türk toplumunun çoğunlukla tutum itibarıyla Muhafazakar ve organik milliyetçi bir tezahür oluşturduğu söylenebilir (Çaha, 2012: 135). Türkiye’deki Liberal Muhafazakar geleneğin gelişim seyri Batı ile paralel özellikler gösterse de kendine özgü bazı dinamikler barındırmaktadır. Türkiye’deki Liberal Muhafazakar gelenek genel hatlarıyla Kemalist değerlere bağlıdır. Ancak bu geleneğin işleyiş tarzını kabul etmez. Bunun sebebi olarak, Osmanlı tarihinin yok sayılması, toplumdaki bazı geleneksel değerlerin kaldırılması ve çoğunlukla sol cenahın önünü açar bir politika güdülmesi gösterilmektedir. Çaha’ya (Çaha, 2012: 141-142-143) göre; “*Türkiye’deki Liberal Muhafazakarlar, Klasik Liberalizmin iktisadi değerlerini büyük ölçüde benimserken, siyasi değerlerini Türkiye’ye uyarlayarak kabul etmişlerdir*”. Türkiye’de merkez sağın geniş kapsamlı olarak iki temel gelenek tarafından temsil edildiği görülmektedir. Bunlardan ilki Menderes-Özal-Erdoğan

⁷ Yerel düzeydeki hizmetlerin yürütülmesi için mülkiyet vergisi yerine, ailevi ve gelir durumları dikkate alınmaksızın yetişkin herkesten alınan bir vergi türüdür.

geleneği, diğeri ise Demirel-Yılmaz-Çiller geleneğidir. Taşcıer'e (Taşcıer, 2019: 26) göre ise Türkiye'nin kendi özel koşulları Neo-Liberal politikaların dönüşerek uygulama alanı bulmasına neden olmuştur. Örneğin merkezileşme yerelleşmeden daha hızlı gelişmiş ve yerleşmiştir.

Türkiye'de 1978 yılında IMF istikrar paketini uygulamaya koymuştur. Fakat başlangıçta olumsuz gibi görünen gelişmeler ilginç bir biçimde zamanla ekonomik yapılanma için uygun bir zemin hazırlamıştır. İran'da 1978/79'da yaşanan devrin, Afganistan'a Sovyetlerin müdahale etmesi Türkiye'yi Batı için özellikle Amerika için daha önemli bir aktör haline getirmiştir (Gül, 2006: 281).

Yeni Sağ düşüncenin gelişim seyri açısından Türkiye'deki gelişmeler uluslararası gelişmelere uygun bir trend seyretmiştir. Bu minvalde ilk olarak 24 Ocak 1980'de bazı kararlar alındı ve serbest piyasanın etkinleştirilmesi sağlanmaya çalışıldı. Daha sonra 1989 yılında 32 sayılı tebliğ ile Türk Parası konvertibl⁸ hale getirildi, aynı anda özelleştirme politikaları ile üretim faktörlerinin özele aktarılması sağlanmaya çalışıldı. 1996 yılındaki Gümrük Birliği anlaşması ile uluslararası sermayenin akışı yeni bir soluk kazandı (Kansu, 1997: 84-85).

IMF ve Dünya Bankası'nın Türkiye için hazırladığı yapısal uyum programlarının merkezinde özelleştirme bulunuyordu. Özal ile birlikte Türkiye'de gündeme gelen özelleştirme başlangıçta yavaş bir tempoda ilerlese de zamanla Tüpraş, Telekom, Ereğli olmak üzere stratejik kamu girişimlerinin bir bir özelleştiği görünmektedir (Kozanoğlu-Gür-Özden, 2008: 68).

6.3.1. 24 Ocak Kararları

Türkiye'nin 1980'li yıllardan sonra uluslararası arenada önem kazanması ve Neo-Liberal politikaları takip etmeye başlamasıyla birlikte yabancı sermayenin ülkemize yönelişi hızlanmıştır. Yaşanan ekonomik bunalımlardan sonra alınan istikrar önlemlerinin yetersiz kalması 24 Ocak kararlarının alınmasını zorunlu kılmıştır. 24 Ocak kararlarının görünür amacı, oldukça yüksek seyreden enflasyonu düşürmek, oluşan ödemeler dengesi açığını kapatmaktır (Gül, 2006: 282).

⁸ Konvertibl; herhangi bir para biriminin diğeri bir para birimine ya da altın ile değiştirilebilir olmasıdır.

Turgut Özal iktidarı askerden devralmadan önce 24 Ocak kararlarını hazırladı ve bunları uygulamaya koydu. Bu programla birlikte ekonomi modeli ithal ikameci ve korumacı modelden vazgeçerek yeni bir model öngörüyordu. Bu yeni model şu ilkelere dayanmaktaydı (Safi, 2007: 264):

- Dalgalı kur rejimi geçerli olacak,
- Dış ticarete liberizasyona gidilecek,
- İhracata dayalı büyüme modeli benimsenecek,
- Özelleştirme politikası izlenecek,
- Özel sektörü kamu sektörüne önceleyen düzenlemeler yapılacak,
- Kamu sektörü küçültülecek,
- Fiyat kontrolleri kaldırılacak,
- Yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesi için gereken düzenlemeler yapılacak ve mevcut engeller kaldırılacaktır.

Turgut Özal yukarıda sıralanan amaçlarını gerçekleştirmek için; Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu'nu çıkartarak Türk Lirasını diğer paralar ile konvertibl etmiş, şahıs ve kuruluşların döviz bulundurmaları ve bankalarda döviz hesabı açmaları serbest bırakılmış, uluslararası finansal sermayenin ülkeye girmesi için gerekli düzenlemeler yapılarak engeller kaldırılmıştır (Eştürk, 2006: 82).

Neo-Liberal politikalar kapsamında alınan 24 Ocak kararlarının uygulanmasında çeşitli zorluklar yaşandı. Bu zorluklardan en önemlilerinden biri de 1961 Anayasasının çalışanlara tanımış olduğu sendikal haklardı (Taşcıer, 2019: 134). IMF, DB ve OECD gibi uluslararası örgütler ve sermaye çevrelerince kabul gören 24 Ocak kararları serbest faiz, döviz kuru ve düşük ücret politikaları yoluyla ihracatın hızlı bir şekilde artırılması ve bu yolla ödemeler dengesini sağlamayı, enflasyonla mücadele etmeyi ve devletin piyasadaki rolünü yeniden tartışmayı hedef almıştır. Nihai amaç ise *“dünya piyasaları ile bütünleşmektir”* (Boratav, 1990: 122).

6.3.2. Özal'lı Yıllar ve Serbest Piyasa Ekonomisi

1980'li yıllara gelindiğinde bütün dünyayı etkisi altına alan Küreselleşme hareketi Türkiye'de de köklü değişikliklerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde Türkiye önce çok derin izler bırakan 12 Eylül darbesine sahne olmuş ardından Türk siyasal hayatına damgasını vuran ve dünyadaki Yeni Sağ modasına uygun bir profil olan Turgut Özal'ın iktidarı ile tanışmıştır. Bu dönemde Türkiye'de gerçekleşen

Neo-Liberal dönüşümün petrol krizinden ve askeri müdahaleden bağımsız olduğunu söylemek son derece güçtür. Neo-Liberalizmin temel hedefi Liberalizmin eksikliklerini tamamlayarak sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve siyasi küresel bir sistem kurmaktır (Taşcıer, 2019: 126).

1983 seçimlerini % 45.14 oy oranı ile kazanan Özal Hükümeti yönetimi askerden devraldı (Kurun, 2017: 364) ve Neo-Liberal politikaları kapsamında 24 Ocak kararlarının hızla hayata geçmesini sağladı. Özal hükümet programını okurken partisini şu ifadelerle tanımlar; *‘‘hükümetimiz milliyetçi ve muhafazakar, sosyal adaletçi, rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisini esas alan bir hükümettir’’* (Gül, 2006: 284).

Özal Türkiye’nin 1980’li yıllarda Liberalizmin iktisadi ve kısmi olarak siyasi değerleriyle tanışmasına öncülük etmiş ve piyasa ekonomisi kurallarını tam olarak uygulayamasa da kabul görmesini sağlayarak zamanla sol partilerin bile parti programlarına girmesine vesile olmuştur. Özal’ın bu girişimi toplumun dünya ile bütünleşmesini, kamu görevlisi anlayışından girişimci anlayışına kayılmasını, bireyin hakkını ve hukukunu savunan bir süje haline gelmesini sağlamıştır (Çaha, 2012: 147).

Turgut Özal’ın fikri alt yapısını nasıl oluştuğuna baktığımızda, bu konuda detaylı biyografisini yazan Hikmet Özdemir’e (Özdemir, 2014: 17-18, 38-42) göre, Özal dindar ve muhafazakar bir aile ortamında büyümüş, üniversite yıllarında modern eğilimler sergilemeye başlamış ve nihayetinde Dünya Bankası’nda çalıştığı yıllarda da Liberal fikirler edinerek kendi tarzını oluşturmuştur.

6.3.3. 2000’li Yıllarda ve Günümüzde Türkiye’deki Durum

Siyasi istikrarsızlık ve ekonomik krizin gölgesinde geçen darbe sonrası yıllar, orta sınıf, İslam, kapitalizm, demokrasi ve modernizmi bir arada birleştiren Ak Parti iktidarını doğurmuştur. Türkiye’deki en geniş ve Liberal parti programına sahip olan Ak Parti, Milli Görüş’ün dar ideolojik çerçevesini bir kenara bırakmış ve demokratik, maddiyatı ve maneviyatı dengeleyen bir tutumla laikliği Türkiye gerçeklerine göre tanımlamıştır. Bir kitle partisi olan AK Parti’nin ve başkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Türkiye’de sosyal, ekonomik ve kültürel değişimin birer ifadesi olduğu ortadadır. AK Parti’nin ekonomideki başarılarının yanı sıra toplumu elitist vesayetten kurtardığı düşünülmektedir (Karaman, 2013: 408-408).

2000’li yıllarda oluşan koşullarda ortaya çıkan ve sürpriz bir başarıya imza atan Ak Parti hazırlamış olduğu “Muhafazakar Demokrasi” isimli yayınında kendisini şöyle tanımlıyordu: *“Adalet ve Kalkınma Partisi kendi düşünce geleneğimizden hareketle, yerli ve köklü değerler sistemimizi, evrensel standarttaki muhafazakar siyaset çizgisiyle yeniden üretmek amacındadır. Muhafazakar demokrat çizginin muhafazakarlığın genlerine ve tarihi kodlarına uygun şekilde, ama siyaset yaptığımız coğrafyanın toplumsal ve kültürel geleneklerine yaslanarak ortaya konması, Türk siyasetine yeni bir soluk getirecektir”* (Akdoğan, 2003: 6).

“Muhafazakar Demokrasi “ kitabının yazarı Yalçın Akdoğan’ın muhafazakarlık tanımı ise şöyledir (Akdoğan, 2003: 9): *“Muhafazakarlık, devrimci dönüşüme karşı evrimci veya tedrici değişimi savunan ve geleneksel toplumsal kurumların tahrip edilmesinin yanlışlığına vurgu yapan bir anlayıştır. Ak Parti’ye göre de toplumsal dönüşüm, her türlü değişimin temelini oluşturur. Değişimden maksat tedrici bir sürecin gerçekleşmesi ve doğal gelişimin sağlanabilmesidir. Bu açıdan muhafazakarlığın geleneksel yapıyı totaliter devrimci müdahalelere karşı koruyan ve tarihi kazanımları geleceğe yansıtmaya çalışan potansiyeli önemlidir. Tedrici bir süreç şeklinde gerçekleşmeyen değişimlerin kalıcılığı da söz konusu olmamaktadır. Muhafazakarlık değişime yönelik olarak bir ihtiyatlılık sahibidir. Ak Parti’nin yeni muhafazakarlığı toplumsal dinamiklere dayanan değişim ve dönüşümün lokomotifidir olacaktır”*. Yapılan bu tanımdan da anlaşıldığı üzere Ak Parti’nin Muhafazakarlık tanımı Yeni Muhafazakar anlayış ile uyumaktadır. Yenilik kaçınılmaz ise o zaman bu temel değerlerden ödün vermeden gerçekleşmelidir anlayışı karşımıza çıkmaktadır.

1990’lı yılların ortalarından itibaren zikredilmeye başlanan işgücü piyasasının esnekleştirilmesi hem 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda hem de hükümet programlarında ele alınmıştır. Bu yöndeki çalışmalar ancak 2000’li yıllarda hayata geçebilmiş ve ilk olarak 21 Ocak 2000 tarihli Çalışma Bakanlığı’nın sosyal taraflara yeni yasa tasarısı göndermesi ile başlamıştır. Bu paketin içinde çalışma hayatını düzenleyen çeşitli kanunlar bulunmaktaydı. İş Kanunu, Sendikalar Kanunu, Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu, Türkiye İş Kanunu, Özel İstihdam Kurumları Kanunu, Sosyal Sigortalar Kanunu bu paketin içinde bulunan kanunlardandı. Ayrıca bu paket tasarıda Kamu Personel Rejimi Kanunu ve Yerel Yönetimler Kanunu da bulunmaktaydı.

Çalışma hayatını yeniden düzenleyen bu kanunlar bir anlamda sermayeyi de yeniden yapılandırıyordu (Toprak, 2012: 250-251).

7. YENİ SAĞ'IN ELEŞTİRİSİ

Yeni Sağ Neo-Liberalizm ve Yeni Muhafazakarlığın birleşmesinden ortaya çıkmış melez bir düşünce sistemidir. Liberalizm ile Muhafazakarlık arasında pek çok konuda çelişkiler vardır. Bu iki ideoloji arasındaki ilk çelişki devletin rolü konusunda su yüzüne çıkar. Liberaller sınırlı devleti savunurken Muhafazakarlar güçlü ve otorite sahibi devleti savunur (King, 1987: 23). Liberalizm bireyi toplumu temeli olarak görürken Muhafazakarlık aileyi toplumun temeli olarak görür. Yine Muhafazakarlık Liberalizm için son derece önemli olan özgürlük fikrine şüphe ile yaklaşır.

Postmodern zamanlarda Liberalizmin yeni bir yorumu olarak tanımlanabilecek olan Yeni Sağ, tıpkı Klasik Liberalizm gibi özgürlüğün temel güvencesi olarak piyasa ekonomisini ya da kapitalizmi işaret etmektedir. Fakat eşitlik konusunu atlamaktadır. Aynı düşünce sistemine göre demokrasi özgürlüktür ve piyasa ekonomisi demokrasi ve demokratikleşmenin yegane yolu olarak öngörmektedir (Güler, 2005: 96-97).

Yeni Sağ anlayış ile birlikte en önemli üretim faktörlerinden olan “emek” unsurunun teknolojik gelişmeler sonucu eski önemini yitirdiği ve zamanla etkisinin daha da azalacağı belirtilmiştir. Fakat unutulmuş şey teknolojiyi ortaya çıkaranın da emek unsuru olduğu gerçeğidir. Burada amaç emek unsurunun baskılayıcı etkisini kırarak serbest piyasada emekten bağımsız mal dolaşımının sağlanmasıdır(Kansu, 1997: 7).

Diğer taraftan Yeni Sağ düşüncenin düşünsel altyapısını Liberalizm oluşturduğu için serbest piyasa fikri, bireycilik ve özel girişimcilik desteklenirken; devlet girişi, sosyal hakların genişlemesi, kamusal çıkar ve kamusal dayanışma gibi olgular eleştirilmektedir. Bunun sonucu olarak sosyal devlet ve sendikacılık kavramları da yeni sağ düşüncesinin karşı olduğu durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Kansu, 1997: 43).

Bütün yapılan tanım ve tahlillerden sonra sorulması gereken soru “Yeni Sağ gerçekten yeni midir?” Yoksa postmodern toplumun imaj pazarlama tekniğinden etkilenecek sadece makyaj yapılmış bir mevcut mudur? Güler’e (Güler, 2005: 100) göre Yeni Sağ’ın dayanağını oluşturan rasyonel birey, özgürleştirici piyasa, özel mülkiyetin kutsallığı kabulleri Klasik Liberalizmin argümanlarıdır. “Yeni Sağın kapitalizmi

demokrasi ile eşitleyerek gerçekleştirdiği yükseliş, düşünce sistemini gücünden değil, reel sosyalizmin beklenmeyen çöküşü, az gelişmiş ülkelerde nefes aldırmayan askeri ve sivil diktatörlüklerin yaygınlığı olmuştur''.

Yeni Sağ düşünce bilindiği gibi Liberalizm ve Muhafazakarlık gibi bir biri ile bağdaşmaz görünen iki ideolojiyi ustaca bir yaklaşımla bir araya getirmeyi başarmış ve uygulanmasını sağlamıştır. Ancak Yeni Sağ bu bağdaşmazlık dahil birçok açıdan da eleştiriye maruz kalmıştır. Eşitlik konusunu düzenlememesi, emek unsuruna gereken önemin verilmemesi, Sosyal Devlet fikrine karşı çıkması, sendikacılık benzeri yapılanmamaları göz ardı etmesi bu eleştirilerden sadece birkaç tanesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASETİN FİNANSMANI OLGUSUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ: EKONOMİNİN DEMOKRASİ ÜZERİNDE HEGEMONYA KURMA ÇABASI

1. SİYASETİN FİNANSMANI: KAVRAMSAL AÇILIM

Max Weber 1919 yılında Münih'te “*Bavyera Özgür Öğrenciler Birliği*” önünde yaptığı konuşmada, yönetimin araçlarının para, yapı, savaş malzemeleri, araçlar, atlar ve diğer şeyler olduğunu (Weber, 2017: 11) söyleyerek paranın yönetimde ve son tahlilde siyasette önemli bir araç olduğunu dile getirmiştir.

Siyasetin Finansmanı mali bir konu olmak dışında içinde birçok parametreyi barındıran geniş bir konudur. Her şeyden önce Siyasetin Finansmanı seçim sonuçlarını etkileyerek demokrasiye doğrudan etki edebilme kapasitesine sahiptir (Uzun, 2010: 9). Bu açıdan Siyasetin Finansmanının odaklandığı üç temel konu başlığı bulunmaktadır. Bunlar; devlet yardımları, gelir ve giderler ile ilgili düzenlemeler ve mali denetimdir (Uzun, 2010: 19).

Siyasetin Finansmanı konusu özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra seçimlerde yaşanan yolsuzlukların önüne geçmek için girişilen yasal düzenlemeler ile birlikte gündeme gelmeye başlamıştır (Saka, 2013: 54). Yaşanan olumsuzluklar bu alanda düzenleme yapma ihtiyacı doğurmuştur.

Para, sahip olduğu ekonomik ve sembolik değerden dolayı kıymetli bir varlıktır. Bu özelliği ile paraya sahip olan partilerin rekabet etme kabiliyetleri yüksek olur bu da onları rakiplerinin önüne geçirir (Burnell and Ware, 2017: 7).

“*Demokrasinin kesin olarak bir fiyatı vardır.*” Neticede parti kurmak, aday olmak, faaliyette bulunmak, seçilebilmek, seçildikten sonra görevi ifa edebilmek için günümüz ekonomik sisteminde mutlak surette parasal kaynağa ihtiyaç vardır. Zamanla toplumun modernleşmesi, gelişmesi ve zenginleşmesi sonucu demokraside paraya olan ihtiyaç daha da artmıştır (Öztürk, 2006: 73). Nitekim ABD'nin 39. Başkanı Jimmy Carter'da paranın şaşırtıcı bir biçimde seçim kazanmada etkili olduğunu dile getirmiştir (Carter, 2003: 2). Yine seçim kampanyalarında harcamalar yapılması -adayların tanıtımları ve reklam giderleri gibi- seçim sonuçlarına etki edebilmektedir. Örneğin,

çevre konusunda hassas olan bir seçmen bu hassasiyetini dikkate alan parti veya adaya oy verebilmektedir (Lutz-Hug, 2010: 14-15).

Demokrasi izi olan bütün ülkelerde partiler ve adaylar seçim kampanyalarını yürütmek, aday belirlemek, aday olmak, kampanya görevlisi atamak, vaatlerini yerine getirmek, kendilerini tanıtmak ve duyurmak için finansal kaynağa başvururlar. Bu finansal kaynakların bir kısmı devletten bir kısmı da gerçek ve tüzel kişilerden sağlanmaktadır.

Siyasetin Finansmanı, gerek seçim döneminde gerekse iki seçim arasındaki dönemde, elde edilmesi gereken gelirin sağlanacağı kaynakları gösteren, bu kaynakların sağlanmasında izlenecek yol ve yöntemi ortaya koyan, sağlanan kaynağın harcama yerlerini ve usulünü belirleyen, hukukun belirlemiş olduğu çerçevede gerekli denetimi içeren sürecin adıdır (Saka, 2013: 50). Demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi için sağlıklı bir şekilde konumlandırılmış parti ve adaylar son derece önemlidir. Parti ve adayların sağlıklı konumlandırılmasının şartı ise Siyasetin Finansmanının doğru işlemesidir (Saka, 2013: 51). Yani Siyasetin Finansmanı şeffaf, adil ve seçim rekabetinde fırsat eşitliğini sağlayacak nitelikte olmalıdır.

Bu konuda bir başka veciz söz ise şöyledir: *“Demokrasilerde konuşma özgürlüğü vardır. Ancak konuştuğunuz zaman sesinizi duyurmak istiyorsanız bunun bir bedeli vardır.”* (Kırbaş, 2012: 163). Bu Descartes’in *“düşünüyorum öyleyse varım”* sözünün bir nevi farklı bir yorumu olarak ele alınabilir. Sürdürülebilir bir demokrasi için güçlü aday ve partilere ihtiyaç duyulur, bu güç onların seçmenleri temsil etmesini kolaylaştırır (Johnston, 2005: 1).

Elbette aday ve partileri güçlü kılacak olan onların bağımsızlığı olacaktır. Paraya olan ihtiyacın parti ve adayları bağımlı haline getirmesine engel olunarak bağımsızlıklarını devam ettirebilmeleri sağlanmalıdır. Günümüz demokratik iktidarların en büyük sorunlarından biri para ve siyaset arasındaki sorunlu ilişkidir. Siyasi yaşamın sağlıklı işleyebilmesi için siyasette para kullanımının sınırlandırılması ya da daha doğru bir ifade ile kontrol altına alınması gerekmektedir. Durum bu şekilde olmakla beraber günümüzde para, siyasetin amaçlarına ulaşması için en önemli araç olma özelliğini korumaya devam etmektedir. Parti ve adayların reklam, aday tanıtımı, seçmenleri harekete geçirme ve daha birçok konuda faaliyette bulunabilmesi için paraya ihtiyaç duymaları doğaldır. Paranın bu etkisi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde

demokratik hayatı önemli oranda etkilemektedir. Bu nedenle Siyasetin Finansmanı konusunun şeffaf ve hesap verebilir hale gelmesi için çaba gösterilmektedir (Walecki, 2007: 75).

Biezen' e (Biezen, 2003: 5) göre de siyasette yönetim faaliyetleri ve seçim kampanyaları için paraya olan ihtiyaç sürekli artmaktadır. Ancak demokrasinin karar alıcılarının paraya bağımlı olmasına engel olunmalıdır, çünkü para ile politika arasındaki ilişki tartışmalıdır ve çoğu tartışmanın sonucuna göre para politika üzerinde olumsuz etkilerde bulunmaktadır (Biezen, 2003: 12).

Toplumsal yapı içerisinde yolsuzluğa en açık alan siyaset olduğu için vatandaşların güven derecesinin en hızlı azaldığı alan da yine siyasettir (Oktar, 2008: 2). Siyaset yolsuzluk yoluyla kirlenmeye başladıkça fırsat eşitliği ortadan kalkmakta, bunun sonucunda idealist ve ehil bireyler siyasetin dışında durmayı tercih ederken (Kırbaş, 2012: 15), rant kollayan, çıkar kovalayan siyasi nitelik bakımından vasat kişiler bu alanı işgal etmektedir. Siyaset ve para arasındaki gizli ilişkinin tamamen bilinmesi zor olsa da yapılan bağış ve yardımlar kamuoyuna ilan edilir ve saydamlık sağlanmaya çalışılırsa siyaset kurumuna olan güven bir nebze artacaktır (Öztürk, 2006: 137).

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde güçler ayrılığının derecesi ve ülkede uygulanan seçim sistemi Siyasetin Finansmanı açısından önemlidir. Örneğin başkanlık sistemi ile yönetilen ülkelerde erkler sert bir biçimde ayrıldığı için aday merkezli bir yapı söz konusudur ve partiler nispeten daha az önemlidir. Bu modele en yakın olan ise ABD'dir. ABD'de partiden ziyade adayın gelir kaynakları dikkat çeker. Parlamenter sistemin etkili olduğu ülkelerde ise parti daha ön plandadır. Bu modele en uygun örneği ise İngiltere oluşturmaktadır ve odak noktası partilerin gelir kaynaklarıdır (Gençkaya, 2015: 13).

Partilerin finansman kaynağı ile partinin yapısı arasında çok yakın bir ilişki vardır. Partilerin örgütlenme modeli, sahip olduğu üyelik yapısı, parti liderinin profili, partinin finansman kaynağına göre şekillenir. Aynı şekilde partinin finansman yöntemi ile üyelerin karar sürecine katılımı isteği, partinin demokratik katılım yollarını açması veya kapalı tutması, merkeziyetçi yapı, otoriter veya demokratik yönetim tarzını benimsemiş olması finansman kaynağıyla doğrudan bağlantılıdır (Özyavuz, 2007: 28).

Her ülkenin Siyasetin Finansmanı konusunda farklı bir tecrübeye sahip olmasının altında genel olarak uygulanan seçim sistemi yatmaktadır. Seçim sisteminin

tek isimli (dar bölge) veya çok isimli (geniş bölge) olması Siyasetin Finansmanı'nı etkilemektedir. Nitekim tek isimli seçim sisteminde seçim çevresi sadece birer temsilci çıkaracak şekilde oluşmuştur ve seçmen, adayı yakından tanıma imkanına sahiptir. Çok isimli seçim sisteminin ise, seçim çevresi birden fazla temsilci çıkaracak şekilde oluşturulmuş ve ülke her biri birden çok temsilci çıkaracak seçim çevresine ayrılmıştır. Çok isimli usulde seçim çevresi genişlediği ve birden çok aday seçildiği için seçmenin adayı yakından tanıma imkanı olmayacaktır (Öden, 2003: 25-34). Tek isimli seçim sisteminde adayların kişilikleri ön plana çıkacağı için Siyasetin Finansmanı seçim kampanyalarının finansmanı şeklinde olacak ve adaylar partilerinin önüne geçecektir. Çok isimli seçim sisteminde ise, parti adayın önüne geçecek ve Siyasetin Finansmanı seçim dönemini de aşacak şekilde artacaktır (Uzun, 2010: 29).

Ayrıca siyasi partilerin devlet yardımlarından faydalanabilmeleri için seçimlerde almaları gereken asgari oy oranı ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu oran Almanya'da % 0.5, İsrail'de % 1.5, Fransa'da % 5, Kanada'da % 15 olarak belirlenmiştir (Uzun, 2010: 51).

Ülkelere göre kamusal destekler sunulurken genellikle iki kriter göz önünde bulundurulmaktadır. Bunlar, parlamentoda temsil edilme ve en son yapılan seçimlerde belirli bir oy oranı almadır. Almanya, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'da devlet desteği almak için belirli bir oy oranı aranırken, Belçika, Finlandiya ve İspanya'da parlamentoda temsil edilme şartı aranmaktadır. İtalya, Norveç, İsveç ve Avusturalya'da ise bu iki kriter bir arada aranmaktadır. Fransa ve Danimarka'da farklı olarak oy oranının yanında belirli bir seçim çevresinde aday gösterme şartı aranmaktadır (Uzun, 2010: 52-55).

Siyasetin Finansmanı birçok paydayı içinde barındıran ve bundan dolayı çok boyutlu olan bir süreçtir. Ülkelerin sahip oldukları seçim sistemleri, aday belirleme kültürleri, sahip oldukları siyasal gelenekleri Siyasetin Finansmanı'nın boyutunu ve biçimini büyük oranda etkiler. Bu anlamda hemen hemen her ülkede kamu kaynaklarını kontrol eden iktidar sahibi parti ve adaylar bu güçlerini genellikle rakiplerini zayıflatmak ve kendilerini güçlendirmek için kullanırlar (Gençkaya, 2015: 10).

Ülkelerin sahip oldukları kültür, siyasi iklim, demokratikleşme seviyesi ve teknolojik gelişim derecesi Siyasetin Finansmanının farklılık arz etmesine sebep

olmuştur. Ancak yine de Siyasetin Finansmanı konusunda gelişmeci model her ülke için geçerli olabilecek dört aşama sıralamaktadır (Uzun, 2010: 20):

- Kırsal nüfusun fazla olması ve “*oy hakkı*” yelpazesinin dar olması katılımın kısıtlı kalmasına sebep olmuş ve buda seçim harcamalarının düşük olmasını sağlamıştır.
- İletişim teknolojilerinin gelişmesi ve siyasi kampanyaların profesyonel kişiler tarafından yürütülmesi kampanya giderlerinin artmasına sebep olmuş ve bu durum Siyasetin Finansmanına dikkatleri çekmiştir.
- Gönüllü olarak çalışan üyelerin varlığı ve oluşan kurumsal yapı partilerin yükünü hafifletmiştir.
- Geleneksel tekniklerin artan kampanya giderlerini karşılamaması aday ve partilerin çeşitli zorluklar yaşamasına sebep olmuş ve onları yeni arayışlara itmiştir.

Siyasi parti ve adaylar kampanyalarını yürütebilmek için bugün dün olmadığı kadar finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyacın yasal yollardan karşılanmasının güçlüğü aynı zamanda ideal demokrasi düşüncesine de büyük bir zarar vermekte ve siyaseti zan altında bırakmaktadır. Seçimlerin adil ve şeffaf olmaması sorunlara yol açmakta ve hak ihlalleri doğurmaktadır (Ohman, 2014: 2). Bu durum kadın, engelli, genç ve yoksul gibi dezavantajlı grupların siyasete girmesine de engel teşkil eden bir durum oluşturabilmektedir. Oluşturabileceği bu etkiler göz önünde bulundurulduğunda Siyasetin Finansmanı’nın doğru temellere oturtulmasının ne kadar önemli olduğu ve ne kadar çok parametreyi içinde barındırdığı daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Siyasetin ekonomi ile ilişkisi bağlamında “*siyasetin pazarlanması*” olarak kullanabileceğimiz bir kavramda karşımıza çıkmaktadır. Siyasetin pazarlanması konusu her ne kadar çok eski dönemlere kadar uzansa ve sanayi devrimi ile güçlü bir ivme kazansa da somut olarak modern demokrasinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmıştır (Yavaşgel, 2014: 5).

Siyasetin pazarlanması denildiğinde daha önce ekonomide geçerli olan bir takım tanımların siyasette geçerli olması kastedilir. Örneğin seçmen bir müşteri ve tüketici olarak tanımlanır ve ilişkilerin uzun vadeli olması için memnun edilmesi gerekir (Ünal, 2019: 18).

Siyasetin pazarlanmasına yönelik ilk çalışmalar köklü bir demokrasi geleneğine sahip olan ABD’de 1930’lu yıllarda başlamıştır. Konunun akademik çevrelerin

dikkatini çekmesi ise yine ABD’de 1970’li yıllarda gerçekleşmiştir (Ünal, 2019: 21). Siyasi pazarlama daha geniş kitleleri siyasi hayata dahil ederek demokrasinin tabanını genişletmeyi amaçlar (Ünal, 2019: 28). Gronroos’un karşılıklı fayda sağlama süreci olarak tanımladığı “*ilişkisel pazarlama*” seçen ve seçilen arasındaki ilişkiye uyarlanırsa, seçilen tekrar seçilmeyi garantilemeye çalışırken seçen seçimine karşılık bir fayda elde etmek isteyecektir. Bu ilişkiyi devamı karşılıklı güvene bağlıdır. Yani vaatlerin yerine getirilmesi ilişkinin uzun olmasını sağlayacaktır (Ünal, 2019: 63).

Siyasetin Finansmanını iki konu sorunsal bir hale getirir, bunlardan ilki, parti ve adayların demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olması, ikincisi de parti ve adayların finansman ihtiyacı duyması sonucu yolsuzluk oluşma ihtimalinin her zaman mevcut olmasıdır (Gençkaya, 2015: 10).

Siyasetin Finansmanının uluslararası bir boyutunun olduğu su götürmez bir gerçektir. Yani sadece ülke içi siyaset finanse edilerek dizayn yapılmakla kalınmaz, bazen çeşitli aktörler uluslararası kuruluşları finanse ederek küresel siyaseti doğrudan etkilemeye çalışılabilirler. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri 1946 ve 1947 yılında Birleşmiş Milletler’in bütçesini % 49’nu kendisi finanse etmiştir (McDermott, 2000: 95). Dolayısıyla Birleşmiş Milletler’in ABD’nin istemediği bir politikayı geliştirmesini beklemek mümkün görünmemektedir.

1.1. Siyasetin Finansmanının Kavramsal ve Tarihsel Gelişimi

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra güçlenen sol partilere karşı sağ partiler yeni propaganda yöntemleri denemeye başladı. İkinci Dünya Savaşı’na kadar geçen süreçte bu yeni propaganda kapsamında Siyasetin Finansmanı çoğunlukla gönüllülük temelinde ilerledi. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra izlenen Refah Devleti politikası yeni bir atmosfer oluşturdu. İletişim ve ulaşım olanaklarının gelişmesiyle seçmen kitlesine ulaşmanın yeni yöntemleri keşfedildi. Diğer taraftan gelişen teknoloji ve artan seçmen sayısı parti giderlerinin artmasına yol açtı ve bu durum partileri daha kolay ulaşabilecekleri kaynaklara yöneltti. Baskı ve çıkar grupları bu durumu değerlendirerek siyasetin başlıca finansman kaynakları oldu ve önemli birer aktör olarak siyaset sahnesine çıktılar (Mule, 1998: 55).

Çok genel bir çerçeveye ile Siyasetin Finansmanı, siyasi parti, aday, siyaset ile ilgilenen sivil toplum örgütleri, yerel yönetim birimleri, cumhurbaşkanlığı adaylarının ihtiyaç duydukları para, mal veya hizmet şeklindeki bütün kaynakların elde edilmesi,

bunların harcanması, izlenmesi ve denetlenmesi süreci olarak tanımlanabilir (Kırbaş, 2012: 164). Başka bir deyişle bir finansmanın siyasal nitelikte olabilmesi için belli bir kamu görevine veya siyasal iktidara sahip olmak için yarış içinde olan parti ve adaylara tahsis edilmiş olması gerekir (Öztürk, 2006: 82).

19. Yüzyılda demokratikleşme yelpazesinin genişlemesi sonucu oy kullanan seçmen sayısı artmıştır. Bu dönemde aday ve partiler genişleyen bu seçmen yelpazesine ulaşmak için daha fazla mali kaynağa ihtiyaç duymuş ve bunun sonucunda yasal olmayan yollara sarmaya başlamıştır. Yaşanan sorunlar devlet yardımlarının devreye girmesini zorunlu kılmış ve böylece siyasetin kamusal finansmanı serüveni başlamıştır (Uzun, 2010: 21). Ayrıca bu dönemde işçi sendikalarının gelişmesi ve siyasi hayata dahil olmasıyla partilerin yan kuruluşlarını merkez örgütüne karşı bir nebze güçlendirmiştir (Özbudun, 1974: 87-88).

1970'li yıllarda Avrupa başta olmak üzere birçok ülkede ortaya çıkan yolsuzluklar Siyasetin Finansmanı'nın yasal düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Almanya'da Flick, Fransa'da Emlak, Gaullistliği, İngiltere'de Paulson gibi pek çok skandal bu dönemde cereyan etmiştir (Yüce, 2011:6).

Siyasetin Finansmanı konusunda ilk mevzuat düzenlemesi ise 1883 yılında İngiltere'de adayların seçim bölgelerinde yapacakları harcamalara üst sınır getirilmesi ile başlamış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün demokratik ülkelerde gündeme gelmiştir (Gençkaya, 2000: 131). İngiltere'de 19. Yüzyılın sonunda kayırmacılık artmış ve 1880 seçimleri sırasında zirveyi görmüştür. Bu tecrübe İngiltere'nin 1883 yılında Yolsuzlukla Mücadele Yasası'nı (Corrup and Illegal Practises Prevention Act) çıkarmasını sağlamıştır. Bu yasal düzenleme ile aday ve partilerin seçimlerde yapacakları harcamalara bir üst sınır getirilmiş ve kampanyalar kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır (Uzun, 2010: 21).

İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce İngiltere'de artık partilerin finansal yapıları oturmaya başlamıştır. İşçi Partisi'nin gelirleri üyelik aidatı ve sendikaların bağışları iken, Muhafazakar Parti'nin gelirleri ise, zengin üyeler ve sermaye sahiplerinden alınan bağışlardır. (Uzun, 2010: 22).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Refah Devleti düşüncesinin gelişmesiyle birlikte ideolojik kaygılar düşmüş, gelişen iletişim ve ulaşım teknolojileri seçmene ulaşmayı kolaylaştırmış ve propaganda imkanları artmıştır (Uzun, 2010: 23). Elbette

değişen propaganda yöntemleri parti ve adaylar için yeni harcama kalemi anlamına gelmiştir.

Türkiye’de ise bu konudaki düzenlemeler 1950’li yıllarda başlamış ve muhalefet partilerinin medyadan yararlanması için 5545 Sayılı Seçim Yasası çıkarılmıştır. 1965 yılında da 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile partilerin gelir kaynakları, devlet yardımları ve bağışlar yasal bir temele oturtulmaya başlanmıştır. Anayasa’ya girişi 1971 düzenlemeleri esnasında 1421 sayılı yasa ile gerçekleşmiştir (Kırbaş 2012: 165).

Türkiye’de Siyasetin Finansmanı konusu Cumhuriyet döneminden bu yana çeşitli kanunlarla düzenlenmiştir. Bu şekilde yolsuzlukla mücadele edilmek istenmiştir. Ancak son yıllarda yapılan özelleştirmeler bir “*rant kollama*” kapısı olarak görülmüş ve politik yozlaşmayı artırmıştır (Öztürk, 2006: 97).

Günümüzde artık seçim kampanyaları kamuoyu yoklamaları, basın ve iş dünyasıyla ilişkileri yürüten danışmanlar, bütçe yönetimi, internet ve sosyal medya mesajlarının seçmene ulaştırılması yoluyla yapılmaktadır. Bütün bunlar ciddi mali kaynaklar gerektiren işlerdir ve tek bir aday ya da partinin altından kalkamayacağı kadar büyüktür (Delice, 2021: 87).

Siyasi parti ve adaylar arasındaki seçim yarışının adil ve eşit olabilmesi için Siyasetin Finansmanı konusunun düzenlenmiş olması son derece önemlidir. Siyasi partilerin yabancı kaynaklara başvurmaması için yasal düzenlemelerin ihtiyaca uygun şekilde yapılması ve buna göre devlet yardımlarının dağıtılması gerekir. Aksi takdirde güçlü finansörleri arkasına alarak seçmene hediyeler dağıtan partiler seçim yarışına (Türk, 1997: 72) ve demokrasi ruhuna zarar verecekler böylece siyasete illegal grupların girmesinin yolu açılacaktır.

Siyasetin Finansmanı’nın tarihsel gelişimine bakıldığında, devlet yardımları olmadan önce siyasi partiler çoğunlukla üye aidat ve bağışları ile giderlerini karşılamaya çalışmaktaydı. Devlet yardımları düzenlendikten sonra siyasi partiler bu yardımlara yoğun bir ilgi göstermeye başladı. Ancak zamanla parti giderlerinin artmasıyla birlikte tekrar özel yardımlara yönelik bir yönelme yaşandı. Zamanla finansman sağlamada yolsuzlukların yaşanması dikkatleri Siyasetin Finansmanı’na çevirdi. Yaşanan yolsuzlukların önüne geçebilmek için devletler yasal düzenlemeler yapmaya başladı. Bu konudaki ilk düzenlemeyi 1883 yılında İngiltere yaptı. Amerika

Birleşik Devletleri 1907’de, Türkiye ise 1950’li yıllarda yasal düzenleme yapma yoluna gitti.

1.2. Siyasi Parti ve Adayların Finansmanı ve Finansal Kaynakları

Siyasi partilerinde diğer kurumlar gibi varlıklarını sürdürmeleri için çeşitli ihtiyaçları bulunmaktadır. Bina, personel, malzeme, vasıta, propaganda giderleri bunlardan yalnızca birkaç tanesidir. Bu ihtiyaçlarını gidermek için finansal kaynak bulamayan partilerin seçmen desteği ne kadar çok olursa olsun varlıklarını sürdürmekte zorlanacaklardır (Yücekök, 1972: 70). Bu nedenle siyasi partilerin finansal kaynaklara ulaşmasının varlıklarını sürdürebilmeleri için son derece önemli olduğu savunulabilir.

1.2.1. Devlet Yardımları

Devlet yardımları parti ve adayların en önemli gelir kaynaklarından biridir ve görece çok eski olmamakla birlikte kısa sürede birçok ülkede uygulama alanı bulmuştur. Devletin siyasete katkı sunması anlamında devlet yardımları ilk olarak bir Latin Amerika ülkesi olan Uruguay’da 1928 yılında uygulanmıştır. 1959 yılında ise Batı Almanya’da uygulanarak Avrupa Kıtası’nda uygulama alanı bulmuştur (Karakaş, 2005: 54).

Genel bir çerçeve çizilecek olursa, kamusal destekler aşağıdaki temel başlıklar altında toplanabilir (Uzun, 2010: 47):

- Devlet tarafından sağlanan doğrudan yardımlar,
 - ✓ Her yıl bütçeden düzenli yapılan mali yardımlar,
 - ✓ Seçim dönemlerinde kampanya giderlerine yönelik yapılan mali yardımlar.
- Devlet tarafından sağlanan dolaylı yardımlar.
 - ✓ Parti yan kuruluşlarına sağlanan eğitim ve araştırmaya yönelik mali yardımlar,
 - ✓ Seçim kampanyalarına destek olmak için kamuya ait kitle iletişim araçlarının kullandırılması,
 - ✓ Aday, parti veya bağışçılara vergi muafiyeti tanınması,
 - ✓ Diğer destekler.

Devlet tarafından siyasi partilere yapılan yardım mecliste elde ettikleri sandalye sayısına veya seçimde almış oldukları oy oranına göre yapılmaktadır. Bu uygulamanın

dışında Avusturya, Belçika, İtalya ve İsveç'te devlet tüm siyasi partilere eşit oranda yardım yapmaktadır. Uygulamalardan yola çıkarak küçük partilerin gelirlerinin büyük çoğunluğunun devlet yardımlarından oluştuğu söylenebilir (Yüksel, 2007: 24). Dolayısıyla devlet yardımları küçük partilerin de siyaset arenasında kalmasını sağlayarak demokrasi yelpazesinin geniş olmasına önemli bir katkı sunduğu savunulabilir.

Siyasetin devlet tarafından fonlanmasının yolsuzlukları en aza indireceği konusunda genel bir kanı vardır. Fakat uygulamada siyasetin büyük oranda devlet tarafından fonlandığı Fransa, Almanya ve İspanya gibi ülkelerde durumun hiç de iç açıcı olmadığı, aksine yolsuzlukların yaşanmaya devam ettiği görülmektedir (Karakaş, 2015: 55). Nitekim hazine yardımlarının asıl amacı demokrasi kültürünün gelişmesi için işlev gören aktörlerin kişi ve kurumlara finansal açıdan muhtaç olmalarını önleyerek bütün siyasi düşüncelerin kendini ifade etmelerini sağlamak ve bu aktörleri oluşabilecek finansal eşitsizliklere karşı korumaktır (Öztürk, 2006: 84-85).

Farklı ideolojileri temsil eden partilerin siyasetin kamu tarafından finansmanı konusuna yaklaşımları değişkenlik gösterse de, bazı ortak noktalardan hareketle bir kümelenendirme yapılmak istenirse: Sosyal Demokratlar ve Merkez Sol Partiler devlet yardımlarını olumlu karşılarken; Muhafazakar ve Komünist Partiler ile bazen de Liberal partiler buna karşı çıkmaktadır. Etnik temelli siyaset yapan partilerin bu konuya yaklaşımı değişkenlik gösterse de çoğunlukla olumlu karşılanmaktadır; Sol Partiler ise devlet yardımları partilere müdahale aracı olarak kullanılmadığı sürece kabul edilebilir olduğunu savunmaktadır (Uzun, 2010: 47).

Fransa ve benzeri birçok ülkede belirli bir oranın üzerinde oy alan parti ve adaylara hazine yardımı yapılmaktadır. Mevcut durumda ülkemizde bu yardım sadece siyasi partilere yapılmaktadır (Öztürk, 2006: 87). Diğer taraftan kamusal desteklerin meydana getirebileceği sakıncaları önlemek için bazı ülkelerde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, Almanya'da kamusal desteklerin parti gelirinin %50'sini aşamayacağı karara bağlanmıştır (Uzun, 2010: 50).

Sadece merkezi kamu otoritesi değil bazı ülkelerde yerel kamu otoriteleri de aday ve partilere kamusal destekler sunmaktadır. Örneğin, İsveç'te bölgesel ve yerel kamu otoriteleri siyasi partilere kamusal destek sunmaktadır. Diğer taraftan parti ve adaylar artık sadece ulusal seçimler için değil, uluslararası seçimler için de finansman

ihtiyacı duymaktadır. Avrupa Parlamentosu seçimleri uluslararası seçim rekabetinin yaşandığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Uzun, 2010: 44).

Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda partilerin yan kuruluşları olarak nitelendirilen araştırma ve eğitim kuruluşları ile kadın ve gençlik örgütleri de kamu tarafından finanse edilmektedir. Hollanda, İskandinav Ülkeleri, Almanya ve Avusturya bu desteklerin yaygın olduğu ülkelerdendir (Uzun, 2010: 60). Türkiye’de parti yan kuruluşlarının kamusal finansmanı uygulaması yoktur. Katılım imkanlarının gelişmesi için böyle bir yardım yapılmasının olumlu sonuç vereceği düşünülmektedir.

Siyasetin Finansmanı konusunda en çok tartışma konusu olan alan devlet yardımları olmuştur. Zamanla seçim harcamalarının artmasıyla beraber devlet yardımları daha da önem kazanmış, hukuki zemine oturtulması bir zorunluluk halini almıştır. Demokrasiyi tabana yaymak gibi çok önemli bir amacın yanında farklı hedefleri de içinde barındıran devlet yardımlarının kartel partilerini oluşturduğu eleştirisi yapılmaktadır (Gençkaya, 2000: 136).

Tablo 1 Ülkelere Göre Siyasi Partilere Devlet Yardımı ve Şartları

ÜLKE	Doğrudan Devlet Yardımı Alınıyor Mu?	Ne Zaman Doğrudan Devlet Yardımı Alınıyor?	Doğrudan Devlet Yardımının Amacı Nedir?	Doğrudan Devlet Yardımının Dayanağı Nedir?
ABD	Evet	Seçim Döneminde	Seçim Kampanyası Aktiviteleri	Yardımanın Şartı Başkan Adayının Seçim Masraflarının 20 Milyon USD'den Fazla Olmamasıdır. Aday İsterse Yardımı Almayabilir. Bu Durumda Aday İsteddiği Kadar Seçim masrafı Yapabilir.
İNGİLTERE	Evet	Sadece Seçim Döneminde	-Genel Parti Yönetimi -Diğer(Siyasal Gelişim Amaçlı)	Yasama Organındaki Temsil
KANADA	Evet	Sadece Seçim Döneminde	- Genel Parti Yönetimi -Seçim Kampanyası Aktiviteleri	-Seçimdeki Performans -Seçime Katılan Aday Sayısı
AVUSTRALYA	Evet	Seçim Dönemi ve Ara Dönemde	Belli Bir Amaca Tahsis Edilmemiş	Seçimdeki Performans
İSPANYA	Evet	Seçim Dönemi ve Ara Dönemde	-Genel Parti Yönetimi -Seçim Kampanyası Aktiviteleri	Seçimdeki Performans
FRANSA	Evet	Seçim Dönemi ve Ara Dönemde	-Genel Parti Yönetimi -Seçim Kampanyası Aktiviteleri	-Seçimdeki Performans -Seçime Katılan Aday Sayısı
ALMANYA	Evet	Seçim Dönemi ve Ara Dönemde	Belli Bir Amaca Tahsis edilmemiş	Önceki Seçimdeki Performans
İTALYA	Evet	Seçim Dönemi ve Ara Dönemde	Seçim Kampanyası Aktiviteleri	Seçimdeki Performans
JAPONYA	Evet	Seçim Dönemi ve Ara Dönemde	Belli Bir Amaca Tahsis edilmemiş	-Seçimdeki Performans -Yasama Organındaki Temsil
TÜRKİYE	Evet	Seçim Dönemi ve Ara Dönemde	-Genel Parti Yönetimi -Seçim Kampanyası Aktiviteleri	Milletvekili Genel Seçimlerinde %10 Barajı Aşılmasa Dahi Geçerli Oyların %3'ünden Fazlasını Almak

Kaynak: (Yüksel, 2010: 208-209)

Tabloda sıralanan ve dünya ekonomisinde de önemli yer tutan 10 ülkenin tamamında devlet yardımlarının olduğu ve ülkeye göre bu yardımın dayanağının değiştiği gözlemlenmektedir.

Siyasetin kamusal finansmanı destek gördüğü kadar eleştiri de görmüştür, bu eleştirilerin başlıcaları ise şunlardır (Uzun, 2010: 66-75):

- Kamusal desteklerin zamanla partilerin en önemli gelir kaynağı haline gelmesi onları devletin müdahalesine açık hale getirebilir,
- Aday ve partilerin kamusal kaynaklara kolaylıkla ulaşmaları onların mali destek arayışı ile toplumsal tabanla yeni ilişkiler kurmalarına engel olabilir,
- Küçük partilerinde kamu tarafından desteklenmesi olumlu olarak yorumlansa da bu şekilde bir uygulama etkili bir muhalefeti ortadan kaldıracaktır. Çünkü ekonomik bağımsızlık birlikte hareket etmeye engel olabilmektedir,
- Kamusal destekler sürekli partilerin merkez örgütlerine yapıldığı takdirde partilerin diğer kademeleri zamanla işlevsizleşebilir ve kademeler arasında kopukluklar yaşanabilir. Bunun tam tersine üye aidatları partilerin en önemli gelir kaynağı iken kademeler arası ilişkiler daha güçlü bir durum sergilemekteydi,
- Kamusal desteklerin ortaya atılmasındaki en önemli gerekçelerden biri de siyaset ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi sona erdireceği idi. Ancak uygulama böyle olmadı ve Almanya, Fransa, İspanya gibi kamusal desteklerin olduğu ülkelerde siyasette yolsuzluklar devam etti.

Kırbaş'a (Kırbaş 2012: 180-181) göre de devlet yardımlarının oluşturacağı olumsuz etkiler vardır. Partileri devletin müdahalesine açık hale getirmekte, siyasi partileri mali açıdan rahatlığa sevk ederek diğer gelir kalemlerinden vazgeçirmekte, siyasi alana yeni partilerin girmesine engel olarak katılım tabanını daraltmakta, liderin etkinliğinin artmasına yol açarak parti içi demokrasiyi zedelemekte ve partilerin fazla harcama yapmasına neden olmaktadır.

Devlet yardımlarına getirilen diğer bir eleştiri de, partilerin zamanla sivil kimliklerini kaybederek birer kamu kurumuna dönüşme ihtimalinin varlığıdır. Bu algı zamanla partilerin meşruiyetini kaybetmesine ve toplumla ilişkilerinin zayıflamasına sebep olabilmektedir. İtalya'da 1994 yılında yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre çoğunluk devlet yardımlarının partileri daha da yozlaştırdığını ve asıl amacından uzaklaştırdığını beyan etmiştir. Nitekim 2017 yılında İtalya'da parti ve adaylara yönelik tüm hazine yardımları kaldırılmıştır (Delice, 2021: 124-127).

1.2.2. Özel Bağış ve Yardımlar

Katılım tabanının genişlemesini ve siyasetteki rekabetten kaynaklı eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla yapılan devlet yardımları artan giderlerden dolayı zamanla aday ve partilerin harcamalarını karşılayamaz olmuştur. Bunun sonucunda aday ve partiler özel kişilerden bağış ve yardım alma ihtiyacı duymuştur (Öztürk, 2006: 89).

1970’li yıllarda başlangıçta üye aidatları ile ekonomik faaliyetlerini sürdürmeye çalışan siyasi partilere zamanla özel sektör temsilcileri, sendika liderleri ve üst düzey bürokratlarda çeşitli bağışlarda bulunmuşlardır. Günümüzde artık bu bağışçı tabanı oldukça genişlemiş işverenler, işçi sendikaları gibi gruplarda bu kervana dahil olmuştur (Gençkaya, 1999: 5-6). Fakat bu durumun da zamanla siyasette çeşitli yolsuzlukların yaşanmasına ve siyasetin asıl amacı olan kamu yararından uzaklaşarak özel kişilerin yararına çalışmasına sebep olduğu gözlemlenmektedir.

Artan seçim kampanyası giderlerini karşılamak için aday ve partiler zamanla baskı ve çıkar gruplarının etkisi altına girmiştir. Baskı ve çıkar gruplarının siyasal arenada etkili olması ise “catch-all”⁹ tipi partilerin doğmasına yol açmıştır (Gençkaya, 2000: 136).

Siyasetin Finansman ihtiyacını giderebilmesi için özel bağışlara ihtiyaç duyması günümüz koşullarında son derece doğaldır. Ancak özel bağışların kontrol edilmesinin güç olması, siyasi katılımı fırsat eşitliğini zedeleme ihtimali, çıkar odaklarının politik nüfuz elde etmesine hizmet etmesi, politikacıların kamu menfaatinin yerine özel menfaatleri koyması ve adaylar arasında eşit rekabet gücüne zarar vermesinden dolayı sakıncaları mevcuttur (Biezen, 2003: 20-21). Nitekim iş adamları sahip oldukları ekonomik gücü kullanarak oy satın alabilirler ve sahip oldukları bu güç onları yönetim kademesi ile yakınlaştırabilir (Weber, 2017: 64-65) ancak bu durum yolsuzluk ve yozlaşmayı artırarak siyaset kurumuna zarar verebilir.

Dünyadaki genel uygulamaya bakıldığında sol partilerin finansman kaynağının önemli bir kısmını üye aidatları oluştururken, Muhafazakar, Liberal ve Sağ Partilerin ise en önemli finansal kaynağı bağışlardan oluşmaktadır. Beyan edilen gelir kalemlerine bakıldığında bağışların parti gelirleri arasında son sıralarda yer aldığı görülmektedir.

⁹ Tümenü Yakala Partisi şeklinde tanımlana parti tipidir. Çeşitli siyasi görüşlere sahip insanları çekmeyi amaçlayan ve büyük bir seçmen kitlesine hitap eden bir siyasi partidir.

Ancak bu durumun gerçeği yansıtmadığı düşünülmektedir. Çünkü özellikle kayıt dışı ekonomilerin yaygın olduğu ülkelerde kayıt dışı ekonomilerin çok rahat bir şekilde siyasete yönelebildiği ve bu alanı yozlaştırdığı görülmektedir (Kırbaş, 2012: 173).

Geleneksel kitle partilerinin üye sayısının fazla olmasından dolayı “üye aidatları” önemli bir gelir kaynağını oluştururken, tek parti şeklindeki diktatörlüklerde ise iktidarda bulunan tek parti sahip olduğu kamu otoritesini de kullanarak “rüşvet, komisyon vb.” şekillerde gelir elde edebilirler. Partiler açısından diğer bir gelir kaynağı da sahip oldukları basın yayın, banka ortaklığı¹⁰ vb. ticari faaliyetlerden elde ettikleri gelirlerdir. Ayrıca işçi ve işveren sendikaları ile partiler arasında bulunan karşılıklı ilişki hali sonucu bu sendikaların da partilere ciddi bağışlar yaptıkları görülmektedir (Özyavuz, 2007: 30).

Çelen’ göre partilerin aldıkları bağış ve yardımlar en büyük kayıt dışı ekonomik kaçağı oluşturmakta olup, yolsuzluk ve istismarın hayat damarı bulma işlevi görmektedir. Çünkü; “bağış ve yardımlar mutlak bir karşılık adına yapılmaktadır. Özellikle gizli ve örtülü biçimde yapılan bağış ve yardımların bir karşılık beklemeden tek taraflı olarak yapılması beklenemez. Bağış ya da yardım yapan meslek, çıkar grupları, gerçek ve tüzel kişiler siyasi partilere kanalize ettikleri bu fonları bir süre sonra nüfuz ticareti, adam kollama ve kayırma, hatta ihale ve teşvik biçiminde geri alacaklardır “(Çelen, 2007: 279). Diğer taraftan bağışların demokrasiye zarar verdiği düşünülen tarafı ekonomik güç sahibi kişilerin siyaseti tahakküm altına alması ve bu yolla azınlığın çoğunluğa hükmetmesi ihtimalinin varlığıdır (Delice, 2021: 88-89).

Siyasi partiler ilk ortaya çıktıklarında henüz devlet tarafından finanse edilmeleri söz konusu değildi. Dolayısıyla bu dönemde özel bağış ve yardımlar partilerin tek gelir kaynağını oluşturmaktaydı. Fakat zamanla bu bağış ve yardımların miktar olarak artması partileri asıl amaçlarının dışında faaliyette bulunmasına yol açtı. Bundan dolayı yapılan bağış ve yardımlara üst sınır getirilmesi kararlaştırıldı (Yüce, 2011: 17). Örneğin Fransa’da adaylar seçim bölgesinde kayıtlı seçmen sayısının iki mislinden fazla

¹⁰ Türkiye’de CHP’nin İş bankası’nda sahip olduğu hisseler sürekli tartışma konusu olmuş ve banka tarafından bu konuda yapılan açıklama şu şekildedir: “Bugün Banka hisselerinin %31,79’u halka açık olup, çoğunluk hissesi ise %40,12’lik bir oran ile Türkiye İş Bankası Mensupları Munzam Sandık Vakfı’na yani Banka çalışan ve emeklilerine, İş Bankalarına aittir. Atatürk hisselerinin oranı ise %28,09’dur.” (isbank.com.tr, 17.09.2018)

afiş bastıramaz ve seçmen başına yapılacak harcamalar belirlenen yasal sınırları aşamaz. Buna uymayan adaylar seçilseler dahi bu hakları iptal edilir.

Yapılan bağış ve yardımlar çoğunlukla partilerin merkez örgütlerinde toplanmaktadır. Bu da merkez örgütlerini taşra örgütlerine karşı güçlendirmektedir hatta taşra örgütlerinin yaptığı birçok çalışma çoğunlukla göz ardı edilmektedir ve başarı çoğunlukla merkez örgütüne atfedilmektedir (Öztürk, 2006: 92).

Sosyalist partiler başta olmak üzere halk tabanına dayanan birçok parti için üye bağış ve aidatları önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Alman Sosyal Demokrat parti gibi bazı Hristiyan partilerin de gelirlerinin büyük bir kısmını üye aidatları oluşturmaktadır. Ancak zamanla siyasetin harcamalarının genişlemesiyle üye bağış ve aidatları yetersiz kalınca sendika, baskı ve çıkar gruplarından yüklü bağışlar kabul edilmeye başlanmıştır (Öztürk, 2006: 83). Ancak üye aidatları ile ekonomik faaliyetlerini yürüten partilerin özel kişi ve kurumlardan bağış alan parti ve adaylara göre çok daha bağımsız ve özerk oldukları söylenebilir. Özel kişi ve kurumların bağışlarına bağlı olan parti ve adaylar politika geliştirirken bunları göz ardı edemeyecekleri için alacakları kararların kamusal yarar içermesi de beklenemez (Özbudun, 1983: 93). Benzer şekilde yeteri kadar üye aidatı toplayamayan ve sürekli finansal sıkıntı yaşayan partiler aday belirlerken en çok bağışı yapanı seçmek durumunda kalacaklardır (Öztürk, 2006: 93), bu da siyaseti sadece parası olanların işi haline getirecek ve asıl işin ehli olanlar finansal kaynakları olmadığı için siyasetin dışında kalacaklardır.

Üye aidatları taşıdıkları iki önemli özellikten dolayı parti ve adaylar için önemli bir gelir kaynağı olmaktadır. Birincisi, parti ve adayların ihtiyaç duydukları mali kaynaklar için sermaye çevrelerinin etkisine girmesine engel olmaktadır ve düzenli bir gelir elde etmelerini sağlamaktadır. İkincisi, üye aidatları parti ve adaylar ile seçmen tabanı arasında bir iletişim kurulmasını sağlar ve demokrasi kültürüne katkıda bulunur (Uzun, 2010: 31).

Almanya ve Hollanda günümüz demokrasileri içinde üye aidatlarının parti ve adaylar için önemli kaynaklar olduğu iki ülkedir. Almanya'da üye aidatları parti gelirlerinin yaklaşık % 30'unu oluştururken, bu oran Hollanda'da % 35-60 civarındadır. Ayrıca Hollanda'da partilere doğrudan devlet desteği söz konusu değildir. Bu iki

ülkenin aksine Fransa ve İspanya’da ise üye aidatları parti gelirleri içinde son derece düşük bir yer tutmaktadır (Uzun, 2010: 32).

Tarihsel olarak üye aidatların parti ve adayların gelirleri içerisinde oransal olarak düşüş göstermesi devlet desteklerinin gelişmesi ile paralellik göstermektedir. Devlet yardımlarının gelişmesi sonucu, mali kaynak bulma konforuna alışan parti ve adayların üye aidatlarını kovalaması azaltmıştır (Uzun, 2010: 32). Üye aidatlarının takibinin ve toplanmasının zor olması onları bu gelirden uzaklaştıran bir diğer etken olmuştur.

1.3. Siyasi Parti ve Adayların Harcamaları

Siyasi parti ve adayların gelirlerinin denetlenebilmesi ve kontrol altına alınabilmesi için harcamalarının da denetlenmesi ve kontrol altına alınması gerekir. Yüksek ücretlere mal olan propaganda faaliyetlerinin popüler hale gelmesiyle siyasetin paraya olan bağımlılığı artmış ve finansal güç sahibi kişilerin siyasete müdahalesi başlamıştır. Gelir kalemlerinin denetiminin güçlükler içermesinden dolayı ülkeler giderleri sınırlandırma yoluna giderek yolsuzluğun önüne geçmeye çalışmışlardır (Kırbaş, 2012: 187).

Bu anlamda ilk girişim İngiltere’de Yolsuzluk ve İllegal Uygulamalar Kanunu ile başlamış ve adayların yapabilecekleri harcamalara üst sınır getirilmiştir (Uzun, 2010: 79). Siyasetin finansmanı alanında “*soft money*” denilen denetimsiz paranın dolaşması harcamaların kontrolünü zorlaştırmaktadır (Kırbaş, 2012: 188). Dolayısıyla ilgili ülkedeki para trafiğinin kontrol edilmesi parti ve adayların da gelir giderlerinin kontrol edilmesini kolaylaştıracaktır.

2. ETİK, ŞEFFAFLIK VE SİYASETİN FİNANSMANI

Siyasi rekabeti geliştirmek için para gerekli bir olgu olabilir, fakat demokrasinin temel ilkelerine zarar verme ihtimali vardır. Para doğru bir şekilde siyasette kullanılmadığı ya da dağıtılmadığında seçim yarışını bozabilir ve rekabetin motivasyon kaynağına zarar verebilir (Speck, 2008: 1). Siyaset ve para arasındaki sorunlu ilişki ağı ortadan kaldırılmadığı ya da en aza indirilmediği sürece demokrasinin bu ilişkiden zarar görme tehlikesi ortadan kalkmış olmayacaktır (Speck, 2008:2). Bunu sebepleri ise şunlardır (Karakaş, 2015: 44):

° Paranın elde edildiği kaynak, adayların ve partilerin seçmen kanaatini oluşturacak ve kaynak dağılımında adaletsizliklerin yaşanmasına zemin hazırlamış olacaktır,

° Seçimin temel ilkesi olan *'bir kişinin bir oy olması'* ilkesi paranın gücünden dolayı zarar görecektir, aday ve partilerin nazarını sermaye sahiplerine çevirecektir,

° Kamu yararından ziyade sermaye sahiplerinin isteklerinin dikkate alınması kamu huzuruna zarar vereceği gibi sermaye sahiplerinin taleplerinin dikkate alınmaması ise aday ve partiler ile bu kesim arasında çatışmalara neden olacaktır.

Devlet kademesinde iktidarda olan siyasi partiler veya adaylar sahip oldukları bu iktidarı kullanarak ihale kaydırma, yandaş istihdam etme, devlet sırlarını paylaşma yolu ile mali kaynak elde edebilir ve bu mali kaynağı seçim rekabetinde kendilerine avantaj sağlayacak şekilde kullanabilirler (Gençkaya, 2000: 130). Görevin kötüye kullanılması şeklinde karşılaşılan bu durum hemen hemen bütün demokrasilerde yaşanabilen kronik bir sorundur.

2.1. Etik Kavramı ve Siyaset

Birçok dilde etik kavramı moral/ahlak sözcüklerinin yerine kullanılmaktadır. Oysa etik olan insanın konuyu yeniden yorumlamasından ortaya çıkmışken, ahlaki olan ise ezeli ve ebedi olana teslim olmaktır (Kesgin, 2011: 32-33). Yani ahlaki olanda teslimiyet söz konusudur ve içinde sorgulama barındırmaz, etik olanda insanın vicdan süzgecinden geçmiş ve kabul görmüştür. *"Ahlak yaşayan bir nüvedir, etik ise bunun üzerine düşünülen ölü bir katmandır"* (Kesgin, 2011: 48). Diğer taraftan siyaset ve etik arasında ilişki kurulmasını sağlayan ikisinin de insan tarafından üretilmiş olması ve insan etkileşiminden doğmasıdır (Kesgin, 2011: 46).

Cevizci'nin etik tanımı ise şu şekildedir *"(Cevizci, 2008: 1): "Etik, belirli bir ahlaklılık idesine sahip, belli bir yaşama idealini hayata geçirmek için mücadele eden bireyin yaşayışı açısından, ikinci olarak da, çağının gidişatını, üyesi olduğu toplumun yaşayışını ya eleştiren, hatta mahkum eden ve dolayısıyla, mevcut değerler silsilesi yerine alternatif değerler, yaşama kuralları veya ilkeler vazetmeye kalkışan ya da onu açık seçik olarak tanımlamayıp, içerimlerini gözler önüne sererek meşrulaştırmaya veya haklılandırmaya kalkışan filozofun tavrı bakımından ve nihayet ahlaklılığın dilini analiz eden, ahlaki kavram ve yargıların niteliğini tartışan, kısacası tıpkı olgusal dünyayı konu alan fizikçi gibi, kendisine değer dünyasını konu edinen teorik bir*

araştırma içine giren felsefecinin çalışması açısından, en azından şimdilik ve uzlaşım sal olarak, değeri konu alan, kapsamında insanın değeri biçici deneyimi, kısaca hayata anlam katan her şey bulunan düşünüş tarzı, ahlaki ilkeler teorisi veya felsefe disiplini diye tanımlanabilir.”

Tüm kamu görevlilerini için mevcut olan etik değerler siyasi aktörleri de içine alacak şekilde genişletilmeli ve kapsamlı bir siyasi etik yasası çıkarılmalıdır (Kırbaş, 2012: 148).

İnsanın kendini tarih, toplum ve siyaset içinde var etme gayretinin aracı siyasettir. İnsan ancak siyaset sayesinde kendini dönüştürüp gerçekleştirebilir (Çetin, 2003: 72). Siyaseti yapan ve ahlaki temsil eden insan olduğuna göre siyasal alanda ahlaki olanı oluşturacak olan da yine insan olacaktır (Kesgin, 2011: 57).

Siyaset farklı dillerde farklı şekillerde tanımlanmıştır (Kesgin, 2011: 57). Ancak siyaseti tanımlayan çeşitli kavramlar vardır. Örneğin; çatışmalar ancak siyaset sayesinde çözüme kavuşabilir (Kesgin, 2011: 60), siyaset otorite sahibi olan devletin değerleri dağıtması sırasında ortaya çıkabilir ve devlet otoritesini kullanarak ödül veya ceza dağıtır vatandaşlarına, kamusal nitelik taşıyan her eylem aynı zamanda siyasal bir eylem niteliği taşır (Kesgin, 2011: 61-64). “*Siyaseti ahlaki bir faaliyet olarak gören Aristoteles, üç ana topluluktan bahseder; aile, köy ve polis. Bunlardan polis iyi yaşam için gerekli olan ve insanın kendini tam olarak gerçekleştirme imkanı bulduğu olan olan kamusal alanı işaret eder*” (Kesgin, 2011: 64).

Siyasetin bir diğer belirleyici özelliği de bir çeşit uzlaşma sanatı olmasıdır. İki taraf arasında yaşanan çatışma sonucunda uzlaşma sağlandığında herkes istediğini alamayabilir. İstediyini alamayan tarafın uzlaşmayı kabul etmesini sağlayan siyasettir (Kesgin, 2011: 69). Diğer taraftan siyaset içinde uzlaşma barındırdığı kadar çatışmayı da barındırmaktadır (Kesgin, 2011: 71). “*Siyaset, otorite kullanımında meşruiyet çerçevesinde ortaya çıkan bir algıyla kamusal işleri yürütme faaliyeti olarak hayatın her alanında görülen çatışma durumlarına uzlaşma imkanı sunabilen ve kaynakların dağıtımı sürecinde bütün toplumsal yapının sevk ve idaresinde iktidarını öne çıkaran bir olgudur*” (Kesgin, 2011: 77).

2.2. Şeffaflık Kavramı ve Siyaset

Normal koşullarda siyaset erbabından beklenen, siyasetin kendisine sağlayacağı geliri ve avantajları önemsememesidir (Weber, 2017: 18). Nitekim ekonomik bir yapı olarak devlet ve parti ya da iktidar, politika yoluyla değil politika için yaşayan bireylerden oluşmalıdır. Ancak süreç içerisinde siyaset varlıklı kişilerin oyun alanı haline gelmiş ve bu kişiler politika için değil politika yoluyla varlıklarını korumaya veya artırmaya çalışmışlardır (Weber, 2017: 19). Varlıklı kişilerin siyaset yapmasının bu sakıncasını dile getiren Weber mülksüz kişiler tarafından siyaset yapıldığında da rüşvet benzeri yasadışı yolların doğabileceğini dile getirmiştir (Weber, 2017: 20-21).

Halkın siyasi parti ve adaylara olan güveninin zedelenmemesi için şeffaflık politikasının doğru bir şekilde izlenmesi gerekir. Bunun sağlanması için devlet tarafından gerekli yasal mevzuat oluşturulmalı ve bu yasal mevzuat aşağıdaki asgari koşulları taşımalıdır (Biezen: 2003: 51):

- Açıklama; mali durumun açıklanması zorunlu hale getirilmeli, gelir-gider ve bağışçılarının kimliklerinin açıklanması sağlanmalıdır.
- Raporlama; parti hesaplarının düzenli hazırlanan raporlarla halka sunulması sağlanmalıdır.
- İzleme; bağımsız bir organın denetim ve gözetiminin sağlanması gerekir.
- Uygulama; yaptırım mekanizması kurularak sapmalar halinde gerekli cezalar verilmelidir.

2.3. Etik ve Şeffaflık Açısından Siyasetin Finansmanı

Siyasetin finansal kaynaklarının belirlenmesi konusunda resmi kaynakların yanında gayri resmi kaynakların da iyi analiz edilmesi ve belirlenmesi gerekir. Siyasetin resmi olmayan kaynakları yolsuzluk oluşmasına sebep olarak temsil mekanizmasının zarar görmesine sebep olmaktadır. Belirlenmesi son derece zor olan gayri resmi kaynaklar belirlenip denetim altına alınmadıkça Siyasetin Finansmanı'nda şeffaflığın sağlanması son derece güçtür (Kırbaş, 2012: 167).

Siyasetin Finansmanı'na ilişkin sorunlar kontrol altına alınmadığı takdirde sosyal yapıda tahribatlara yol açmaktadır. Demokrasi mekanizmasının katılım damarları sayılan siyasetçilerin güvenilmez kişiler haline gelmesine sebep olarak, Karl Marks'ın modern toplumdaki işçi ve emek arasındaki ilişkiyi açıklamada kullandığı veciz bir söz

olan “yabancılaşma” kavramını kullanacak olursak, seçmenin siyaset mekanizmasına yabancılaşmasına yol açmaktadır (Kırbaş, 2012: 196).

Devlet yönetiminde gerçek anlamda şeffaflık yok ise siyasal kirliliklerin ortaya çıkması son derece kolay olmaktadır. Dolayısıyla yolsuzlukla en etkin mücadele yöntemi yeterince şeffaf olan devlet yönetimidir (Aktan, 1999: 82). Nitekim şeffaflığın olmadığı ve gizliliğin olduğu ülkelerde kamusal çıkarı temsil etmesi gereken parti ve adaylar finansal bağılıktan dolayı zamanla özel kişilerin çıkar ve menfaatlerini korumaya başlarsa asıl amacı olan demokrasiyi tabana yayma hedefinden uzaklaşmış olur (Öztürk, 2006: 91).

Yöneticilerin karar, eylem ve davranış biçimlerinin şeffaf bir biçimde yürütülmesine yönetimde açıklık adı verilmektedir. Günümüzdeki demokratik rejimler yönetimde açıklığı yasal düzenlemelerle sağlamaya çalışmaktadır. ABD’de “Günüşiğinde Yönetim Yasası” (Act of Sunshine in Government) yönetimde açıklığı sağlamaya yönelik bir yasal düzenlemedir. Bu yasal düzenleme ile tüm kamu kurumlarının vatandaşa bilgi vermesi zorunlu hale getirilmiştir. Böylece vatandaşın bilgi edinme hakkı, görevlilerin de bilgi verme yükümlülüğü güvence altına alınmıştır (Aktan, 1999: 84). Türkiye’de bu anlamdaki yasal düzenlemenin 4982 sayılı ve 2003 tarihli “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” olduğu söylenebilir. Nitekim bu kanunun birinci maddesi şöyledir (4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu): “*Bu kanunun amacı; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.*”

Siyasetin para ile olan ilişkisi “siyasette fırsat eşitliği var mıdır?” sorusunu akla getirmektedir. Her ne kadar ülkelerin uyguladıkları seçim sistemleri aday ve partilerin rekabeti için önemli olsa da günümüz koşullarında artık finansal kaynaklar da seçimin yönünü belirleyebilmektedir. Üstelik sadece seçim zamanlarında değil bunun dışındaki zamanlarda da para siyasete yön vermeye devam etmektedir. Çünkü aday ve partiler propaganda faaliyetlerine devam edebilecekleri gibi iktidar sahibi olan aday ve partilerde bir sonraki seçim kaygısı ile kararlar alabilirler (Gençkaya, 2015: 11).

Diğer taraftan seçimlerin paranın tahakkümü altında olmasından dolayı seçimlerden önce ve seçim döneminde birçok tezat durum ortaya çıkabilmektedir. Aday belirleme sürecinde cinsiyete dayalı eşitsizlikler yaşanmakta, seçilen adaylar

seçmenlerden ziyade kendilerine seçilmeleri için listede yer ayarlayan kişilerin veya parti liderinin temsilcisi gibi davranmaktadırlar. Bu durum partileri ticari kaygılar taşıyan işletmelere dönüştürerek demokrasinin temsilcileri olma vasıflarını ortadan kaldırmaktadır (Gençkaya, 2015: 11).

Parti ve adayların finansmanı özellikle etik bir siyasal yaşam için önemlidir. Siyasetin Finansmanı uzun yıllar yasal olarak düzenlenmemiştir. Ancak yolsuzlukların artması bu konudaki düzenlemeyi zorunlu kılmıştır (Sousa, 2005:5).

Yolsuzlukla mücadele ve temiz siyaset için uluslararası alanda çalışan kurumlar şunlardır (Levia-Sanchez, 2020: 22):

- Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO),
- Uluslararası Demokrasi ve Seçim Yardımı Enstitüsü (Uluslararası IDEA),
- Uluslararası Seçim Sistemleri Vakfı (IFES),
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (AGİT-ODIHR)
- Uluslararası şeffaflık Derneği (Transparency International-TI)

3. YÖNETSEL YOLSUZLUK VE POLİTİK YOZLAşMA PERSPEKTİFİNDEN SİYASETİN FİNANSMANI

3.1. Yolsuzluk: Küresel Kamusal Kötülük

Geniş bir bakış açısı ile yolsuzluk, kamu gücünü kullanma kudretine sahip kişilerin bu güçlerini kendi servet ve refahlarını artırmak için kullanmaları olarak tanımlanabilir. “*Kamu erkinin kişisel çıkarlar için kötüye kullanılması*” diğer yaygın tanım olarak bilinmesine rağmen, yolsuzluk birçok yönü olan karmaşık bir süreçtir. Yolsuzluğun gerçekleşmesi için kamu gücüne sahip olan bireyin takdir yetkisinin yolsuzluğa sebep olacak düzeyde olması gerekir (Aktan,2014: 61).

Weber’e (Weber, 2017: 35) göre, hakkıyla memuriyetini ifa etmek isteyen bir kamu görevlisinin siyaset ile ilgilenmemesi gerekir. Ancak kamu görevlileri siyasete bulaştıkları ve çıkar peşinde koştukları için yolsuzluklara bulaşmaktadırlar.

Evrensel bir niteliği olan, her ülke ve her coğrafyada görülebilen (Kırbaş, 2012: 111) yolsuzluk karmaşık unsurlar içeren süreçlerden ve ilişkilerden oluşan bir dinamik olduğu için tanımlanması ve belirlenmesi güç bir olgu olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda Siyasetin Finansmanı sırasında yaşanan yolsuzluklar demokrasi kültürünün

gelişmesine ciddi tehditler oluşturduğu gibi sıradan vatandaşların siyasi sürece olan inancını da zedelemektedir (Bryan-Baer, 2004: 1).

Yolsuzluk kamusal bir kötülük olmasından dolayı toplumdaki bütün bireyleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileme kapasitesine sahiptir ve bu anlamda top yekûn mücadele edilmesi gereken bir olgudur. Yolsuzluğun önü alınmadığı taktirde siyasal ve sosyal hayata büyük zararlar verme ihtimali her zaman vardır (Çelen: 2007: 5).

Yolsuzluk ve onun türevi eylemler sonrasında siyaset kayıt dışılıkla iç içe geçebilir ve demokrasinin önemli bir unsuru olan hesap verebilirlik ortadan kalkabilir. Yolsuzluk yapanlar parayı bir araç olarak kullanıp toplumun farklı katmanlarına farklı zararlar verebilirler. Örneğin kamu kaynakları heba edildiğinde gelirin yeniden dağıtılmasında eşitsizlikler yaşanabilir (Gençkaya, 2015: 10). Bir diğer tanıma göre ise yolsuzluk, elinde kamusal karar alma yetkisi olan bir kimsenin bu yetkilerini çıkar sağlama maksadıyla kullanmasıdır (Karakaş, 2015: 61). Az gelişmiş ülkelerde kamu otoritesini elinde bulunduranlar rakiplerini manipüle etmek için şiddet yolunu da çoğu zaman kullanabilmektedir (Arriola, 2013: 10).

1980'lere kadar yolsuzluk büyük ölçüde sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, kamu yönetimi ve ceza hukuku açısından incelenmeye layık görülmüştür. Fakat bu tarihten sonra problemin ekonomik bir mesele olduğunun keşfedilmesiyle ekonomistlerde nazarlarını bu konuya yöneltmişlerdir. Yolsuzluk konusundaki ilk araştırmalar genel olarak kamu kurumlarındaki görevlilerin rant peşinde koşmasına odaklanmıştır (Abed and Gupta, 2002: 1).

Siyasetin Finansmanı'nın önemli bir özelliği de –aslında dikkatleri üzerine çekmesinin asıl sebebi- yolsuzluk ile olan ilişkisidir. Gelişmiş demokrasilerin bile kronik bir hastalığı olan siyaset ve yolsuzluk arasındaki ilişki ile mücadele etmek için birçok ülke yasal düzenlemeler yapmış ve çeşitli tedbirler almıştır. Nitekim ülkeleri bu tedbirleri almaya iten sebep çoğunlukla yaşanan bir skandal olmuştur (Uzun, 2010: 10). Siyasetin Finansmanı ile ilgili olarak hemen hemen bütün dünyada karşılaşılabilen yolsuzluk çeşitleri şunlardır (Uzun, 2010: 10-11-12):

- Hukuksal düzenlemelerin ihlal edilmesi yoluyla bağış vb. gelir elde etme en çok yaşanan yolsuzluk biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. İspanya'da Başbakan'a seçim kaybettiren Filesa davası ve Almanya'da Başbakan Helmut Kohl'ün karıştığı skandal bunlardan sadece iki tanesidir,

○ İktidar sahibi olanların kamu kaynaklarını hukuka aykırı bir şekilde kendi çıkarları için kullanması. Tüm demokrasilerde karşılaşılabilecek bu durum genellikle seçim dönemlerinde yoğunlaşmaktadır. Fransa eski Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın Paris belediye başkanlığı sırasında yaptığı birçok atamanın partisine gelir elde etmek amaçlı yapıldığı çokça konuşulmuştur,

○ Parti ve adayların seçilmek için hukuka aykırı bir biçimde seçmene vaatler vermesi veya yasal olmayan yollardan bağış toplaması,

○ Kamuyu temsil etmesi gereken konum sahibi kişilerin bu konumlarını siyasi rant elde etmek için kullanması,

○ Yine bir diğer yolsuzluk çeşidi de hukuka da ahlaka da aykırı olan “*oy satın almadır*”.

Siyasi alanda artan rekabet parti ve adayların paraya olan ihtiyacını önemli oranda artırmıştır. Bu konuda elbette önemli olan bu parasal ihtiyacın nasıl giderildiğidir ve kısıtlı olan parasal kaynaklar elde edilmeye çalışılırken yolsuzluk yapılamamasıdır (Williams, 2000: 1999). Bu parasal ihtiyaç gayri meşru ilişkiler sonucu yani yolsuzluk sonucu giderilirse demokratik sistem büyük hasarlar görebilir. Çünkü yolsuzluğun ağır siyasal maliyetleri vardır (Kırbaş: 2012: 16) ve toplumun siyaset kurumuna güvenini zedeleyebilir.

Genel kabul görmüş tanıma göre, rüşvet, zimmet, irtikap, görevi kötüye kullanma, nüfuzu suistimal, kayırmacılık gibi fiillerin hepsi yolsuzluk türleri arasında sayılmaktadır (TEPAV, 2006: 25) . Yolsuzluğun oluşmasında iki güç odağı etkili olmaktadır. Bunlar “devlet dışı aktörler” ve “devlet içi aktörlerdir. Devletin dışındaki aktörler kamu görevlilerine çeşitli çıkarlar sunarak kendi çıkarlarını korumakta veya yeni çıkarlar elde etmektedirler. Devletin içindeki aktörlerde kendi pozisyonlarını kullanarak kendilerine, ailelerine veya yakınlarına devletin dışındaki aktörlerden çeşitli avantajlar sağlamaktadırlar (Aktan, 1999: 53-54).

Bazı durumlarda yolsuzluk yerine yozlaşma kavramı kullanılsa da, yozlaşma yolsuzluktan daha geniş ve yolsuzluğu da içine alan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Kırbaş, 2012: 104).

Yolsuzluğun toplumu etkileyen ve toplumsal düzeni bozan birçok olumsuz sonucu bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları şunlardır (Aktan, 2014: 63-64):

- ° Özel sektörün iş yapma maliyetlerini artıran bir eylemdir,
- ° Yolsuzluk yapan firmalar yolsuzluk yapmayan firmaların iş yapma kabiliyetlerine ket vurmuş olurlar,
- ° Nihai tüketicinin vergi yükünü artırır,
- ° Kamusal mekanizmaya olan güven zedeler,
- ° Kamusal yatırımların maliyetini yükseltir,
- ° Verimliliği düşürerek ve altyapı kalitesini ortadan kaldırarak ekonomik büyümeyi geciktirebilir,
- ° Kamusal kaynakların tahsisinde yaşanacak yanılmamadan dolayı gelirin yeniden dağıtılmasında adalet bozulabilir,
- ° Yoksulluk artabilir,
- ° Kayıt dışı ekonomi artacağı için vergi gelirleri düşebilir,
- ° Ekonomik ve siyasi krizleri tetikleyebilir,
- ° Demokrasi kültürü zedelenebilir.

Yolsuzluk ile iyi mücadele edilerek olumsuz etkileri ortadan kaldırılabilirse, birçok olumlu sonuç elde edilmiş olacaktır. Örneğin ülkeye yatırımcı daha rahat gelebilir, kişi başı gelirin artması sonucu gelir adaleti sağlanabilir, çocuk ölümleri azalabilir, eğitilmiş nüfus artabilir, mülkiyet hakkı güvence altında olacağı için bu hak gelişebilir, kamunun sunduğu mal ve hizmetlerin kalitesi artabilir, demokrasi kültürü tabana yayılarak genişleyebilir ve ekonomik kalkınma hızlanabilir (Aktan, 2014: 64-65).

Weber'e (Weber, 2017: 23) göre, çağdaş bürokrasilerde dürüstlük ödüllendirildiği için yolsuzluk bir nebze azalmış ve devlet mekanizması korunabilmiştir. Aksi takdirde devlet yapısı çok büyük zararlar görecekti. Amerika Birleşik Devletleri'nde mevcut olan yağma sistemi sonucu yönetim değiştiğinde hemen hemen her seviyedeki kamu personelinin statüsü değişmektedir , bu da devletin sürekliliğine zarar vermektedir.

Son yıllarda yolsuzluk artık küresel çapta ilgi gören bir konu haline gelmiştir. Bu ilginin nedeni yaşanan skandalların büyüklüğü kadar gelişen kitle iletişim olanaklarının sunduğu imkanlar olmuştur. Konunun kendisi küresel bir boyut kazanınca konu ile mücadelenin de küresel bir boyut kazanması kaçınılmaz oldu. 1974 yılında BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) sınır aşan şirketlerin yapısını ve bu şirketlerin

ilgili ülkeler üzerindeki ekonomik, siyasi ve hukuki etkilerini ölçmek için “Sınır Aşan Şirketler Komisyonu” (CTC) kuruldu, bir diğer uluslararası girişim ise OECD’den geldi. 1997’de “Uluslararası Ticari İşlemlerde Verilen Rüşvetle Mücadele” konseyi kurulmuş ve konsey önerilerini paylaşmıştır (Aktan, 2014: 66-679).

Yolsuzluk ile mücadele için başlatılan en önemli hükümet dışı girişim ise “*Lima Deklarasyonu*”dur. 1997’de Peru’nun başkenti Lima’da düzenlenen konferans sonucu ortaya çıkan bu belge yolsuzluğu, toplumsal ahlakı bozan, demokrasiye zarar veren, hukuk devleti ilkesini ortadan kaldıran bir olgu olarak tanımlamıştır (2014: 69).

Siyasetin Finansmanı sürecinde yaşanan “*yolsuzlukların*” önüne geçmek ve demokrasinin sağlıklı işlemlerini sağlamak için şu araç ve yöntemlerden faydalanılabilir (Uzun, 2010: 28):

- Aday veya partilerin ihtiyaç duyduğu mali kaynak kamu otoritesi tarafından karşılanabilir,
- Aday veya partilerin almış oldukları bağışların beyan edilmesi kamu otoritesi tarafından zorunlu kılınabilir,
- Demokrasinin bünyesine zarar vereceği tespit edilen belirli bağış ve kaynaklar yasaklanabilir,
- Aday veya partilerin hukuka aykırı harcamalarına engel olunabilir,
- Aday veya partilerin aldıkları bazı hizmetler yasaklanabilir ya da ücretsiz sunulması sağlanabilir.

3.2. Politik Yozlaşma: Kamu Yararına Halel Getirme

Arapça kökenli “*huy*” anlamına gelen ve “*hulk*” kelimesinin çoğulu olarak kullanılan “*ahlak*” kavramı toplum içinde bulunan örf ve adet, değer yargısı ve norm düzenini ifade eder. Ahlakın bir boyutunu oluşturan siyasal ahlak ise, siyasetçi ve bürokratların kamusal kararlar alırken uymaları gereken ahlaki kurallar bütünüdür. Diğer taraftan aynı ahlaki kurallar seçmen ve baskı ve çıkar grupları için de elbette geçerlidir. Siyasal ahlakı bozan durumlara “*Siyasal Yozlaşma*” (Political Corruption) denilmektedir (Aktan, 1999: 11-21).

Siyasal veya politik yozlaşma iki anlamda karşımıza çıkmaktadır. Rüşvet, zimmet ve adam kayırma dar anlamda politik yozlaşma olarak değerlendirilmektedir. Politik karar alma sürecinde görev alan aktörlerin (seçmen, politikacı, bürokrat, baskı ve

çıkar grupları) özel çıkar elde etmek amacıyla hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranışlarda bulunmasına ise geniş anlamda politik yozlaşma denilmektedir (Aktan, 1999: 11-21). Nitekim siyasetteki ahlaki yozlaşmayı başlatan süreç, geniş halk kitlelerinin çıkarlarının (kamusal çıkar) siyaseti finanse eden bir azınlığa (özel çıkar) feda edilmesi ile başlar (Delice, 2021: 120). Türkçe literatürde yozlaşma, ise *“doğasındaki iyi nitelikleri sonradan yitirmek; tereddi etmek; bir şeyin manevi niteliklerinden uzaklaşmak”* şeklinde tanımlanır (Türk Dil Kurumu, 1992: 778).

En kapsayıcı şekliyle yolsuzluk, *“kamu gücüyle”* sınırlı olmayan herhangi bir görevin özel çıkarlar için kötüye kullanılmasını içerir. Kaynakların kullanılmasında tekelci yetkiye sahip olan, görevleriyle ilgili konularda tek başlarına karar alma yetkilerini kötüye kullanan ve hesap verme mekanizması bulunmayan görevlilerin, bu süreçte kendi çıkarlarını gözetmeleri yolsuzluğa sebep olur (Oğuz, 2011: 79). Yine bir yolsuzluk biçimi olan politik yozlaşma, siyasal işlere ilişkin yetkilerin, yasa yapma sürecinde çıkar amacıyla yasalara aykırı şekilde kullanılmasıdır. Politik yozlaşma siyasal süreç içerisinde birçok farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir. Rüşvet, zimmet, adam kayırma, hizmet kayırma, patronaj, devlet sırlarını sızdırma, vb. davranışları içerebilir (Aktan, 1994: 45).

Politik yozlaşmanın önemli özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Aktan, 1999: 21-22):

- Devletin karar alma ve politika oluşturma evresi olan siyasal süreçte ortaya çıkan bir durumdur,
- Politika oluşturma sürecinde yer alan aktörler arasındaki ilişkilerden meydana gelmektedir,
- Kamusal politika oluşturma mekanizmasında görev alan yetkili kişilerin normlara aykırı davranması sonucu ortaya çıkar,
- Görevi kötüye kullanan yetkili kişiler nihayetinde kendilerine veya yakınlarına bir çıkar sağlamış olurlar,
- Politik yozlaşma çoğunlukla gizli cereyan eden bir durum olmakla birlikte bazen aşık bir şekilde yapıldığı da görülmektedir,
- Yasal düzenlemelerle gerekli tedbirler alınmadığında tüm topluma sirayet etme özelliğine sahiptir,

° Demokrasinin bünyesine zarar vererek demokratik kurumları işlevsizleştirebilir,

° Devletin yönetim şeklinin monarşi, oligarşi veya demokrasi olmasının bir önemi yoktur. Politik yozlaşma tüm yönetim sistemlerinde karşılaşılabilecek bir durumdur.

Politik yozlaşmanın özelliklerini sıraladıktan sonra nedenlerine bakmamız gerekmektedir. Politik yozlaşmanın nedenleri temel olarak iki alt ana başlık altında sıralanabilir: Bunlardan ilki “*kamu yararı*” içermesi gereken siyasal sürecin “*özel çıkar*” içermesidir. Siyasal süreçte seçmenler ‘fayda’larını, aday ve partiler ‘oy’larını, bürokrasi ‘bütçe’sini, baskı ve çıkar grupları ise ‘rant’larını artırmaya çalışırlar. Buradan hareketle Kamu Tercihi Teorisi’ni savunan düşünürlere göre siyasal karar alma mekanizması içinde yer alan aktörler aslında sürekli kendi çıkarlarını korumaya ve artırmaya çalışırlar. Hatta bu aktörler kendi özel çıkarlarını korumak ve artırmak için kamu kaynaklarını kullanmaktadır. Örneğin, aday ve partiler oylarını artırmak için seçmene daha çok kamusal mal ve hizmet sağlamakta, bürokratlar pozisyonlarını korumak veya yükselmek için aday ve partilere daha çok kaynak aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Aktan’a (Aktan, 1999: 41-42) göre bu ilişki sarmalı neticesinde siyaset yozlaşmakta ve asıl amacı “*kamu yararı*” olan mekanizmalar bu amaçlarından uzaklaşmaktadır. Politik yozlaşmanın ikinci temel ana nedenini ise, toplumun modernleşerek değişime uğraması, kamu görevlilerinin maaşları ile geçinmelerinin zorlaşması, eğitim ve kültür seviyesinin düşük olması, hukuk sisteminin istikrarsız olması, gelir ve servetin adil bir şekilde dağılmamış olması, gerçek anlamda bir demokrasi kültürünün oluşmamış olması, enflasyondaki istikrarsız hareketlenmelerdir (Aktan, 1999: 43-45).

Aktan’a göre (Aktan, 1999: 171): “*Politik Yozlaşma, bütün toplumlarda yaşanmış, halen yaşanan ve yaşanacak bir olgudur*”. Dünya Bankası’nın 1983 yılında hazırladığı bir rapora göre, politik yozlaşma, modernleşme ile birlikte sosyal hayatta iyice yer edinen ve bütün ülkelerin yok etmek için çaba harcadığı, iktidarın verimini azaltan, halkın siyaset kurumuna olan güvenini düşüren, rant kollamaya neden olan hatta uyuşturucu ticaretinin yolunu açan ve bitirilmesi gereken bir iletir (Öztürk, 2006: 76).

Daha önce de belirtildiği gibi siyasetin faaliyette bulunabilmesi için finansal kaynaklara ihtiyacı vardır. Ancak bu finansman ihtiyacı karşılanırken çeşitli yolsuzluklar ortaya çıkmakta ve asıl konuya dikkatleri toplayanda Siyasetin Finansmanı'nın bu yönü olmaktadır. Bu anlamda Siyasetin Finansmanı sürecinde yozlaşmaya neden olan etkenler şöyle sıralanabilir: Kanun dışı bir biçimde yapılan bağış ve yardımlar; makam sahibi kişilerin makamlarını kullanarak siyasal kampanyaları finanse etmesi; parti çıkarları için kamuya ait imkanların kullanılması; seçimde destek almak için etik dışı menfaat vaadinde bulunmak; yasa dışı biçimde kayıt dışı paranın Siyasetin Finansmanı'nda kullanılması ve oy satın alınması (Dağdelen, 2013: 300).

Siyasetin Finansmanı ile yolsuzluk arasındaki ilişki siyasetin devasa harcamaları için paraya ihtiyaç duyması ile başlar. Bu ilişkinin kurulmaması için siyasetin saydam, kayıtlı ve denetlenebilir olması gerekir. Türkiye'de siyasi partilere hazine desteği sağlanması ve denetimin Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmasına rağmen Siyasetin Finansmanı konusunda büyük sorunlar yaşanmaktadır ve kayıt altına alınamayan kaynaklar seçim dönemlerinde siyaseti etkisi altına alarak demokrasi geleneğine tamiri zor zararlar vermektedir. Diğer taraftan iktidar gücünü elinde bulunduran partiler devletin imkanlarını kendi çıkarları için kullanmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin örgüt yapısının yetersiz olmasından dolayı denetimin etkisi de sınırlı kalmaktadır (Kırbaş, 2012: 127-128).

Yolsuzluk türleri arasında en çok karşımıza çıkanlar adam kayırma, torpil ve kadrolaşmadır. Her yönetim değişikliği beraberinde tüm kademelerdeki personelin değişmesini ya da yer değiştirmesini getirmektedir (Kırbaş, 2012: 144), bu da personelin çalışma motivasyonunu bozduğu kadar vatandaşın güveninin de azalmasına neden olmaktadır. Devlet kademelerinde yapılacak atamalarda, iktidar sahiplerinin kendi yandaşlarını tercih etmeleri, “*patronaj*” şeklinde tanımlanır. Bunun en önemli örneği 19. Yüzyılda ABD’de uygulanan ganimet sistemidir (Öztürk, 2006: 77).

Politik yozlaşmanın gerçekleşmesinde rol oynayan dış aktörler, holdingler, sendikalar, baskı ve çıkar gruplarından oluşmaktadır. Bu aktörler “*lobicilik*” yaparak iktidara kendi çıkarlarına uygun kararlar aldırmaya çalışırlar. Seçim dönemlerinde seçilmesi muhtemel olan aday ve partiler finanse edilerek uzun vadedeki çıkarlarını korumaya çalışırlar. Diğer taraftan baskı ve çıkar grupları “*rant kollamak*” için gazete,

dergi, radyo, sosyal ağlar gibi dolaylı kanalları kullanarak iktidar sahiplerini etkilemeye ve böylece sermayelerini ve güçlerini artırabilmektedirler (Öztürk, 2006: 78-79).

Yerel yönetimler tarafından yapılan imar değişiklikleri Türkiye'ye has bir yozlaşma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Belediyeyi kazanan partilerin kendi yandaşlarını memnun etmek için yaptıkları imar düzenlemeleri yerel birimlerin dokusuna zarar vererek planlı yapılaşmaya engel olmakta ya da gecekondulaşmaya göz yumularak tahribat oluşturulmaktadır (Öztürk, 2006: 100). Kamu bankalarının sahip olduğu imkanların kullanılarak yandaş patronlara ucuz ve uzun vadeli kredilerin verilmesi Türkiye'de gerçekleşen bir başka yozlaşma tipi olarak karşımıza çıkmaktadır (Turgut, 1993: 237).

Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan fonların amacı seçilen kişilerin kendilerini destekleyenleri mükafatlandırmak için kullandıkları bilinen bir gerçektir (Öztürk, 2006: 105). Türkiye'de de Fakir Fukara Fonu gibi fonların bu amaçlarla kullanıldığını düşünmek yanlış olmasa gerekir (Öztürk, 2006: 105). Siyasi parti ve adayların kaynağını sorgulamadan yapılan her türlü bağış desteği kabul ederse politik yozlaşmanın önü açılmış olur (Öztürk, 2006: 92).

Mustafa Erdoğan'ın (Erdoğan, 1997: 161) dile getirdiği ve devlet geleneğinden kaynaklandığını savunduğu yozlaşma tipine göre, *“yönetim kamu yararından ziyade, devletin gizli etkinliklerine resmi ideoloji ile meşruluk sağlaması”* çabası devlet mekanizmasını yozlaştırmaktadır ve bu durum siyasi partiler dahil bütün aktörlere sirayet etmektedir.

Yolsuzluk ve yozlaşma ile ilgili algılar çoğu zaman realiteden daha fazla itibar görebilmektedir. Bu anlamda ABD'de yapılan bir araştırmaya göre seçimlerle ilgili ortaya atılan birçok yolsuzluk iddiası efsaneden ibarettir. Yani birden fazla oy kullanma, başkasının yerine oy kullanma, yabancıların oy kullanması gibi durumlar sanılanın aksine çok düşük seviyelerdedir. Nitekim 1 milyon vakada sadece 241 tanesinde hileye raslanmıştır (Delice, 2021: 190). Norris'e göre bu iddialar yabancı devletlerin seçim sonuçlarına müdahalesi kadar tehlikeli değildir. FBI ve NSA'nın raporlarına göre Illionis'te 200.000 seçmenin kişisel verileri siber saldırı sonucu çalınmıştır (Delice, 2021: 191).

4. SİYASETİN FİNANSMANI VE DENETİM: MEVCUT DURUM VE ÖNERİLER

Yeni Sağ düşünce sonucu devletin konumunun değiştirmesi birçok kurumda olduğu gibi siyasi partilerin de konumunu değiştirmiştir. Daha önce devletin dışında ve bağımsız kuruluşlar olarak kabul edilen siyasi partiler zamanla devlet mekanizmasının politika geliştiricileri olarak önemli bir aktör haline gelmişlerdir. Bu konum değişikliği sonucunda devlet siyasi partilerin denetimini daha fazla önemsemeye başladı ve bu yönde düzenlemeler yapma yoluna gitti (Dağdelen, 2013: 302).

Siyasi partiler iktidar olup olmamalarına bağlı olarak güç pozisyonları oluşturmuştur. Muhalefette bulunan siyasi partiler için devlet tarafından sağlanan tek imkan devlet yardımları iken iktidarda olan partiler için daha fazla imkan bulunmaktaydı. İktidarda bulunan siyasi partiler iktidar olmalarına bağlı olarak bir çok kamu imkanından faydalanabilmektedirler.

Kamunun sahip olduğu finansal kaynakların iktidar sahipleri tarafından kendi çıkarları için kontrolsüz bir şekilde kullanılması uzun vadede toplumun ekonomik sıkıntılar yaşamasına sebep olabilmektedir. Örneğin seçime yakın dönemlerde iktidarda olanların yeniden seçilmek için ücretleri artırması ve bolca transfer harcaması yapması seçimden sonra topluma ekonomik külfet olarak dönebilmektedir. “Gönül yapma” olarak adlandırılan bu tip keyfi uygulamaların önüne geçebilmek için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı ve denetim mekanizması kurulmalıdır (Öztürk, 2006: 75).

Siyasetin Finansmanı’nın kontrol altına alınması için sadece kamu tarafından atılacak adımlar yeterli olmayacaktır. Bu konuda özel sektör paydaşlarının da destekçi olması son derece önemlidir. Sivil toplum kuruluşları ve medya destek sağlaması beklenen muhtemel paydaşlardır. Sivil toplum kuruluşlarının siyasete finansman aktarma konusunda rol aldıkları bilinmektedir. Denetim konusunda alacakları rol bu açıdan son derece değerli olacaktır. Türkiye özelinde sivil toplum kuruluşlarının kısa vadede bu işlevi görmelerini beklemek gerçekçi olmaktan uzaktır. Çünkü finansal yapı bakımından çoğunlukla devlet katkılarından beslendikleri (Kırbaş, 2012: 199) ya da sanayi ve ticaret odası gibi teşekküllerin çoğunlukla rant kolladıkları bilinmektedir (Aktan, 1999: 111). Dolayısıyla bu durum onların kontrolünün kamuda olduğunu ve beklenen verimin alınmasının güç olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan günümüzde iletişim teknolojisinin olağanüstü gelişmesi sonucu medyanın siyaset alanındaki önemi

daha da artmış bulunmaktadır. Siyasi aktörlerin halka ulaşmasında çok önemli bir rol oynayan medya seçmenin de doğru bilgiye ulaşmasında çok hayati bir öneme sahiptir. Medyadan beklenen hükümet ve etki çevrelerinin müdahalesinden uzak bir şekilde bu görevini yerine getirmesidir. Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra medyanın sermaye yoğunluklu ve tekelci bir nitelik kazandığı görülmektedir (Kırbaş, 2012: 201). Bu niteliklerinden dolayı Türkiye’de medyanın tarafsız yayın yapısını beklemenin de gerçeklikten uzak olduğu düşünülmektedir.

Siyasetin Finansmanı konusunun sağlam temellere oturtulması ve sınırlarının net olarak belirlenmesi sağlıklı ve sürdürülebilir bir demokrasi geleneği için son derece önemlidir. Bu sorunun çözümü için kısa vadeli reçetelerden ziyade uzun soluklu reçetelere odaklanmak sonuç almak için daha doğru olacaktır. Bu anlamda paranın siyasetle olan ilişkisi yolsuzluğa mahal vermekten ziyade demokrasi kültürünün inşasına hizmet edecek şekilde düzenlenmelidir (Johnston, 2005: 28).

Kaynakların nasıl elde edildiği konusu sağlıklı işleyen bir demokrasi için hayati niteliktedir, çünkü kaynaklar legal olmayan yollarla tedarik edilmişse bu demokrasi kültüründe büyük tahribatlar yaratacaktır. Legal olmayan finansal kaynaklar parti ve adayları bunlara bağımlı kılar ve halkın çıkarını gözetme işlevine zarar verir (Karakaş, 2015: 67-68).

Siyasetin Finansmanı’nın kontrol altına alınması için yasal alt yapının oluşturulması ve bunun etkili bir kontrol mekanizmasına bağlanması gerekir. Bunun sağlanması için oluşturulacak bütüncül yapı bazı asgari özelliklere sahip olmalıdır. Bunlar (Walecki, 2007: 80-89):

- Kamuoyunun doğru kanallarla ve düzenli olarak bilgilendirilmesi; bu amaçla siyasi partilerin finansal raporlarının periyodik olarak kamu otoriteleri ile paylaşılması, aday ve partilerin almış oldukları yardımları bildirmeleri,
- Siyasi partilerin iç denetimlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi gerekir; bunun için finansal işler sorumlusunun belirlenmesi ve işlerinin etkin bir şekilde yerine getirmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır,
- Caydırıcı yaptırımlar uygulanmalı; yaptırımları uygulayacak üst otoriteler oluşturulmalı ve bunların bağımsız çalışması sağlanmalıdır,
- Dış paydaşlarda denetime katkı sunmalı; sivil toplum örgütleri, medya organları sürece dahil edilmelidir.

Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Ülkeler Birimi (GRECO) üçüncü aşama değerlendirme raporunda Siyasetin Finansmanı konusunu ele almıştır. 49 ülkeyi kapsayan bu değerlendirmede “*iyi ve kötü*” uygulamalara yönelik Türkiye’nin de içinde bulunduğu ülkelere tavsiyelerde bulunmuştur. Türkiye’de “*şeffaflık ve etkili olma*” konularında gelişme kaydedilmesi gerektiği dile getirilmiştir (Gençkaya, 2015: 13). GRECO’nun yaptığı değerlendirmeye göre siyasi partilerin hesapları beyan edilirken kendilerine yakın olan dernek ve vakıfların da hesapları beyan edilmelidir. Türkiye’de anayasa mahkemesinin yaptığı denetimlerde bağışçıların kimlikleri açıklanmamaktadır (Gençkaya, 2015: 36).

Gençkaya’ya (Gençkaya, 2015: 43) göre, kamu alımları yönetim açısından üç risk içermektedir. Bunlar: Siyasi rant, popülist rant ve bürokratik ranttır. “*İhale mevzuatı siyasi ve bürokratik rantın en fazla olduğu süreçtir. Siyaset, ihale sürecini kendini destekleyecek bir ‘sermaye birikimi’ sağlayarak iktidara giden yolu ya da iktidarını güçlendirmek ister.*” Sayıştay’ın raporlarına göre ihalelerde en fazla yolsuzluk 2012-2014 yılları arasında Belediyeler ve Sağlık Bakanlığı’nda yaşanmıştır (Gençkaya, 2015: 43).

Türkiye’de bazı siyasi partiler yıllık hesap tablolarını yayınlasalar da bu zorunlu değildir. Parti hesapları Anayasa Mahkemesi tarafından Sayıştay’ın marifetiyle incelenmekte ve daha sonra Resmi Gazetede yayımlanmaktadır. Adayların gelir kaynakları ve seçim harcamaları ise hiçbir denetime tabi değildir (Gençkaya, 2015: 56-57). Bu konuda ilgili kanunun ifadesi şu şekildedir: “*Mahkeme siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun denetimi için Sayıştay’dan yardım sağlar.*” (6216 Sayılı Kanun 55. Madde).

Anayasa mahkemesinin üyelerinin seçiminde mecliste grubu bulunan partilerin etkili olması mahkemenin yapacağı denetime şüphe ile yaklaşılmasına sebep olmaktadır, olması gereken her hali ile hükümet dışı bir denetim mekanizmasının kurulmasıdır (Gençkaya, 2015: 63).

Siyasetin yolsuzluğa başvurmaması ve yasal düzenlemelerin sağlıklı işlemesi için etkili bir mali denetim şarttır. Birçok ülkede sadece Siyasetin Finansmanı’nı denetlemek için kurulmuş kurumlar bulunurken, bazı ülkelerde de bu iş kurumların işlerinden sadece birini oluşturmaktadır. Örneğin, Almanya ve İtalya’da parlamento başkanları bu denetimi yaparken, İspanya, İsrail ve Türkiye’de ise Sayıştay benzeri

kurumlar bu görevi icra etmektedir. Kurulan bu resmi kurumların yanında “*kamuoyu denetimi*”de önemli bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Aday ve partilerin gelir-gider tablolarını kamuoyu ile paylaşmaları kendilerine yönelik seçmen tercihinin büyük oranda etkileyebilmektedir. ABD, Kanada, Avustralya ve neredeyse bütün Avrupa ülkelerinde siyasi partilerin gelir-giderlerini beyan etmeleri zorunlu kılınmıştır (Uzun, 2010: 81-86).

Siyaset ve ekonomi arasındaki bağımlı ilişkinin zamanla yolsuzluklar doğurması ve ortaya birçok skandalın çıkması devletleri bu konuda reform yapmaya zorlamıştır. Bu reformlar yapılırken üç temel kıstas esas alınmıştır (Uzun, 2010: 26-27):

- Aday ve partilerin seçmene ulaşabilmesi için mutlak surette mali kaynağa ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacın hukuki olmayan kanallardan sağlanmaması için devlet tarafından verilmesi gerekir. Bir ülkedeki siyasi istikrar için gerekli olan aday ve partiler ile seçmen arasındaki ilişki gelişmediği takdirde farklı ve radikal grupların etkili olma ihtimali vardır. Örneğin, Alman Anayasası’nın toplum ile partilerin ilişkisinin gelişmesini engelleyen düzenlemeleri Nasyonal Sosyalist Parti gibi bir partinin doğmasına ve bütün dünyaya zarar vermesine yol açmıştır.

- Aday ve partilerin ihtiyacı olan finansman kaynağı devlet tarafından sağlanmadığı ya da bu konuda gerekli denetim yapılmadığı takdirde finansman arayışı onların temel uğraşı haline gelebilir ve asıl amaçları olan demokrasiyi geliştirme hedefleri ortadan kalkabilir. Bu amaç sapması zamanla aday ve partiler ile seçmen arasında “*yabancılaşma*”¹¹ doğmasına sebep olabilir ve onları belirli kişi ve kurumların etkisine girmesine yol açabilir.

- Devlet yardımları parti ve adayları çıkar gruplarına karşı bağımsız kılacak ve onların etkisine girmelerine engel olacaktır.

¹¹ Yabancılaşma kavramı, Marx’ın teorisinin özellikle başlangıç evresinde belirgin bir önceliğe ve öneme sahiptir. Marx’ın erken yazılarında bu önceliği ve yabancılaşma kavramının çeşitli açılımlarını görmek mümkündür. İki tür yabancılaşmadan sözedilebilir Marx’ta. Bunlardan ilki, *doğadan kopuş* anlamındaki yabancılaşmadır. İnsan, doğadan koparak kültürel-toplumsal alanda kendine ikinci bir doğa kurmak anlamında, doğaya yabancılaşır. Bu insan oluşu açıklayan niteliğiyle olumlu karşılanan yabancılaşmadır, zorunlu bir süreç olarak anlaşılır. İkinci yabancılaşma ise, bizzat kapitalist pazarın ve kapitalist toplumsal sistemin yarattığı yabancılaşmadır. Bunun sonucu olarak *insan kendi doğasına* yabancılaşır. Böylece insan kendine, kendi emeğine, ilişkilerine, dünyaya ve yaşama yabancılaşır. Kapitalist pazarın bir unsuru olarak işleyen çarklardan biri haline gelir. Vanderberghe’ye göre Marsiste teoriyi yabancılaşma olmadan okumak çok zordur (Vanderberghe, 2016: 60).

Siyasete her türlü yabancı paranın girişı yasaklanacaksa bu konuda günümüzde daha fazla tedbirin alınması gerekecektir. Dijital kanalların gelişmesiyle birlikte artık siyasete etki eden birçok yabancı kaynak gelişmiştir. Facebook, twitter, instagram, tiktok gibi sosyal ağlar yoluyla bazı aday ve partilerin desteklenmesi siyasete yabancı kaynağın girmesi anlamına geleceğı için gerekli tedbirlerin alınması ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Delice, 2021: 110-111).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASETİN FİNANSMANINA İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÖRNEK ÜLKE İNCELEMELERİ

1. ABD VE TÜRKİYE’DE SİYASETİN FİNANSMANI

1.1. ABD’de Genel Olarak Siyasetin Finansmanı

1.1.1. ABD’nin Seçim Sistemi

Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının sahip olduğu önemli ayrıcalıklardan biri olan “oy hakkı” ilk etapta bütün vatandaşlara tanınmamıştır. Amerikan Anayasası’nın ilk halinde bu hak yalnızca 21 yaşını doldurmuş beyaz erkeklere verilmiştir. İnsan haklarına da aykırı olan bu durumun giderilmesi için 9 Temmuz 1868 yılında Anayasa’nın 14. Maddesinde yapılan değişiklik sonucu köleler de yurttaş olarak kabul edilmiştir. 3 Şubat 1870 tarihli Anayasa değişikliği ile siyah vatandaşlara, daha sonra 1920 yılında kadınlara “oy hakkı” tanınmıştır. 1971 yılında Anayasa’da yapılan düzenleme ile renk, cinsiyet, din gözetilmeksizin 18 yaşını doldurmuş tüm Amerika vatandaşlarına “oy hakkı” tanınmıştır (Atatüre, 2017: 236).

50 federe devletten oluşan Amerika Birleşik Devletleri, Federal yapılı bir devlettir ve Federal Devlet’in başkanı halk tarafından dört yıl için seçilerek yürütmeyi tek başına temsil etmektedir. Yasama organı ise iki meclisli bir yapıya sahip olup Temsilciler Meclisi ve Senatodan oluşmaktadır. Temsilciler Meclisi seçimleri iki yıl için federe devletlerin nüfusuna göre doğrudan ve tek turlu bir sistem ile seçilir. Senato üyeleri ise her eyalete iki kişi düşecek şekilde altı yıl için seçilirler (Mutlu, 2005: 100-103).

Amerika Birleşik Devletleri’nde yürütme organının başında bulunan başkan, yardımcısı ile birlikte dört yıllık süre için halk tarafından seçilmektedir. Başkan ve yardımcısını nihayetinde İkinci Seçmenler Kurulu (Electoral College) seçer. İkinci Seçmenler Kurulu her eyalette kayıtlı bulunan seçmenler tarafından verilen ve “popular vote” olarak bilinen seçimlerden sonra, her eyalet tarafından o eyaletin sahip olduğu sayı kadar önceden her parti için belirlenen kuruldur. Kongrenin diğer ayağı olan

Temsilciler Meclisi'ne gidecek milletvekilleri ise iki yılda bir her eyaletin halkı tarafından seçilir (Atatüre, 2017: 235).

Amerika Birleşik Devletleri'nin göze çarpan bir özelliği de seçimlerin mutlaka zamanında yapılmasıdır. Yani erken seçim kavramı Amerikan siyasal hayatı içinde geçerli değildir. İlk Başkan George Washington 1788 yılında seçilmesinden itibaren savaş zamanı bile olsa seçimlerin dört yılda bir yapılması kuralına uyulmuştur (Atatüre, 2017: 236). Görevdeki başkanın ölmesi durumunda dahi bu kuraldan vazgeçilmemiştir. Böyle bir durumu boşalan koltuğu Başkan yardımcısı doldurup kalan süreyi tamamlar. 1962 yılında John F. Kennedy suikaste kurban gittiğinde kalan iki yılı yardımcısı Lydon Johnson tamamlamıştır (Atatüre, 2017: 237).

Amerikan siyasal hayatında etkin ve baskın olan iki parti Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti'dir. Siyasal güç dengesi bu iki parti arasında kurulmaktadır. Seçim sisteminin iki parti üzerinde kilitlenmesinin sebebi başkanlık sistemidir. Başkanın seçilebilmesi için kayıtlı seçmenin yarısından fazlasının oyunu alması gerekmektedir. Belirtilen bu sebep ve iki partinin baskın olmasından dolayı kurumları da kontrollerine almış olmaları küçük partilerin sisteme dahil olmasını zorlaştırmıştır (Maisel, 2007: 23-24).

Federal yasa başkanlık seçimlerinin Kasım ayının ilk pazartesisinden sonra gelen Salı günü yapılacağını düzenlemiştir (Atatüre, 2017: 236). Seçimin yapılacağı günün net bir şekilde federal yasada belirtildiği görülmektedir.

1.1.2. Parti ve Adayların Genel Durumu

İki büyük parti olan Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti'nin etkili olduğu Amerika'da siyasi partiler tarihsel gelişim koşulları içinde ortaya çıkmıştır. Tarihleri sömürge dönemine kadar dayanan bu iki siyasi partiden Demokrat Parti federal yapıya karşı çıkmış ve federe devletlerin geniş yetkilerle yetkilendirilmesini savunmuşken Cumhuriyetçi Parti federal sistemi savunarak merkezi otoritenin güçlendirilmesini savunmuştur (Mutlu, 2005: 104). Günümüzde Cumhuriyetçiler; iş adamlarının, varlıklı sınıfların, müreffeh yaşayanların partisi iken Demokratlar; işçi sendikalarının, eşitlik talep eden etnik azınlıkların partisi görünümündedir (Delice, 2021: 102).

ABD'de modern anlamdaki ilk seçim kampanyasını Andrew Jackson yapmıştır (Wiltse, 2005: 23.01.2021). Jackson lobi yapma faaliyetini terk ederek halka doğrudan

ulaşma yolunu tercih etmiş, zamanla ulaşılması gereken kitle artınca bu tarz kampanyaların giderleri de artmıştır (Saka, 2013: 57).

1.1.3. Siyasetin Finansmanı

Köklü bir demokrasi kültürüne sahip olan ve günümüzdeki anlamda siyasi partilerin ilk ortaya çıktığı ülke olarak bilinen ABD’de mevcut seçim sisteminin bir sonucu olarak Siyasetin Finansmanı önemli bir yer işgal etmektedir. ABD’deki seçim sistemi partilerden ziyade adayı ön plana çıkarmaktadır. Adaylar arasında finansman sağlama noktasında da bir rekabet yaşanmaktadır. Ülkede oy kullanma hakkı zamanla daha geniş kesimlere tanınmış ve bu da kampanya giderlerini artırmıştır (Saka, 2013: 56).

Amerika Birleşik Devletleri’nde siyasal kampanyaların finansmanı büyük ölçüde bireyler, şirketler ve özel çıkar grupları tarafından yapılan bağışlara bağlıdır (Dawood, 2015: 330). Başkanlık seçimi için bir kamusal finansman planı mevcut olmasına rağmen adaylar çoğunlukla kamusal yardımlardan vazgeçerek özel yardımlara başvurmaktadır (Dawood, 2015: 330).

Seçim kampanyalarında çoğunlukla desteklenen partiler olmakla birlik ABD ve Fransa gibi ülkelerde ise adaylar desteklenmektedir (Uzun, 2010: 50). Siyasal yapı gereği bu ülkelerde adaylar partilerin önüne geçebilmektedir.

ABD’de Siyasetin Finansmanı’nda sınırlı yer tutan devlet yardımları, başkan adaylarına, ulusal kongre düzenleyen partilere ve parlamento seçimlerinde aday olanlara verilmektedir. Başkanlık seçimlerinde devlet yardımları partilere değil doğrudan adaylara yapılır. Başkan adayı olanların bu yardımdan faydalanması için özel yardımlardan vazgeçmesi ve oyların % 5’ini toplaması gerekir. Her parti bir seçim komitesi kurarak başkan adayına bu yolla yardım toplayabilir (Özyavuz, 2007: 91).

ABD’de Başkanlık seçimi yarışlarının son derece maliyetli olması finansman ihtiyacının artmasına yol açmaktadır. Devlet yardımları bu ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğu için adaylar çoğunlukla devlet yardımlarından feragat etmekte ve özel ağışlara yönelmektedir. Amerikan siyasal kültürünün özel bağışların siyasete girmesine uygun olduğu düşünülmektedir.

Amerika’da yaygın inanışa göre bir aday bağış toplama konusunda ne kadar becerikli olursa, seçimleri kazanması o kadar olası olur. Yani paranın siyasete yön veren

tek etken olduğu yönündeki düşünce çok yaygın bir mittir. Aynı zamanda en çok parayı harcayan aday seçimi kazanma şansını daha çok artırmış olur. Kalifornia Eyalet Meclisi sözcüsü Jess Unruh, “*para siyasetin anne sütüdür*” diyerek bunu desteklemiştir. Amerika’da seçimleri kazanmanın diğeri bir yolu ise konum sahibi olmaktır. Örneğin, Temsilciler Meclisi’nde tekrar seçilme oranı % 90 civarındadır. Senato seçimleri için mevcut bir oran olmasa da burada da tekrar seçilme olasılığı çok yüksektir. Başkanlık seçimlerinde tekrar seçilme oranları daha düşüktür (Wiltse, 2005: 23.01.2021).

Konum sahibi kişiler bu konumlarının sağladığı avantajları kullanarak propaganda yoluyla yandaş topar, bazı yandaşlarını aday göstererek ödüllendirir, bağış topar ve oy toparlar (Weber, 2017: 42). Burada sahip olunan kamu gücünün kötüye kullanılması şeklinde bir politik yozlaşma söz konusu olduğu gibi siyasette rekabetin eşitsiz bir biçimde yapılması da karşımıza çıkmaktadır. Seçmenin oyunu almak için girişilen bu acımasız rekabet tarafları yolsuzluğa sevk edebilmektedir (Weber, 2017: 60).

ABD’de Siyasetin Finansmanı için para toplama faaliyetine “*fund raiser*” denilmektedir. Yasal boşlukları iyi bilen profesyoneller tarafından yönetilen finansman süreci hedefine büyük sermaye sahiplerini koymakla birlikte küçük bağışları da kaçırmaz. Bağış sahiplerinin bilgileri kaydedilir ve gerektiğinde kendilerine ulaşılır (Tacar, 1997: 18).

ABD’de Andrew Jackson’dan önce adaylar oturdukları yerden seçim kampanyalarını yürütüyor ve basının ayaklarına gelip kendilerini halka ulaştırmalarını bekliyordu. Bu durum seçim rekabetinin tatlı ve çekişmesiz geçtiği anlamına gelmesin, çünkü lobi faaliyetleri çok amansız bir rekabete yol açıyordu. 1896 Seçimlerinde William McKinley seçimleri evinden koordine ederken, William Jennings Bryan ise seçim meydanlarında ateşli konuşmalar yaparak seçmeni etkilemeye çalışıyordu. Bu seçimler her ne kadar William McKinley’in zaferi ile sonuçlansa da William Jennings Bryan’ın kampanya biçimi yeni bir sayfa açıldığını haber veriyordu. Bu yeni sayfada artık adaylar halka gidiyor, onları ikna etmeye çalışıyor ve bunun için kampanyalar düzenliyordu. Clinton, kendi iktidarı döneminde kahve içmeye ya da yatıya kalmaya Beyaz Saray’a kabul ettiği konuklardan yüksek miktarlarda bağışlar aldı. Muhtemelen bu davranışı eleştiren Cumhuriyetçiler iktidarda olsalardı aynısını kendileri de

yapacaktı. Bu durum siyasete paranın girmesinin önünü açıyordu (Wiltse, 2005: 23.01.2021).

Siyasetin Finansmanı konusunda yaşanan yolsuzluklara karşı ilk reformlar Başkan Garfield'in suikaste uğramasından kısa bir süre sonra başlanmıştır. Bu reformlarla birlikte siyasi görevde veya buna benzer görevlerde olanların zorunlu yardım yapmaları yasaklandı. 1907 yılında da şirket ve bankaların bağış yapması yasaklandı (Wiltse, 2005: 23.01.2021).

1971 yılında çıkartılan Federal Seçim Kampanyası Kanunu (The Federal Election Campaign Act) ABD'de Siyasetin Finansmanı açısından önemlidir. Bu düzenleme öncesi yapılan yasal çalışmalar daha çok finansman konusunda yaşanan sorunlara çözümler üretmeye çalışmış ve kampanya bağışlarını sınırlandırmak istenmiştir. Siyasetin Finansmanı konusunda ilk reform çalışması 1883 yılında yapılan Pendleton Kamu Hizmeti Yasası'dır (Saka, 2013: 57). Bu yasa ile siyasi ve buna benzer görevleri olanların zorunlu yardım yapmaları yasaklanmıştır. 1907'de Tillman kanunu ile şirket ve bankaların hibe yapması yasaklanmıştır (Okan, 2007: 30). 1971 yılında çıkarılan Federal Seçim Kampanyası Kanunu (FECA) seçim kampanyalarında yapılan yüksek harcamaları sınırlandırarak şeffaflaşmayı sağlamayı hedefliyordu. Ancak bu amacın gerçekleşebilmesi için Watergate Skandalı ve 1972 Seçimlerindeki usulsüzlüklerin gerçekleşmesini beklemek gerekecekti (Okan, 2007: 31). FECA'nın odaklandığı hedefler şu şekilde sıralanabilir (Okan, 2007: 31):

- Zengin patronların adayları ve ailelerini etkileyerek siyasette tahakküm kurmasını engellemek,
- Seçim kampanyası için yapılan devasa medya harcamalarına bir sınır getirmek,
- Kampanya sürecinde kullanılan paranın kaynağını belirlemek için adayların harcamalarını kontrol altına alma.

FEC (Federal Seçim Komisyonu)'ler siyasal aktörleri bir araya getirerek ortaklıklar veya konsensüsler oluşmasına zemin hazırlayarak ilişkiler kurulmasını sağlar. Kara paranın siyasete girmesi engellenemiyorsa bir organizasyona tabi tutulması denetim olasılığını doğurur. Bunu sağlayacak olan yegane aktörler de FEC'lerdir (Ricks, Kasichainula and Shi, 2019:1).

FECA'nın yukarıda sıralanan amaçlarını gerçekleştirmek için 1974 yılında Federal Seçim Komisyonu kuruldu. Aynı zamanda FECA'ya şu yenilikler eklendi (Okan, 2007: 32-33):

- ° Kampanya harcamaları ve yardımların kaynağını açıklamak zorunlu hale geldi,
- ° Devlet yardımlarını almayı kabul eden adayların harcamalarına sınırlama getirildi,
- ° Bireysel ve kurumsal olarak yapılan bağışlara sınırlama getirildi,
- ° Şirketlerin, işçi örgütlerinin, milli bankaların, hükümete iş yapan müteahhitlerin bağış yapması yasaklandı.

Amerika Birleşik Devletleri'nde cereyan eden Watergate skandalı Siyasetin Finansmanı açısından önemli bir olay olarak dikkat çekmiştir. Başkan Nixon süt üreticileri lobisinden elde ettiği desteğe karşılık olarak süt destekleme politikasını değiştirmiş ve hem yasadışı hem de gereksiz hamlelerde bulunmuştur. Bir diğer önemli olay 1976 yılında Buckley-Valeo davasıdır. Bu dava ile partiler, adaylar ve finansörler ile ilgili incelemeler yapılmış ve aralarındaki yasa dışı ilişki tespit edilmiştir. Bu dava sonraki birçok davaya emsal oluşturmıştır. Watergate Skandalı akabinde 1972 yılında seçim kampanyaları ile ilgili yasal düzenleme yapılmış, daha sonra bu yasa Buckley-Valeo davasının etkisiyle güncellenmiş ve Siyasetin Finansmanı konusunda önemli bir kanun olma niteliği kazanmıştır. Sonraki süreçte Enron Şirketi'nin iflası ve şirketin Başkan Bush'tan yardım istemesi ile şirket ile Başkan arasındaki bağış yolsuzluğu ortaya çıkmıştır (Karakaş, 2015: 78).

Amerika'da tüzel kişilerin partilere doğrudan yardım yapmaları yasaklandığından "*Political Action Commitees*" adı verilen komiteler aracılığıyla parti ve adaylara bağış yapılmaktadır (Tacar, 1992: 58). Amerika'da siyasi çıkar grubu kurma prosedürü son derece basittir. Hangi idari düzeyde faaliyet gösterileceğinin kararlaştırılmasından sonra yapılması gereken eyalet ve federal yasalara uygun yolu izlemektir. Siyasi Faaliyet Komiteleri (PAC'lar) Amerika'daki siyasi çıkar gruplarının ana kütesini oluşturmaktadır. Bu komitelerin temel amacı siyasi sorunlara dikkate çekmektir. PAC'lar siyasete para girişinin bir kapısı olduğu gibi bazı adayların ilanlarını dağıtma görevi de görmektedirler. PAC kurmak için her zaman ciddi gerekçeler aranmaz. Örneğin sağlık sigortası konusunda sorun yaşayan bir üniversite öğrencisi de

bu sorununu dile getirmek için PAC kurma yoluna gidebilmektedir (Wiltse, 2005: 23.01.2021).

Buckley-Valeo davası Amerika’da Siyasetin Finansmanı konusu ve 1971 Federal Seçim Kampanyası Yasası açısından son derece önemlidir. 1976 yılındaki davada FECA’da 1974 yılında yapılan değişiklikleri içerisinde ikisi anayasa mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. İptal edilen bu iki konu; kongre seçimlerinde yapılan harcamalara sınırlama getirilmesi ve adayların kendi servetlerinden harcama yapılmasının engellenmesidir (Saka, 2013: 74). İptal edilen ikinci madde siyasetin sadece zenginlerin yapacakları bir iş olmaktan çıkarıp halka mal etmiştir. Ayrıca 1971 tarihli Federal Seçim Kampanyası Yasası’nda yapılan değişikliklerden sonra özel kişilerin yapacakları bağışlar konusu şu son halini almıştır: Bir adaya bir seçimde en çok 1.000, Siyasi Eylem Komitelerine 5.000, bir takvim yılında siyasi partiye en çok 20.000 dolar bağış yapılabileceği ve özel kişiler tarafından yapılacak bağış miktarının bir yılda toplam 25.000 doları geçemeyeceği belirtilmiştir (Uzun, 2010: 35-36).

1975 yılında “*Federal Seçim Kampanyası Kanunu*”nun uygulaması için “*Federal Seçim Komisyonu*” kurulmuştur. Komisyonun görevleri üç ana başlık altında sıralanmıştır; seçim kampanyalarının finansmanı ile ilgili gerekli bilgilendirmeleri yapmak, kanunun belirttiği limit ve yasakların aday ve partiler tarafından uygulanmasını gözetmek ve başkanlık seçiminde sağlanan kamu yardımlarının denetimini sağlamaktır. Komisyonun altı üyesi altı yıllık bir süre için başkan tarafından seçilir ve Senato’nun onayından geçer (Kaplan, 2012: 368). Komisyonun altı üyesi Ameirkan siyasi geleneğine uygun olarak Demokrat ve Cumhuriyetçi parti arasında eşit olarak bölünür (Uzun2010: 87). 1978 yılında “*Ahlak Yasası*” çıkarılarak kongre üyelerinin malvarlıklarını detaylı olarak açıklamaları sağlanmaya çalışıldı. Bu kanun kapsamında her yıl 15 Mayıs’ta kongrenin bütün üyeleri mal varlıklarını gösteren raporu meclise ve kongreye göndermek zorundadır. Amerikan Sayıştay Başkanı bildirimlerle ilgili gerekli işlemleri yapmaya yetkilidir (Tacar, 1992: 59-60).

1.1.4. Devlet Tarafından Sağlanan Yardımlar

ABD’de kamunun siyasete aktardığı kaynağın özel sektör tarafından aktarılan kaynağa oranı %5 dolayındadır (Özyavuz, 2007: 91). Kamu yardımları seçim kampanyalarına yönelik yapılmakta olup, başkanlık seçimleri esnasında adaylara

yapılmaktadır. Yani kongre seçimlerinde böyle bir uygulama mevcut değildir (Çelik, 2012: 26).

Başkanlık seçimlerde zamanla yapılan düzenlemelerden sonra parti ve adaylara yapılan yardımların bağlandığı kriterler şu hali almıştır (Saka, 2013: 74-75):

- Ön seçimlerde başkan olmak için yarışan partilerin adaylarına devlet yardımı yapılır,
- Devlet yardımından pay almak isteyen adayın, asgari yirmi eyalette kişi başı ikiyüzelli doları aşmayacak toplam beşbin dolar bağış toplamış olması aranır,
- Harcama limitlerine uymayı kabul eden adaya her bir kişiden topladığı ikiyüzelli dolar kadar yardım yapılır,
- İlk derece seçimlerinde kullanılan oyları % 5'ini alan başkan adayına devlet yardımı yapılır. Adayların bu aşamadaki yardımı alabilmelerinin şartı özel kişi ve kuruluşlardan alacakları bağışlardan vazgeçmektir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde kamu yardımlarının alınmasının şartı olarak özel bağışlardan vazgeçmek gerekir ve kamu yardımları da tek başına seçim harcamalarını karşılamadığı için çoğunlukla kamu yardımı alınmasının tercih edilmediği görülmektedir. Kamu yardımından vazgeçen adayın alacağı bağış miktarı için bir sınır konulmamıştır. Bu durum daha etkili kampanyalar yaparak daha çok bağış alınması için ciddi rekabetler yapılmasını sağlamıştır (Saka, 2013: 75). % 5 oy barajını aşan partilere hazine yardımı yapılması öngörülmüştür. 2020 seçimlerinde bu oranı sadece Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti geçmeyi başarabilmiştir (Delice, 2021: 134). Ayrıca dolaylı bir kamu yardımı olan yayın desteği ABD'de mevcut değildir çünkü devletin işlettiği herhangi bir yayın organı yoktur (Delice, 2021: 145).

Harcama limitlerine uymayı kabul eden ve bu yöndeki beyan formunu imzalayan adaylara hazine yardımı yapılmaktadır. Cumhuriyetçi ve Demokrat adaylar 2000, 2004, 2008 seçimlerinde harcama limitlerine uymayı kabul etmiş ve hazine yardımı almıştır. Ancak 2012, 2016 ve 2020 seçimlerinde her iki partinin adayı da hazine yardımı almamış ve kampanyalarını özel bağışlarla yürütmüştür (Delice, 2021: 137). Yıllar itibari ile siyasi kampanyaların maliyetlerinde meydana gelen artışın bu tabloyu ortaya çıkardığı düşünülmektedir.

Başkan adaylarına aktarılan kamu yardımlarının kaynağı vergi mükelleflerinden beyannameleri alınırken ödenen verginin 3 dolarını parti ve adaylara aktarılmasını kabul edenlerden toplanan meblağ oluşturmaktadır. (Saka, 2013: 76).

2000 yılında yapılan seçimlerde George W. Bush yüksek miktarlarda topladığı bağışlarla kampanyasını yürütürken, 2004'teki seçimlerde Howard Dean ve John Kerry vatandaşlardan topladıkları küçük bağışlarla kampanyalarını yürütmüştür. 2008 seçimlerinde Barack Obama hazine yardımı kullanmadı ama rakibi John McCain kullandı. 2016 yılı ve sonrasında yapılan (2020 dahil) seçimlerde hiçbir aday hazine yardımı kullanmadı (Delice, 2021: 159-160).

Devlet yardımlarının amacının kamusal yararı korumak olduğunu gösteren uygulamalar ve yaklaşımlar da bulunmaktadır. Örneğin, Avusturya'da seçim kampanyası yoluyla seçmenin bilgilendirilmesi kamusal bir görev olarak kabul edilir ve kamu bu anlayışla siyaseti finanse eder. Kanada'da ise siyaset toplumda dezavantajlı grupların kendilerini ifade etmelerinin bir kanalı olarak görülür ve kamu tarafından bu anlayış gözetilerek siyaset finanse edilir (Delice, 2021: 121), Rawls'a göre de *"kamusal finansman olmadan sağduyulu kamusal siyaset olamaz."* (Delice, 2021: 119).

1.1.5. Özel Şahıs ve Kuruluşlar Tarafından Yapılan Bağış ve Yardımlar

Geleneksel gelir kaynakları arasında üye aidatlarından sonra gelen bağışlar daha çok Liberal ve Muhafazakar partilerin gelir kaynakları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bağışların dikkat çeken tarafı üzerinde en fazla tartışma yapılan gelir kaynağı olmasıdır. Bağışlar ile ilgili yapılan yasal düzenlemelerin amacı parti ve adayların sermaye sahibi şahıs ve kuruluşlarının etkisine girmesini engelleyerek onların demokrasinin aktörleri olma vasfını korumaktır (Uzun, 2010: 33).

Amerika Birleşik Devletleri'nde demokrasinin vergi ve oy hakkını içinde barındıran bir sistem olduğunun tezahürü olarak vatandaşlar gelir vergisi beyannamelerini ibraz ederken vergilerinden Siyasetin Finansmanına katkı yapıp yapmayacaklarını kendilerinin belirlemesidir (Kırbaş, 2012: 182). Ancak Amerika'da siyasete finansal katkı sunanların oranı sadece % 0.5'tir (Delice, 2021: 115). Yani toplam Amerikan nüfusu içerisinde çok az bir oran siyasete finansal kaynak aktararak yön vermeye çalışmaktadır.

ABD’de 1907 yılında çıkarılan Tilmay Yasası ile federal düzeyde örgütlenmiş banka ve şirketlerin bağış yapması yasaklanmıştır (Uzun, 2010: 35). Sendikaların siyasi partileri desteklemesi ise 1943 yılında yasaklanmıştır (Çelik, 2012: 1328). Avrupa’da siyasi partilere çoğunlukla işçi ve işveren sendikalarının bağış yaptığı görülmektedir (Çelik, 2012: 1327). Bir çeşit iç lobi faaliyeti olarak değerlendirilebilecek bu durum birçok ülkede karşımıza çıkmaktadır. Temel amacın üyelerin mevcut haklarının korunması ve daha iyi hakların elde edilmesi olduğu düşünülmektedir.

Medya patronlarının siyasi parti ve adaylarla çıkar amacıyla kurdukları yakın ilişkiler Siyasetin Finansmanı açısından önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır (Gençkaya, 2015: 24). Zamanla teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni iletişim kanalları oluşmuş ve medyadaki güç odakları değişmiştir. Günümüzde sosyal ağlar aday ve partilere daha ucuz ve daha hızlı bir mecra olarak hizmet sunmaktadır (Gençkaya, 2015: 24). Elbette bu mecralarda çeşitli medya patronları tarafından kontrol edilmektedir ve bunlar tarafından da manipülasyon faaliyetleri sürdürülmektedir. 2020 yılında ABD seçimleri sırasında Başkan Trump’un attığı tweet Twitter tarafından kaldırılmıştır¹².

Kasım 2000’de yapılan başkanlık seçimlerinde Al Gore George W. Bush’tan 600.000 oy fazla aldığı halde Amerikan seçim sistemine göre seçimi kazanamamıştı. Seçimleri Amerikan seçim sistemine göre daha çok sayıda delege elde eden W. Bush kazandı. Bu durum bazı düşünürler tarafından Yeni Muhafazakarlar (Neo-Con) ile petrol ve silah tekellerinin bir darbesi olarak yorumlandı (Yanardağ, 2017: 89-90). Nitekim 2003 yılında başlatılan Irak savaşı petrol ve silah tüccarları için yepyeni bir ticaret alanı olarak görüldü. Neo-Con’lar Amerika’da sadece Muhafazakar (Cumhuriyetçi) başkanları etkilemedi. Suriye’ye müdahale yapılırken ve bunun zeminini Neo-Con’ların oluşturduğu bilinirken iktidarda Barack Obama (demokrat) bulunuyordu (Yanardağ, 2017: 151).

ABD’de devlet ile bir şekilde iş yapan şirketlerin siyasi parti ve adaylara bağış yapmaları yasaktır. Bu kapsama devlete mal ve hizmet satan, müteahhitlik yapan, arsa ve bina yapan şirketler de girmektedir (Delice, 2021: 99). Amerika Birleşik Devletleri’nde yabancı kaynağın doğrudan ya da dolaylı yapılmasına bakılmaksızın tamamen

¹² ABD Başkanı Trump, oyların sayımına geçildiği esnada kişisel Twitter hesabı üzerinden *"Seçimi çalmaya çalışıyorlar. Seçimin çalınmasına izin vermeyiz"* şeklinde paylaşımda bulunmuş ve bu paylaşımı kaldırılmıştı (ntv.com.tr 04.11.2020 - 09:35).

yasaklanmıştır. Yabancıların Amerika’da sahip olduğu şirketler ancak karar mekanizmalarındaki personeli ABD vatandaşı ise veya sermaye kaynağı yabancı değilse bağış yapabilir. Amerikan vatandaşları ise PAC’lar aracılığı ile bağış yapabilir (Uzun, 2010: 34).

ABD’de yapılan bağışlar konusunda genel bir toparlama yapacak olursak: (Delice, 2021: 113-114).

- Kişiler; her aday için seçim başına 2.800 dolar, bir takvim yılında Siyasi Parti Komiteleri (PAC) için 50.000 dolar, Siyasi Partilerin Mahalli-Bölgesel-Federe Devlet Komiteleri için 10.000 dolar Ulusal Parti Komiteleri için 35.000 dolar, Partilerin Ulusal Komiteleri için açılacak ek hesaplara 106.000 dolar bağış yapabilir,

- Siyasal Temsil Komiteleri (Candidate Committee); diğer aday ve komitelere her seçim için 2.000, Siyasal Temsil Komitelerine her yıl için 5.000 dolar, Siyasi Partilerin Mahalli-Bölgesel-Federe Devlet Komiteleri ve Ulusal Parti Komiteleri için sınırsız bağış yapabilirler,

- Çok Amaçlı Siyasal Eylem Komiteleri (Political Action Committee); her aday için seçim başı 5.000, her yıl Siyasal Temsil Komitelerine 5.000 dolar, Siyasi Partilerin Mahalli-Bölgesel-Federe Devlet Komiteleri için 5.000, Ulusal Parti Komiteleri için 15.000, Partilerin Ulusal Komiteleri için açılacak ek hesaplara yılda 45.000 dolar,

- Tek Adaylı Siyasal Eylem Komiteleri; her aday için seçim başı 2.800, her yıl Siyasal Temsil Komitelerine 5.000 dolar, Siyasi Partilerin Mahalli-Bölgesel-Federe Devlet Komiteleri için 10.000, Ulusal Parti Komiteleri için 35.000, Partilerin Ulusal Komiteleri için açılacak ek hesaplara yılda 106.000 dolar,

- Siyasi Partilerin Mahalli-Bölgesel-Federe Devlet Komiteleri; her aday için 5.000, her yıl siyasi eylem komitelerine 5.000, Mahalli-Bölgesel-Federe Devlet Komiteleri için 10.000, Ulusal Parti Komiteleri için sınırsız bağış yapabilir,

- Ulusal Parti Komiteleri; her aday için 5.000, her yıl siyasi eylem komitelerine 5.000, Mahalli-Bölgesel-Federe Devlet Komiteleri ve Ulusal Parti Komiteleri için sınırsız bağış yapabilir.

1.1.6. Siyasi Parti ve Adayların Diğer Gelirleri

1.1.6.1. Aidatlar

1.1.6.1.1. Üye Aidatları

20. yüzyılın ortalarında devlet yardımları ortaya çıkmadan önce aday ve partilerin en önemli gelir kaynağı üyelere toplanan aidatlar ve çeşitli yollardan elde edilen bağışlar oluşturmaktaydı (Uzun, 2010: 30). Tarihsel süreç içerisinde partilerin üye sayılarında ciddi düşüşlerin gerçekleştiği görülmektedir. “İngiliz İşçi Partisi’nin 1960’larda toplamda beş milyona ulaşan üye sayısı 2015 yılında 190.000’e düşmüştür. Muhafazakar Parti’nin 1953 de üç milyon olan üye sayısı 250.000’e gerilemiştir. Danimarka’da 1960’da 615.000 olan toplam üye sayısı 2011 yılında 149.684’e inmiştir. İtalya’da 1970’lerde Hristiyan Demokrat ve Komünist Parti üye sayısı 2.000.000 civarındayken 2000’lerde yüzbinlere düşmüştür.” (Delice, 2021: 92). Bu düşüşün önemli sebeplerinden birisi zamanla aday ve partilerin yeni ve daha kolay ulaşabilecekleri devlet desteği ve yüklü bağış gibi kaynaklar bulmasıdır. Bu kaynakları bulan aday ve partilerin üyelik aidatlarına olan bağımlılığı azalmış olduğundan üye kazanmak için daha az çaba göstermeye başlanmıştır.

1.1.6.1.2. Parlamento Üyelik Aidatları

Özellikle sol partilerin çokça başvurduğu bir gelir kaynağıdır. Bu aidat türü hemen hemen Batı demokrasilerinin tamamında karşılaşılan bir uygulamadır. İtalya ve Fransa’da Komünist Partilerin temsilcileri aldıkları ücretlerin tamamını partilerine iade etmekte ve sonrasında kendilerine metal işçilerine verilen miktar kadar ödeme yapılmaktadır. Fransız Sosyalist Partisi’nde bu aidatların alınıp alınmayacağı ve alınacaksa da miktarına parti kongresi karar vermektedir (Uzun, 2010: 33).

Parlamento üyelik aidatı konusunda ilk düzenleme Fransa’da Sosyalist Parti tarafından yapılmış ve milletvekillerine gelirlerinin % 20’sini partiye vermeleri gerektiği hükmü parti tüzüğü ile düzenlenmiştir. ABD’de 2004 yılında yapılan düzenleme ile Temsilciler Meclisi üyelerinin 20.000, Komisyon Başkanları’nın 100.000 dolar partilerine ödemeleri gerektiği belirtilmiştir (Delice, 2021: 95).

1.1.6.1.3. Satış Gelirleri ve Diğer Gelirler

FECA Siyasi Partilerin adaylara doğrudan yardım yapmasını yasaklamıştır. Ancak aday için web sitesi kurulması, gönüllü toplanması, bilgilerin analiz edilmesi, oy

verme işlemlerinin organize edilmesi gibi yardımlar partiler tarafından adaylara sunulabilmektedir (Delice, 2021: 163). Dolayısıyla Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti seçimlerde sıralanan hizmetleri adaylarına sunabilmektedir.

Birçok ülkede partilerin ticaret yapması yasak iken istisna olarak Avusturya’da siyasi partilerin marketçilik, alışveriş merkezi işletmeciliği ve müteahhitlik yapmaları serbesttir (Delice, 2021: 93).

1.1.6.2. Parti ve Adayların Harcamaları

Bundan 100 yıl önce politikacıların kampanyalarını yürütüp seçmene kendilerini anlatmaları için onlarla yüz yüze görüşmeleri gerekiyordu. Fakat zamanla teknolojinin gelişmesiyle yeni olanaklar doğdu. Önce radyo yayınları yoluyla, sonra televizyon yayınları yoluyla yürütülen kampanyalar günümüzde internet yoluyla yürütülmektedir (Maisel, 2007: 52). Bu açıdan gelişen olanaklar kampanyanın yürütülme maliyetlerini düşürmüştür. Ancak diğer taraftan teknolojinin sunduğu olanaklardan olan seçmen hakkında bilgi toplamanın yeni kanallarının doğması adaylara yeni maliyetler getirmiştir. Örneğin kamuoyu araştırmaları seçmen hakkında önemli bilgiler sunar ancak aynı zamanda maliyeti yüksek olan yeni giderler olarak aday ve partilerin karşısına çıkmaktadır (Maisel, 2007: 53). Siyasi partilerin bina kiralaması, elektrik-su-ısıtma harcaması yapması, belirli oranda personel istihdam etmesi diğer önemli giderleridir.

1.1.7. Siyasetin Finansmanının Denetimi

ABD’de ilk olarak 1894 yılında New York Anayasası’na hüküm konularak sermaye sahiplerinin siyasete nüfuz etmesi engellenmek istenmiş ancak başarı sağlanamamıştır. 1907 tarihli Tillman Act ile bağış ve harcamalara sınır getirilerek bu konudaki ilk başarılı adım atılmıştır (Delice, 2021: 156). Daha sonra 1910 yılında Siyasetin Finansman’ın denetlenmesine yönelik adımlar atıldı. ABD’de siyasi partilerin mali yönden denetimi ve Siyasetin Finansmanı konusundaki denetimi Amerikan Federal Seçim Komisyonu (FEC) yapmaktadır. FEC Amerikan Siyasetin Finansmanı Kanunu’nun (FECA) uygulayıcı organı olarak görev yapmaktadır. Bu bakımdan FEC’in dört temel görevi vardır. Bunlar (Yüksel, 2010: 235-236):

- Siyasi partilerin federal seçimlerden önce topladıkları gelirleri ve yaptıkları harcamaları kamuoyu ile paylaşmak,

- Adayların, Komitelerin ve diğer paydaşların FECA'nın hükümlerine uygun davranmasını garanti etmek,
- Başkanlık seçiminin devletçe finansmanı koordine etmek,
- Seçimlerin sevk ve idaresi ile ilgili bilgi akışı sağlayan bir birim olmak.

Bağışlar kapsamında yasaklamanın hedefindeki ilk kalem genellikle “*yabancı ülke kaynaklı bağışlardır*”. Yabancı kaynaklı bağışlar devletlerden gelebileceği gibi yabancı şahıs ve kuruluşlardan da gelebilir. Bu yasaklamadaki temel amaç yabancı unsurların ülke iç işlerine karışmasını engellemektir. ABD, Fransa, Türkiye ve daha pek çok Doğu Avrupa ülkesinde yabancı kaynaklardan bağış alınması yasaklanmıştır (Uzun, 2010: 33). Almanya ve bazı Doğu Avrupa ülkeleri ise tamamen yasaklamak yerine kısıtlama getirme yoluna girmişlerdir (Uzun, 2010: 34).

Siyasetin faaliyetlerini sürdürmesi için paraya ihtiyaç duyduğu ve parasız siyaset yapmanın mümkün olmadığı bilinen bir gerçektir. O halde yapılması beklenen şeffaflığın sağlanmasıdır. Siyasete nüfuz eden “*isimsiz ve gizli bağış*” gibi ki kalem engellenebilirse bu konuda önemli bir adım atılmış olacaktır. “*İsimsiz bağış, parti hesaplarında görülen ama bağışçı kimliği belirlenemeyen, gizli bağış ise parti hesaplarında hiç gösterilmeyen bağıştır*” Meksika, Kore, Fransa dahil OECD ülkelerinin yarısı isimsiz bağışları yasaklamışken, % 38'i ise belli bir oranın altındaki isimsiz bağışlara izin vermektedir. Japonya'da tamamen yasak olan isimsiz bağışlar Danimarka'da 2019 yılında 2.568.05 sterlin ile sınırlandırılmıştır. ABD'de 50 doları aşan isimsiz bağışlar yasaklanmış ve bu miktarı aşan bağışlarda isim, tarih, bağış oranı, adres bilgileri ve bağışı kabul edenin adı ile adresinin kaydedilmesi zorunlu kılınmıştır (Delice, 2021: 103-106).

1.2. Türkiye’de Genel Olarak Siyasetin Finansmanı

1.2.1. Türkiye’de Seçim Sistemi

Türkiye 2007 yılında yapılan değişiklikten sonra Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi uygulamasına geçilmiştir. 2017 yılında yapılan halk oylaması sonucu kabul edilen 6771 sayılı yasa ile de parlamenter sistemden “*Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*”ne geçilmiştir.

Anayasa'nın 77. Maddesine göre, Cumhurbaşkanı ve TBMM seçimleri 5 yılda bir ve aynı gün yapılır. Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel

seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir (Parlak ve Doğan ,2018: 7-8).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda seçimlerin koordinasyonundan Yüksek Seçim Kurulu (YSK) sorumlu tutmuş ve 79. Maddede bu durum şöyle ifade edilmiştir (1982 Anayasası, madde 79): *“Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptıрма, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir merciye başvurulamaz”*.

Yine 79. Maddenin devamında YSK'nın örgüt yapısı konusunda şunlar belirtilmiştir (1982 Anayasası, madde 79): *“Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler. Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştay'dan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler. Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.”*

1.2.2. Siyasi Partiler ve Adayların Genel Durumu

Türkiye' de Cumhuriyetin ilk yıllarında yani tek parti döneminde partinin kendini devlet mekanizmasının tek temsilcisi olarak gördüğü ve devlet parti ilişkilerinin adeta iç içe geçtiği görölmektedir. CHP cumhuriyetin ilk dönemlerinde tüm devlet imkanlarını kendi parti imkanlarını geliştirmek için kullanmış partiye seçmen devşiren Halk Evleri kamu kaynakları ile finanse edilmiş, Cumhurbaşkanı aynı zamanda parti başkanlığı yapmış, İçişleri Bakanı partinin genel sekreterliğini yürütmüş, valiler partinin il başkanları olarak çalışmıştır (Öztürk, 2006: 109). Bu dönemde başlayan iktidar

partilerinin devlet imkanlarını kendi politikaları için kullanması kanaatimizce Türk siyasi hayatında bir gelenek haline gelmiş ve varlığını halen sürdürmektedir.

Türkiye’de Siyasetin Finansmanı’nın anayasal zemine oturması ilk olarak 1961 anayasası ile başlamışken (Öztürk, 2006: 117), yasal zemini ise 1950 yılında çıkarılan 5545 sayılı Seçim Yasası ile başlamıştır. Bu yasal düzenleme ile muhalefet partilerine radyo yayınlarından yararlanma hakkı tanınmıştır (Öztürk, 2006: 117). 1961 Anayasası’nda 1971 yılında yapılan değişiklikle “*son milletvekili seçimlerinde toplam geçerli oyların en az yüzde beşini alan veya TBMM’de grubu bulunan partilere mali yardım yapılır*” ibaresi eklenmiştir (Öztürk, 2006: 117).

1980 askeri müdahalesi sonucu 1982 yılında hazırlanan Anayasa’nın 68 ve 69. Maddeleri siyasi partiler ile ilgili hükümleri içermiştir. 1995 yılında 4121 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle siyasi partilerin gelirlerinin bağışlar, hazine yardımı olduğu belirtilmiş ve mali denetimleri konusu detaylı olarak düzenlenmiştir (Resmi Gazete, 1995, sayı: 22355). 1961 Anayasası aynı zamanda siyasi partilerin ticari faaliyette bulunmasını da yasaklamıştır (Öztürk, 2006: 122). 1988 yılında 3470 sayılı yasa ile siyasi partiler kanununda yapılan değişiklikle seçimlerde toplam geçerli oyların % 7’sinden fazlasını alan partilere hazine yardımı yapılmasının önü açılmıştır (Öztürk, 2006: 129).

Siyasi partiler kanununun 3. maddesinde (Siyasi Partiler Kanunu, madde 3) siyasi partilerin amaçları: “*Anayasa ve kanunlara uygun olarak; Cumhurbaşkanı, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır*” şeklinde sıralanmıştır.

Bilindiği gibi Türkiye’de siyasi partiler dernek statüsünde değerlendirilmektedir (Uzun, 2010: 93). Bu açıdan 3512 sayılı kanun incelendiğinde şu düzenlemeleri içerdiği görülmektedir (Saka, 2013: 67-68):

- ° Üyelik aidatı yıllık 120 lirayı geçmeyecek ve dernek tüzüğünde zorunlu olarak gösterilecek,
- ° Bütün gelir ve harcamalar ayrı defterlerde kaydedilecek,

- Gelir ve harcamalar makbuz karşılığı yapılacak ve dipkoçanları saklanacak,
- İkamet amacı dışında herhangi bir gayrimenkul edinilmeyecek,
- Bağış yapılan veya miras yolu ile bırakılan gayrimenkuller idarenin belirleyeceği süre içerisinde paraya çevrilecek,
- Defter ve hesaplar mahalli idare tarafından her zaman incelenebilecek.

1.2.3. Siyasetin Finansmanı

Osmanlı'dan başlayarak Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar siyasi partilerle ilgili birçok çalışma yapılmış ancak partilerin yasal dayanağı konusunda hiçbir girişim olmamıştır. Dolayısıyla Siyasetin Finansmanı konusu da pek gündeme gelmemiştir. 1946 yılındaki çok partili hayat girişimi siyasi arenada bir özgürleşme havası estirmiş ve Demokrat Parti tüzüğünde 120 lirayı geçmeyecek bağış ve yardımlardan partinin gelir elde edeceğini belirtmiştir (Saka, 2013: 88-89). 1961 Anayasası'ndan önce siyasi partilerin gelir-gider işlemleri Cemiyetler Kanunu tarafından düzenlenmekteydi (Saka, 2013: 90).

İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde Kıta Avrupa'sından başlayarak ülkelerin hukuk sistemlerinde yeni kurumlar doğmaya başlamıştır. Bu kurumlar vasıtasıyla siyasette şeffaflaşmanın sağlanması amaçlanmıştır. Bu kurumlardan en önemlisi olan anayasa mahkemeleri sayesinde iktidarların temel hak ve özgürlüklere keyfi müdahaleleri engellenmek istenmiş ve demokrasinin kendi kendini korumasının tesis edilmesi sağlanmak istenmiştir. Bahsedilen kurumlar eş zamanlı olarak Türkiye'de de uygulama alanı bulmaya başlamış ve 1961 Anayasası ile Anayasa Mahkemesi kurulmuştur (Saka, 2013: 90-91).

16 Nisan 2017'de 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun" referandum ile kabul edilmesi sonucu Türkiye parlamenter sistemden "*Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine*" geçmiştir (Parlak ve Doğan, 2018: 3). Belirtilen tarihe kadar siyasal geleneğimiz klasik bir parlamenter sistem olarak varlığını korumuş ve Siyasetin Finansmanı konusu da parti merkezli olarak gündemi işgal etmiştir. 1995 Anayasa değişikliği ile parti ve adayların finansmanı konusunun kanunla düzenlenmesi hüküm altına alınmış, 6271 sayılı yasa ile de Cumhurbaşkanı adaylarına doğrudan bağış yapılmasının önü açılmıştır (Gençkaya, 2015: 14).

Türkiye’de Siyasetin Finansmanı konusu başta anayasa olmak üzere, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 2972 sayılı Mahalli İdareler, Köy ve Mahalle Muhtarlıkları İle İhtiyar Heyeti Seçim Kanunu, 6271 sayılı Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu tarafından düzenlenmektedir. Seçimlerin sevk ve idaresini ise Yüksek Seçim Kurulu yaparken, mali denetimini Sayıştay’ın desteği ile Anayasa Mahkemesi yerine getirmektedir (Gençkaya, 2015: 14).

1961 Anayasası’nın siyasi partilerin finansmanı konusunda içerdiği hükümler 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile yasalaşmıştır. Bu kanun siyasi partilerin gelir, gider, mali denetimleri ve devletten alacakları yardımları düzenlemekteydi (Uzun, 2010: 102). 648 sayılı yasanın düzenlemeleri Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilince 1421 sayılı Kanun ile bu haklar anayasal güvenceye kavuşturuldu (Saka, 2013: 68). 1961 Anayasası’nın siyasi partilerin finansmanı konusunda getirdiği düzenlemelerin hemen hemen tamamı 1982 Anayasası döneminde de devam etmiştir (Saka, 2013: 69). Ancak siyasi partilere devlet yardımı yapılmasının hem yasal hem de zihinsel kabulü tam anlamıyla 1982 Anayasası döneminde gerçekleşmiştir (Saka, 2013: 71).

1961 anayasası siyasi partilere sağlanacak kamu yardımlarının hukuki çerçevesini, kamu yardımlarının uygulanmasını, uygulamanın işleyişini ve uygulamadan doğan uyuşmazlıkların Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesinin temel çerçevesini çizmiştir (Saka, 2013: 91). 1961 Anayasası’nın ilk halinde kamu yardımları mevcut değildi. Bu konuyu bu dönemde 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu düzenlemekteydi (Saka, 2013: 95).

Seçim barajı uygulaması olan demokrasilerde barajı aşamayan partiler üyelik aidatlarını toplamakta zorlanabilecekleri gibi partiye bağış sağlamada da zorlanabilirler (Gençkaya, 2015: 16). Türkiye’de devlet yardımı almak için daha önce % 7 olan seçim barajı 2014 yılında %3’ e düşürülmüştür (Gençkaya, 2015: 19). Böylece %10 ulusal barajı aşmadığı için üyelik aidatlarını toplayamayan ve bağış bulamayan partiler devlet yardımları sayesinde varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

Türkiye’de üye sayıları yüksek olduğu halde aynı şekilde üyelik aidatlarının toplanamadığı yani parti üye sayısı ile üye aidatları arasında aynı yönde bir orantı olmadığı görülmektedir. Bu durumun sebebi, üye kayıtlarının doğru bir şekilde tutulup takip edilmemesi, ekonomik nedenlerle bu kalemdaki gelirin düzenli olarak

toplanamaması ve devlet yardımlarının yüksek olması gösterilebilir (Gençkaya, 2008: 69).

Türkiye’de siyasi partilerin mali durumlarını yayımlamalarını zorunlu kılan bir yasal düzenleme mevcut değildir, yalnızca Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’na kesin hesaplar sunulur (Uzun, 2012: 213).

Türkiye’de 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’na göre siyasi partilerin gelirleri amaçlarına aykırı olacak şekilde kullanılamaz. Maddenin devamında gelir kaynakları şu şekilde sıralanmıştır: (Siyasi Partiler kanunu, md. 61)

- a) *Parti üyelinden alınacak giriş aidatı ve üyelik aidatı,*
- b) *Partili milletvekillerinden alınacak milletvekili aidatı,*
- c) *Milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınacak özel aidat,*
- d) *Parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler,*
- e) *Parti yayınlarının satış bedelleri,*
- f) *Üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kağıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar,*
- g) *Partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler,*
- h) *Parti mal varlığından elde edilecek gelirler,*
- i) *Bağışlar,*
- j) *Devletçe yapılan yardımlar.*

1982 Anayasa’nın 69. Maddesinin (1982 Anayasası, 69. Md.) bu konudaki hükmü ise şu şekildedir: “*Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay’dan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.*”

Cumhurbaşkanlığı seçiminde aday olanların durumunu 6271 sayılı kanun düzenlemiştir. 6271 sayılı kanunun 14. Maddesi Cumhurbaşkanlığı seçiminde aday

olanların, kampanya süresince dikkate almaları gereken kuralları sıralamıştır, bunlar (Saka, 2013: 138-139):

- Adayların yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlar ile yabancı gerçek ve tüzel kişilerden yardım alması yasaktır,
- Adayların başvuru süreci içinde mal bildiriminde bulunmaları zorunludur,
- YSK yapılacak bağış ve yardımların üst sınırını belirleme konusunda yetkili organdır,
- Adaylara yapılacak yardım ve bağışların üst sınırı, her turda geçerli olmak üzere en yüksek devlet memuruna mali haklar dahilinde yapılan her türlü ödemenin bir aylık tutarını geçemez,
- Adaylar bağış ve yardımlar için bir seçim hesabı açmak zorundadır,
- YSK'nın belirleyeceği üst limitleri aşmayan bağış ve yardımlar makbuz karşılığında alındıktan sonra, bu sınırı aşan bağış ve yardımlar ise doğrudan seçim hesabına aktarılır.

Bu kapsamda Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile birlikte kampanya süresince izlenecek yol özet olarak şu şekilde sıralanabilir (AGİT, 2018: 9):

- Cumhurbaşkanı adaylarının kamu kaynaklarından yararlanması yasaktır.
- Adaylar her bir tur için sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından 13,916 TL'ye kadar bir bağış alabilmektedirler.
- Kredi kullanılmasına izin verilmemektedir ve kampanya harcamaları için bir üst sınır tayin edilmemiştir.
- Cumhurbaşkanı adaylarının aldıkları tüm bağışları, seçim için açılacak olan bir banka hesabı vasıtasıyla almaları ve harcamaları da yine banka hesabı vasıtasıyla gerçekleştirmeleri gerekmektedir.
- Nihai sonuçların açıklanmasının ardından 10 günlük süre içerisinde, adayların aldıkları bağışları ve yaptıkları harcamaları gösterir kampanya finans raporlarını YSK'ya sunmaları gerekmektedir. Kanun, seçimlerden önce ara rapor sunulması şartını aramamaktadır.
- YSK, raporları Sayıştay ve diğer kamu kurumlarının yardımları ile denetler. Denetim tamamlandıktan sonra bir aylık bir süre zarfında YSK'nın denetim sonuçlarını duyurması gerekmektedir, ancak kampanya finansman raporlarını yayınlama zorunluluğu bulunmamaktadır.

1.2.4. Devlet Tarafından Yapılan Yardımlar

Türkiye’de siyasi partilere devlet tarafından yardımlar yapılması uygulaması 1965 yılında başlamıştır. Bir siyasi partinin devlet desteği alabilmesi için geçerli oyların % 10’unu alması gerekir. % 7 oy oranına sahip partilere de yardım yapılmaktadır. 2014 yılında yapılan yasal düzenleme ile partilere yardım yapılması için alınması gereken asgari oy oranı % 7’den % 3’e düşürülmüştür (Karakaş, 2015: 80).

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun ilk halinde düzenlenmeyen (Uzun, 2010: 73) devlet yardımları 3032 sayılı kanunla tekrar uygulama alanı bulmuştur (Saka, 2013: 113). 3349 sayılı kanunla mecliste grubu bulunan siyasi partilere hazine yardımı yapılacağı ve bunun için seçimlere katılmış olma şartı aranmayacağı belirtilmiştir (Saka, 2013: 114).

1982 Anayasası’nın 68. Maddesine göre “*siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.*” (1982 Anayasa’sı, 68.md.). Anayasa’nın bu maddesi, düzenlemenin detayını kanuna bıraksa da net bir çizgi belirlediği görülmektedir. Bu da yardımın “*yeterli düzeyde ve hakça olması*” gerektiği yönündeki hükümdür. Kanaatimizce bu ibare yapılacak yardımlarda yeterli düzeyden kasıt partileri çıkar gruplarına bağımlı kılmamak iken, yardımların hakça dağıtılmasından kasıt ise partiler arasında dengenin sağlanmasıdır.

Türkiye’de dolaylı bir kamu desteği olan yayın hakkı ile ilgili Anayasa’nın hükmü şöyledir, “*Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.*” (1982 Anayasası, 31. Madde).

Türkiye’de her dönem gündemde olan siyasi partilere yapılan devlet yardımları birçok yasal değişiklikten sonra günümüzdeki son halini almıştır. Buna göre siyasi partilere yapılan devlet yardımları üç şekilde kategorize edilmiş ve bu kategorilerdeki şartlardan birini sağlayan siyasi partiye devlet yardımı yapılması hükme bağlanmıştır. Bu kategoriler şunlardır (Öztürk, 2006: 131):

° % 10 seçim barajını aşarak TBMM’de seçmenini temsil edebilen partiler (Öztürk, 2006: 131). “*O yılki genel bütçe geliri (B) cetveli toplamının beşbinde ikisi*

oranında ödenek mali yıl için ayrılır ve partilerin toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak her yıl bölüştürülür” (Siyasi Partiler Kanunu, Ek madde 1).

° TBMM’de temsil hakkı elde edemediği halde genel seçimlerde % 7 oy oranını geçen partiler. Bu oran 2014 yılında %3 olarak değiştirilmiştir (Resmi Gazete, 2014: 4.madde)

° Seçimlere katılabilecek şekilde örgütlenmesini tamamlayan ve TBMM’de 10 veya daha fazla temsilci bulunduran parti destek alır.

2820 sayılı kanunun Ek Madde 1’ göre, “*Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 33 üncü maddesindeki genel barajı aşmış bulunan siyasi partilere her yıl Hazineden ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri ‘B Cetveli’ toplamının beş binde ikisi oranında ödenek mali yıl için konur.*” Maddenin devamında, “*bu ödenek yukarıdaki fıkra gereğince Devlet yardımı yapılacak siyasi partiler arasında, bu partilerin genel seçim sonrasında Yüksek Seçim Kurulunca ilan edilen toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak bölüştürülmek suretiyle her yıl ödenir. Bu ödemelerin o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takiben on gün içinde tamamlanması zorunludur.*” (2820 sayılı SPK, Ek madde 1) denilmektedir. Ayrıca 2014 yılında 6529 sayılı yasa ile bu maddeye “*genel seçimlerde geçerli oyların %3’ünden fazlasını alan partilere de Devlet yardımı yapılır*” hükmü eklenmiştir.

Siyasi partilerin elde ettikleri bazı gelirlerin vergiden muaf tutulması ve kamuya ait kitle iletişim araçlarını kullanarak halka hitap etmeleri dolaylı kamu yardımı kategorisinde değerlendirilmektedir (Saka, 2013: 121).

Türkiye’de 2018 yılında yapılan genel seçimlerde 92 kayıtlı partiden sadece 5¹³ tanesi hazine yardımı almaya hak kazanabilmiştir (Delice, 2021: 139). Devlet tarafından siyasi partilere yapılan yardımlar parti gelirleri içerisinde çok önmeli bir yer tutmaktadır. OECD verilerine göre 2007-2015 yılları arasında hazine yardımlarının parti gelirleri içindeki oranı % 90’dır. Ak Parti 2016 seçimlerinde yalnızca % 14.4 özel bağış ve yardım alabilmiştir, geriye kalan harcamalar hazine tarafından yapılan yardımlardan oluşmuştur (Delice, 2021: 140).

¹³ AK Parti yüzde 42.6, CHP yüzde 22.6, HDP yüzde 11.7 MHP yüzde 11.1, İYİ Parti yüzde 10 (YSK, 2018).

1.2.5. Özel Şahıs ve Kuruluşlar Tarafından Yapılan Bağış ve Yardımlar

Siyasi partiler kanununun birinci fıkrasının bir bölümünde “*kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları, dernekler, vakıflar ve kooperatifler, özel kanunlarında yer alan hükümlere uymak koşuluyla siyasi partilere maddi yardım ve bağışta bulunabilir*” (Siyasi Partiler Kanunu, md.66) denilmektedir. Bu durumun sakıncalı tarafı siyasi partilerin yabancı kaynaklarından bağış alamayacağı hükmünü içeren siyasi partiler kanununu 63. Maddesinin ihlaline yol açmaktadır. Şöyle ki; belirtilen sivil toplum kuruluşlarının yasal mevzuatlarında yabancı kaynaklardan bağış ve yardım alamayacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla mevcut durum giderilmediği sürece bu kuruluşların yabancı kaynakları siyasi partilere transfer etme ihtimali her zaman mevcut olacaktır. Anayasa mahkemesi itirazlar üzerine dernekler kanununun 10. Maddesini iptal ederek siyasi partilere para aktaran paravan haline gelmesine engel olmuş, ancak aynı sakınca vakıf, sendika, kooperatifler için halen devam etmektedir (Uzun, 2010: 125).

Anlaşılabacağı üzere özel hukuk tüzel kişilerinin doğrudan bağışta bulunması yasaktır. Ancak Türkiye’de bu yasak dolaylı olarak delinmektedir. İktidar yanlısı vakıflara bağış yapılabilir. Doğrudan şirketler bir siyasi partiye nakti ve ayni bağış yapmıyorlar, yapamıyorlar. Ancak siyasi iktidarın işaret ettiği dernek ve vakıflara bağış yaparak siyasete dolaylı olarak önemli kaynak aktarıyorlar. İktidar partisiyle aynı dünya görüşüne sahip olarak önceden kurulmuş veya iktidar döneminde kurulmuş dernek ve vakıflara aktarılan bu kaynak, dolaylı olarak Siyasetin Finansmanı anlamına geliyor. Çünkü bu dernek ve vakıflar, iktidarın savunduğu görüşlere uygun şekilde eğitim vererek, kurs ve seminerler düzenleyerek, öğrenci yurtları yaparak, o yurttaki öğrencileri belli bir siyasi görüşe yönlendirerek, maddi olanaklarından bu kesimleri burs veya gıda, yakacak, giyecek yardımlarıyla oy ve destek topluyorlar. Sonuç olarak bu bağışlar doğrudan siyasi parti üzerinden değil ama destekçisi yan kuruluşlar üzerinden Siyasetin Finansmanı’nda kullanılmış olmaktadır. Yine büyük ihaleler alan firmalar gelirleri arttıkça iktidara yakın dernek ve vakıflara bağışta bulunabilirler. Para havuzu kurulabilir. Büyük devlet ihaleleri alan firmalardan alınan meblağlarla havuzlar oluşturulabilir. Havuzda biriken kaynak iktidar sahipleri tarafından kullanılabilir (Bila, T24,03.02.2020).

Türkiye’de 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’na göre vakıfların siyasi partilere bağış yapmasına bir mani yoktur. Buna karşılık 5737 sayılı Vakıflar Kanunu “*vakıflar yurt içi ve yurt dışı benzer vakıf ve derneklere nakdi yardım yapabilir*” diyerek bu yolu dolaylı olarak kapatmıştır (Delice, 2021: 101).

Türkiye’de bağışlar konusunda en sorunlu alanı gizli bağışlar oluşturmaktadır. Daha çok partilerin yerel örgütlerin karşımıza çıkan bu durum yerel demokrasi kültürüne de zarar vermektedir. Parti teşkilatının akaryakıt ihtiyacının ücretsiz karşılanması, parti faturalarının ödenmesi en sık rastlanan gizli bağışlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelik, 2012: 1323).

Baskı ve çıkar grupları parti ve adayları mali açıdan destekleyerek devlet imkanlarından faydalanmak isteyebilirler. Adil bir şekilde dağıtılan devlet yardımları bu tehlikeyi kısmen ortadan kaldıracaktır. Bu tehlikenin en aza inmesi için devlet yardımlarının sadece büyük partilere değil küçük partilere de yapılması gerekir (Uzun, 2010: 42).

“*Patronaj İlişki*”nin Türk siyasal hayatını düzenleyen önemli bir etken olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Hem ulusal hem de yerel düzeyde patronaj ilişki siyasal konumlanmayı şekillendirmektedir. Bu ilişki parti gelirlerinin kaynakları konusunda da bilgi vermektedir. Patronaj sistemi gereği siyasete girenler ya kendileri varlıklıdır ya da varlıklı kişileri arkalarına almışlardır (Özyavuz, 2007: 39).

Özetle Türkiye’de siyasi partilere yapılabilecek bağış miktarının üst sınırı yeniden değerlendirme oranına göre 2021 yılı itibari ile 72.900 TL’dir. Yine bağış yapabilecekler ise şu şekilde sıralanabilir (Çavuş, 2021):

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı tüm gerçek kişiler bağış yapabilir.
- Vergi Mükellefi olan tüm Türk Şirketleri bağış yapabilir.
- Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları (Odalar-Barolar) bağış yapabilir
- İşçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları,
- Dernekler,
- Vakıflar
- Kooperatifler,

1.2.6. Siyasi Parti ve Adayların Diğer Gelirleri

1.2.6.1. Aidatlar

1.2.6.1.1. Üye Aidatları

Demokraside katılımcılık geleneğinin devamı açısından parti üyeliği son derece önemli bir konudur. Parti tabanının sesi ancak üyeler vasıtasıyla karşılık bulabilir ve katılım tabanının genişlemesi sağlanabilir. Parti üyeliğinin sağlıklı bir şekilde karşılık bulabilmesi için bunun üye aidatları ile desteklenmesi gerekir. Böylece partinin finansal olanaklarına katkıda bulunan üyeler daha bilinçli bir katkı sunmuş olacaktırlar (Kırbaş, 2012: 169). Batı toplumlarıyla kıyaslandığında Türkiye’de üye sayısı ile üyelere tahsil edilen aidat arasında doğru yönlü bir orantı olmadığı görülür. Üye sayısı fazla olduğu halde aynı oranda aidat tahsil edilmemesi üyeliklerin adam kayırma, lobicilik, vb. amaçlarla açıldığı kanısını oluşturmaktadır (Gençkaya, 2002: 42).

2820 sayılı kanunun 62, 63 ve 64. Maddelerinde siyasi partilerin en eski gelir kalemlerinden olan aidatlar düzenlenmektedir. 62. Maddeye göre, parti üyelerinden tahsil edilecek giriş aidatının alt ve üst sınırı parti tüzüğü ile düzenlenir. Üyeler partiye dahil olmakla aidat ödemeyi kabul etmek zorundadırlar (Saka, 2013: 103).

1.2.6.1.2. Parlamento Üyelik Aidatları

2820 sayılı kanunun 63. Maddesi milletvekili aidatını düzenleyen maddedir. Bu madde milletvekilinin hangi miktarda aidat ödeyeceğini ve toplanan aidatların hangi alanlarda harcanacağını TBMM parti grubu kararıyla belirleneceğini belirtir. Milletvekili aidatı hiçbir surette milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını geçemez. Mecliste grubu bulunmayan milletvekillerinin aidatlarını ise kendi partilerinin merkez karar ve yönetim kurulları tarafından belirlenir (Saka, 2013: 104).

1.2.6.1.3. Adaylık Aidatları

Partilerin büyüklüğüne ve seçimlerde elde etmeyi beklediği başarı oranına bağlı olarak değişen bir aidat türü olarak karşımıza çıkmaktadır. ‘‘Örneğin Adalet ve Kalkınma Partisi milletvekili genel seçiminin yapıldığı yıl olan 2007 de 4.000 dolayındaki adayından kişi başı 2.000 TL alarak toplam 7.862.108 TL aday adaylığı geliri elde etmiştir. Aday adaylığı gelirinin parti merkez gelirine oranı %5’te kalmıştır.’ (Uzun, 2010: 116). 2820 sayılı kanunun 61. Maddesinin ilk halinde düzenlenen adaylık özel aidatının sadece milletvekillerinden alınacağı hükmü 3420 sayılı kanunla

değiştirilmiş ve milletvekillerine ,belediye başkanı, belediye meclis üyesi , il genel meclis üyesi de eklenmiştir (Saka, 2013: 105).

1.2.6.1.4. Satış Gelirleri ve Diğer Gelirler

Siyasi partiler kanunu 61. Maddesi d,e,f bentlerinde sıralanan satış bedelleri parti bayrağı, flama, rozet, vb. rumuzlar, parti yayınlarından sağlanan gelirler gibi kalemlerden oluşmakta olup merkez karar ve yönetim kurulu kararı ile belirlenen gelirlerdir (Kırbaş, 2012: 172).

Siyasi partiler amaçlarına uygun olmak kaydıyla ellerinde bulunan taşınmazlardan gelir elde edebilirler (Kırbaş, 2012: 172). Bunun dışında bu kalemde elde ettikleri en önemli gelir kaynaklarından birisi de faiz geliridir (Uzun, 2010: 207). Ayrıca 2820 sayılı SPK madde 68' göre “ *siyasi partiler, ikametleri ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olanlardan başka taşınmaz mal edinemezler. Partiler, maçları içinde olmak şartıyla sahip oldukları taşınmaz mallardan gelir sağlayabilirler.*” (SPK, 68).

Türkiye’de partilerin ticaret yapmasının yasak olmasına bir aykırılık oluşturduğu düşünülen durum CHP ve Türkiye İş Bankası arasındaki ilişkidir. Atatürk’ün mirası olan % 28.09 banka hisseleri CHP’ye intikal etmiştir (Delice, 2021: 94). Partiler arasındaki rekabete zarar verdiği düşünülen ve siyasetin şeffaflaşmasına zarar verdiği açık olan bu durum sık sık gündeme gelmektedir.

1.2.6.2. Parti ve Adayların Harcamaları

Partiler elde ettikleri gelirlerini siyasal faaliyetlerinde ve diğer gider kalemlerinde kullanmak üzere değerlendirirler. Siyasal faaliyet olarak; adayların tanıtılması için tanıtıcı toplantılar düzenlenmesi, anket ve kamuoyu araştırması yaptırılması, reklam ve tanıtıcı faaliyetler düzenlenmesi gibi örnekler verilebilir (Karakaş, 2015: 89), partilerin diğer giderleri ise; kira ve fatura ödemeleri, seyahat, çalışan maaş ödemeleri, kırtasiye giderleri, demirbaş alımı vb. giderlerdir (Tacar, 1992 5-6). Türkiye’de giderlerin sınırlandırılmasına ilişkin bugüne kadar herhangi bir özgün yasal mevzuat girişiminde bulunulmadığı görülmektedir (Kırbaş, 2012: 188).

Anayasamızın 69. maddesinin 3. Fıkrasına göre “*siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gerekir*” (1982 Anayasası, 69. Md.) denilerek gider harcamaları kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

İktidarda bulunan parti ve adayların sosyal yardım olarak yaptıkları transfer harcamaları bir anlamda siyasetin dolaylı finansmanı sayılmaktadır. Türkiye’de son yıllarda artış gösteren bu harcamalar, yaşlı, dul, yetim, engelli, çocuk yardımlarından oluşmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın verilerine göre nüfusun % 40’ı bir şekilde sosyal yardımlardan pay almaktadır (Gençkaya, 2015: 41).

Türkiye’de siyasi partilerin harcamaları için üst bir limit belirlenmemiştir. Yani kanunun belirttiği şartlar sağlandığı takdirde istendiği kadar harcama yapılmasına herhangi bir engel yoktur (Saka, 2013: 125).

1.2.7. Siyasetin Finansmanının Denetimi

Türkiye’de 1961 Anayasa’sı döneminde yürürlükte olan 648 sayılı yasa da, 1982 Anayasa’sı döneminde yürürlüğe giren 2820 sayılı yasa da partilerin mali denetimi konusunda Anayasa Mahkemesi’ni yetkili mercii olarak göstermişken (Uzun, 2010: 224), gerçek veya tüzel kişilerin partilere yapacakları bağış miktarının sınırını belirlemeye YSK yetkili gösterilmiştir (Dağdelen, 2013: 301).

Çavuş bunu şu şekilde dile getirmektedir (Çavuş, 2021): Siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez bir unsurudur. Demokratik bir sistemin en temel özellikleri arasında mali saydamlık ve hesap verilebilirlik olduğu bilinmektedir. Siyasi partilerin mali saydamlıklarının ve mali hesap verilebilirliklerinin en temel aracı onların mali denetime tabi tutulmasıdır. Türkiye’de anayasal bir tercih olarak siyasi partilerin mali denetim yetkisi ve görevi Anayasa Mahkemesine verilmiştir.

Türkiye’de ne Anayasa’da ne De Siyasi Partiler Kanunu’nda şirketlerin siyasi partilere bağış yapmasını yasaklayan bir hüküm vardır. Oysa Fransa ve Belçika gibi ülkelerde şirket bağışları açıkça yasaklanmıştır (Çelik, 2012: 1325).

Yabancılar tarafından siyasi partilere bağış yapılması hukukumuzda açıkça yasaklanmış ve kapatma gerekçesi sayılmıştır. Yabancı bağışları bizzat devletler yapabilecekleri gibi, istihbarat servisleri, araştırma enstitüleri veya şahıslar da yapabilir (Çelik, 2012: 1331).

Mali denetimin sağlıklı işlemesi için hesap bildirimlerinin doğru zamanda ve doğru yere yapılması gerekir. 22.04.1983 tarihli ve 2820 sayılı siyasi partiler kanununun 73. maddesi bu konuda şu hükmü içerir: “*Parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait*

uygulama sonuçlarını gösteren kesinhesaplarını hazırlarlar. İller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesinhesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilir” aynı kanunun 74. maddesinde bu konudaki hükmü ise, “Siyasi partilerin genel başkanları, karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesin hesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına vermek zorundadırlar. Bu belgelere, ilgili siyasi partinin aynı hesap döneminde edindiği taşınmaz ve değeri binbeşyüz lirayı aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihlerini ve şekillerini de belirten listeleri eklenir” (2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 22.04.1983).

Siyasi partilerin yaptıkları harcamalara gösteren giderlere ait belgeleri saklama süresi, kesin hesabın Anayasa Mahkemesinin ilk inceleme kararının ilgili partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıldır (Çavuş, 2021).

Anayasa mahkemesinin 09.04.2021 tarihinde resmi gazetede yayımlanan kararına göre, “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın siyasi parti teşkilat listesinde aktif görünmesine rağmen Adalet Partisi’nin teşkilatlandığı 2016 yılı kesin hesabının gönderilmediği tespit edilmiştir.”(Resmi Gazete, 22.04.2021). Bu tespit ve diğer eksiklerin giderilmesi için verilen sürede Adalet Partisi eksikleri gidererek beyanda bulunmuş ve beyan Anayasa mahkemesi tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir. Aynı süreç Adalet Parti’sinin 2017 yılı bildirimleri için de yapılmış ve verilen sürede beyan edilen tutarlar kabul edilerek geçerli sayılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇMENİN SİYASETİN FİNANSMANI KONUSUNDAKİ ALGISINI ÖLÇMEK: ALAN ARAŞTIRMASININ METODOLOJİSİ VE VERİLERİN ANALİZİ

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmanın Önemi

“Yeni Sağ Siyasal Anlayış ve Siyasetin Finansmanı: ABD ve Türkiye Üzerine Bir Analiz” başlıklı çalışmanın temel sorunsalı devletin yeniden konumlanması ile birlikte siyaseti hangi odak gruplar finanse etmektedir ve bu yeni durum ne gibi sonuçlar doğurmaktadır. Siyasetin Finansmanı konusunda seçmen ne düşünmektedir. Sorularına aranacak yanıtlara verilecek cevap içeriklerinin teorik ve ampirik yansımaları analiz edilecektir.

Çalışmanın önemli boyutunu ise Yeni Sağ düşünce ile birlikte devlet toplum ilişkilerinin yoğunluğunun artması veya mahiyet değiştirmesi sonucu günümüzde Siyasetin Finansmanı’nın almış olduğu yeni hali belirlemek bakımından bu bağlamı saha verileri ile de destekleyerek analiz etmek oluşturacaktır. Çünkü bu konuda şimdiye kadarki temel tartışmalar genellikle hukuki ve anayasal boyutta kalmış ve konunun içeriği açısından teorik çalışmanın ötesinde halk ile buluşan pratik bir alanı neredeyse yok saymıştır. Çalışmanın, saha kısmını da ele alarak konu detaylandırılmış ve asıl denetleyici mekanizma olan halkı da analiz sürecine dahil etmiştir.

Çalışmanın Amacı

Yeni Sağ düşünce ile birlikte devletin konumu değişmiş ve bazı alanları özelleştirme yoluyla piyasa koşullarına bırakarak devlet bir anlamda kendi sınırlarını daraltmış, fakat devletin güç pozisyonu korunmuştur. Ortaya çıkan bu yeni durumun Siyasetin Finansmanı ile nasıl bir dönüşüm geçirdiğini ve bu konudaki algıları ortaya koymak temel amaçtır. Çalışma teorik ve ampirik yöntemden oluşmaktadır. Teorik kısım için Türkçe ve yabancı literatürdeki kaynaklardan faydalanılmıştır. Ampirik kısım için nicel bir yöntem olan anket usulü seçmenlere yönelik uygulanmıştır ve bu konuda

örneklem grubu mecliste grubu bulunan siyasi partilerin birinci çıktıkları illerdeki seçmenlerden olmuştur. Ayrıca bu çalışmalar esnasında elde edilen gözlemsel bulgular paylaşılacak ve karşılaştırmalı analizlerle genellemelere ulaşılmıştır. Bu analizler için çalışmada nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Nitel yöntem ile daha çok önceden yapılmış çalışmalar ve hazır veriler analiz edilmişken, nicel yöntem ile 28 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir anket modeli kullanılmıştır. Anket sonucunda elde edilecek veriler ise SPSS veri analizi programı ile analiz edilmiştir.

Çalışmanın Hipotezi

Siyasetin Finansmanı tarih boyunca ilgi çeken bir konu olmuştur. Artarak günümüzde zirveye çıkan bu ilgi Yeni Sağ Siyasal anlayışla birlikte yeni bir biçim almıştır. Yeni Sağ düşünce ile devletin konumu tartışılmış ve bazı alanların devlet tarafından boşaltılarak özel teşebbüslere bırakılması gerektiği savunulmuştur. Bu düşüncenin kabul bulması ile devlet ve özel sermayenin iç içe geçmesi süreci başlamıştır. Bu iki dinamik iç içe geçtikçe ilişkilerinin sayısı ve karakteri de değişmeye başlamıştır. Bu açıdan siyaseti finanse ederek devlet mekanizması içinde konumlarını sağlamlaştırma hatta geliştirme çabasında olan özel girişimlerin faaliyetleri artmıştır. ABD’de siyasetin özel kişiler tarafından finanse edilmesi son derece doğal ve siyasete bir katılım yolu olarak karşılanırken, Türkiye’de bunun farklı bağlamlarda karşılığının olduğu anlayışı daha ağırlıklı olarak kabul görmektedir. Bu bağlamda çalışmanın hipotezi *“Yeni Sağ siyasal anlayış ile birlikte devletin siyasal açıdan kendisini konumlandığı yeni süreçte oluşan boşlukların siyasal alana müdahil olmak isteyen farklı dinamikler (finans, oy, katılım, fiili destek vb.) tarafından doldurulmaya çalışıldığı ve halkın, bahsi geçen bu sürece dair tutumunun benzer bir anlam taşıdığıdır”*. Çünkü halk da, siyasetin, dinamikler (finans, oy, katılım, fiili destek vb.) açısından desteklenmezse sürdürülemeyeceğini ve mevcut dinamiklerin bir süre sonra siyasal alan içinde yer bulacağını düşünmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki hipotezlere cevap aranmaya/analiz edilmeye çalışılacaktır;

1- Siyasal düşüncesinin temel dinamikleri ile gelişim seyri arasında önemli bir ilişki vardır.

a- Siyasal düşüncesinin temel dinamikleri ile cinsiyet arasında nitelikli bir ilişki söz konusudur,

b- Siyasal düşüncesinin temel dinamikleri ile gelir düzeyi arasında nitelikli bir ilişki söz konusudur,

c- Siyasal düşüncesinin temel dinamikleri ile eğitim seviyesi arasında nitelikli bir ilişki söz konusudur,

d- Siyasal düşüncesinin temel dinamikleri ile örnekleme dahil edilen iller arasında nitelikli bir ilişki söz konusudur.

2- Siyasetin Finansmanı konu ve temellerine göre farklılaşmaktadır.

a- Siyasetin Finansmanı ile siyasal kimlik arasında nitelikli bir ilişki söz konusudur,

b- Siyasetin Finansmanı ve diğer dinamikleri konusunda seçmenin yönelimleri arasında nitelikli/doğrusal bir ilişki vardır.

3- Siyasetin Finansmanı ile seçmen algısı arasında nitelikli bir ilişki söz konusudur.

a- Siyasal partilere olan kamusal destekler ile seçmenin algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır,

b- Siyasal partilere olan özel/bireysel destekler ile seçmenin algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır,

c- Siyasal partilere olan kamusal/özel destekler ile seçmenin etik algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırma Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışmanın kapsamı Türkiye’de Yeni Sağ siyasal anlayış ile birlikte sistemin siyasal açıdan kendisini konumlandığı süreçte oluşan boşlukların siyasal alana müdahil olmak isteyen finansörler tarafından doldurulmaya çalışılması ve halkın bahsi geçen bu sürece dair tutumunu kapsamaktadır. Bu bağlamda çalışma üç değişkeni (eğitim, nüfus ve gelişmişlik endeksi) kapsayan beş ildeki seçmenlerle sınırlı tutulacaktır. Çünkü araştırmanın yöntemi ve bulgulara dair analizi, mevcut kapsam ve sınırlılıklar içerisinde. Özellikle karşılaştırma yapılacak bölümler de kullanılacak olan hazır veriler nitel yöntemin bir sonucu olarak ele alınacaktır. ABD ile alakalı pandemi sürecinden dolayı yerinde analiz yapılması imkansız olduğu için önceden yapılmış çalışmalar esas alınacak ve karşılıklı olarak analiz edilecektir. Seçmenler ile alakalı yapılacak anketlerin değerlendirilmesi ise veri çözümleme tekniği ile elde edilecek sonuçlar bağlamında yapılacak ve karşılaştırma ancak bu süreçten sonra

pratiğe dökülebilecektir. Dolayısıyla araştırmanın kapsamı bu veriler dışında olabilecek diğer gelişme ve perspektiflerinden -çalışmamızın esasına dayanmadığı için- uzak duracak ve içeriğin analizi ile sınırlandırılacaktır.

Araştırmanın Zorlukları

Alan araştırma konusunun “*Siyasetin Finansmanı*” olması katılımcıların sorulara yabancı olması, cevap verirken çekingen davranması, olandan farklı bir cevap vermeyi tercih etmesi gibi sorunlarla karşılaşılmasına neden olmuştur. Diğer taraftan sahada uygulanan anket için daha önce uygulanmış hazır bir ölçek olmadığı yapılan araştırmalar sonucu anlaşılmış ve anket formu literatürden faydalanılarak danışman desteği ile oluşturulmuştur.

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’yi de etkisi altına alan pandemi koşullarından dolayı anket çalışması online olarak uygulanmıştır. Aslında çağımızın sunduğu önemli bir fırsat olan online veri toplama tekniği çalışma açısından içinde bazı dezavantajlar barındırmıştır. Öncelikle ulaşılmak istenen kesimin halk olması ulaşma olanaklarını zorlaştırmış iken diğer taraftan halktan beklenen ilgi görülmemiş ve büyük çoğunlukla kendilerine ulaşan ankete dönüş yapmamışlardır. Bunun bir nedeni bu tip çalışmalara gereken önemin verilmemesi iken bir nedeni de çalışmanın muhteviyatı gereği içerdiği siyasi sorular olduğu yapılan dönüşler sonucu anlaşılmıştır. Bahsi geçen zorluklardan dolayı mail yolu ile üniversite personelinin de sürece dahil edilmesi kararlaştırılmış ve mail yolu ile ulaşılan üniversite personelinden ciddi dönüşler alınmıştır. Dolayısıyla eğitim seviyesine bağlı olarak çalışmaya olan ilginin arttığı gözlemlenmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SORULARI

Siyasetin Finansmanı konusu çokça tartışılan bir konu olmasına rağmen tanımı, kapsam ve sınırlılıkları, hangi faktörlerin Siyasetin Finansmanı’nı etkilediği konusunda henüz görüş birliği bulunmamaktadır. Siyasetin Finansmanı bir taraftan varlığını devam ettirmek isteyen siyasi aktörler açısından önemli bir konu iken diğer taraftan politika oluşturucuları olan parti ve adayları etkileyerek kendi çıkarlarını korumaya ve geliştirmeye çalışan seçmenler açısından da son derece önemlidir. Çalışma boyunca Amerika ve Türkiye özelinde hangi güç odaklarının siyaseti finanse ederek etkilemeye çalıştıkları, konunun yasal boyutu, devletin değişen konumunun bu konuya etkisi detaylı olarak ele alınmıştır.

Yukarıda konusu ortaya konulan çalışma, Siyasetin Finansmanı konusundaki algıyı ölçmek için çeşitli sorulara odaklanmıştır. Bu sorular:

- Cinsiyet, medeni durum, yaş, meslek, eğitim, gelir, yaşanılan il bakımından seçmenin kümelenmesi,
- Siyasal kimlik olarak kendilerini nasıl tanımladıkları,
- Son yapılan seçimde hangi partiye oy verdikleri,
- Önümüzdeki dönemde yapılacak seçimlerde hangi partiye oy vermeyi düşündükleri,
- Son yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde hangi adaya oy verdikleri
- Sempati duydukları aday veya partiye nasıl destek oldukları,
- Destekledikleri partiye ya da adaya bağış yapıp yapmadıkları,
- Bağış yaptılarsa bunun miktarının ne kadar olduğu,
- Bağış yaptılarsa, bağış yapmaktaki amaçları,
- Bağış yapmadılarsa bunun nedeni,
- Siyasi partilere yapılan devlet yardımlarının yeterli olup olmadığı,
- Siyasi partilere yapılan devlet yardımlarının adil olup olmadığı,
- Siyasi partilere yapılan yardımların parti politikasını etkileyip etkilemediği,
- Siyasi partilere yapılan yardımların çıkar karşılığı yapıp yapılmadığı,
- Siyasetin faaliyette bulunabilmesi için paraya ihtiyaç duyması siyaseti temel amacından uzaklaştırıp uzaklaştırmadığı,
- Siyasi partilerin ya da adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi gerekir gerekmediği,
- Siyasi partilerin ya da adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesinin adil olup olmadığı,
- Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesinin seçim sonuçlarını etkileyip etkilemediği,
- Siyasi Partilere ya da Adaylara yapılan özel yardımların siyasal hayata katılmak için yapıp yapılmadığı,
- Siyasetçinin paraya ihtiyaç duymasının yolsuzluklara sebep olup olmadığı,
- Siyasetçiye mali yardımda bulunan kişiler ve çevreler, o siyasi parti merkezde ya da yerelde iktidara geldiğinde bu yardımın karşılığını bekleyerek yardım yapıp yapmadığı,

- Türkiye’de siyasi partilerin ve adayların gelir-gider denetiminin yeterli olup olmadığı.

3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Cevap aranacak soruların niteliğine bakıldığı takdirde çalışmanın evreni TBMM’de grubu bulunan AK Parti, Milliyetçi Hareket Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi ve İYİ Parti’ye 2018 yılı genel seçimlerinde, bu partilerin en çok oy aldığı illerde mevcut partilere oy vermiş seçmenlerden oluşacaktır. Örneklem modeli de ilk olarak tabakalı örneklem modeli ile çalışmanın evreni kısmında belirtilen eğitim, nüfus ve gelişmişlik endeks değişkenlerine göre tercih edilmiş olup İzmir, Ankara, Osmaniye, Diyarbakır ve Muğla illerinde kartopu örnekleme modeli ile belirlenecek seçmenlerden oluşacaktır. Tabakalı örneklem modeli ile evrenin daha fazla temsil edilmesini sağlamak amaç edinmişken; kartopu örneklem modeli ile de evreni oluşturan birimlere ulaşmadaki zorluğu aşmak ve örnekleme ulaşmak amacı güdülmüştür (Baltacı, 2018: 241, 253). Bu iller belirlenirken Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve TÜİK hazır verilerinin analizleri sonucu belirlenmiştir, bu verilerde örneklem grubu için tercih ettiğimiz İller bahsi geçen üç değişkeni (eğitim, nüfus ve gelişmişlik endeksi) de sağlamaktadır (SEGE, 2017: 28; TÜİK, 2020).

Bilimsel çalışmalarda bilgi sahibi olmak ve doğru karar almak temel amaçtır. Bu yüzden önce doğru bilgiye ulaşmak sonrada onu genelleştirmek gerekir (Arıkan, 1994: 129). Bilimsel çalışmanın sonuçlarının genellenebilir olması çalışmanın değerini artıran önemli bir faktördür (Karasar, 2005: 109-110). Bu kapsamda çalışma eğitim, nüfus, gelişmişlik endekslerini dikkate alarak İzmir, Ankara, Osmaniye, Diyarbakır ve Muğla illerinde rasgele yöntemle seçilmiş katılımcılarla yapılmıştır. Örneklem büyüklüğünün hesaplanması için aşağıda açıklaması verilen formül kullanılmıştır (Özdamar, 2003: 118):

$$n = \frac{a^2 Z_a^2}{d^2} \quad n = \frac{P \cdot Z_a^2}{d^2}$$

P: Evrendeki X’in gözlenme oranı

n: Örneklem büyüklüğü

a: Evren standart sapması

Z_a: a= 0.05

d: Örneklem hatası

2018 Genel Seçimlerinde İzmir’de 3.232.369, Ankara’da 3.909.586, Diyarbakır’da 1.024.929, Muğla’da 725.909 ve Osmaniye’de 358.510 seçmen oy kullanmıştır (YSK,2018). Bu bağlamda Yazıcıoğlu ve Erdoğan’nın aşağıda paylaşılan tablosuna göre 0.05 örneklem hatası, $P= 0.5$ ve $Q= 0.5$ evren büyüklüğü ile eğitim, nüfus ve gelişmişlik endeksi göz önünde bulundurularak bazı bölgeler evrene dahil edilmedi ve 1.052 katılımcının bulunduğu evren ile analiz yapıldı.

Tablo 2 a= 0.05 İçin Örneklem Büyüklüğü

Evren Büyüklüğü	- +0.03 örneklem hatası (d)			- +0.05 örneklem hatası (d)			- +0.10 örneklem hatası (d)		
	P= 0.5 q= 0.5	P= 0.8 q= 0.2	P= 0.3 q= 0.7	P= 0.5 q= 0.5	P= 0.8 q= 0.2	P= 0.3 q= 0.7	P= 0.5 q= 0.5	P= 0.8 q= 0.2	P= 0.3 q= 0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
100000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 Milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 50

Bu araştırma için yaklaşık 1.058 anket uygulanmıştır. Bazı katılımcıların yanlış bilgi girişi yapmasından dolayı 6 anket değerlendirmeye dahil edilememiştir. Gerekli nitelikleri taşıyan 1.052 anket değerlendirilmiştir.

Türkiye’yi temsil ettiği düşünülen bu şehirlerde uygulanan anketler, YSK’nın seçimlerde oy kullanma yaşı olarak belirlediği 18 yaş ve üzerinde olan katılımcılara uygulanmıştır.

Online bir şekilde uygulanan anketin tüm seçmene ulaşması için eldeki tüm olanaklar kullanılmıştır. Bu kapsamda sosyal ağlar kullanılarak herkese ulaşılmaya çalışılmış, ayrıca örneklem grubunda bulunan illerdeki devlet üniversitelerinde çalışan personele mail yoluyla ulaşılmıştır. Anket sorularımızın siyasi muhteviyatı ve basitleştirilmeye çalışılmasına rağmen teknik bilgi gerektiren sorular içermesi belirli bir eğitim seviyesine sahip seçmenin daha fazla ilgi göstermesine yol açmıştır. Kitle

haberleşme araçlarına ulaşma ile refah seviyesi arasında bulunan doğrusal ilişkiden dolayı, teknolojik sayılabilecek bir uygulama olan anketimize nispeten refah seviyesi gelişmiş eğitilmiş bireylerin katılımını artıran bir diğer gerekçe olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. UYGULANAN ANKET SORU FORMUNUN ÖZELLİKLERİ

Anket soru formunun ilk kısmı cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim durumu, meslek, gelir, ikamet ili gibi demografik sorulardan oluşmuştur. Bu kısımda katılımcıların genel profili çıkarılarak doğru bir dağılımın sağlanması amaçlanmıştır. İkinci kısımda, siyasi kimlik, oy verilen veya sonraki seçimde oy verilmeyi düşünülen siyasi parti, Cumhurbaşkanlığı seçiminde hangi adaya oy verildiği, sempati duyulan aday ve partiyi destekleme biçimi, parti veya adaya bağış yapılıp yapılmadığı ve buna bağlı tutumlar ölçülerek katılımcıların siyasi konumlanması belirlenmeye çalışılmıştır. Anketin üçüncü kısmında seçmenin siyasi parti ve adaylara sağlanan devlet ve özel yardımlar konusundaki algısı ölçülmeye çalışılmıştır.

Anket pandemi koşullarından dolayı online uygulanmış ve bunun için gerekli etik izinler alınmıştır. Ankara, İzmir, Diyarbakır, Muğla ve Osmaniye illerinde YSK'nın seçimlerde oy kullanma yaşı olarak belirlediği 18 yaş ve üzerinde olan katılımcılara uygulanmıştır. Doğru sonuçlar alınması ve yeterli sayıda kişiye ulaşılması için ulaşılabilen bütün kanallara başvurulmuştur. Bunun için ilgili illerdeki sivil toplum kuruluşları, devlet üniversiteleri vb. tüm olanaklara başvurulmuştur.

5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ ÇÖZÜMLEME (İSTATİSTİKİ) TEKNİKLER

Bu çalışmanın alan araştırması kısmında elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analizlerle birlikte veri çözümleme tekniği olarak Frekans Tablosu, Çapraz Tablo ve Bağımsız T-Testi ve ANOVA Testi yapılmıştır. Yapılan testlerde hata payı % 5 olarak kabul edilmiştir. Çapraz tablo analizi yapılırken, eğer bir tablodaki hücrelerin % 20'si (yani beşte biri) 5 veya daha az beklenen frekansa sahip ise, o zaman çapraz tablo analizinin (Ki-kare analizinin) kullanılması uygun değildir. (Weisburd ve Britt, 2003). Buna istinaden Ki-kare analizi 5 veya 5'ten az çıkmışsa anlamlılık aranmamıştır. T-Testinin yapılmasında ise kategorik olarak belirlenmiş ölçek tipi soruların bağımsız değişkenlerle analizi yapılmış, soruların şıkları

1 ile 5 puan rasında değer verilmiş ve anlamlılık ilişkileri ölçölmüştür. Yine T-Testi yapılırken hata payı % 5 kabul edilmiştir.

6. ALAN ARAşTIRMASI VERİLERİNİN ANALİZİ

6.1. Katılımcıların Genel Demografik Özellikleri

Siyasi tercihleri sosyo-demografik özellikler olan meslek, cinsiyet, yaş, yerleşim yeri, eğitim gibi faktörler ve sosyo-ekonomik özellikler olan gelir, tüketim biçimi, refah düzeyi gibi faktörleri etkilemektedir (Baykal, 1970: 83). Bu faktörlerden biri veya bir kaçı bir araya gelerek bireylerin siyasi konumlanışlarını oluşturmalarını sağlamaktadır. Bu bölümde katılımcıların genel demografik özellikleri ortaya konulacak ve teori ile desteklenerek yorumlanacaktır.

Tablo 3 Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	F	%
Erkek	508	48,3
Kadın	544	51,7
Toplam	1052	100,0

Toplumda kadın ve erkek rolleri çok farklı olabilmekte ve buna bağlı olarak siyasi tutumları da oluşabilmektedir. Kadın ve erkeklerin eşit sayılması veya eşit haklara sahip olması konusunda günümüze kadar çok merhaleler atlatılmıştır. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik temelinde biyolojik, psikolojik ve ekonomik etkenler barındırmaktadır.

Toplumsal yapıya bağlı olarak cinsiyet farklılığı bireylerin siyaset hakkındaki duruşunu etkiler. Modern olmayan toplumlarda kadının kamusal haklardan faydalanması çoğunlukla mümkün olamamaktadır ve kadın erkeğe bağımlı bir konumda kabul edilmektedir (Kışlalı, 1996: 156). Geleneksel toplumlarda kadınlar erkeklere göre daha Muhafazakar eğilimler sergilemekte (Lipset, 1963: 231) ve bu yönde siyasi tercihte bulunmaktadır.

Kadının sahip olduğu biyolojik bir özellik olan çocuk doğurma ve onu büyütme görevi kadını eve bağımlı hale getirmiş (Kışlalı, 1975: 125) ve kamusal alan işleri

erkeğe mal olmuştur. Kadının kamusal alana çıkması dolayısıyla siyasal haklarını elde etmesi kolay olmamıştır. Geçmişten beri süregelen kadın-erkek eşitsizliği tartışması günümüzde de devam etmektedir.

Hristiyan inancı göre kadının “*yasak elmayı*” yemesi insanın cennetten kovulmasına neden olmuştur. Bu günahının bedeli olarak kamusal alandan mahrum edilmeli ve eve kapatılmalıdır (Konan, 2021: 159). Kadının haklarını araması ilk olarak Rönesans ile başlamıştır. Bu dönemde mülk edinme, sözleşme yapma gibi haklar elde edilmesine rağmen siyasal haklar kazanılamamıştır (Daver, 1970: 122).

Endüstri devrimi ile birlikte kadın da sanayide önemli bir işgücü olarak rol almıştır. Bu durum kadının çeşitli haklar elde etmesini sağlamıştır. Kuzey Avrupa Ülkeleri’nde 1900’lü yıllarda siyasal hayata katılan kadın bu hakkı İngiltere’de 1. Dünya savaşından sonra elde etmiş ve bunu ABD izlemiştir. Türkiye’de ilk defa 1930 yılında belediye seçimlerine katılma hakkı kazanan kadın, 1934 yılında Anayasa’da yapılan değişiklik ile genel seçimlere de katılma hakkı elde etmiştir (Konan, 2021: 160-168).

Sağlıklı bir demokrasi zemininin oluşması için herkesin temsil olanağı bulması gerekir. Örneğin kadınların yaşadıkları temsil edilmeme sorununu gidermek için kamu tarafından onlara ayrı bir finansal destek sunulabilir. Pozitif ayrımcılık olarak görülebilecek bu durum sadece Fransa, İrlanda, Portekiz ve İtalya’da uygulama alanı bulabilmektedir (Piccio, 2014: 2010).

Kalaycıoğlu, cinsiyetin siyasal rollerin belirleyiciliği üzerinde olan etkisini açıklamak için üç hipotez geliştirmiştir. Bunlar (Kalaycıoğlu, 1983: 19-20):

- Kadınlar erkeklere oranla daha düşük bir sosyo-ekonomik statüye sahiptir. Bu da onların siyasal katılımının düşük olmasına yol açmaktadır.
- Kadınların sosyo-ekonomik pozisyonları onların kitle iletişim araçlarından yararlanmalarını, siyasete ilgi duymalarını, siyasal bilgiye sahip olup etkinlikte bulunmalarını etkiler. Bu olanaklardan yoksun olan kadınların siyasete katılım/ilgi oranları da doğal olarak düşük olmaktadır.
- Toplumsal algının kadına biçtiği rol gereği kadının eylem sahası ev olarak belirlenmiş ve kadın kamusal alanın dışında tutulmaya çalışılmıştır. Bu algının kadının siyasal hayata katılmasını engellediği düşünülmektedir.

Yapılan bir araştırmanın verilerine göre 2019 yılında seçmenim cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; seçmenlerin % 50,1 kadın, %49,9'u erkeklerden oluşmaktadır (Metropoll, 2019: 43). Bu açıdan anket çalışmasına katılan seçmenlerin cinsiyete göre dağılımı genel seçmen profili ile örtüşmektedir. Katılımcıların % 51,7'si kadın seçmen, % 48,3'ü erkek seçmenlerden oluşmaktadır. 2018 yılında yapılan bir başka araştırmaya göre ise 2017 yılında Kadın seçmen oranı % 48 iken Erkek seçmen oranı % 52'dir (Uncu, 2018: 8). Bu veri bize aradan geçen zaman diliminde kadın nüfus artışının erkek nüfus artışından fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 4 Medeni Durum Dağılımı

Medeni Durum	F	%
Evli	623	59,2
Bekar	429	40,8
Toplam	1052	100,0

Birçok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da evlilik önemli bir ritüeldir. Evli bireyler ile evli olmayan bireylerin siyasal tutumları değişebilmektedir. Evli bireyler daha temkinli tercihlerde bulunurken bekar bireyler gelecek planları kapsamında daha analitik düşünmeyi ve bu doğrultuda tercih yapmayı seçmektedir. Türkiye'deki genel kabule göre belirli bir yaş grubunun bekar kabul edilmesidir ve bu istisnalar dışında çoğunlukla geçerlidir. Dolayısıyla 25 yaş altı bireyler bekar kesimi oluşturmaktadır. 25 yaş altı bireyler ya henüz öğrenci oldukları ya da bir düzen kurup meslek sahibi olmadıkları için sorumluluk bilinçlerinin oluşmadığı kabul edilir. Oysa evli olan bireylerin korumaları gereken bir düzenleri vardır ve siyasal tercihlerini oluştururken bunu dikkate alarak tercihlerini oluşturmaktadırlar.

Bireyler siyasal tercihlerini oluştururken her zaman mantıklarını kullanmazlar bazen duygusal tercihleri devreye girmektedir (Öztay,2020: 34). Evliliğin duygusal bir birliktelik olmasından dolayı eşlerin birbirlerinden etkilenerek siyasal tercihlerini oluşturmaları karşılaşılan bir durumdur. Ancak daha yaygın olan durum bireylerin siyasal tercihlerine göre evlilik yapmalarındır.

Araştırma kapsamında ulaşılan katılımcılardan % 59,2'si evli, % 40,8'i ise bekar bireylerden oluşmaktadır. Seçme ve seçilme yaşı olan 18 yaş alt sınır olduğundan seçmen profiline yakın bir şekilde evli katılımcı oranının daha yüksek olması beklenen bir durum olarak karşımıza çıkmıştır.

Tablo 5 Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Yaş Grupları	F	%
18-25 Yaş	255	24,2
26-35 Yaş	295	28.0
36-45 Yaş	260	24.7
46 Yaş ve Üstü	242	23.0
Toplam	1052	100.0

Ankette yer alan bu soru açık uçlu olarak sorulmuş ve katılımcılardan doğum yıllarını yazmaları istenmiştir. Daha sonra kategorik hale getirilen yaş değişkeni, dört kategoriye ayrılmıştır. Yaş kategorilerinin oluşturulmasında kriter; dünya ve Türkiye siyasetindeki kırılmalar baz alınmaya çalışılmıştır. Katılımcılar, Z kuşağı, Y kuşağı (küreselleşme ile hemhal olmuş kuşak) ve X kuşağı (küreselleşme öncesi kuşak) olarak kümelendirilmeye çalışılmıştır. Bazı katılımcılar doğum yıllarını doğdukları il olarak yazmışlar, bazıları da hatalı yazdıklarından 6 katılımcının yaş aralığı tespit edilememiş ve 1052 kişi değerlendirmeye tabi tutulabilmektedir.

18-25 yaş aralığını temsil eden bireyler arasında 2000 yılı ve sonrasında doğanlar “Z Kuşağını” temsil etmektedir. Türkiye açısından bu kuşak mensupları siyasal haklarını kullanmaya başladıklarında geçmişe nazaran istikrarlı bir iktidar ile karşı karşıya kaldılar. Yani Türkiye'nin çok sık iktidar değişikliğinin gerçekleştiği ve koalisyon hükümetleri olan yıllardan farklı bir atmosfere şahitlik ettiler. Ancak bu kuşak iş hayatına atılmaya başladığında aynı zamanda sağlık krizinin de etkisi ile oluşan küresel ekonomik kriz sonucu istihdam olanağı bulmakta zorlandı. Ulaşım ve iletişim teknolojisinin gelişmesi bilgiye ulaşmayı kolaylaştırdı. Fakat bu durum bilginin güvenilirliğini de zedeledi.

Günümüzde birçok parti ve aday z kuşağının oylarını kazanmak için politika geliştirmektedir. Bu kuşağa mensup bireyler “Küreselleşmiş” bir dünyaya doğdular ve iletişim teknolojisinin muazzam geliştiği bir zamana denk geldiler. Bilgi artık eskiye nazaran daha kolay ulaşılan ancak bir o kadar manipülasyona açık bir alandır. Bu kuşak mensupları sosyal adaletsizliklere ve eşitsizliklere karşı son derece duyarlıdır (Taş vd., 2017: 1037).

Genellikle 16-20 yaş arası gençlerin diğer yaş grupları ile kıyaslandığında siyasete daha az ilgi gösterdikleri görülür (Yücekök, 1987: 28). Bireyin siyasete ilgi duyması dolayısıyla ülke meseleleri ile ilgilenmesi için sorumluluk duygusunun gelişmiş olması gerekir. Genç kuşak daha çok kariyer peşinde koştuğu ve henüz sorumluluk pozisyonunda olmadığı için siyasete daha az ilgi gösterdiği düşünülmektedir.

Kırık ve Köyüstü (Kırık ve Köyüstü, 2018: 1504) bu kuşağı şöyle tanımlamıştır: *“2000 yılı ve sonrası teknolojinin de tüm dünyada ilerlediği ve yüksek bir seviyeye ulaştığı bir dönemdir. Bu dönemde oluşan Z kuşağını diğer kuşaklardan ayıran en temel özellik oldukça hırslı olmalarıdır. Materyalist düşüncelere de sahip olan Z kuşağının diğer kuşaklardan bir diğer farkı da bilgileri çok çabuk ve hızlı bir şekilde alabilmeleri, analiz edebilmeleri ve konuya yönelik yorum getirebilmeleridir”*.

Sosyal ağlar yoluyla haber almayı tercih eden bu kuşak siyasal konumlanışını oluştururken güncel konuları dikkate almaktadır. Çalışmada 18-25 yaş aralığında 255 kişi bulunup tüm katılımcıların %24,2’sini oluşturmaktadır. Bu katılım oranının yaş gruplarına göre dağılımında istenen seviyeyi temsil ettiği söylenebilir.

26-35 ve 36-45 yaş aralığında yer alan bireyler literatürde “Y Kuşağı” mensubu olarak kabul edilmektedir. Y kuşağına mensup bireyler, aklını kullanan, özgürlükçü düşünen ve gelişen teknolojiye nispeten ayak uyduran bir nesildir. En büyük beklentisi rahat bir hayat sürmek olan bu kuşak aynı zamanda tüketmeye de yatkındır (Yaşa ve Bozyiğit, 2021: 33). Çukurçayır (Çukurçayır, 2000: 80) yaş ilerledikçe siyasete olan ilginin arttığını savunmaktadır.

Türkiye’nin zor yıllarını da gören bu kuşak siyasi tercihleri konusunda daha temkinli davranabilmektedir. Bu kuşak temsilcileri toplumsal sorumlulukları oluşmuş, yerleşik bir hayata geçmiş ve bir meslek sahibi olmuş kişilerden oluşur. Bundan dolayı siyasal olana en çok ilgi gösteren kuşak bu kuşaktır (Kışlalı, 1996: 186). Çalışma

konusu açısından siyasete finans sağlayan bireyler daha çok bu kuşağa mensuptur. Çalışmada 26-35 ve 36-45 yaş aralığında 557 kişi bulunup tüm katılımcıların % 52,7'sini oluşturmaktadır

46 yaş ve üzerinde olanlar ise literatürde “*X Kuşağı*” olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de bu kuşakta bulunan ve 70 yaş üzeri olanlar sağ-sol çatışmalarını görmüş bireylerden oluşmaktadır. Günümüzle kıyaslandığında merdaneli çamaşır makinesi, transistorlu radyo gibi ilkel sayılabilecek bir teknoloji ile yaşayan bu kuşak daha az çocuk sahibi olarak refah içinde yaşamak istemiştir (Fettahlıoğlu ve Sünbül, 2015: 263). Bu kuşak mensupları aynı zamanda şahit oldukları şiddet olaylarından dolayı toplumsal huzuru en çok arzu eden kuşak olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada 46 yaş ve üzeri 242 kişi bulunup tüm katılımcıların % 23’ünü oluşturmaktadır.

Tablo 6 Öğrenim Durumu Dağılımı

Eğitim Durumu	F	%
Oku yazar	46	4,4
İlkokul mezunu	76	7,2
Ortaokul mezunu	84	8,0
Lise Mezunu	136	12,9
Ön Lisans Mezunu	80	7,6
Lisans Mezunu	263	25,0
Yüksek Lisans Mezunu	148	14,1
Doktora Mezunu	219	20,8
Toplam	1052	100,0

Çalışma konusunun ve sorulan soruların belirli bir bilgi birikimi gerektirmesi ve eğitim seviyesine bağlı olarak bireylerin siyasal meselelere yaklaşımı sonucu yapılan çalışmalara gösterilen ilginin değişmesinden dolayı ankete katılanların eğitim seviyesinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Nitekim çalışma her eğitim seviyesine sahip seçmene ulaştırılmıştır. Ancak önemli dönüşler eğitim seviyesi yüksek

kesimlerden olmuştur. Bu kapsamda katılımcıların % 25.00'i lisans mezunu , % 20,8'i doktora mezunu iken % 4,4'ü okur-yazar, % 7,2'si ilkokul mezunudur.

Eğitimli bireyin bilinç düzeyinin yüksek olduğu ve buna paralel olarak siyasal tercihini şekillendirdiği varsayılır. Yapılan araştırmalara göre düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin siyasete “oy” kullanarak katıldığı ve Muhafazakar ya da Sağ Partileri tercih ettiği görülmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe bireyin siyasete katılım yolları çeşitlenmekte ve Sol veya Sosyal Demokrat Partilere yönelme başlamaktadır (Altan, 2011: 313). Diğer taraftan eğitim birey için siyasal sosyalleşmeyi sağlayan bir mekanizma görevi görmektedir (Turan, 1986: 57). Siyasal bilgi dağarcığının oluşmasında ilk basamak ailedir. Bunu okul ve okul sonrası hayat takip etmektedir (Çam, 1998: 286-287).

TÜİK 2020 verilerine göre Türkiye’de 60.949.064 kişi okuma yazma bilirken, 1.914.511 kişi ise okuma yazma bilmemektedir (TÜİK, 2020).

2017 yılında Türkiye’de seçmenlerin % 17’ sinin üniversite mezunu, % 29’ nun lise mezunu ve % 54’ünün ise lise altı eğitime sahip olduğu görülmüştür (Uncu, 2017: 12). Yıllar itibari ile Türkiye’de eğitime ulaşma olanaklarının artması, bireylerin refah seviyelerinin yükselmesi ve eğitime atfedilen değerin değişmesi sonucu eğitimli birey sayısı artmıştır. Ayrıca idarenin politikaları kapsamında her ilde üniversite kurulması ve diğer eğitim kademelerinin iyileştirilmesi bu konudaki bir diğer ivme kazandırıcı etken olmuştur.

Hızla gelişen dünyada artık okur-yazar kavramları da değişmiştir. Alfabe bilerek metin okuma kavramından okuduğunu anlama hatta dijital okuryazar olamaya doğru süreç evrilmiştir. Ekonomik kalkınma için son derece önemli olan eğitim, birey açısından ekonomik refah, kültürel zenginlik, sosyalleşme ve gelişme anlamına gelmektedir.

Tablo 7 Meslek Durumu Dağılımı

Meslek Grupları	F	%
Esnaf	63	6,00
Kamu Görevlisi/ Memur	457	43,5
Emekli	34	3,2
İşsiz	43	4,1
Serbest Meslek (Avukat, Diş Hekimi, Muhasebeci, Eczacı vb.)	54	5,1
Çiftçi	35	3,3
Ev Hanımı	83	7,9
Öğrenci	178	16,9
Diğer	104	9,9
Toplam	1051	99,9

Çalışma konusunun Siyasetin Finansmanı olması meslek grubunu önemli kılmaktadır. Çünkü sahip olunan meslek ve ekonomik beklenti arasında sıkı bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Aynı beklenti çalışmaya olan ilgiyi de belirlemiştir. İlgili meslek grubunun ulaşılabilirliğinin de etkili olduğu çalışmada % 43,5 oran ile en yüksek katılımın kamu görevlileri tarafından sağlandığı görülmektedir. En düşük katılım ise % 3,2 ile emekliler tarafından gerçekleştirilmiştir. Nitekim Türkiye’de emekli seçmen oranı % 14 civarındır (Uncu, 2017: 14).

Meslek grubu ile siyasete olan ilgi arasında ciddi bir ilişki vardır. Örneğin avukatlar diğer meslek gruplarına göre daha çok siyasete ilgi gösterirler (Altan, 2011: 320). Amerika Birleşik Devletleri’nde işçi sınıfı Demokrat Partiyi desteklerken, işveren kesimi Cumhuriyetçi Partiyi desteklemektedir (Altan, 2011: 322). Meslek sınıflarının siyasal konumlanışa olan etkisi net bir biçimde burada karşımıza çıkmaktadır.

Meslek ile yakından ilişkili olan toplumsal statü, gelir ve eğitim düzeyi birbirini etkileyen unsurlardır. Lane'ye göre bu unsurları barındıran bireyler kendilerine daha çok zaman ayırır ve iletişime daha açıktırlar. Dünyayı anlamak isteyen bu bireyler siyasal etkinliğe de ilgi gösterirler. Bu bireyler siyasal sürece katılarak etkili olacak davranışlar sergilerler. Bu kapsamda meslek ve siyasal katılma dört temel başlık altında toplanabilir. Bunlar (Akıncı, 2014: 311):

- ° Mesleğin bireye kazandırdığı yetenek ve ustalığın siyasal bir önemi de olabilir,
- ° Meslek sahibi birey belirli siyasal görüşe sahip bireylerle etkileşimde bulunduğu için onların görüşlerinden etkilenebilir veya onlara kendi görüşlerini kabul ettirebilir,
- ° Birey sahip olduğu meslek gereği siyasete ilgi duyabilir,
- ° Mesleğin gerektirdiği bireyin sahip olması gereken çeşitli roller onu siyasal katılmaya yönlendirebilir.

Tablo 8 Aylık Ortalama Gelir Durumu Dağılımı

Aylık Ortalama Gelir	F	%
5.000 TL'den Az	383	36,4
5.000-7.500 TL	314	29,8
7.500-10.000	209	19,9
10.000-15.000 TL	94	8,9
15.000 TL'den Fazla	52	4,9
Toplam	1052	100,0

Gelir düzeyi ile siyasete olan ilgi arasında bir ilişki olduğu gerçeği yadsınmaz (Altan, 2011: 320). Yoksul kesimin siyasete ilgi göstermesinin sebebi geçim derdi olarak yorumlanabilirken, yüksek gelir grupları için siyasete olan ilginin sebebi mevcut pozisyonu korumak veya daha fazla gelir elde etmek olarak yorumlanabilir.

Bütün seçim dönemlerinde parti ve adaylar yoksul kesimin oylarını almak için çeşitli kampanyalar düzenlerler. İktidarda bulunan partiler de ellerindeki hükümet

imkanları kullanarak sosyal yardımlar yoluyla oy devşirmeye çalışırlar (Doğan, 2016: 76). Siyasal rekabet açısından ciddi bir eşitsizlik oluşturan bu durum çok sık tartışılmaktadır.

“Klientelist Yaklaşımı” yoksulluğun siyasi otoriteler tarafından arzu edilen bir durum olduğunu ileri sürer. Çünkü bu kesimin varlığı parti ve adaylar için oy deposu görevi görmektedir (Güneş, 2012: 173). Bu yaklaşıma göre yoksulluk siyasal otorite tarafından arzu edilen bir durumdur ve bitirilmesi istenmemektedir. Bu teoriye Kök (Kök, 2013: 73) yaptığı çalışma ile katkıda bulunmuştur. Ona göre yoksullar aldıkları sosyal yardımların devam etmesi için mevcut iktidarlardan yana tavır alırlar ve bu yönde oy kullanırlar.

Gelir düzeyi düşük veya sabit olan sınıflar daha çok sosyal demokrat ve sol partilere oy verirken, orta sınıf muhafazakar partilere ve gelir düzeyi yüksek sınıf ise merkez partilere oy vermektedir (Altan, 2011: 321). Bu veri gelir düzeyi ve siyasal konumlanma açısından önemli bilgiler içermektedir.

Konda araştırma şirketi yaptığı araştırma sonucu yoksul kesim hakkında yukarıdaki görüşün aksine şu sonuca varmıştır: *“Varoşlar bir partinin oy deposu değil. ülkedeki siyasi parti oylarının dağılımına neredeyse tıpatıp benziyor. Fakat gündelik hayatta hep sanılıyor ki varoşlar bazı partilerin arka bahçesi. Benzer bir bulgu yardımlar meselesinde de karşımıza çıkıyor. Yardım alarak geçinebilenlerin siyasi tercihlerine bakıldığında tümünün bir partiye oy verdiği tamamen bir seçim efsanesi. Yardım alanların içinde bütün partilere oy verenler var ve dağılım tek bir partiye yığılma göstermiyor. Dolayısıyla yardımdan yola çıkarak doğrudan bir siyasi tercih ilişkisi kurmak kendi sistemi içinde de tartışmalıdır”* (Konda 2008: 2728).

Çalışmada katılımcıların % 36, 4’ü 5.000 TL’nin altında, % 29,8’i 5.000-7.500 TL arasında, % 19,9’u 7.500-10.000 TL arasında gelir elde etmektedir. TÜRK-İŞ tarafından yapılan araştırmaya göre Nisan 2021 itibari ile dört kişilik bir aile için açlık sınırı 2.767 TL, yoksulluk sınırı 9.014 TL’dir (Türk-İş, 2021).

TÜİK verilerine göre okur-yazar olmayan fertlerin % 26,1’i, bir okul bitirmeyenlerin % 22,4’ü yoksul iken, bu oran lise altı eğitimlilerde % 13,4, lise ve dengi okul mezunlarında ise % 6,9 olmuştur. Yükseköğretim mezunları ise % 2,5 ile en düşük yoksulluk oranının gözlendiği grup olmuştur. Dolayısıyla eğitim seviyesine bağlı

olarak refah seviyesinin yükseldiği ve yoksulluk olasılığının azaldığı görülmektedir (TÜİK, 2020).

Çalışmada katılımcıların % 8,9'u 10.000-15.000 TL arasında, % 4,9'u 15.000 TL'den fazla gelir elde etmektedir. Geleneksel kodlara bağlı olarak Türkiye'de bireyler gelirlerini beyan ederken çoğunlukla düşük göstermeyi tercih ettikleri düşünülmektedir.

Tablo 9 İkamet Edilen İl Dağılımı

İkamet Edilen İl	F	%
Ankara	337	32,0
İzmir	240	22,8
Osmaniye	104	9,9
Diyarbakır	206	19,6
Muğla	165	15,7
Toplam	1052	100,0

Daha öncede araştırmanın örnekleminde ifade edildiği gibi çalışmada iller belirlenirken TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin en çok oy aldığı iller eğitim, nüfus ve gelişmişlik endeks değişkenlerine göre belirlenmiştir. Bu şekilde bir belirlemenim tüm Türkiye konusunda bir fikir vermesi beklenmektedir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nı 2017 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, sosyo-ekonomik sıralamada Ankara ikinci, İzmir üçüncü, Muğla sekizinci, Osmaniye elli dördüncü ve Diyarbakır altmış sekizinci sırada yer almaktadır (SEGE, 2017: 35).

Katılımcı sayısı belirlenirken 2018 genel seçimlerine katılan İl'deki seçmen sayısı baz alınarak oranlama oluşturulmuştur. Bu kapsamda Ankara'dan 337, İzmir'den 240, Diyarbakır'dan 206, Muğla'dan 165 ve Osmaniye'den 104 kişi çalışmaya katılmıştır.

6.2. Katılımcıların Siyasal Konumlanış Özellikleri

Tablo 10 Katılımcıların Siyasal Kimlik Dağılımı

Siyasal Kimlik	F	%
Milliyetçi	113	10,7
Muhafazakar	159	15,1
Demokrat	120	11,4
Sosyalist Marksist	39	3,7
İslamcı	63	6,0
Atatürkçü	130	12,4
Liberal	45	4,3
Dindar	53	5,0
Ulusalcı	44	4,2
Diğer	80	7,6
Belirtmek İstemiyorum	206	19,6
Toplam	1052	100,0

Aynı olmayı veya birbirine benzemeyi ifade eden latince “*idem*” kökünden türeyen “*kimlik*” kelimesi kökeni çok eskiye dayanmasına rağmen en çok ilgiyi 21. Yüzyılda görmeye başlamıştır (Doğan ve Batar, 2019: 923).

Kimliğin bir boyutunu oluşturan siyasal kimlik aynı olanlar arasında içsel bir yakınlık olduğunu varsayar. Siyasal kimliğin ulusal üyelik, sınıf aidiyeti, ve ideolojiden ayrı düşünülmesi hemen hemen olanaksızdır. Çünkü siyasal kimlik bireyler arası ilişkinin bir sonucudur (Bilgin, 2007: 13).

Siyasal kimlik aynı zamanda günlük yaşamın bir parçasıdır. Bireyler daha çok kendileri ile aynı düşünenlerle sosyal ilişki kurarlar. Hatta bazı kimlik mensupları

toplumda fark edilmeyi sağlamak için fiziksel olarak da benzeşmeye çalışırlar. Örneğin sakal, bıyık şekli veya giyilen kıyafet bireyin siyasi tercihini gösterebilmektedir.

Siyasal kimliğin oluşmasına katkı sunan ulusal ve uluslararası etmenler vardır. Ulusal düzeyde kamu otoritesinin yaklaşım biçimi veya yönetim biçimi bu sürece etki ederken, uluslararası alanda ise kültür hareketleri veya kültür etkileşimleri siyasi kimliğin oluşmasını etkilemektedir (Doğan ve Batar, 2019: 934). Diğer taraftan siyasi kimliklerin gelişip olgunlaşmasında politika oluşturucular olarak siyasi partiler önemli bir rol oynamaktadır (Göktolga, 2012: 142).

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra meydana gelen olaylar kamu otoritesince siyasi kimliğin şekillendirilmesinin önünü açmışken, bireysel anlamda da aile ve ait olunan çevre gibi faktörler Türkiye'de siyasi kimliğin oluşmasında etkili olmuştur (Yegen, 2018: 87).

Türkiye'de siyasi kimliklerin merkez-çevre dikotomisinde şekillendiği görülmektedir (Doğan ve Batar, 2019: 935). Tek parti dönemi ulus devlet bilincini aşılama amaçlarken, 1950'li yıllarda başlayan çok partili hayat ile birlikte demokratikleşme eğilimleri artmış ve yeni sayılabilecek kimlikler oluşmuştur. 1980'li yıllardaki küreselleşme furyası ise daha farklı fraksiyonlar doğurmuştur. Türkiye'de yapılan müdahalelerin oluşturduğu travmatik atmosfer de siyasi kimlik oluşumunu önemli oranda etkilemiştir. 1960 ve 1980 Askeri Darbeleri, 28 Şubat Postmodern Darbesi, 27 Nisan E-muhtırası ve son olarak 15 Temmuz darbe girişimi bu travmatik olaylardan bazılarıdır (Doğan ve Batar, 2019: 935). Oluşan bu toplumsal hafızanın siyasi kutuplaşmalara yol açtığı ve kutuplar arası düşmanlıkları doğurduğu düşünülmektedir.

Çalışmaya katılanların siyasi kimlik açısından dağılımları şu şekilde olmuştur: % 10,7 Milliyetçi, % 15,1 Muhafazakar, % 11,4 Demokrat, % 3,7 Sosyalist Marksist, % 6,0 İslamcı, % 12,4 Atatürkçü, % 4,3 Liberal, % 5,0 Dindar, % 4, 2 Ulusalçı, % 7,6 Diğer, % 19,6 katılımcı ise görüşünü belirtmek istememiştir. Katılımcıların yaklaşık beşte birinin siyasi kimliğini açıklamadığı görülmektedir. Anket çalışması sürdürürken de bu soruya yanıt vermek istemeyen ve bu yüzden anketi doldurmak istemeyen çok fazla katılımcı olduğu gözlemlenmiştir. Siyasi atmosferden kaynaklandığı düşünülen güvenmeme ve kendini gizleme refleksi bu tip çalışmaların yapılmasını oldukça zorlaştırmaktadır.

Tablo 11 Son Yapılan Seçimlerde Hangi Partiye Oy Verdikleri

Partiler	F	%
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	185	17,6
Adalet ve Kalkınma Partisi(Ak Parti)	279	26,5
Halkların Demokrasi Partisi (HDP)	81	7,7
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	47	4,5
Saadet Partisi (SP)	26	2,5
İyi Parti	42	4,0
Büyük Birlik Partisi (BBP)	9	0,9
Demokrat Parti (DP)	8	0,8
Oy Kullanmadım	134	12,7
Belirtmek İstemiyorum	241	22,9
Toplam	1052	100,0

Siyasi Partiler Kanunu, daha önce siyasi partilerin seçim ittifakı yapmalarına imkan vermiyordu. Bu nedenle seçimlerde işbirliği yapmak isteyen partiler örtülü ittifak yapmak zorunda kalıyordu. İttifak yapan partilerden birinin ismiyle seçime girilir, diğer partilerin adayları, kendi partilerinden istifa edip bu partiye girmek suretiyle partinin listelerinde yer alır, seçimden sonra partilerine dönebilirlerdi (Tuncer, 2019: 13). Siyasi partiler kanununun 90. Maddesinde yapılan değişiklik sonucu ittifak önündeki engel kalktı ve son durum şöyle oldu (Siyasi Partiler Kanunu, md.90):

° Ülke barajı değişmeyecek, baraj, ittifak kuran partilerin oy toplamına göre hesaplanacaktır,

° İttifak yapan partiler seçime kendi aday listeleriyle girebilecektir,

° Bir parti üyesi, kendi partisinden istifa etmek zorunda olmadan başka bir partinin listesinden aday olabilmektedir,

° İttifakın milletvekili sayıları, ittifaka dahil olan partilerin oylarının toplamına göre hesaplanır. İttifakın çıkardığı milletvekilleri, ittifak partileri arasında, oy oranlarına göre bölünecektir.

Çalışma değerlendirmesini yaparken son yapılan genel seçim olan 24 Haziran 2018 seçimlerini referans almaktadır. Bu seçimde partilerin oy oranları şu şekildedir: Cumhuriyet Halk Parti'si % 22, 80, Adalet ve Kalkınma Partisi % 42,28, Halkların Demokrasi Partisi % 11, 53, Milliyetçi Hareket Partisi % 11,20, Saadet Partisi % 1,36, İYİ Parti % 10,14 (YSK, 2018).

Yeni seçim siteminin bir sonucu olarak Büyük Birlik Partisi genel başkanı ve bazı partililer Adalet ve Kalkınma Partisi'nin listesinden aday olurken, Demokrat Parti genel başkanı ve bazı partililer de İYİ parti listesinden aday olmuştur (Tuncer, 2019: 13). Ankete katılan ve siyasi tercihinin açıklamak istemeyenlerin oranı ise % 22,9 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin siyasal kimliklerini açıklamama sebepleri ile oy verdikleri partiyi açıklamama sebeplerinin aynı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 12 Önümüzdeki Dönemde Yapılacak Seçimlerde Hangi Partiye Oy Vermeyi Düşündükleri

Partiler	F	%
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	159	15,1
Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti)	203	19,3
Halkların Demokrasi Partisi (HDP)	74	7,0
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	48	4,6
Saadet Partisi (SP)	14	1,3
İyi Parti	55	5,2
Büyük Birlik Partisi (BBP)	10	1,0
Demokrat Parti (DP)	2	0,2
Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA)	35	3,3
Gelecek Partisi (GP)	20	1,9
Oy Kullanmayı Düşünmüyorum	130	12,4
Diğer	29	2,8
Belirtmek İstemiyorum	273	26,2
Toplam	1052	100,0

Önümüzdeki dönemde yapılacak seçimlerde hangi partiye oy vermeyi düşünüyorsunuz sorusuna verilen cevapların dağılımı şu şekildedir: Cumhuriyet Halk Partisi % 15.1, Adalet ve Kalkınma Partisi % 19.3, Halkların Demokrasi Partisi % 7.0, Milliyetçi Hareket Partisi % 4.6, Saadet Partisi % 1.3, İYİ Parti % 5.2, Büyük Birlik Partisi % 1.0, Demokrat Parti % 0.2, Demokrasi ve Atılım Partisi 3.3, Gelecek Partisi % 1.9, Diğer % 2.8, Oy kullanmayı düşünmeyen % 12.4, Belirtmek istemeyen % 26, 2.

Beş ilde gerçekleştirilen çalışmada ilgili ilde bulunan seçmen sayısına göre oransal dağılımlar yapılmıştır. Bundan dolayı bazı illerin seçmen sayısının daha az olması ve buna bağlı oluşan siyasi tercih arasında farklılıklar olabilmektedir. Milliyetçi

Hareket Partisi’ni temsil eden Osmaniye ilinde seçmen sayısının az olması genel oranın daha düşük olmasına yol açtığı düşünülmektedir.

Çalışmada bu soruya örgütlenmesini tamamlayan ve yeni kurulan iki parti olan Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA) ile Gelecek Partisi (GP) de eklenmiştir. Oy oranlarına bakıldığında siyasal tablonun oluşmasında önemli rol alacakları gözlemlenen bu iki partinin Adalet ve Kalkınma Partisinden ayrılan siyasetçiler tarafından kurulmasından dolayı daha çok bu parti seçmeninden oy almaları beklenmektedir.

Tablo 13 Son Yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçiminde Hangi Adaya Oy Verdikleri

Aday	F	%
Recep Tayyip Erdoğan	344	32,7
Muharrem İnce	178	16,9
Selahattin Demirtaş	79	7,5
Meral Akşener	56	5,3
Doğu Perinçek	4	0,4
Temel Karamollaoğlu	27	2,6
Oy Kullanmadım	154	14,6
Belirtmek İstemiyorum	210	20,0
Toplam	1052	100,0

21 Ocak 2017 tarihinde 6771 sayılı “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*”nun 16 Nisan 2017 tarihinde halk oylaması ile kabul edilmesinden sonra Türkiye “*Parlamente Sistem*”den “*Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*” ne geçmiştir. Daha sonra 2018 yılında Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmiştir. Bu seçimde Recep Tayyip Erdoğan, Muharrem İnce, Meral Akşener, Selahattin Demirtaş, Temel Karamollaoğlu ve Doğu Perinçek aday olmuş ve seçimi Recep Tayyip Erdoğan % 52.59 (YSK, 2018) oranı ile kazanarak Türkiye’nin halk tarafından seçilen ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.

Ankete katılanların verdikleri cevaplara göre adayları tercih edenlerin dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir: Recep Tayyip Erdoğan % 32.7, Muharrem İnce % 16.9, Selahattin Demirtaş % 7. 5, Merak Akşener % 5.3, Doğu Perinçek % 0.4, Temel Karamollaoğlu % 2.6, Oy kullanmayan % 14.6 ve belirtmek istemeyen % 20.0.

6.3. Katılımcıların Siyasal Eyleme Geçme Özellikleri

Demografik özellikleri inceledikten sonra bireyin siyasal eyleme geçme durumu ve bunun gerekçesi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Tablo 14 Sempati Duydukları Parti veya Adaya Nasıl Destek Oldukları

	F	%
Partiye Üye Olurum	41	3,9
Partiye Üye Bulurum	5	0,5
Oy Veririm	544	51,7
Miting ve Toplantılarına Katılırim	47	4,5
Çevremdeki İnsanlara Anlatırım	86	8,2
Bayrak, flama vb. ürünlerini alırım	6	0,6
Parasal bağış Yaparım	43	4,1
Hepsi	88	8,4
Hiçbiri	161	15,3
Diğer	31	2,9
Toplam	1052	100,0

Oy kullanma davranışının diğer siyasal katılım kanallarından farklı bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik ve siyasete katılımın diğer yolları arasında doğrusal bir ilişki olduğu halde oy kullanma davranışı ve sosyo-ekonomik faktörler arasında ters bir ilişki vardır (Özbudun, 1976: 4-13). Örneğin çalışmanın konusu olan siyasete finansal kaynak sağlayan birisi için oy kullanmak çok

önemli olmayabilir. Ancak yoksul kesimin diğer siyasal katılım kanallarından daha çok oy kullanma davranışı sergilediği görülmektedir. Veciz bir sözle “*yoksulların oylarından başka neleri vardır.*” Nitekim çalışmaya katılanlardan % 51.7’si oy vererek partisine destek olduğunu dile getirmiştir. Bu sonuç en yaygın siyasal katılma biçimi olan ve demokrasinin en büyük hediyesi kabul edilen oy vermenin önemini bir kez daha bize göstermiştir.

Çalışma sorular ışığında seçmenin Siyasetin Finansmanı konusundaki fikirlerini toplamayı amaçlamıştır. Parasal bağış yaparak desteğini sunarım diyenlerin oranı % 4.1 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 15 Destekledikleri Parti veya Aday’a Bağış Yapıp Yapmadıkları

	F	%
Evet	154	14,6
Hayır	898	85.4
Toplam	1052	100,0

Siyasetin Finansmanı için önemli olan ve bu konuya dikkatleri toplayan özel bağış ve yardımlardır. Yaşanan yolsuzlukların kaynağı olduğu düşünülen bağış ve yardımlar günümüzde artan kampanya giderleri yüzünden parti ve adayların vazgeçemediği bir gelir kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Destekledikleri parti veya adaya bağış yapıp yapmadıklarını ölçen soruya katılımcıların % 14.6’sı evet, % 85.4’ü hayır cevabı vermiştir.

Tablo 16 Bir Önceki Soruya Cevabınız Hayır İse Bunun Nedeni

	F	%
Yapmadım Ama Yapmayı Düşünüyorum	63	6,0
Ekonomik İmkanım Olmadığı İçin Yapamadım	47	4,5
Belirtmek İstemiyorum	49	4,7
Toplam	159	100,0

Bir önceki soruya cevabınız hayır ise bunun nedeni ölçen soruya şu cevaplar verilmiştir. Yapmadım ama yapmayı düşünüyorum % 6.0, ekonomik imkanım olmadığı için yapamadım % 4.5, belirtmek istemiyorum % 4.7. Siyasete finansal kaynak sunanların bunu açık bir şekilde belirtmeleri beklenen bir durum değildir.

Tablo 17 Yapılan Bağış Miktarı

	F	%
10-500 TL	64	6,1
500- 5.000 TL	53	5,0
5.000-15.000 TL	17	1,6
15.000-20.000 TL	9	0,9
20.000-50.000 TL	10	1,0
50.000-100.000 TL	9	0,9
100.000 TL'den Fazla	2	0,2
Belirtmek istemiyorum	41	3,9
Toplam	205	100,0

“Siyasi Partiler ile adaylara gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılan yardımlar, yardımı alan açısından siyasal pazarlama çalışmaları çerçevesine girmektedir. Bu bağışlar firmalar ve varlıklı kişiler tarafından çekle, banka transferi yoluyla veya makbuz karşılığında ya da makbuzsuz nakit olarak yapılabileceği gibi, ilan masraflarının karşılanması, otobüs, otomobil ve hatta uçak tahsis etme gibi taşıma hizmetlerinin sunulması, kimi hizmetlerin karşılıksız verilmesi biçiminde de olabilmektedir” (Tacar, 1997: 16). Özellikle günümüzde yaşanan gelişmeler siyasetin gider kalemlerini arttırmıştır. Artan giderleri karşılamak için parti ve adayların başvurduğu yollardan biri de bağış toplamaktır. Gerçek veya tüzel kişilerden elde edilen bağışlar sıklıkla tartışma konusu olabilmektedir.

Yapılan bağış miktarının sorulduğu bu soruda bağış yapanlar arasında yoğunluğun 10-500 TL arasında gerçekleştiği görülmektedir. % 6.1 olarak karşımıza çıkan bu veriye göre bağış yapanların çoğunluğu düşük miktarlarda bağış yapmaktadır. 500-5.000 TL arası bağış yapanların oranı % 5.0, 5.000-15.000 TL arası bağış yapanların oranı % 1.6 , 15.000-20.000 TL arası bağış yapanların oranı 0.9, 20.000-50.000 TL arası bağış yapanların oranı % 1.0, 50.000-100.000 TL arası bağış yapanların oranı % 0.9, 100.000 TL’den fazla bağış yapanların oranı % 0.2 ve belirtmek istemeyen % 3.9 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 18 Bağış Yapmada Gdlen Amaç

	F	%
lkemin gelişmesi için katkıda bulunmak	37	3,6
Bu yolla siyasi katılım hakkımı kullanmak	20	1,9
Desteklediğim Parti veya adayın kampanyasına katkıda bulunmak	42	4,0
Hepsi	73	7,0
Hiçbiri	43	4,1
Toplam	215	100,0

Bu soru ile bağış yapanların hangi amaçla bu eylemde bulunduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. 10 katılımcı soruya cevap vermemiştir. Katılımcıların verdikleri cevapların dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir: Ülkenin gelişmesine katkıda bulunmak % 3.6, siyasal katılım hakkını kullanmak % 1.9, desteklenen parti veya adayın kampanyasına destek sağlamak % 4.0, hepsi % 7.0 ve hiçbiri % 4.1'dir. Ülkenin gelişmesine katkıda bulunmak cevabı ile desteklenen parti veya adayın kampanyasına destek sağlamak cevabı hemen hemen aynı oran olarak karşımıza çıkmıştır. Dolayısıyla seçmenin destekledikleri adaya olan bağılılıklarının ne kadar önemsendiğı ve ülkenin gelişmesine denk tutulduğı sonucu karşımıza çıkabilmektedir.

Tablo 19 Bağış Yapılmadıysa Bunun Nedeni

	F	%
Bağış Yapmam Gerektiğini Bilmiyordum	50	4,8
Nasıl Bağış Yapacağımı Bilmiyordum	34	3,2
Bağış Yapmayı Doğru Bulmuyorum	178	16,9
Bağış yapmaya Değer Bir Siyasi Parti Olmadığını Düşünüyorum	97	9,2
Bağış Yapacak Ekonomik İmkanım Yok	120	11,4
Devlet Tarafından Yapılan Yardımların Yeterli Olduğunu Düşünüyorum	211	20,1
Diğer	81	7,7
Belirtmek İstemiyorum	147	14,0
Bağış Yaptım (bağış yaptınız mı sorusuna evet demiştim)	134	12,7
Toplam	1052	100,0

Bireyin “*siyasal insan*” olmasının bir sonucu olarak siyasal katılma hakkını kullanması beklenen bir durumdur. Siyasal katılma, toplumsal düzenin teşkili, yönetimi ve denetimi şeklinde ortaya çıkan çabaların toplamıdır (Acar, 1999: 8). Parti ve adaylara finansal kaynak sağlamak yani bağışta bulunmak bir siyasal katılım biçimi olarak kabul görmektedir. Katılımcıların bir kısmı bu haklarını kullanmamıştır. Bu soru ile bunun gerekçeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmaya katılanların verdikleri cevapların dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir: Bağış yapmam gerektiğini bilmiyordum % 4.8, nasıl bağış yapılacağını bilmiyordum % 3.2, bağış yapmayı doğru bulmuyorum % 16.9, bağış yapmaya değer bir siyasi parti olmadığını düşünüyorum % 9.2, bağış yapacak ekonomik imkanım yok % 11.4, devlet tarafından yapılan yardımların yeterli olduğunu düşünüyorum % 20.1, diğer % 7.7, belirtmek istemiyorum % 14.0, zaten bağış yaptım % 12.7’dir.

6.4. Katılımcıların Siyasetin Finansmanı Konusundaki Algıları

Amerikalılar -siyasi bağlantılarına bakılmaksızın hemen hemen hepsi- paranın seçimler üzerinde çok fazla etkisi olduğu, zenginlerin seçimlere daha çok müdahil olduğu ve kazanan adayların bağışçılarının çıkarına olan politikaları teşvik ettiği konusunda hemfikirdir (New York Times, 2015). Aynı ankete göre Amerikan seçimlerinde paranın rolü % 84 civarındadır (New York Times, 2015). Amerika’da Siyasetin Finansmanı’ndan hangi parti daha fazla faydalanmaktadır sorusuna karşılık; katılımcıların % 23’ü Cumhuriyetçi Parti, % 14’ü Demokrat Parti, % 58’i ise her iki parti demiştir (New York Times, 2015).

Amerika Birleşik Devletleri’nde seçmenin Siyasetin Finansmanı konusundaki algısı eldeki hazır verilerden yararlanarak ortaya konulduktan sonra şimdi yapılan saha çalışması ile elde edilen verilerle Türk seçmenin Siyasetin Finansmanı konusundaki algısı ortaya konulacaktır.

Tablo 20 Devlet Yardımlarının Yeterliliği

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	152	14.4
Katılmıyorum	149	14.2
Kararsızım	273	26.0
Katılıyorum	293	27.9
Kesinlikle Katılıyorum	185	17.6
Toplam	1052	100.0

Devlet yardımları yeterli midir? Sorusuna verilen cevaplara bakıldığında; yeterli olduğu yönünde bir kanaat ortaya çıktığı görülmektedir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı % 27.9 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasi partilere kamusal finansman desteğinin sağlanmasındaki önemli bir amaçta dezavantajlı grupların siyasete girmesine olanak sağlamaktır. Otoriter rejimlerin etkili olduğu ülkelerde kadın adayların maddi olanaklara ulaşmada ciddi problemler

yaşandığı bilinmektedir (Ufen, 2014: 87). Kamusal finansman bu problemleri aşmak için önemli bir argüman olma özelliğine sahiptir.

Tablo 21 Devlet Yardımlarının Adilliği

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	329	31.3
Katılmıyorum	217	20.6
Kararsızım	324	30.8
Katılıyorum	139	13.2
Kesinlikle Katılıyorum	43	4.1
Toplam	1052	100.0

Devlet yardımlarının adil olup olmadığının ölçülmeye çalışıldığı bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde “kesinlikle katılmıyorum” ve “kararsızım” yanıtlarının hem bir birine yakın hem de en yüksek oranı oluşturduğu görülmektedir. Buna karşılık “kesinlikle katılıyorum” diyenlerin oranı % 4.1 ile en düşük seviyeyi göstermiştir. Verilen yanıtlardan katılımcıların kamusal yardımların adilliği konusunda olumsuz bir algıya sahip oldukları sonucu çıkarılabilmektedir.

Tablo 22 Yardımların Parti Politikasına Etkisi

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	63	6.0
Katılmıyorum	152	14.4
Kararsızım	264	25.1
Katılıyorum	402	38.2
Kesinlikle Katılıyorum	171	16.3
Toplam	1052	100.0

Yardımların parti politikasına etkisini ölçen soruya göre, verilen cevapların dağılımı şu şekilde olmuştur: Kesinlikle Katılmıyorum % 6.0, katılıyorum % 14.4, Kararsızım % 25. 1, Katılıyorum % 38.2, Kesinlikle Katılıyorum % 16.3. Bu sonuçlardan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun yardımların parti politikasını etkilediği noktasında hemfikir olduğu görülmüştür.

Tablo 23 Yardımların Çıkar Amacıyla Yapılıp Yapılmadığı

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	73	6.9
Katılmıyorum	210	20.0
Kararsızım	315	29.9
Katılıyorum	276	26.2
Kesinlikle Katılıyorum	178	16.9
Toplam	1052	100.0

Yardımların çıkar amacıyla yapılıp yapılmadığının ölçülmeye çalışılan bu soruya verilen cevapların dağılımı şu şekilde olmuştur: Kesinlikle Katılmıyorum % 6.9,

katılıyorum % 20.0, Kararsızım % 29.9, Katılıyorum % 26.2, Kesinlikle Katılıyorum % 16.9. Bu soruda kararsızların oranının yüksek çıktığı görülmektedir.

Tablo 24 Siyasetin Paraya İhtiyaç Duymasının Asıl Amacına Etkisi

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	63	6.0
Katılmıyorum	249	23.7
Kararsızım	239	22.7
Katılıyorum	298	28.3
Kesinlikle Katılıyorum	203	19.3
Toplam	1052	100.0

Katılıyorum diyenlerin oranı % 28.3 çıkması paranın siyaseti asıl amacından uzaklaştırdığı noktasında katılımcıların bir algıya sahip olduğunu bize göstermektedir.

“Siyasetin adeta ekonomik güçlerin savaşı haline gelmesi, siyasetçilerin siyasi nüfuzlarını kullanarak yasadışı yollarla çıkar sağlaması; aynı şekilde iş adamlarının da siyasetçilerin elindeki güçten çoğunlukla haksız olarak yararlanmak için sağladıkları imkanlar seçim zamanlarında hissedilse de genellikle kapalı kapılar ardında gerçekleşmektedir. Böyle bir çarkın parçası olan siyasetçi ve siyasetçinin makamından maddi veya manevi faydalananların karşılıklı ilişkisi, siyasetçinin makamını korumasına bağlı olduğu için, siyasetçinin tekrar kazanması için bu çarkın içindekiler tüm imkanlarını seferber etmektedirler” (Özyavuz, 2007: 32).

Tablo 25 Özel Kişilerin Siyaseti Finanse Etmesinin Gerekliliği

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	189	18.0
Katılmıyorum	311	29.6
Kararsızım	293	27.9
Katılıyorum	198	18.8
Kesinlikle Katılıyorum	61	5.8
Toplam	1052	100.0

Amerikalıların %77'si bireylerin yapacakları bağışların sınırlandırılmasını savunmaktadır (New York Times, 2015). . Özel kişilerin siyaseti finanse etmesinin gerekliliğini sorgulayan soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde “Kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” diyenlerin toplamı % 47.6 iken Katılıyorum ve Kesinlikle katılıyorum diyenlerin toplamı % 24.6’dır. Kararsız katılımcı sayısı yüksek olmakla birlikte Türkiye’de özel kişilerin siyaseti finanse etmesinin seçmen tarafından pek olumlu karşılanmadığı açıkça görülmektedir.

Tablo 26 Özel Kişilerin Siyaseti Finanse Etmesinin Adilliği

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	246	23.4
Katılmıyorum	329	31.3
Kararsızım	312	29.7
Katılıyorum	133	12.6
Kesinlikle Katılıyorum	32	3.0
Toplam	1052	100.0

Amerika’da yapılan ankete katılanların % 66’sı zengin kişilerin siyaseti daha fazla etkilediğini düşünmektedir (New York Times, 2015). Katılımcıların % 54’ü bireylerin siyaseti finanse etmesinin bir düşünce özgürlüğü olarak yorumlanmayacağını savunurken, %41’ i bunu bir düşünce özgürlüğü olarak görmektedir (New York Times, 2015). Türkiye’de yapılan saha çalışmasında verilen cevaplar incelendiğinde, “Kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” diyenlerin toplamı % 54.7 iken Katılıyorum ve Kesinlikle katılıyorum diyenlerin toplamı % 15.6’dır. Bariz bir şekilde özel bağışların siyasete girmesinin adil olmadığı savunulmaktadır.

Tablo 27 Özel Kişilerin Siyaseti Finanse Etmesinin Seçim Sonuçlarına Etkisi

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	36	3.4
Katılmıyorum	171	16.3
Kararsızım	251	23.9
Katılıyorum	419	39.8
Kesinlikle Katılıyorum	175	16.6
Toplam	1052	100.0

Katılımcıların % 39.8’i özel kişilerin siyaseti finanse etmesinin seçim sonuçlarına etki ettiği algısına sahiptir. Katılımcıların sahip olduğu bu duygu hem demokrasinin geçerliliğine zarar vermekte hem de seçmenin demokrasiye olan güveninin azalmasına sebep olmaktadır.

Tablo 28 Özel Kişilerin Siyaseti Finanse Etmesinin Siyasal Hayata Katılma Amacı Gütmesi

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	64	6.1
Katılmıyorum	208	19.8
Kararsızım	322	30.6
Katılıyorum	315	29.9
Kesinlikle Katılıyorum	143	13.6
Toplam	1052	100.0

İngiltere’de 2003 yılında seçmene yönelik yapılan bir araştırmanın sonucuna göre katılanların % 70’i bağışları siyasete nüfuz etme amacı ile yapıldığını savunmuştur (Delice, 2021: 113). Bu çalışmada da özel kişilerin siyaseti finanse etmesinin “Siyasal hayata katılma amacı için midir?” Sorusuna verilen cevaplardan siyaseti finanse edenlerin bunu siyasal hayata katılmak için yaptığı seçmen tarafından onaylanmaktadır.

Tablo 29 Siyasetin Paraya İhtiyaç Duymasının Yolsuzluğa Sebep Olup Olmadığı

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	37	3.5
Katılmıyorum	133	12.6
Kararsızım	266	25.3
Katılıyorum	300	28.5
Kesinlikle Katılıyorum	316	30.0
Toplam	1052	100.0

Amerikalıların %75’i bireylerin yaptığı bağışlar konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (New York Times, 2015). Çalışmaya

katılanlar tarafından verilen cevaplardan anlaşılabacağı üzere çok yüksek oranda seçmen siyasetin paraya ihtiyaç duymasının yolsuzluklara sebep olacağını düşünmektedir.

Tablo 30 Siyasetçiye mali yardımda bulunan kişiler ve çevreler, o siyasi parti merkezde ya da yerelde iktidara geldiğinde bu yardımın karşılığını bekleyerek yardım yapmaktadırlar

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	36	3.4
Katılmıyorum	127	12.1
Kararsızım	247	23.5
Katılıyorum	371	35.3
Kesinlikle Katılıyorum	271	25.8
Toplam	1052	100.0

Amerikalıların %55'i kazanan adayların sonrasında destekçilerinin çıkarına olan politikaları teşvik ettiğini düşünmektedir (New York Times, 2015). “Siyasetçiye mali yardımda bulunan kişiler ve çevreler, o siyasi parti merkezde ya da yerelde iktidara geldiğinde bu yardımın karşılığını bekleyerek yardım yapmaktadırlar” yönündeki soruya “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” diyenlerin toplamı % 61.1 iken “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” diyenlerin toplamı ise % 15.5’tir. Dolayısıyla katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu siyaseti finanse edenlerin bu eylemi çıkar için yaptığı noktasında hemfikirdir.

Tablo 31 Türkiye’de Siyasi Partilerin ve Adayların Gelir-Gider Denetiminin Yeterli Olup Olmadığı

	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	375	35.6
Katılmıyorum	285	27.1
Kararsızım	257	24.4
Katılıyorum	83	7.9
Kesinlikle Katılıyorum	52	4.9
Toplam	1052	100.0

Amerikalıların % 46’sı siyasi kampanyaların finanse edilme biçiminin tamamen yeniden düzenlenmesini desteklemektedir (The New York Times, 2015). Türkiye’de de seçmenlerin gelir gider denetiminin yeterliliği konusunda tatmin olmadıkları görülmektedir. “Gelir-gider denetiminin yeterli olup olmadığının” sorulduğu bu soruya verilen cevapların dağılımı şu şekildedir: Kesinlikle katılmıyorum % 35.6 Katılmıyorum % 27.1, Kararsızım % 24.4, Katılıyorum % 7.9 ve Kesinlikle katılıyorum % 4.9’dur.

6.5. Tabloların Çapraz Karşılaştırılması ile Analiz

Tablo 32 Cinsiyet ile Parti ve Adaya Destek Olma Biçimi Arasındaki İlişki

Cevaplar	Erkek		Kadın		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Partiye Üye Olurum	29	2.8	12	1.1	41	3.9
Partiye Üye Bulurum	2	0.2	3	0.3	5	0.5
Oy Veririm	246	23.4	298	28.3	544	51.7
Miting ve Toplantılarına Katılırım	21	2.0	26	2.5	47	4.5
Çevremdeki İnsanlara Anlatırım	48	4.6	38	3.6	86	8.2
Bayrak, flama vb. ürünlerini alırım	3	0.3	3	0.3	6	0.6
Parasal bağış Yaparım	37	3.5	6	0.6	43	4.1
Hepsi	51	4.8	37	3.5	88	8.4
Hiçbiri	59	5.6	102	9.7	161	15.3
Diğer	12	1.1	19	1.8	31	2.9
Toplam	508	48.3	544	51.7	1052	100.0

Cinsiyet ile parti ve adaya destek olma biçimi arasındaki ilişkiyi ölçen çapraz tablomuzun Ki-kare¹⁴ testi olumlu çıkmıştır.

Yapılan birçok çalışmaya göre kadınlar erkeklere oranla siyasal hayata daha az katılırlar. Almond ve Verba tarafından Amerika, İngiltere, Almanya, İtalya ve Meksika’da yapılan çalışmaya göre kadınlar erkeklere göre psikolojik olarak siyasal hayata katılmaya daha az hazırdırlar. Bu durum onların katılımının düşük olmasına

¹⁴ Tabloyu oluşturan hücreler içerisinde toplam 5 tanesi 5’in altına düşerse anlamlılık aranmaz. Ancak 5’in altında değer yoksa ve toplam bu şekilde olan sayısı 5’i geçmiyorsa o zaman bağımsız değişkenler arasındaki ilişki anlamlıdır.

sebeptir (Çaha vd., 1996: 213). Bu anlamda diğerk bir çalışmada Kalaycıoğlu tarafından yapılmış ve kadınların siyasal hayata katılma oranının erkeklerin nerdeyse yarısına tekabül ettiğini ortaya koymuştur (Kalaycıoğlu, 1983: 116).

Siyasetteki kadın kotasının artması için küresel çapta bazı girişimler de bulunmaktadır. Örneğin, Japonya’da kurulan ve uluslararası ölçekte faaliyet gösteren WIN WIN adlı kadın hareketi siyasetteki erkek egemenliğini azaltmak amacıyla kadın adaylara bazı destekler sağlamak için kurulmuştur. Bu hareket partilerin ideolojik görüşleri ve hangi fikri temele dayandığı hususu ile ilgilenmemektedir. Odaklandığı en önemli konu kadınların temsil ağırlığının artırılması için halktan çeşitli yollarla finansal destek olarak bunu ihtiyaç duyan kadın adaylara ulaştırmaktır (Sarı, 2020: 26). Benzer bir yaklaşım ABD’nin iki büyük partisi Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti tarafından da sergilenmektedir. 1985 yılında Allen R. Malcolm tarafından kurulan ve 1985 yılında faaliyet başlayan EMILY’s List, (Early Money is Like Yeast) Demokrat Parti içerisindeki kadınların seçilme şanslarını artırmak için faaliyette bulunan bir girişimdir. Yine Cumhuriyetçi Parti içerisinde bu işlevi yerine getiren WISH List (Women in the Senate and House) girişimi bulunmaktadır (Ballington and Kahane, 2014: 330).

Cinsiyet ile parti ve adaya destek olma biçimi arasındaki ilişkiyi ölçen çapraz tabloya göre erkeklerin partiye ye olarak destek olma oranı kadınlardan daha yüksektir. Aynı şekilde parasal bağış yapma konusunda da erkeklerin kadınlardan daha aktif olduğu görülmektedir.

Cinsiyete bağlı kamusal haklardan faydalanma oranlarının değiştiği daha önceki analizlerde dile getirilmişti. Bu sonucun ortaya çıkmasında kadının siyasal haklarını geç elde etmesi ve çoğunlukla ev hayatına yani özel hayata ait olarak görülmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Kadınların kamusal haklardan mahrum kalmasının temel nedeninin ekonomik yoksunluk olduğu düşünülmektedir. Ekonomik yoksunluk bir çeşit ekonomik şiddet olarak ele alınabilir. Kadınların evde ve dışarıda ürettiklerine el koyma, aile içlerinde ücretsiz işçi gibi alıştırma, kamusal hizmet ifa etmesine rağmen bu emeğine el koyma, geleneksel olarak sahip olması gereken ziynet eşyalarına el koyma, onu çalışmadan alıkoyma veya çalışmasına engel olma, mirastan mahrum etme vb. şekillerde ortaya çıkan şiddet türüne ekonomik şiddet denir (Işık, 2007: 115-116).

Kadınlar dünya çapındaki mülkiyetin yalnızca % 4'üne sahiptir. Dünyadaki iş kapasitesinin % 60'ını yaptıkları halde toplam gelirin yalnızca % 10'nu alabilmektedirler. Yeryüzünde mutlak yoksulluk sınırında bulunan 1.5 milyar insanın % 70'ini kadınlar oluşturmaktadır (Demirer, 2007: 73). Bu veriler kadınların ekonomik olarak ne kadar bağımlı ve şiddet altında olduklarını bize açık bir şekilde göstermektedir.

Tablo 33 Cinsiyet İle Bağış Yapılıp Yapılmadığı Arasındaki İlişki

Cevaplar	Erkek		Kadın		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Bağış Yaptım	112	10.6	42	4.0	154	14.6
Bağış Yapmadım	338	32.1	401	38.1	739	70.2
Yapmadım Ama Yapmayı Düşünüyorum	28	2.7	35	3.3	63	6.0
Ekonomik İmkanım Olmadığı İçin Yapamadım	14	1.3	33	3.1	47	4.5
Belirtmek İstemiyorum	16	1.5	33	3.1	49	4.7
Toplam	508	48.3	544	51.7	1052	100.0

Cinsiyet ile bağış yapma arasındaki ilişkiyi ölçen çapraz tablomuzun Ki-kare testi olumlu çıkmıştır.

Cinsiyet ile bağış yapılıp yapılmadığı arasındaki ilişkiyi ölçmeye çalışan bu tabloya göre bağış yapan erkek oranı % 10.6 iken bağış yapan kadın oranı % 4.0'dır. Buradaki çarpıcı bir sonuçta ekonomik imkanların kısıtlı olmasından bağış yapmayan kadınların oranının erkeklerden yüksek olmasıdır. Gelişmekte olan toplumlarda çalışmayan kadın erkeğin sahip olduğu ekonomik olanaklardan faydalanmamaktadır. Kadın ve erkek arasındaki eşitlik söylemi tarihsel süreç içerisinde sürekli dile getirilmesine ve nispeten yol katedilmesine rağmen bugün bile istenen seviyeye ulaşılmadığı ortadadır (Gökkaya, 2011: 105).

Tablo 34 Medeni Durum ile Parti ve Adaya Destek Olma Biçimi Arasındaki İlişki

Cevaplar	Evli		Bekar		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Partiye Üye Olurum	17	1.6	24	2.3	41	3.9
Partiye Üye Bulurum	3	0.3	2	0.2	5	0.5
Oy Veririm	334	31.7	210	20.0	544	51.7
Miting ve Toplantılarına Katılırım	31	2.9	16	1.5	47	4.5
Çevremdeki İnsanlara Anlatırım	58	5.5	28	2.7	86	8.2
Bayrak, flama vb. ürünlerini alırım	4	0.4	2	0.2	6	0.6
Parasal bağış Yaparım	29	2.8	14	1.3	43	4.1
Hepsi	60	5.7	28	2.7	88	8.4
Hiçbiri	76	7.2	85	8.1	161	15.3
Diğer	11	1.0	20	1.9	31	2.9
Toplam	623	59.2	429	40.8	1052	100.0

Medeni durum ile parti ve adaya destek olma biçimi arasındaki ilişkiyi ölçen çapraz tablomuzun Ki-kare testi olumlu çıkmıştır.

Medeni durum ile parti ve adaya destek olma biçimi arasındaki ilişkiyi ölçen tabloya göre desteklenen parti ya da adaya parasal bağış yaparım diyen evli bireylerin oranı bekar bireylerden fazladır. Bu oran evlilerde % 2.8 iken bekarlarda % 1.3'tür. Evli bireylerin sorumluluk bilinci daha çok gelişmiş olduğundan katılım haklarını daha fazla kullandıkları düşünülmektedir. Diğer taraftan bekar bireyler daha çok vakitlerini hayata hazırlanmak için ayırmaktadırlar. Bekar bireyler iş bulma, düzen kurma, ekonomik güvenceye kavuşma gibi taleplerinin katılım taleplerinden önce geldiği düşünülmektedir.

Tablo 35 Medeni Durum İle Bağış Yapılıp Yapılmadığı Arasındaki İlişki

Cevaplar	Evli		Bekar		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Bağış Yaptım	105	10.0	49	4.7	154	14.6
Bağış Yapmadım	431	41.0	308	29.3	739	70.2
Yapmadım Ama Yapmayı Düşünüyorum	46	4.4	17	1.6	63	6.0
Ekonomik İmkanım Olmadığı İçin Yapamadım	19	1.8	28	2.7	47	4.5
Belirtmek İstemiyorum	22	2.1	27	2.6	49	4.7
Toplam	623	59.2	429	40.8	1052	100.0

Medeni durum ile bağış yapma arasındaki ilişkiyi ölçen çapraz tablomuzun Ki-kare testi olumlu çıkmıştır.

Medeni durum ve bağış yapma arasında doğru bir orantı olduğunu gösteren tabloya göre evli katılımcıların % 10.0'u bağış yaptığını belirtirken, bekar katılımcıların % 4.7'si bağış yaptığını belirtmiştir. Evli bireylerin bağış yapma oranı bekar bireylerin iki katından fazladır. Evlilik ile birlikte bireylerin sosyal, siyasal, ekonomik meselelere ilgisi artar ve buna göre eyleme geçer.

Tablo 36 Yaş ile Parti ve Adaya Destek Olma Biçimi Arasındaki İlişki

Cevaplar	18-25 Yaş		26-35 Yaş		36-45 Yaş		46 ve Üstü Yaş		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Partiye Üye Olurum	9	0.9	12	1.1	10	1.0	10	1.0	41	3.9
Partiye Üye Bulurum	2	0.2	0	0.0	1	0.1	2	0.2	5	0.5
Oy Veririm	121	11.5	157	14.9	138	13.1	128	12.2	544	51.7
Miting ve Toplantılarına Katılıyorum	13	1.2	14	1.3	11	1.0	9	0.9	47	4.5
Çevremdeki İnsanlara Anlatırım	17	1.6	28	2.7	17	1.6	24	2.3	86	8.2
Bayrak, flama vb. ürünlerini alırım	0	0.0	3	0.3	1	0.1	2	0.2	6	0.6
Parasal bağış Yaparım	3	0.3	13	1.2	13	1.2	14	1.3	43	4.1
Hepsi	14	1.3	24	2.3	29	2.8	21	2.0	88	8.4
Hiçbiri	62	5.9	36	3.4	36	3.4	27	2.6	161	15.3
Diğer	14	1.3	8	0.8	4	0.4	5	0.5	31	2.9
Toplam	255	24.2	295	28.0	260	24.7	242	23.0	1052	100.0

Yaş, bireyin siyasal hayata katılmasında, siyasal tercihini oluşturmada ve bu tercihini yaşama yoğunluğunda etkili olan önemli bir faktördür. Yaş evrelerine bağlı olarak bireyler fiziksel ve sosyo-psikolojik değişiklikler geçirebilirler. Bu değişiklikler bireyin siyasal tercihinin dalgalı olmasında etkili olabileceği gibi siyasal katılım şeklini de belirleyebilir. Miting, gösteri ve yürüyüş gibi siyasal faaliyetlere yaşça daha genç olanların ilgi gösterdiği görülmektedir (Akıncı, 2014: 307).

Çalışmada da görüleceği gibi miting ve toplantılara katılma konusunda 18-25 ve 26-35 yaş aralığı daha isteklidir. Çalışma konusunun odağında olan parasal bağış konusunda ise 46 ve üstü yaş grubunun daha fazla olduğu görülmektedir. Parasal bağış yaparım diyen ve 46 yaş ve üstü yaş sahibi bireylerin oranı % 1.3'tür. Yine bütün yaş gruplarında en fazla destek olma biçiminin oy vermek olduğunu görmekteyiz.

Tablo 37 Yaş İle Bağış Yapılıp Yapılmadığı Arasındaki İlişki

Cevaplar	18-25 Yaş		26-35 Yaş		36-45 Yaş		46 ve Üstü		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Evet	15	1.4	41	3.9	51	4.8	47	4.5	154	14.6
Hayır	187	17.8	205	19.5	178	16.9	169	16.1	739	70.2
Yapmadım	9	0.9	24	2.3	16	1.5	14	1.3	63	6.0
Ama Yapmayı Düşünüyorum										
Ekonomik İmkanım Olmadığı İçin Yapamadım	23	2.2	12	1.1	6	0.6	6	0.6	47	4.5
Belirtmek İstemiyorum	21	2.0	13	1.2	9	0.9	6	0.6	49	4.7
Toplam	255	24.2	295	28.0	260	24.7	242	23.0	1052	100

Yaş ile bağış yapılıp yapılmadığı arasındaki ilişkiyi ölçen tablomuzun Ki-kare testi olumlu çıkmıştır.

Bağış yaptınız mı sorumuza verilen cevaplarda yaş gruplarına bağlı bir artış olduğu ve yaş arttıkça bağış yapan kişi sayısının arttığı ancak 46 ve üstü yaştan sonra düştüğü görülmektedir. Yaş gruplarına göre bağış yapma oranlarının şöyle olduğu görülmektedir: 18-25 yaş % 14.4, 26-35 yaş % 3.9, 36-45 yaş 4.8, 46 ve üstü yaş grubunda ise % 4.5 bağış yapıldığı görülmektedir.

Tablo 38 Meslek ile Bağış Yapılıp Yapılmadığı Arasındaki İlişki

Cevaplar	Bağış Yaptım		Bağış Yapmadım		Yapmadım Ama Yapmayı Düşünüyorum		Ekonomik İmkanım Olmadığı İçin Yapamadım		Belirtmek İstemiyorum		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Esnaf	50	4.8	6	0.6	7	0.7	0	0.0	0	0.0	63	6.0
Kamu Görevlisi	28	2.7	402	38.2	7	0.7	4	0.4	1	1.5	457	43.5
Emekli	14	1.3	15	1.4	5	0.5	0	0.0	0	0.0	34	3.2
İşsiz	6	0.6	21	2.0	1	0.1	10	1.0	5	0.5	43	4.1
Serbest Meslek	20	1.9	27	2.6	5	0.5	0	0.0	2	0.2	54	5.1
Çiftçi	20	1.9	1	0.1	12	1.1	2	0.2	0	0.0	35	3.3
Ev Hanımı	8	0.8	30	2.9	25	2.4	14	1.3	6	0.6	83	7.9
Öğrenci	4	0.4	146	13.9	0	0.0	14	1.3	1	1.3	178	16.9
Diğer	4	0.4	90	8.6	1	0.1	3	0.3	6	0.6	104	9.9
Toplam	154	14.7	738	70.2	63	6.0	47	4.5	4	7.5	1051	100

Meslek ile bağış yapma arasındaki ilişkiyi ölçen çapraz tablomuzun Ki-kare testi için anlamlılık aranmamaktadır.

Meslek ve bağış yapma arasındaki ilişkiye göre esnafların daha çok bağış yaptığı görülmektedir. Katılımcılardan kamu görevlilerinin sayısı fazla olduğu halde bağış yapanların oranı düşüktür. Çünkü kamu görevlileri yaptıkları iş gereği siyasi tercihlerini açıklamaları etik olarak doğru ve yasal olmayacaktır. İşsizlerin ve bir nevi işsiz sayılan ev hanımlarının da bağış yapma oranının son derece düşük olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan 43 işsizden 6'sı bağış yaptığını söylerken, katılan 83 ev hanımından 8' bağış yaptığını dile getirmiştir. İş sahibi olmak kamusal haklardan faydalanmanın

kapısını açan bir anahtar gibidir. İşsizlik ise bireyi kamusal haklardan hatta sosyal haklardan mahrum eden ve onu dezavantajlı duruma düşüren bir olgudur (Gökkaya, 2011:106).

Tablo 39 Öğrenim Durumu ile Parti ve Adaya Destek Olma Biçimi Arasındaki İlişki

Cevaplar	Partiye Üye Olurum		Partiye Üye Bulurum		Oy Veririm		Miting Ve Toplantılarına Katılım		Çevremdeki İnsanlara Anlatırım		Bayrak, flama vb. ürünlerini alırım		Parasal bağış Yaparım		Hepsi		Hiçbiri		Diğer		Toplam	
Eğitim	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Okur yazar	5	0.5	1	0.1	5	0.5	5	0.5	4	0.4	0	0.0	10	1.0	9	0.9	6	0.6	1	0.1	46	4.4
İlkokul	13	1.2	0	0.0	9	0.9	11	1.0	7	0.7	1	0.1	9	0.9	20	1.9	6	0.6	0	0.0	76	7.2
Ortaokul	8	0.8	1	0.1	7	0.7	17	1.6	12	1.1	5	0.5	13	1.2	19	1.8	2	0.2	0	0.0	84	8.0
Lise	2	0.2	0	0.0	80	7.6	3	0.3	9	0.9	0	0.0	2	0.2	8	0.8	29	2.8	3	0.3	136	12.9
Ön lisans	4	0.4	0	0.0	42	4.0	3	0.3	4	0.4	0	0.0	0	0.0	0	0.0	19	1.8	8	0.8	80	7.6
Lisans	4	0.4	2	0.2	147	14.0	7	0.7	27	2.6	0	0.0	6	0.6	18	1.7	45	4.3	7	0.7	263	25.0
Yüksek Lisans	2	0.2	0	0.0	104	9.9	1	0.1	7	0.7	0	0.0	1	0.1	9	0.9	20	1.9	4	0.4	148	14.1
Doktora	3	0.3	1	0.1	150	14.3	0	0.0	16	1.5	0	0.0	2	0.2	5	0.5	34	3.2	8	0.8	219	20.8
Toplam	41.9	3.9	5	0.5	544	51.7	47	4.5	86	8.2	6	0.6	43.1	4.1	88	8.4	161	15.3	31	2.9	1052	100

Eğitim bireyin bilinç seviyesini artırarak tercihlerini etkileyen önemli bir olgudur. Baykal’a göre eğitim ve siyasal katılım arasında doğrusal bir ilişki vardır. Yani bireyin eğitim seviyesi arttıkça siyasal katılma oranı da artmaktadır (Baykal, 1970: 61). Bu bütün siyasal katılma kanalları için geçerli bir durum olmayabilir, örneğin eğitimli bireyler aktif siyasete katılmayı çok tercih ederken miting ve toplantılara katılma veya oy kullanma noktasında aynı ilgiyi göstermeyebilirler. Diğer taraftan eğitim seviyesi düşük gruplar oy kullanma, miting ve toplantılara katılma konusunda daha istekli olabilirler.

Tablo 40 Öğrenim Durumu ile Bağış Yapılıp Yapılmadığı Arasındaki İlişki

Cevaplar	Bağış Yaptım		Bağış Yapmadım		Yapmadım Ama Yapmayı Düşünüyoru m		Ekonomik İmkanım Olmadığı İçin Yapamadım		Belirtm ek İstemiy orum		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Oku yazar	17	1.6	14	1.3	9	0.9	4	0.4	2	0.2	46	4.4
İlkokul	32	3.0	7	0.7	20	1.9	11	1.0	6	0.6	76	7.2
Ortaokul	47	4.5	7	0.7	20	1.9	8	0.8	2	0.2	84	8.0
Lise	8	0.8	113	10.7	0	0.0	9	0.9	6	0.6	136	12.9
Ön lisans	1	0.1	67	6.4	0	0.0	4	0.4	8	0.8	80	7.6
Lisans	26	2.5	208	19.8	10	1.0	10	1.0	9	0.9	263	25.0
Yüksek Lisans	10	1.0	129	12.3	0	0.0	1	0.1	8	0.8	148	14.1
Doktora	13	1.2	194	18.4	4	0.4	0	0.0	8	0.8	219	20.8
Toplam	154	14.6	739	70.2	63	6.0	47	4.5	4	4.7	1052	100.0

9

Öğrenim durumu ile bağış yapıp yapılmadığı arasındaki ilişkiyi ölçmeye çalışan soruya verilen cevaplardan bağış yaptığını söyleyen kişiler arasında en yüksek oranın ortaokul mezunlarında olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesine bağlı olarak kamusal pozisyonlarda olanların siyasal faaliyetlerde bulunmaları kanun tarafından sınırlandırıldığı ve bu yönde faaliyetlerin hoş karşılanmadığı için bağış yaptığını beyan edenlerin sayısı düşüktür. Burada belirtilen iki nedenden dolayı kamu görevi icra edenlerin gerçeği beyan etmek istemedikleri sonucuna varılabilir.

Tablo 41 Aylık Ortalama Gelir ile Parti ve Adaya Destek Olma Biçimi Arasındaki İlişki

Cevaplar	5.000 TL'den az.		5.000-7.500 TL		7.500-10.000 TL		10.000-15.000 TL		15.000 TL ve üstü		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Partiye Üye Olurum	13	1.2	14	1.3	7	0.7	2	0.2	5	0.5	41	3.9
Partiye Üye Bulurum	3	0.3	0	0.0	1	0.1	1	0.1	0	0.0	5	0.5
Oy Veririm	194	18.4	160	15.2	116	11.0	58	5.5	16	1.5	544	51.7
Miting ve Toplantılarına Katılırim	19	1.8	14	1.3	8	0.8	5	0.5	1	0.1	47	4.5
Çevremdeki İnsanlara Anlatırım	34	3.2	28	2.7	16	1.5	6	0.6	2	0.2	86	8.2
Bayrak, flama vb. ürünlerini alırım	1	0.1	5	0.5	0	0.0	0	0.0	0	0.0	6	0.6
Parasal bağış yaparım	9	0.9	8	0.8	13	1.2	2	0.2	11	1.0	43	4.1
Hepsi	15	1.4	31	2.9	20	1.9	8	0.8	14	1.3	88	8.4
Hiçbiri	79	7.5	44	4.2	25	2.4	10	1.0	3	0.3	161	15.3
Diğer	6	.5	0	0.0		0.3		0.2		0.0	1	0.9
Toplam	83	6.4	14	9.8	09	9.9	4	.09	2	0.9	1052	00

Bireyin sahip olduğu gelir oranı aynı zamanda onun refah düzeyini de belirler. Refah artıkça da bireyin temel ihtiyaçlarının dışındaki ihtiyaçlarına yönelmesi başlar.

Dolayısıyla siyasal faaliyette bulunma ve refah arasında doğrusal bir ilişki olduğu söylenebilir. Ancak siyasal katılmanın muhteviyatı onun bu doğrusal ilişkiye her zaman mahkûm olmasını engelleyebilir. Düşük gelir grubunda bulunan bireyler bu seviyeden kurtulmanın yolu olarak siyaseti görebilirler ve imkanları dahilinde bu sürece dahil olabilirler. Çalışmada bu görüşü destekleyen veri miting ve toplantılara en çok geliri 500 TL ve altı olanların ilgi göstermesidir. Aynı grup oy kullanma noktasında da üstünlüğü elinde bulundurmaktadır. Gelir seviyesi düşük kişilerin siyasal katılmalarını harcama gerektirmeyen kanallar yoluyla gerçekleştikleri savunulabilir.

Tablo 42 Aylık Ortalama Gelir ile Bağış Yapılıp Yapılmadığı Arasındaki İlişki

Cevaplar	5.000 TL'den az.		5.000-7.500 TL		7.500-10.000 TL		10.000-15.000 TL		15.000 TL +		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Bağış Yaptım	22	2.1	40	3.8	49	4.7	17	1.6	26	2.5	154	14.6
Bağış Yapmadım	282	26.8	217	20.6	146	13.9	73	6.9	21	2.0	739	70.2
Yapmadım Ama Yapmayı Düşünüyorum	12	1.1	37	3.5	9	0.9	2	0.2	3	0.3	63	6.0
Ekonomik İmkanım Olmadığı İçin Yapamadım	41	3.9	5	0.5	1	0.1	0	0.0	0	0.0	47	4.5
Belirtmek İstemiyorum	26	2.5	15	1.4	4	0.4	2	0.2	2	0.2	49	4.7
Toplam	383	36.4	314	29.8	209	19.9	94	8.9	52	4.9	1052	100.0

Bireylerin elde ettikleri gelir ve servetten aldıkları paylar konusunda yaşanan eşitsizlikler bireylerin refahını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Hicks'in de belirttiği

gibi gelir dağılımında adalet sağlanması yoksulluğun azaltılması için son derece önemlidir (Hicks, 1979: 985). Gelirin artmasıyla refah artmakta ve bireyin siyasal katılımı da buna koşut olarak hem artmakta hem de çeşitlenmektedir. Katılımcıların gelirleri artkça bağış yapma olasılıklarının nispeten artığı görölmektedir.

6.6. T ve ANOVA Testi ile Verilerin Analizi

Tablo 43 Siyasetin Finansmanı soruları tanımlayıcı istatistikleri

Değişkenler	Ortalama	Standart sapma	Çarpıklık	Basıklık
1.Siyasi partilere yapılan devlet yardımları yeterlidir.	2.87	1.27	0.040	-0.980
2.Siyasi partilere yapılan devlet yardımları adildir	2.39	1.12	-1.011	0.215
3.Siyasi partilere yapılan yardımlar parti politikasını etkiler	3.61	0.85	0.492	-0.252
4.Siyasi partilere yapılan yardımlar bir çıkar karşılığında yapılır	3.37	1.16	-0.581	-0.337
5.Siyasetin faaliyette bulunabilmesi için paraya ihtiyaç duyması siyaseti temel amacından uzaklaştırır.	3.39	1.22	-0.893	-0.214
6.Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi gereklidir.	2.74	1.11	-0.715	-0.001
7.Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi adildir	2.55	1.02	-0.471	0.147
8.Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi seçim sonuçlarını etkiler	3.53	1.01	-0.075	-0.579
9.Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi seçim sonuçlarını etkiler	3.02	1.07	-0.412	-0.141
10.Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi seçim sonuçlarını etkiler	3.50	1.12	-0.560	-0.262
11.Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi seçim sonuçlarını etkiler	3.46	1.09	-0.113	-0.390
12.Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi seçim sonuçlarını etkiler	2.43	1.15	-0.321	0.533

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, Siyasetin Finansmanı sorularına ilişkin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri görölmektedir. Soruların

normal dağılıma uyup uymadığının incelenmesi için çarpıklık ve basıklık değerleri baz alınmıştır. Buna göre tüm soruların çarpıklık ve basıklık değerlerinin ∓ 1.5 Aralığında olduğu tespit edilmiş ve normallik varsayımını sağladığı görülmüştür (Tabachnick and Fidell, 2013). Bu nedenle yapılacak analizlerde parametrik testler kullanılacaktır.

Tablo 44 Katılımcıların Cinsiyet Değişkeni Bakımından Siyaset Finansmanı Siyasetçinin Paraya İhtiyaç Duyması Yolsuzluklara Sebep Olmaktadır Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken	Cinsiyet	Frekans (n)	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Siyasetçinin paraya ihtiyaç duyması yolsuzluklara sebep olmaktadır	Erkek	508	3.77	1.14	2.455	0.014
	Kadın	544	3.60	1.11		

Cinsiyet bakımından Siyasetin Finansmanı sorularından “para yolsuzluk yapar” sorusuna kadın ve erkeklerin cevapları arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($p=0.014<0.05$). Buna göre erkeklerin (ort=3.77) kadınlara göre (ort=3.60) paranın yolsuzluk yaptığı düşüncesine sahip olduğu söylenebilmektedir. Kadınların kamusal alandan uzak olmasından dolayı olaylara bakışının daha iyimser olması böyle bir sonucun ortaya çıkmasını tetiklediği düşünülebilir.

Tablo 45 Katılımcıların Medeni Durumu Bakımından Siyaset Finansmanı Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları Yeterlidir Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken	Medeni durum	Frekans (n)	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Siyasi partilere yapılan devlet yardımları yeterlidir	Evli	623	3.28	1.25	2.567	0.010
	Bekar	429	3.07	1.33		

Medeni durum bakımından Siyasetin Finansmanı “devlet yardımları yeterlidir” sorusuna verilen yanıtlar bakımından evli ve bekar olanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0.004<0.05$). Yani evli olanların (ort= 3.28), bekar olanlara göre (ort=3.07) devlet yardımları yeterli olduğu görüşünün daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Evli bireylerin sorumluluk sahibi olmasından kaynaklı kanaatkar yaklaşım sergilediği, bekar bireylerin ise kendilerinden beklentinin düşük olmasından dolayı doyumsuz düşüncelere sahip oldukları düşünülmektedir.

Tablo 46 Katılımcıların Medeni Durumu Bakımından Siyaset Finansmanı Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları Adildir Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken	Medeni durum	Frekans (n)	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Siyasi partilere yapılan devlet yardımları adildir	Evli	623	2.47	1.86	3.061	0.002
	Bekar	429	2.24	1.13		

Medeni durum bakımından Siyasetin Finansmanı “devlet yardımları adildir” sorusuna verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0.002<0.05$). Buna göre, evli olanların (ort=2.47), bekar olanlara göre (ort=2.24) daha fazla devlet yardımlarının adil olduğu düşüncesine sahip olduğu görülmüştür.

**Tablo 47 Katılımcıların Medeni Durumu Bakımından Siyaset Finansmanı Sorusu
Siyasi Partilere Yapılan Yardımlar Parti Politikasını Etkiler Sorusunun
Karşılaştırılması**

Değişken	Medeni durum	Frekans (n)	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Siyasi partilere yapılan yardımlar parti politikasını etkiler	Evli	623	3.36	1.11	-2.904	0.004
	Bekar	429	3.56	1.08		

Medeni durum bakımından Siyasetin Finansmanı “yardımlar parti politikasını etkiler” sorusuna verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0.004<0.05$). Buna göre, bekar olanların (ort=3.56) evli olanlara göre (ort=3.36) daha fazla yardımların parti politikasını etkileyeceği görüşüne sahip olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 48 Katılımcıların Medeni Durumu Bakımından Siyaset Finansmanı Siyasi Partilerin Ya Da Adayların Özel Kişiler Tarafından Finanse Edilmesi Seçim Sonuçlarını Etkiler Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken	Medeni durum	Frekans (n)	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Partilerin ya da adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi seçim sonuçlarını etkiler	Evli	623	3.31	1.10	2.164	0.031
	Bekar	429	3.16	1.10		

Medeni durum bakımından Siyasetin Finansmanı “siyasi partilerin ya da adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi seçim sonuçlarını etkilediği” sorusu incelendiğinde, evli olanlar ile bekar olanların verdiği cevaplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0.031<0.05$). Buna göre, evli olanların (ort= 3.31)

bekar olanlara göre (ort=3.16) daha fazla parti veya adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesinin seçim sonucunu etkileyeceğini düşündüğü söylenebilmektedir.

Tablo 49 Katılımcıların Yaşları Bakımından Siyaset Finansmanı Mali Yardım Karşılık İçin Yapılır Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken		Kareler Toplamı	Ort	SS	sd	Kareler Ortalaması	Levene P	F	P
Mali yardım karşılık için yapılır	Gruplar arası	13.304	18-25 yaş=3.51	1.06	3	4.435	0.876	7.878	0.010
			26-35 yaş=3.65	1.08					
			36-45 yaş=3.72	1.09					
			46 yaş ve üstü=3.83	1.08					
	Grup İçi	1228.099			1048	1.122			

Yaş bakımından Siyasetin Finansmanı “mali yardım karşılık için yapılır” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p=0.010<0.05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için çoklu karşılaştırma testi Post-Hoc Tukey yapılmıştır. Buna göre, 46 yaş ve üstünün (ort=3.83), 18-25 yaş aralığındakilere göre (ort=3.51) daha fazla mali yardımın karşılık için yapılacağı düşüncesinin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 50 Katılımcıların Yaşları Bakımından Siyaset Finansmanı Türkiye’de Siyasi Partilerin Ve Adayların Gelir-Gider Denetiminin Yeterli Olduğunu Düşünüyorum Sorusu İle Karşılaştırılması

Değişken		Kareler Toplamı	Ort	SS	Sd	Kareler Ortalama ması	Leven e P	F	P
Türkiye’de Siyasi Partilerin ve Adayların Gelir-Gider Denetiminin Yeterli Olduğunu Düşünüyorum	Gruplar Arası	30.710	18-25 yaş=2.48	1.17	3	10.237	0.217	7.878	0.001
			26-35 yaş=2.09	1.14					
	Grup İçi	1361.731	36-45 yaş=2.04	1.06	1048	1.299			
			46 yaş ve üstü=2.16						

Yaş bakımından Siyasetin Finansmanı “Türkiye’de siyasi partilerin ve adayların gelir-gider denetiminin yeterli olduğunu düşünüyorum” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p=0.010<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının tespiti için yapılan çoklu karşılaştırma testinde, 18-25 yaş aralığındakilerin (ort=2.48), 26-35 yaşa (ort=2.09), 36-45 yaşa (ort=2.04), 46 yaş ve üstüne (ort=2.16) göre daha fazla gelir- gider yönetiminin yeterli olduğu düşüncesine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 51 Katılımcıların Eğitim Durumu Bakımından Siyaset Finansmanı Siyasi Partilere Yapılan Yardımlar Parti Politikasını Etkiler Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken		Kareler Toplamı	Ort	SS	sd	Kareler Ortalama ası	Leve ne p	F	P
Siyasi partilere yapılan yardımlar parti politikasını etkiler	Gruplar Arası	39.023	Okur yazar=3.69	1.13	7	5.575	0.068	4.676	0.001
			İlkokul mezunu=3.92	1.10					
				1.16					
	Grup İçi	1244.55	Ortaokul mezunu=3.63	1.00	1044	1.192			
			Lise mezunu=3.44	1.01					
			Önlisans mezunu=3.32	1.14					
			Lisans mezunu=3.31	0.98					
			YL mezunu=3.57	1.13					
			Doktora mezunu=3.25						

Eğitim durumu bakımından Siyasetin Finansmanı “siyasi partilere yapılan yardımlar parti politikasını etkiler” sorusuna verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0.001<0.05$). Hangi eğitim grupları arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan çoklu karşılaştırma testine göre, ilkokul mezunlarının (ort= 3.92), ön lisans mezunlarına (ort=3.32), lisans mezunlarına (ort=3.31) ve doktora mezunlarına (ort=3.25) göre daha fazla siyasi partilere yapılan yatırımın parti politikasını etkilediğini düşünmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça siyasi partilere yapılan yardımların parti politikasını etkilediği düşüncesi azalmaktadır.

Tablo 52 Katılımcıların Aylık Geliri Bakımından Siyasi Finansman Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları Yeterlidir Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken		Kareler Toplamı	Ort	SS	sd	Kareler Ortalama ası	Leve ne p	F	P
Siyasi partilere yapılan yardımlar yeterlidir	Gruplar arası	59.781	5000 TL'den az=3.16 5000-7500TL=3.30 7501-10000TL=3.15 10001-15000TL=3.58	1.27 1.22 1.28 1.24	4	14.495	0.237	9.268	0.001
	Grup İçi	1688.299	150001 TL ve üstü=2.30	1.47	1047	1.613			

Aylık gelir bakımından Siyasetin Finansmanı “siyasi partilere yapılan devlet yardımları yeterlidir” sorusuna verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p=0.001<0.05$). Buna göre hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre, geliri 5.000 TL'den az olanların (ort=3.16), geliri 10.001-15.000 TL (ort=3.58) arasında olanlara göre daha az siyasi partilere yapılan yatırımların yeterli olduğunu düşünmektedir. Ayrıca, geliri 5.000 TL'den az olanlar (ort=3.16) geliri 15.0001 TL ve üzeri olanlara göre daha fazla siyasi partilere yapılan yardımların yeterli olduğunu düşünmektedir. Ek olarak geliri 7500-10.000 TL arasında olanların (ort=3.15), geliri 15.001 TL ve üzeri olanlara göre daha fazla siyasi partilere yapılan yardımların yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 53 Katılımcıların İkamet Ettiği İller Bakımından Siyasi Finansman Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları Adildir Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken		Kareler Toplamı	Ort	SS	Sd	Karele r Ortala ması	Levene P	F	P
Siyasi partilere yapılan devlet yardımlar ı adildir	Gruplar arası	32.589	Ankara=2.54	1.61	4	8.147	0.674	6.051	0.001
			İzmir=2.09	1.16					
	Grup İçi	1409.795	Diyarbakır=2.31	1.08	1047	1.347			
			Muğla=2.46	1.20					
			Osmaniye=2.50	1.21					

Katılımcıların ikamet ettikleri iller bakımından Siyasetin Finansmanı “siyasi partilere yapılan devlet yardımları adildir” sorusuna verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p=0.001<0.05$). Hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan Post-Hoc Tukey testine göre, Ankara’daki seçmenlerin (ort=2.54), İzmir’deki seçmenlere göre (ort=2.09) daha fazla siyasi partilere yapılan devlet yardımlarının adil olduğu düşüncesine sahiptir. Ayrıca, Muğla’daki seçmenlerin (ort= 2.46) İzmir’deki seçmenlere göre (ort=2.09) daha fazla siyasi partilere yapılan devlet yardımlarının adil olduğu düşüncesine sahip olduğu görülmüştür. Diyarbakır’daki seçmenlerin ise (ort=2.31) Ankara’daki seçmenlere (ort= 2.54) ve Muğla’daki seçmenlere göre (ort=2.46) daha az siyasi partilere yapılan devlet yardımlarının adil olduğu düşüncesine sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 54 Katılımcıların İkamet Ettiği İller Bakımından Siyasi Finansman Siyasi Partilere Yapılan Yardımlar Parti Politikasını Etkiler Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken		Kareler Toplamı	Ort	SS	sd	Kareler Ortalama ası	Leve ne p	F	P
Siyasi partilere yapılan yardımlar parti politikasını etkiler	Gruplar arası	14.179	Ankara=3.37	1.10	4	3.545	0.395	2.924	0.024
			İzmir=3.61	1.11					
			Diyarbakır=3.51	1.03					
			Muğla=3.30	1.08					
	Grup İçi	1269.39	Osmaniye=3.33	1.20	1047	1.212			

Katılımcıların ikamet ettikleri iller bakımından Siyasetin Finansmanı “siyasi partilere yapılan yardımlar parti politikasını etkiler” sorusuna verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p=0.024<0.05$). Hangi iller arasında farklılık olduğunu incelemek için uygulanan çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre İzmir’deki seçmenlerin (ort=3.37) Muğla’daki seçmenlere göre (ort=3.30) daha fazla siyasi partilere yapılan yardımların parti politikasını etkilediği düşüncesine sahip olduğu görülmüştür.

**Tablo 55Katılımcıların İkamet Ettikleri İller Bakımından Siyasetin Finansman
Siyasetin Faaliyette Bulunabilmesi İçin Paraya İhtiyaç Duyması Siyaseti Temel
Amacından Uzaklaştırır Sorusuna Verdikleri Cevapların Karşılaştırılması**

Değişken		Kareler Toplamı	Ort	SS	sd	Kareler Ortalama ası	Leven e p	F	P
Siyasetin faaliyette bulunabilmesi için paraya ihtiyaç duyması siyaseti temel amacından uzaklaştırır	Gruplar Arası	40.856	Ankara=3.27	1.11	4	10.214	0.227	7.288	0.001
			İzmir=3.56	1.24					
			Diyarbakır=2.97	1.24					
	Grup İçi	1467.25	Muğla=3.36	1.14	1047	1.401			
			Osmaniye=3.43	1.18					

Katılımcıların ikamet ettikleri iller bakımından Siyasetin Finansmanı “siyasetin faaliyette bulunabilmesi için paraya ihtiyaç duyması siyaseti temel amacından uzaklaştırır” sorusuna verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0.001<0.05$). Buna göre farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan Post-Hoc Tukey çoklu karşılaştırma testine göre, Ankara’daki seçmenlerin (ort=3.27) İzmir’deki seçmenlere göre (ort= 3.56) daha az siyasetin faaliyette bulunabilmesi için paraya ihtiyaç duyması siyaseti temel amacından uzaklaştıracığı düşüncesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Diyarbakır’daki seçmenlerin (ort=2.97) Ankara’daki seçmenlerden (ort=3.27), İzmir’deki seçmenlerden (ort=3.56), Muğla’daki seçmenlerden (ort=3.36) ve Osmaniye’deki seçmenlerden (ort=3.43) daha az siyasetin faaliyette bulunabilmesi için paraya ihtiyaç duyması siyaseti temel amacından uzaklaştıracığı düşüncesine sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 56 Katılımcıların İkamet Ettikleri İller Bakımından Siyasi Finansman Türkiye’de Siyasi Partilerin ve Adayların Gelir-Gider Denetiminin Yeterli Olduğunu Düşünüyorum Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken		Kareler Toplamı	Ort	SS	sd	Kareler Ortalama ası	Leve ne p	F	P
Türkiye’de siyasi partilerin ve adayların gelir-gider denetiminin yeterli olduğunu düşünüyorum	Gruplar Arası	16.169	Ankara=2.28	1.11	4	4.042	0.017	3.075	0.016
			İzmir=1.97	1.10					
			Diyarbakır=2.27	1.20					
	Grup İçi	1376.272	Muğla=2.16	1.11	1047	1.314			
		Osmaniye=2.27	1.27						

Katılımcıların ikamet ettikleri iller bakımından Siyasetin Finansmanı “Türkiye’de siyasi partilerin ve adayların gelir-gider denetiminin yeterli olduğunu düşünüyorum” sorusuna verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0.016<0.05$). Hangi illerdeki seçmenlerin görüş ayrılığı olduğunun belirlenmesi için yapılan çoklu karşılaştırma testlerine göre, Ankara’daki seçmenlerin (ort=2.28) İzmir’deki seçmenlere (ort=1.97) ve göre daha fazla Türkiye’de siyasi partilerin ve adayların gelir-gider denetiminin yeterli olduğu düşüncesine sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 57 Katılımcıların Son Yapılan Seçimde Oy Verdikleri Partiler Bakımından Siyasi Finansman Siyasetçinin Paraya İhtiyaç Duyması Yolsuzluklara Sebep Olmaktadır Sorusunun Karşılaştırılması

Değişken		Kareler Toplamı	Ort	SS	sd	Kareler Ortalama sı	Leve ne p	F	P
Siyasetçinin paraya ihtiyaç duyması yolsuzluklara sebep olmaktadır	Gruplar arası	78.338	CHP= 4.13	1.08	9	8.704	0.284	7.158	0.001
			AKP= 3.46	1.08					
			HDP=3.74	1.19					
	Grup İçi	1267.018	MHP=3.80	1.13	1042	1.216			
			SP=4.23	1.10					
			İyi Parti=3.83	1.22					
			BBP=4.44	1.01					
			DP=3.75	1.48					
			Oy kullanmadım=3.67	1.14					
			Belirtmek istemeyen=3.45	1.03					

Katılımcıların son yapılan seçimde oy verdikleri partiler bakımından Siyasetin Finansmanı “siyasetçinin paraya ihtiyaç duyması yolsuzluklara sebep olmaktadır” sorusuna verdiği cevaplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0.001<0.05$). Buna göre hangi siyasi partiler arasında farklılık olduğunun tespiti için yapılan çoklu karşılaştırma testine göre Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) seçmeninin (ort=4.13) Ak Parti (AKP) seçmenine göre (ort=3.46) ve oy kullanmayan seçmene göre daha fazla siyasetçinin paraya ihtiyaç duymasının yolsuzluklara sebep olduğunu düşünmektedir. Ak Parti seçmeninin (ort=3.46) Saadet Partisi (SP) seçmenine göre (ort=4.23) daha az siyasetçinin paraya ihtiyaç duyması yolsuzluklara sebep olduğu düşüncesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca SP seçmeninin (ort=4.23) hangi partiye oy verdiğini belirtmeyen seçmenden (ort= 3.45) daha fazla siyasetçinin paraya ihtiyaç duyması yolsuzluklara sebep olduğunu düşündüğü görülmüştür.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

“Siyaset, politika oluşturma kurumu olarak bir anlamda toplumsal sorunlara çözüm bulma sanatıdır” denilebilir. Dünya siyaseti dönem dönem zorlu koşullarla karşılaşmış ve bu koşullardan kurtulmak için sürekli yeni reçeteler geliştirmiştir. Geliştirilen bu reçeteler bazen uzun dönem çözüm sunarken bazen de çok kısa dönemlerde geçerliliğini yitirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı’nın sonuçlarının yol açtığı düşünülen 1929 yılında yaşanan ekonomik kriz bir anda toplumsal bir krize evrilmiş, özellikle sanayi kentlerinde insanlar evsiz ve işsiz kalmıştır. Ekonomide başlayan kriz zamanla bir insanlık krizine dönüşmüştür.

Derin izler bırakan bu krizin sebebinin devletin piyasayı özel girişimlere bırakması olduğu çeşitli düşünürler tarafından savunulmuş ve “*özel sektör günah keçisi*” ilan edilmiştir. Krizden çıkış yolunun devlet müdahalesi ile mümkün olacağı Keynes gibi ünlü ekonomistler tarafından ortaya atılmıştır.

Yeni dönemde piyasanın bir numaralı aktörü artık devletler olmuş ve piyasalar devlet eliyle düzenlenmiştir. Devletin gösterdiği ekonomik başarı bir “*refah*” ortamı oluşturmuş ve bu durum 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi’ne kadar devam etmiştir.

“*Refah Devleti*” iki kriz arası dönemi (1929-1973) kapsayan ve devlet eliyle bireylerin yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan 1960’lı yıllarda zirve yapan ve sonra gerileyen bir düşüncedir. Sosyal politikalar içeren bir düşüncedir. Çünkü piyasaya müdahale edilerek gelirin yeniden dağıtılmasını içerir. Ayrıca fırsat eşitliğini ve adaleti sağlamak için eğitim ve sağlık hizmetlerinin devlet eliyle sunulması yoluna gidilmiştir. Zamanla devlete bu kadar çok sorumluluk yüklenmesi kamu bütçesi üzerinde ciddi baskılar oluşturmuş ve gelir-gider dengesini bozmuştur.

1973 yılında yaşanan kriz daha önceki krizde kurtarıcı olarak görülen devletin “*yeni günah keçisi*” ilan edilmesine sebep olmuştur. Krizin sebebinin devletin başarısızlığı olduğu savunulmuş ve yeni dönemde özel girişimlerin etkin olması gerektiği fikri ortaya atılmıştır.

Geçmişten gelen tecrübeler devlet ve özel sektörün birlikte piyasayı kontrol etmesi gerektiğini göstermiştir. Dolayısıyla bu sefer iki aktöründe sahnede kalması gerektiği savunulmuş ve bu noktada mutabık kalınmıştır.

Her iki aktörü sahnede tutmayı kabul eden yeni dönemin adı “*Yeni Sağ Siyasal Anlayış*” olmuştur. Yeni Sağ Neo-Liberalizm ve Yeni Muhafazakarlığın bir mutabakatı olarak ortaya çıkmış ve Klasik Liberal düşünce ile Klasik Muhafazakar düşünce gibi bir araya gelmesi zor görülen iki düşünceyi birleştirmeyi başarmıştır.

Yeni Sağ düşüncenin öncesinde geçerli olan Refah Devleti sisteminin ekonomik temelini oluşturan Keynesyen politikalar özünde devletin piyasaya müdahale etmesi gerektiğini savunur. Çünkü Keynesyen düşünceye göre piyasa kendi haline bırakılamaz ve kendi haline bırakıldığında piyasa dengesi sağlanamaz.

Yeni Sağ Düşünce’nin güçlü temsilcileri olarak İngiltere’de Margaret Thatcher, Amerika’da Ronald Reagan, Almanya’da Helmut Kohl, Türkiye’de ise Turgut Özal gibi liderlerin iktidarda olduğu görülmektedir. Bu konuda özellikle ABD ve İngiltere’de elde edilen başarılar Yeni Sağ düşüncenin şöhretini artırmıştır.

Yeni Sağ düşünce bir araya gelemeyeceği düşünülen bazı kavramları bir araya getirip bir potada eritmeyi başarmıştır. Liberalizm ve Muhafazakarlık gibi birbirinin zıddı olduğu düşünülen iki kavram muhteşem bir şekilde bir araya gelmiş ve Yeni Sağ düşünceyi oluşturmuştur. Bilindiği gibi Liberalizm yeniliği savunup bu yönde adımlar atan bir ideoloji iken, Muhafazakarlık ise her zaman yeniliğe kuşkuyla bakan ve bu konuda son derece temkinli olan bir ideolojidir. Fakat İkinci Dünya Savaşı’nın bıraktığı etkiler ve Sosyalizmin yayılmasından duyulan endişe bu iki kavramı bir araya getirmek için yeterli olmuştur.

Yeni Sağ anlayış dünya çapında etkili olmak için Küreselleşme ile bir nevi işbirliği yapmıştır. Küreselleşme soğuk savaş sonrası dünyanın içine girdiği yeni dönemi tanımlamak için kullanılan coğrafyanın veya otoritelerin ülkelere koyduğu sınırları yok sayan bir düşüncedir. Ulaşım ve iletişim alanında meydana gelen gelişmeler dünyayı “*küresel bir köy*”e dönüştürmüş ve dünya üzerinde sermaye, mallar, hizmetler, işgücü, fikir, bilgi, kültürler, suçlar, modalar vb. birçok şey artık bu küresel köyde mobil hale gelmiş ve sınırsız dolaşma imkanı elde etmiştir.

Birçok şeyi kolaylaştırırsa da Küreselleşme’nin de olumsuz ve eleştirilen yönleri mevcuttur. Bazı düşünürlere göre Küreselleşme bütün dünyayı kapsayan ekonomik ve hukuki bir bütünlük vaadiyle ortaya çıkmış olsa da temel hedefi her zaman belirli merkezi güçlerin çıkarlarını korumak olmuştur. Mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı

zengini daha zengin yaparken, fakir kesimi daha da gerilettiği düşünülmektedir. Diğer taraftan Küreselleşmenin “*Ortak Sermaye*” olmadığı “*Batı İdeolojisi*” olduğu getirilen bir diğer eleştiridir. Buna göre Küreselleşme’nin amacı Amerika ve Batı’nın kültürünü dünyaya yayarak bu güç odaklarının ticaretini geliştirmektir.

Yeni Sağ düşünce eyleme geçmek için yöntemleri de Özelleştirme, Yerelleşme ve Sivilleşme gibi dinamiklerle işbirliği yapmıştır. Yeni Sağ düşünce devletin konumunu tartışırken çözüm olarak devletin piyasadan çekilmesi gerektiğini ve piyasanın toplum tarafından oluşturulması fikrini ortaya atmıştır. Bu görüşe göre devlet piyasadaki konumunu özelleştirme yolu ile topluma veya toplumun aktörlerine devredecektir. Buradan anlaşılabileceği üzere özelleştirmenin gerekçesi hantal olan kamu mekanizmasını mali ve yönetsel olarak çökmüş olan yapısının tasfiye edilmesi ve yerine piyasa mekanizmasının konumlandırılmasıdır. Aslında amaç küresel pazar oluşturmak isteyen uluslararası işletmelerin önünü açmaktır. Nitekim günümüzde birçok uluslararası firmanın sahip olduğu bütçe pek çok devletin bütçesinden daha büyüktür.

Liberalizm’in yerel yönetimlerle demokrasi arasında bir paralellik görmesi ve devletin değişen konumundan dolayı yerel yönetimlerin demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi için adımlar atması yerelleşme eğilimlerini artırmıştır.

Yeni Sağ düşünce ile birlikte devletin kendi sınırlarına çekilmesi sivilleşme eğilimlerini hızlandırmıştır. Devletin yaygın otoritesi ile militar tekel haline getirdiği birçok kurum zamanla sivil kişilere açılmıştır. Türkiye’de Özal tarafından Milli İstihbarat Teşkilatı’na sivil bir müsteşar atanması bu yönde atılmış önemli bir adımdır. Diğer taraftan daha önce devlet eliyle sunulan birçok hizmet zamanla özelleştirme yoluyla özel girişimlerin eline geçmiştir.

Yeni Sağ’ın ekonomik eyleme geçme aktörleri ise IMF, Dünya Bankası, GATT ve Küresel Girişimlerdir. 1944 yılında Bretton Woods Konferansı’nda Dünya Bankası ve IMF dünya ekonomisinin iki önemli aktörü olarak kuruldu. . Dünya Bankasının görevi, eğitim, tarım, toplumsal proje, sanayi, sağlık, vb. alanlarda kullanılmak üzere finansal destek tedariki konusunda ülkelere destek olmak olarak belirtilmiştir. GATT ticaret temelli yapılmış bir anlaşma olup herhangi bir örgütün kurulmasını öngörmemiştir. Üye 24 ülkenin belirli aralıklarla görüşmesi hedeflenmiştir. Çoğunlukla gelişmiş ülke menşeli olan çok uluslu şirketler dünyanın geri kalanının sahip olduğu ham zenginliklerden faydalanmayı amaçlamaktadır.

Yeni Sağ anlayış sahip olduğu olumlu yanlarına rağmen zaman zaman eleştirildiği de olmuştur. Bu eleştirilerden ilki Liberalizm ve Muhafazakarlık gibi iki zıt ideolojinin yan yana gelemeyeceğidir. Çünkü bu iki ideolojinin devlete yaklaşımı çok farklıdır. . Liberaller sınırlı devleti savunurken Muhafazakarlar güçlü ve otorite sahibi devleti savunur. Buna ek olarak Liberalizm bireyi toplumu temeli olarak görürken Muhafazakarlık aileyi toplumun temeli olarak görür. Yine Muhafazakarlık Liberalizm için son derece önemli olan özgürlük fikrine şüphe ile yaklaşır. Yeni Sağ düşünce de Klasik Liberalizm gibi özgürlüğün temel güvencesi olarak piyasa ekonomisini ya da kapitalizmi işaret etmektedir. Fakat eşitlik konusunu atlamaktadır. Yeni Sağ düşüncenin insan emeğini yok sayması eleştirilen bir diğer önemli konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasetin Finansmanı konusuna geçmeden önce “Yeni Sağ Anlayış” ile “Siyasetin Finansmanı” arasında nasıl ilişki kurulduğunu açıklamak yerinde olacaktır. Yeni Sağ anlayış ile birlikte devletin birçok alanı boşaltarak buraları özel girişimlere bıraktığı anlatıldı. Bu bırakılan boşlukları değerlendirerek güçlerini artırmak isteyen finans sahiplerinin güçlerini perçinlemek ve daha da artırmak için politika oluşturma sürecine de dahil olmak istediler ve bunu en iyi bildikleri şekilde yaptılar. Yani sahip oldukları finansal kaynakları kullanarak politikaya sızmaya başladılar. Elbette tarih boyunca siyaset ve para arasında sürekli ilişki vardı. Ancak kanaatimizce bu durumun kurumsallaşması Yeni Sağ anlayış ile birlikte gerçekleşmiştir.

Siyasetin Finansmanı mali bir mesele olmanın ötesinde içinde birçok parametreyi barındıran geniş bir konudur. Her şeyden önce Siyasetin Finansmanı seçim sonuçlarını etkileyerek demokrasiye doğrudan etki edebilme kapasitesine sahip olması açısından önemlidir. Dolayısıyla sağlıklı bir demokrasi için siyasetin parayı nereden ve nasıl bulduğu son derece önem arz etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra seçimlerde yaşanan yolsuzlukların dikkat çekmesi ve bunların giderilmesi için düzenlemeler yapılması gereği Siyasetin Finansmanı konusunu gündeme getirmiştir. Günümüzde de çok tartışılan bir kavram olan Siyasetin Finansmanı küresel çapta ilgi gören bir konudur.

Günümüzde geçerli olan temsili demokrasi sisteminde temsilcilerin seçilmesi için kendilerini seçmenlere ifade etmeleri gerekir. Devletlerin genişleyen yönetim alanları ve artan nüfusları ile birlikte temsilcilerin kendilerini ifade etmelerinin maliyeti

de artmıştır. Siyasetin bu denli paraya ihtiyaç duyması normal bir durum olmakla birlikte bu paranın elde ediliş yöntemi tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır . Beklenti Siyasetin Finansmanı'nın şeffaf, adil ve seçim rekabetinde fırsat eşitliğini sağlayacak nitelikte olmasıdır.

Erkler ayrılığının derecesi ve uygulanan seçim sistemi Siyasetin Finansmanı açısından belirleyici olabilmektedir. Başkanlık sistemi ile yönetilen ülkelerde erkler sert bir biçimde ayrıldığı için aday merkezli bir yapı söz konusudur ve partiler nispeten daha az önemlidir. Bu modele en yakın olan ise ABD'dir. ABD'de partiden ziyade adayın gelir kaynakları dikkat çekmektedir. Parlamenter sistemin etkili olduğu ülkelerde parti daha ön plandadır. Bu modele en uygun örneği ise İngiltere oluşturmaktadır ve odak noktası partilerin gelir kaynaklarıdır.

Siyaset finansal kaynaklarını temel iki kaynaktan sağlamaktadır. Bunlar devlet yardımları ve özel yardımlardır. Uygulanma şekli farklılık gösterse de devlet yardımları günümüzde demokrasi ile yönetilen hemen hemen tüm ülkelerde mevcuttur.

Devlet yardımları, devlet tarafından sağlanan doğrudan yardımlar (her bütçe yılında ödenen ve seçim dönemlerinde yapılan yardımlar) ile devlet tarafından sağlanan dolaylı yardımlardan (kamuya ait kitle iletişim araçlarının kullanılması, eğitim ve araştırma destekleri ve vergi muafiyetlerinden) oluşmaktadır.

Siyasetin Finansmanı konusunu en çok tartışmalı hale getiren yardım özel yardımlardır. Çünkü özel kaynakların siyasete girmesinin siyasetin şeffaflığını tartışmalı hale getirdiği ve yolsuzluklara sebep olduğu yönünde yaygın bir inanış mevcuttur.

Zamanla artan seçim giderlerinin finansmanında kamu yardımlarının yetersiz kalması özel yardımlara başvurmayı zorunlu kılmıştır. İlk olarak siyasete özel sektör temsilcileri, sendika liderleri ve üst düzey bürokratlar çeşitli bağışlarda bulunmuşlardır. Günümüzde artık işverenler, işçi sendikaları gibi gruplarda bu kitleye dahil olmuştur.

Siyasetin Finansmanı konusunda bu genel bilgiler verildikten sonra çalışma alanımız olan ABD ve Türkiye'de Siyasetin Finansmanı konusu detaylı olarak ele alındı.

Köklü bir demokrasi kültürüne sahip olan ve günümüzdeki anlamda siyasi partilerin ilk ortaya çıktığı ülke olan ABD'de mevcut seçim sisteminin bir sonucu olarak Siyasetin Finansmanı önemli bir yer tutmaktadır. ABD'de Siyasetin

Finansmanı'nda sınırlı yer tutan devlet yardımları, başkan adaylarına, ulusal kongre düzenleyen partilere ve parlamento seçimlerinde aday olanlara verilmektedir. Başkanlık seçimlerinde devlet yardımları doğrudan adaylara verilmektedir.

ABD'de seçim kampanyalarının maliyetinin çok yüksek olması devlet yardımlarının bu maliyeti karşılamada yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu durum parti ve adayları özel yardımlara başvurmaya zorlamıştır. Özel bağışlar kurulan komiteler eliyle toplatılmaktadır.

1971 yılında çıkarılan Federal Seçim Kampanyası Kanunu ABD'de Siyasetin Finansmanı'nın düzenlenmesi açısından son derece önemli bir adımdır. 1883 yılında çıkarılan Pendleton Kamu Hizmeti Yasası, 1907'de Tillman kanunu diğer önemli girişimlerdir.

ABD'de yasal düzenlemeleri zorunlu kılan şey yaşanan yolsuzluklar olmuştur. Watergate, Buckley-Valeo bunlardan başlıcalarıdır. Yolsuzlukların tepki toplaması bir anlamda düzenleme yapılmasını zorunlu kılmıştır.

ABD'de partilerin başlıca gelirleri: Üye aidatları, parlamento üyelik aidatları, adaylık aidatları, satışlardan elde edilen gelirler ve diğer gelirler oluşturmaktadır. Günümüzde artık bu gelirlerin partilerin finansal ihtiyacını karşılamaktan uzak olduğu bilinen bir gerçektir. Bu yüzden özel yardımlara başvurulmaktadır.

Türkiye'de Siyasetin Finansmanı konusuna parti tüzüğünde yer veren ilk parti Demokrat Parti olmuştur. Devlet tarafından yardım yapılması uygulaması 1965 yılında başlamıştır. 1995 Anayasa değişikliği ile parti ve adayların finansmanı konusunun kanunla düzenlenmesi hüküm altına alınmıştır. 2012 yılında yürürlüğe giren 6271 sayılı yasa ile de Cumhurbaşkanı adaylarına doğrudan bağış yapılmasının önü açılmıştır. Türkiye'de devlet yardımı almak için daha önce %7 olan seçim barajı 2014 yılında yapılan düzenleme ile %3'e düşürülmüştür. Özel bağış ve yardımlara ulaşmanın zor olduğu Türkiye gibi ülkelerde devlet yardımları çok önemli bir konum arz etmektedir.

Türkiye'de üye sayıları yüksek olduğu halde üyelere toplanan aidatların çok düşük olduğu görülmektedir. Bunun nedeni üye kayıtlarının doğru tutulmaması, farklı amaçlarla üye sayılarının yüksek gösterilmek istenmesi ve üyelerin içinde bulundukları ekonomik koşullar olabilir.

Türkiye’de Siyasi Partiler Kanunu partilere yardım yapacakları sıralamıştır. Buna göre kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları, dernekler, vakıflar ve kooperatifler, özel kanunlarında yer alan hükümlere uymak koşuluyla siyasi partilere maddi yardım ve bağışta bulunabilir.

Türkiye’de partilerin başlıca gelirleri: Üye aidatları, parlamento üyelik aidatları, adaylık aidatları, satışlardan elde edilen gelirler ve diğer gelirler oluşturmaktadır. Bunlardan daha önemli olarak partilerin en önemli gelir kaynağının devlet yardımları olduğu söylenebilir.

Çalışmanın üçüncü bölümüne kadar teorik çerçeve çizilmeye çalışıldı. Dördüncü bölümde ise yapılan ampirik çalışma ile Siyasetin Finansmanı konusunda seçmenin algısı ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu ampirik çalışmayı yapmadaki amaç Yeni Sağ düşünce ile devletin konumunun değiştiği ve devletten boşalan alanlara siyaseti finanse edenlerin yerleşmesiyle ortaya yeni bir durumun çıktığı anlatıldı. Bu yeni durum hakkında seçmen ne düşünmektedir ve bu konuya temel yaklaşımı nedir sorularına cevap aramaktır.

Uygulanan anket formu dört bölümden oluşacak şekilde hazırlanmıştır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özellikleri, ikinci bölümde katılımcıların siyasal konumlanışı, üçüncü bölümde katılımcıların siyasal eyleme geçme özellikleri ve son bölümde de katılımcıların Siyasetin Finansmanı konusundaki algıları sorgulanmıştır. Toplam 28 soru seçmene yöneltilmiş 1058 anket elde edilmiştir, yapılan değerlendirmelerde 6 anket eksik bulunmuş ve 1052 katılımcının doldurduğu anket analize tabi tutulmuştur.

Çalışma kurgulanırken ana hipotez ve buna bağlı alt hipotezler oluşturulmuş ve yapılan analizler ile bu hipotezlerin doğruluğu ispatlanmıştır. Çalışma eğitim, nüfus ve gelişmişlik endekslerini baz alarak 2018 genel seçimlerine göre mecliste grubu bulunan beş partinin en çok oy aldıkları Ankara, İzmir, Diyarbakır, Muğla ve Osmaniye illerinde uygulanmıştır.

Desteklediğiniz parti veya adaya hiç bağış yaptınız mı sorusuna katılımcıların yaklaşık % 70’i hayır cevabını vermiştir. Çalışmaya başlamadan önce bu oranın yüksek çıkması beklenen bir sonuçtu. Çünkü siyaseti asıl finanse edenlere ulaşma güçlüğü bir yana bu kişilere ulaşılsa da olumlu yanıt alınmasının zor olduğu ortadadır. Çünkü

Siyaseti Finanse edenlerin kendilerini gizlemeyi tercih etmeleri sık karşılaşılan bir durumdur.

Çalışmada siyaseti bizzat finanse edenlerden ziyade siyasetin finanse edilmesi konusunda seçmenin fikirleri merak edilmiş ve ölçülmek istenmiştir. Siyasetin finanse edilmesinin etiklik, adillik boyutu konusunda seçmenin yaklaşımı ölçülmüştür.

Genel anlamda çekimser davranan katılımcı sayısı yüksek olsa da Siyasetin Finansmanının katılımcılar tarafından olumsuz algılandığı görülmektedir. Daha doğru bir ifade ile siyasetin finansal kaynaklarını elde ederken kullandığı yöntemler seçmen nezdinde hoş karşılanmamaktadır. Siyaset para sahibi kişilerin işi olarak algılanmakta ve bir rant kapısı olarak algılandığı düşünülmektedir.

Değişen ve gelişen dünya koşulları her alanı olduğu gibi siyaseti de çok yoğun bir şekilde etkilemiştir. Siyasal propaganda araçları artık değişmiş ve çeşitlenmiştir. Geçmişte yüz yüze ilişkilerin olduğu ortamlardan sanal ortamlara doğru bir geçiş gerçekleşmiştir. Bilgiye ulaşmak ve onu yaymak kolaylaşsa da bilginin manipülasyona maruz kalması da önemli bir tehlike haline gelmiştir.

Siyasetin Finansmanı gibi önemli fakat üzerinde pek fazla durulmayan bir konuda gözlemler ve yapılması gerekenler genel hatlarıyla şöyle sıralanabilir:

- Siyasetin Finansmanının denetim altına alınması etik ve şeffaf bir demokrasi anlayışı için son derece önemlidir. Aksi takdirde seçimler üzerinden oluşan şaibe demokrasiyi de zan altında bırakacaktır. Bundan dolayı modern toplumlar için en önemli caydırıcı mekanizma olan yaptırım mekanizmasının işletilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Tüm kamu görevlilerini kapsayan etik değerler siyasi aktörleri de içine alacak şekilde genişletilmeli ve kapsamlı bir siyasi etik yasası çıkarılmalıdır. Türkiye’de faaliyet gösteren Kamu Görevlileri Etik Kurulu’nun etki ve yaptırım gücü artırılarak kamuda etik ilkelerin uygulanmasının önü açılabilir.
- Halkın siyasi parti ve adaylara olan güveninin zedelenmemesi için şeffaflık politikasının doğru bir şekilde uygulanması gerekir. Yapılan harcamalar ve elde edilen gelirler doğru kanallar kullanılarak kamuoyuna duyurulmalı ve bu konudaki şüpheler giderilmelidir.

- Siyasetin finansman ihtiyacını karşılarken yolsuzluklara mahal vermemesi gerekir. Kamusal bir kötülük olan yolsuzluk, kamu gücünü kullanma kudretine sahip kişilerin bu güçlerini kendi servet ve refahlarını artırmak için kullanmaları olarak tanımlanabilir. Kabaca rüşvet, zimmet, irtikap, görevi kötüye kullanma, nüfuzu suistimal, kayırmacılık gibi fiillerin hepsi yolsuzluk türleri arasında sayılmaktadır. Dolayısıyla devlet mekanizması içinde bulunanlar tarafından işlenecek olan ve devlete mal edilecek olan yolsuzluğun mutlaka önlenmesi gerekir.
- İnsanın kendini gerçekleştirmesinin ve geliştirmesinin en önemli aracı olan siyasetin sağlıklı işlemesi için ihtiyaç duyduğu finansmanın doğru bir şekilde sağlanması veya bunun yolunun açılması gerekir. Aksi takdirde kamunun sahip olduğu kaynakların iktidar sahipleri tarafından kontrolsüzce kullanılması uzun vadede ekonomik sorunların yaşanmasına yol açabilir.
- Siyasetin Finansmanı anlamında etik, şeffaf bir sistemin kurulması için elbette sadece devlet tarafından atılacak adımlar yeterli olmayacaktır. Bu konuda özel sektör paydaşlarının da destekçi olması son derece önemlidir. Bu paydaşlardan beklenen devletin yapacağı düzenlemelere destek vermeleri ve kendilerinin bizzat yolsuzluğun kaynağı olmalarını önlenmesidir.
- Türkiye’de siyasi partilerin mali denetimini Anayasa Mahkemesi Sayıştay marifetiyle yapmaktadır. Denetimin daha sağlıklı işlemesi ve sürece olan güvenin artması için bağımsız bir denetim mekanizmasının kurulması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü Anayasa mahkemesinin mevcut iş yükü ve yapısı ile birlikte bu denetimi sağlıklı yürütmesi mümkün görünmemektedir.
- Fırsat eşitliği ve adaletin tabana yayılması ve herkese ulaşması için siyasetin bir rant kapısı olarak görülmesinin önlenmesi ve asli konumuna dönmesinin sağlanması gerekir. Nihayetinde siyaset kurumunun en önemli amacı kamusal yararı korumak ve yaygınlaştırmak olmalıdır. Politika oluşturucular olarak siyasi partiler ve adaylar demokrasi kültürünün yerleşmesi ve olgunlaşması noktasında önemli bir pozisyonu işgal etmektedir. Bu pozisyonlarının gereğini yerine getirmeleri kendilerinden beklenen ilk şeydir.
- Halkın ve siyasi önderlerin bilinçlendirilmesi, bu konuda hata yapılmasının önlenmesi noktasında fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

- ° Siyasetin Finansmanın konusu günümüzde geçmişte olduğundan daha fazla öneme sahip bir konu haline gelmiştir. Bu konunun doğru analiz edilmesi ve buna göre düzenlemeler yapılması devletler için olduğu kadar sivil paydaşlar için de son derece önemlidir.
- ° Demokrasi kültürünün sağlıklı işlemesi ve toplumsal değişim ve dönüşüm için çok önemli bir mekanizma olan siyaset kurumuna olan güvenin tazelenmesi için siyasete giren finansal kaynakların doğru bir şekilde kontrol altına alınması gerekir.
- ° Bu konudaki tereddütlerin ortadan kaldırılması kadar parti ve adayların finansal kaynaklara ulaşmasının önünün açılması da önemli bir durumdur. Siyasal rekabetin yaşanabilmesi ve toplumun çıkarına olanın gelişmesi için tüm parti ve adayların eşit şartlarda yarışması son derece önemlidir.

Son olarak belirtilmelidir ki, önemli bir konuyu ilk defa ampirik bir çalışma ile destekleyerek ele aldığı düşünülen çalışmanın alana katkı sunması ve bundan sonra yapılacak daha detaylı çalışmalara bir ışık tutması umulmaktadır. Çalışmada özellikle Yeni Sağ ve Siyasetin Finansmanı konularının olgusal bağlamda hem teorik hem de uygulamalı biçimde ele alınması sosyal bilimler açısından çeşitlendirilmiş bir yöntem olması veya teorik kuramların oluşturulmasına katkı sağlaması açısından da ayrı bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Elbette bu tür kavamların bilimsel açıdan ele alınması ve sonrasında kamuya mal edilmesi belirli eleştirilerin oluşmasına da sebep olacaktır. Ancak eleştiriler ile birlikte çalışmanın daha da güçlenmesi ve teorik zorlukların yol göstericilerle birlikte aşılması daha kolay ve verimli olacaktır. Bu çalışmanın Yeni Sağ ve Siyasetin Finansmanı olguları diyalektiğinde seçmen algısını arama ve onun ne olduğunu anlama ve ortaya çıkarma açısından daha sonra yapılacak çalışmaların dipnot düşeceği bir eser olması temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İstanbul , İletişim Yayınları, 2016,
- AKDOĞAN, Yalçın, *Muhafazakar Demokrasi*, Ankara, Ak Parti yayınları, 2003
- AKTAN, Coşkun Can, *Kirli Devletten Temiz Devlete*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999
- AKTAN, Coşkun Can, İSTİKLAL Y. Vural, *Çokuluslu Şirketler, Global Sermaye Ve Global Yatırımlar*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2006
- AKKAŞ, Hasan Hüseyin, *Muhafazakar Düşünce ve Edmund Burke*, Ankara, Kadim Yayınları, 2004
- AL, Hamza, *Yeni Kamu Yönetimi*, İstanbul Değişim Yayınları, 2008
- ARIKAN, R, *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*, Ankara, Asil Yayınları
- ARRİOLA, Leonardo R, *Multiethnic Coalitions in Africa, Business Financing of Opposition Election Campaigns*, Cambridge University Press, USA, 2013
- ATATÜRE, Süha, *Amerika Birleşik Devletleri'nin Siyasi Yapısı, Onüç Koloniden Küresel Güce Amerika*, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2017
- ATILGAN, Gökhan, E. Atilla Aytekin, *Siyaset Bilimi*, İstanbul, Yordam Kitap, 2014
- BARRY, Norman, *Yeni Sağ*, Çev. Cevdet Aykan, Ankara, Tisamat Yayınları, 1989
- BAYKAL, Deniz, *Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi*, Ankara, Sevinç Matbaası, 1970
- BİLGİN, Nuri, *Kimlik İnşası*, İzmir , Aşina Kitaplar, 2007
- BIEZEN, Ingrid van, *Financing Political Parties and Election Campaigns-Guidelines*, İngiltere , Council of Europe Publishing, 2003
- BORATAV, Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi*, İstanbul ,Gerçek Yayınevi, 1990
- BURNELL, Peter, WARE, Alan, *Funding Democratizasyon*, New York ,Manchester University Press, 2017

- BRYAN, Shari, DENISE Baer,(Ed.), *Money in Politics, A study of Party Financing Practices in 22 countries*, National Democratic Institute for International Affairs, 2004
- CHRISTOPHER, Pierson, *Modern Devlet*,(Çev. Dilek Hattatoğlu), İstanbul, Çiviyazıları, 2001
- CEMAL, Hasan, *Özal Hikayesi*, İstanbul, Everest Yayınları, 2013
- CEVİZCİ, Ahmet, *Etiğe Giriş*, İstanbul, Paradigma Yayıncılık, 2008
- ÇAHA, Ömer, *Dört Akım Dört Siyaset*, Ankara , Orion Kitabevi, 2012
- ÇAM, Esat, *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul, Der Yayınları, 1998
- ÇELEN, Mustafa, *Yolsuzluk Ekonomisi: Kamusal Bir Kötülük Olarak Yolsuzluğun Ekonomik Analizi*, İstanbul, İSMMMO Yayın No: 77, 2007
- ÇELİK, Özlem, *Siyasi Partilerin Seçim Harcamalarının Denetimi*, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2012
- ÇUKURÇAYIR, M.Akif, *Siyasal Katılma ve Demokrasi*, , Ankara, Yargı Yayınları, 2000
- DAVUTOĞLU, Ahmet, *Küresel Bunalım*, İstanbul, Küre Yayınları, 2006
- DELİCE, Aslan, *Demokrasi, Partiler ve Siyasetin Finansmanı*, İstanbul, Onikilevha Yayınları, 2021
- DEMİRER, Temel, *Kadın Sorunlarından Kareler, Küreselleşme Kadın ve Yeni Ataerki(İç)*, Ankara, Ütopya Yayınları, 2007
- GAMBLE, Andrew, *Keynes and The Role Of The State*, The Tenth Keynes Seminar held at the University of Kent at Canterbury, Der. D. Grabtree ve A.P. Thirlwall, London, St. Martin Press, 1993
- GENÇKAYA, Ömer Faruk, *Devletleşen Partiler, Türkiye’de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları*, Ankara, Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı, 2002
- GİDDENS, Anthony, *Sağ ve Solun Ötesinde*(Çev. Müge Sözen, Sabir Yücesoy), İstanbul ,Metis Yayınları, 2009

- GÖKTOLGA, Oğuzhan, *Postmodernite ve Siyasal Kimlik*, İstanbul, Bilsam Yayın, 2012
- GÜLER, Birgül Ayman *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi, Yapısal Uyarılama Politikaları* (1980 - 1995), 2. Baskı, Ankara, İmge Yayınevi, 2005
- GÜL, Songül Sallan, *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa! Yeni Liberalizm ve Muhafazakarlık Kısılcığında Refah Devleti*, Ankara, Ebabil Yayınları, 2006
- HABERMAS, J, *Küreselleşme ve Milli Devletin Akıbeti*, (Çev. M. Beyaztaş), İstanbul, Bakış Yayınları, 2002
- HAYEK, Friedrich, *Individualism and Economic Order*, The Ludwig Auburn Alabama , Von Mises Institute, 2009
- HEYWOOD, Andrew, *Siyaset Teorisine Giriş*, (Çev. Hızır Murat Köse), İstanbul, Küre Yayınları, 2017
- HEYWOOD, Andrew, *Siyaset*, (Çev. Bekir Berat Özipek), Ankara, Adres Yayınları, 2012
- HEYWOOD, Andrew, *Siyasi İdeolojiler*, (Çev. Levent Köker), Ankara, BB101 Yayınları, 2019
- KALAYCIOĞLU, Ersin, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul ,İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını, 1983
- KANSU, Işık, *Yeni Sağ Yeni Aldatmaca*, Ankara, İmge Kitabevi, 1997
- KARAKAŞ, Mehmet, *Siyasetin Finansmanı*, İstanbul, Beta Yayınları, 2015
- KARASAR, N, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
- KESGİN, Ahmet, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye Siyasetin Pragmatik Temelleri*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2011
- KIRBAŞ, Sadık, *Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi, Yolsuzluk, Siyasetin Finansmanı*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2012,
- KING, Desmond S, *New Right: Politics, Markets and Citizenship*, Macmillan Education Ltd., London, 1987
- KIŞLALI, Ahmet Taner, *Siyaset Bilimi*, Ankara, İmge Yayınları, 1996

- KIŞLALI, Ahmet Taner, *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara, İmge Yayınları, 1995
- KOZANOĞLU, Hayri, Nurullah GÜR, Barış Alp ÖZDEN, *Neoliberalizmin Gerçek 100'ü*, İstanbul , İletişim Yayınları, 2008
- LIPSET, Seymour , *Political Man*, Newyork, Anchor Book, 1963
- LUTZ, Karin Gilland, Simon HUG, *Financing Referendum Campaigns*, Palgrave MacMillan, USA, 2010
- MISEL, L. Sandy, *American Political Parties And Elections, A Very Short Introduction*, Published by Oxford University Press, New York, 2007
- MULE, Rosa; "Financial Uncertainties Of Party Formation And Consolidation In Britain, Germany and Italy: The Early Years In Theoretical Perspective", Der: Burnell ve Ware, *Funding Democratization*, Manchester ve New York: Manchester University Press, 1998.
- MCDERMOTT, Anthony, *The New Politics Of Financing The UN*, St. Martin's Press, America, 2000
- ÖKMEN, Mustafa, *Kent, Çevre ve Gloalleşme*, Bursa, Alfa Kitabevi, 2003
- ÖDEN, Merih, *Seçmenlerin Kişi Tercihi" Açısından Seçim Sistemleri*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003
- ÖRS, H. Birsen, *Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul ,İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016
- ÖZBUDUN, Ergun, *Siyasi Partiler*, Ankara, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 1974
- ÖZBUDUN, Ergun, *Siyasi Partiler*, Dördüncü Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1983
- ÖZBUDUN, Ergun, *Social Change and Political Participation in Turkey*, Princeton University Pres, 1976, Princeton and New Jersey;4-13
- ÖZKAZANÇ, Alev, *Siyaset Sosyolojisi Yazıları*, Ankara, Dipnot Yayınları, 2007
- ÖZDEMİR, Süleyman, *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004
- ÖZDEMİR, Hikmet, *Turgut Özal: Biyografi*, İstanbul, Doğan Kitap, 2014

- ÖLMEZOĞULLARI, Nalan, *Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm*, Dördüncü Baskı, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları, 2003
- ÖZTÜRK, Zeki, *Seçimlerde Paranın Gücü*, Ankara, Ebabil Yayınları, 2006
- ÖZTAY, Oğuz Han, *Yerel Seçim ve Siyasal Tercih*, Ankara, Astana Yayınları, 2020
- ÖZDAMAR, K, *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Eskişehir, Kaan Kitabevi
- PARLAK, Bekir, *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, Bursa, MKM Yayıncılık, 2019
- PARLAK, Bekir, DOĞAN, Kadir Caner, *Yeni Yönetim Sistemine Göre Türkiye’de Kamu Yönetimi*, İstanbul, Beta Yayınları, 2018
- PARLAK, Bekir, DOĞAN, Kadir Caner, *Kamu Yönetimi Kuramlarına Giriş*, İstanbul, Değişim Yayınları, 2020
- PICCIO, D. R, *Northern, Western and Southern Europe, Introduction to Political Finance, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Introduction to Political Finance*, s. 206-252 International IDEA Strömsborg, SE-103 34, Stockholm, Sweden, 2014
- ROUDOMETOF, Victor, *Nationalism, Globalization And Orthodoxy*, Greenwood Press, London, 2001
- SAFİ, İsmail, *Türkiye’de Muhafazakar Siyaset ve Yeni Arayışlar*, İstanbul, Lotus Yayınevi, 2007
- SAKA, Abdulkadir, *Siyasi Partiler Hukuku Açısından Siyasi Partilerin Finansmanı*, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2013
- SARICA, Murat, , *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yayınevi(3. Baskı), 1980
- ŞAYLAN, Gencay, *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, Ankara, İmge Yayınları, 1995
- TACAR, Pulat, *Siyasetin Finansmanı*, İstanbul, Doruk Yayınları, 1997
- TAŞCIER, Ali Mert, *Neoliberalizm Yerelleşme ve Türkiye*, İstanbul, Tekin Yayınevi, 2019

- TOPRAK, Oğuz, *Refah Devleti ve Kapitalizm, 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012
- TEZİÇ, Erdoğan, *Yüz Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Partiler)*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1967
- TURGUT, Mehmet, *Siyasetten Kesitler*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1993
- TURGUT, Sırma Ramazanoğulları, *İstanbul'un Yönetimi, Bir Kent Planlama Bir Kent Planlama Yönetimi Denemesi*, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 2004
- TURAN, İlter, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul, Der Yayınları, 1986
- UFEN, Andreas . *Asia, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Introduction to Political Finance*, International IDEA Strömsborg, (82-127) SE-103 34, Stockholm, Sweden, 2014
- UZUN, Cem Duran, *Anayasa Hukuku Açısından Siyasi Partilerin Finansmanı*, Ankara, Adalet Yayınları, 2010
- ÜNAL, Ahmet, *Siyasetin Pazarlanması*, Ankara, Akademisyen Kitabevi, 2019
- ÜNSAL, Erdal, *Makro İktisat*, Ankara, İmaj Yayınevi, 2009
- YANARDAĞ, Merdan, *Yeni Muhafazakarlık, Neo-Conler*, 5. Baskı, İstanbul, Destek Yayınevi, 2017
- YAVAŞGEL, Emine, *İletişimin Sosyo-Politiği*, İstanbul, Derin Yayınları, 2014
- YAYLA, Atilla, *Özgürlük Yolu; Hayek'in Sosyal Teorisi*, Ankara, Liberte Yayınları, 2000
- YAYLA, Atilla, *Liberalizm*, Ankara, Liberte Yayınları, 2011
- YAZICIĞOĞLU, Y. ve ERDOĞAN, S, *Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Detay Yayıncılık
- YEGEN, Ceren, *Siyasal İletişim, Propaganda ve Ulusal Kimlik*, İstanbul, Kriter Yayınları, 2018
- YÜKSEL, Nahit, *Siyasetin Kamusal Finansmanı(Siyasal Partilere Devlet Yardımı)*, Ankara, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2007/373, 2007

- YÜKSEL, Cüneyt, *Siyasette Etik*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2010
- YILMAZ, Aytekin, *Çağdaş Siyasi Akımlar*, Ankara, Vadi Yayınları, 2001
- VANDERBERGE, Frederic, *Alman Sosyolojisinin Felsefi Tarihi*, (Çev. Vefa Saygın Öğütle), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016
- WEBER, Max, *Meslek Olarak Siyaset*, (Çev. Levent Özşar), Biblos Kitabevi, İstanbul, 2017
- WEISBURD, David and Chester Britt, (2003). *Statistics in Criminal Justice*. Australia: Wadsworth/Thomson Learning

Makaleler

- ACAR, Aykut, “Türkiye’de Temsili Demokrasi-Katılım İlişkisi ve ‘Seçmen’ Birey Profili”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1, 1999
- AKTAN, Coşkun Can, “Yolsuzluğun Politik İktisadı”, *Hukuk İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 6, No. 12, Sayı: 1, 2014
- AKINCI, Selçuk, , “Siyasal Katılımın Toplumsal Dinamikleri ve Kitle İletişim Araçları”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE Sos. Bil. Der.*, Sayı: 8, 2014, ss. 305-322
- ALTAN, Cemal , “Eğitim-Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği”, *C.Ü. İİBF Dergisi*, 2011
- ARSLAN, Nagehan Talat, “Klasik-Neo Klasik Dönüşüm Süreci: “Yeni Kamu Yönetimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (11)2, 2010
- BALTACI, Ali, “Nitel Araştırma Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 7, 2018, ss, 231-274.
- BALTACI, Cemal, “Yeni Sağ Üzerine Bir Eleştiri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, C.9, S.2, 2004, s.359-373
- BALLİNGTON, J. ve Kahane M. . *Women in Politics: Financing for Gender Equality, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Introduction to Political*

- Finance, International IDEA Strömsborg, (303-343)SE-103 34, Stockholm, Sweden, 2014
- BRIGGS, Asa, The Welfare State At Historical Perspective, Archives Europeennes de Sociologie, Vol: 2, Issue: 2, 1999
- DOĞAN, Adem , “Sosyal Yardımların Yoksulların Siyasal Tercihine Etkisi: Kent Yoksulları Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 3, 2016
- ÇAHA, Ömer, Toprak, M ve Delmiş, İ, , “Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi: Kırıkkale Örneği”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 2(9), 1996
- ÇELİK, Özlem, “Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Gelir ve Giderlerinin Mali Denetimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, 2012, ss. 1303-1362
- ÇETİN, Halis, , “İnsan ve Siyaset: Siyasal İnsanın Yol Hikayesi”, *Felsefe Dünyası Dergisi*, sayı: 38, ISSN: 1301-0875, 2003, ss. 72-92
- DAĞDELEN, Ayfer, , “Siyasal Yozlaşma Olgusu ve Siyasetin Finansmanı Arasındaki İlişkiye Genel Bir Bakış”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt. 6, Sayı. 2, 2013, ss. 291-306
- DAVER, Bülent., “Kadınların Siyasal Hakları”. *AÜSBFD*. 23, 1970, ss.121-130.
- DOĞAN, Adem ve Hasan BATAR, “Siyasal Kimlik, Hayat Tarzı ve Siyasal Tercih: Malatya Seçmeni Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 2, 2019
- ERDOĞAN, Mustafa, , “Siyasal Yozlaşma ve Türkiye Örneği”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl 3, Sayı 13, Ocak-Şubat 1997
- FETTAHLIOĞLU, Seçil, SÜNBÜL, M.Banu “Tüketici Etnosentrizmi Ve Tüketici Husumetinin X,Y,Z Kuşakları Açısından İncelenmesi”, *International Journal of Academic Value Studies*, 1 (1), 2015), s. 26-45.
- GENÇKAYA, Ömer Faruk,, “Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması, Siyasi Partilerde Reforma”, TESEV Yayınları, İstanbul, 2000 , ss.127-135

- GENÇKAYA, Ömer Faruk, Political Finance, Conflict Of Interest and Accountability In Turkey: Implications For Democracy, Corruption and Democracy, Council Of Europe Octopus Programme, March 2008, pp.69-81
- GÖKKAYA, Veda Bilican , “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet”, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, 2011
- GÜNAL, Alpay, Senek ATVUR, Kadriye OKUDAN DERNEK, , 6363 Sayılı Yasanın Yerelleşme Bağlamında Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt. 3, 2014, ss.55-70
- GÜNEŞ, Mehmet , “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 24, 2012, ss. 149-184
- HAYDAROĞLU, Ceyhun, Satı TATLISI, “Turgut Özal Dönemi Yeni Sağ Devlet ve Ekonomik Liberalizm: Devlet ve Piyasa İlişkisinin Politik Ekonomisi”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi SBE Dergisi*, Say 1, 2016, ss.27-41
- HICKS, N. L. . Growth vs basic needs: Is there a trade-off?. *World Development*, 7(11-12), 1979, 985-994.
- IŞIK, Nazik S. , “Türkiye’de Kadın Hareketi ve Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet, Aile İçi Şiddet”, *Kadın Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 2007, ss.112-117
- JOHNSTON, Michael, Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives, National Democratic Institute For International Affairs, 2005
- KAPLAN, Recep, “Bazı Yabancı Ülkelerde Siyasi Partilerin Mali Denetimini Yapan Kurumlar ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, Maliye Bakanlığı SGB; *Maliye Dergisi*, Ocak-Haziran 2012, Sayı: 162, Ankara
- KARAGÖZ, Yıldız , “Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük”, *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık Cilt. 26, 2002, ss. 267-195
- KARAMAN, Fikriye, , “Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, (8)1, 2013
- KESGİN, Ferda , “Kamusal Alan ve Yalın Yaşam”, *Doğu Batı Dergisi*, S.5, Ankara, 1998

- KIŞLALI, Ahmet Taner, “Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkileri (Bir Alan Araştırması)”, *Ankara Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 1, 1975
- KIRIK, Ali Murat, KÖYÜSTÜ, Sevda , “Z Kuşağı Konusunda Yapılmış Tezlerin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2018
- KOÇ, Muzaffer, “Sosyal Güvenlik ve Beveridge Raporu”, *İSMMMO Dergisi*, 76, 2006, 102
- KONAN, Belkıs , “Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60(1), 2011, ss.157-174
- KÖK, Selcen , “Kent Yoksullarının Farklı Siyasallaşma Biçimleri: Bir Alan Araştırması Örneği”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 2013, ss.57-75.
- KURUN, İsmail, “Yeni Sağ ve Demokratikleşme Arasındaki İlişki: Turgut Özal Dönemi Türkiye’si Örneği”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt. 9, Sayı. 22, 2017, ss. 358-374
- LEVIA, Laura Sanz, Sánchez, Fernando Jiménez, Breaking democracy: illegal political finance and organized crime in Guatemala, Accepted: 14 September 2020, Published online: 8 October 2020, Springer Nature B.V. 2020
- OHMAN M. Gender - targeted, Public Funding For Politicial Parties, International IDEA Strömsborg SE-103 34, Stockholm Sweden, 2018
- OKTAR, Suat, “Türkiye’de Siyasetin Finansmanının Denetimi: Siyasette Şeffaflık”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt. XXV, Sayı.2, 2008,
- OAKESHOTT, Michael, “Muhafazakar Olmak Üzerine”, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, s.1, (Çev. İsmail Seyrek), 2004
- ORELLANA, Pablo de, Nicholas Michelsen(2019), Reactionary Internationalism: the philosophy of the New Right, *Review of International Studies*, 45, 5, 748-767
- ÖZALP, Ahmet, “Diyalektik Düzlemde Refah Devleti İle Yeni Sağ İlişkisi”, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, Say: 23, 2008, ss.106-119

- SARI, Cengiz, , “Siyasi Partiler Ve Seçim Kampanyalarının Finansmanının Kadın Adayların Seçilmeleri Üzerindeki Etkisi”, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 19, 2020, ss.23-32
- ŞAYLAN, Gencay, “Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:33, Sayı: 2, Ankara, 2000
- ŞENER, Bülent, ÇOLAK, Çağrı D, “Türkiye’de Yeni Sağ’ın Kamu Yönetimi Anlayışı: Turgut Özal ve ANAP”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 18, 2015, ss.393-417
- TABACHNICK and FIDELL, B.G. Tacachnic, L.S. Fidell, “Using Multivariate Statistics (sixth ed.), Pearson, Boston, 2013
- TAŞ, H. Yunus, Mehmet DEMİRDÖĞMEZ, Mahmut KÜÇÜKOĞLU, “Geleceğimiz Olan Z Kuşağının Çalışma Hayatına Muhtemel Etkileri”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 7, Sayı, 13, 2017
- TÜRK, Hikmet Sami, , “Siyasi Partiler Yasası”, TÜSİAD Demokratik Standartların Yükseltilmesi Paketi, Tartışmalar Dizisi, TÜSİAD Yayını, 1997
- WALECKI, Marcin, Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance, IFES, 2007, p.75-93
- WILLIAMS, Robert, Conclusion: Problems and Prospects, Edited by Williams, Robert, Party Finance and Political Corruption, Macmillan Press ltd, UK, p.200, 2000
- WILLIAMS, Ben(2019), Thatcher Breaks Consensus, Published in History Today Volume 69, Issue 7, July, 2019
- YAŞA, Eda, BOZYİĞİT, Sezen . “Y Kuşağı Tüketicilerinin Cep Telefonu ve GSM Operatörleri Tercihi: Mersin İlindeki Üniversite Öğrencilerinin Tercihlerini Belirlemeye Yönelik Pilot Bir Araştırma”, *Cag University Journal of Social Sciences*, 9 (1), 2012, ss. 29-46.
- YÜCEKÖK, Ahmet Naki. . “Siyasi Partilerin Masraf Denetimi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.27, S.2, 1972

Diğer Kaynaklar

- AGİT, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu Seçim Gözlem Heyeti Türkiye Cumhuriyeti Erken Cumhurbaşkanı Seçimi ve Milletvekili Genel Seçimi, 24 Haziran 2018
- AKSOY, Şinasi(1995), Yeni Sağ ve Kamu Yönetimi, Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri, c. II, TODAİE UYBETUS Yayını, Ankara
- AKTAN, Coşkun Can(1994), Siyasal Yozlaşmaları Önlemesine Yönelik Çözüm Önerileri, Politik Yozlaşma ve Şeffaf Yönetim Sempozyumu, DEÜ İİBF Maliye Bölümü, Doğu Matbaası, İzmir
- AL, Hamza, *Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi*, (Doktora Tezi), Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- COATES, David(1989), *The Crisis of Labour: Industrial Relations and State In Contemporary Britain*, Oxford, Phillip Allan
- DEMOKAN, Demirel, *Yeni Sağ ve Kamu Yönetimi Reformları*, (Doktora Tezi), Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,, 2012.
- EŞTÜRK, Özlem, , *Türkiye’de liberalizm: 1983-1989 Turgut Özal Dönemi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Hatay, Mustafa kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- GENÇKAYA, Ömer Faruk, *Siyasi Partiler ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması*, Bildiri, TESEV Siyasal Partilerde Reform, İstanbul, 2000
- GENÇKAYA, Ömer Faruk, *Siyasetin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanı: Rekabet, Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik*, Demokrasi Barometresi Analiz Raporu, Analiz Raporu No: 4, Birarada.org, 2015
- GENÇKAYA, Faruk, *Siyasi partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerini Sınıflandırılması, karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Bir Öneri*, TESEV tarafında düzenlenen 5-6 Haziran Sempozyumu
- HEISE, Arne; Ayesha Serfraz Han, (2018), *The Welfare State and Liberal Democracy: A Political Economy Approach*, Discussion Papers ISSN 1868-497/71

Konda (2008), Metropollerin Yoksul ve Yoksunları: Varoşlar

MUTLU, Abdullah, Kurumsallaşmış Demokrasilerdeki Siyasi Partiler Rejimi İle Ülkemizdeki Siyasi Partiler Sisteminin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi ve Özgün Model Arayışları, T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2005

Metropol, (2019), Türkiye'nin Nabzı: 23 Haziran İstanbul Seçimleri, Ankara

New York Times (2015), Americans' Views on money in politics, (<https://www.nytimes.com/interactive/2015/06/02/us/politics/money-in-politics-poll.html?mtrref=www.google.com&gwh=CB9C6FEC33EA04519C45D144AC5B13A8&gwt=regi&assetType=REGIWALL>), (Erişim Tarihi: 25.04.2021)

OKAN, Pınar,, *Siyasetin Finansmanı ve Siyasi Partilerde Finansal raporlama*, (Yüksek Lisans), Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

OĞUZ, Veysi, *Türkiye'de Siyasal Partiler Çerçevesinde Politik Yozlaşma ve Etik Sorunu*, (Yüksek Lisans Tezi), Karaman, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

ÖZKAZANÇ, Alev , *Türkiye'de Siyasi İktidar ve Meşruiyet Sorunu: 1980'li Yıllarda Yeni Sağ*, (Doktora Tezi), Ankara , Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

ÖZYAVUZ, Tuncer, *Türkiye'de Siyasetin Finansmanı*, (Doktora Tezi), , İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

PEKEL, Vahide, *Liberalizmden Yeni-Liberalizme Dönüşümün Nedenleri ve Boyutları*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

SEGE, (2017) İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını Sayı: 3, Araştırma Raporu Sayı : 3, Aralık , Ankara.

Siyasi Partiler Kanunu, Kanun Numarası: 2820, Kabul Tarihi: 22/04/1983

SOUSA, Luis de, (2005), Challenges To Political Financing Regulation: Sound External Monitoring/Enforcement And Sensible Internal Party Accountability,

Paper prepared for the international conference *Corruption Control in Political Life and the Quality of Democracy: A Comparative Perspective Europe – Latin America*, ISCTE, Lisbon, 19-20 May, 2005

Special Conference Series, Financing Democracy In The Americas, Political Parties, Campaigns And Elections, Americas Program Atlanta, Georgia , March 17-19, 2003

TEPAV(Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı), Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler ve Çözüm Önerileri, Matsa Basımevi, 2006, Ankara

TÜİK, (2020), Ulusal Eğitim İstatistikleri Veritabanı 2008-2020

TUNCER, Erol (2019), 24 Haziran 2018 Seçimleri, TESAV

UNCU, Baran Alp (2018), KONDA, Seçmen Kümeleri

ZALOĞLU, Armağan, Uruguay *Anlaşmaları ve Dünya Ticaretine Olası Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

1982 Anayasası, Kanun Numarası. 2709, Kabul Tarihi. 18/10/1982

6216 Sayılı Anayasa mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun , Kabul Tarihi: 30/03/2011

4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Kabul Tarihi: 09/10/2003

Resmi Gazete, Tarih: 26.07.1995, Sayı: 22355

Resmi Gazete, Tarih: 13.08.1988, Sayı: 19898

Resmi Gazete, Tarih: 13.03.2014, Sayı: 28940

İnternet Kaynakları

ABED, George T, Gupta Sanjeev, Governance, Corruption and Economic Performance, 2002 (<https://www.elibrary.imf.org/view/IMF071/02861-9781589061163/02861-9781589061163/ch01.xml?language=en&redirect=true>, Erişim Tarihi: 04.04.2020)

- BİLA, Fikret, Siyasetin Finansmanı Olarak Bağış, T24,03.02.2020, Erişim Tarihi: 23.06.2021
- ÇAVUŞ, Abdullah (2021), Parti mali Denetiminde İlk İnceleme Sürecinde İstenen Evraklar, (<https://abdullahcavus.com.tr/parti-mali-denetimlerinde-ilk-inceleme/>) Erişim Tarihi: 03.09.2021
- ÇAVUŞ, Abdullah (2021), Siyasi Partilere Kimler Bağış Yapabilir?, (<https://abdullahcavus.com.tr/siyasi-partilere-kimler-bagis-yapabilir/>), Erişim Tarihi: 03.09.2021
- ÇAVUŞ, Abdullah (2021), Siyasi Parti Harcamalarında Sık Yaşanan Usulsüzlük Örnekleri, (<https://abdullahcavus.com.tr/siyasi-parti-harcamalarinda-sik-yasanan-usulsuzluk-ornekleri/>), Erişim Tarihi: 03.09.2021
- DAWWUD, Yasmin, (2015), Campaing Finance And American Democracy, Annu. Rev. Polit. Sci. 2015.18:329-348. Downloaded from www.annualreviews.org, Access provided by 88.236.107.231 on 04/25/21. For personal use onl
- DÜLGER, Mehmet(1995), Siyasi Partilerin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanı, “Siyasi Partiler ve Demokrasi” Tesev, <http://www.ekitapyayin.com/id/070/siya-sil-4sunus.htm>., Ankara
- <https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/bankamiz-aciklamasi>, 17.09.2018 (Erişim Tarihi: 18.06.2021
- Milliyet, 'Watergate Skandalı' nasıl gerçekleşti?, milliyet.com.tr/watergate-skandalı-nasil-gerceklesti--molatik-15009/ (Erişim Tarihi: 14.07.2021)
- RICKZS, Ayzha D., Kasichainula, Keshav and Shi, Weidong, Implications of Decentralized Autonomous Organization on Political Campaign Finance Regulations, 978-1-7281-5092-5/19/\$31.00 ©2019 IEEE, Downloaded on February 04,2021 at 07:29:13 UTC from IEEE Xplore
- SPECK, Bruno Wilhelm, Political Finance: State Control and Civil Society Monitoring, U4 BRIEF, Chr. Michelsen Institute, No: 12, April 2008(Erişim: www.u4.no/themes/pilitical-corruption)
- Türk Dil Kurumu(1992), Türkçe Sözlük, İstanbul, Cilt. 2

Türk-İş, 2021, Nisan 2021 Açlık ve Yoksulluk Sınırı, (<http://www.turkis.org.tr/NISAN-2021-ACLİK-VE-YOKSULLUK-SINIRI-d509757>)

TÜİK,(2020)Gelir,YaşamYoksullukVerileri:(tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820) Erişim Tarihi: 08.03.2021

YSK (2018), Örnek 96/A,

(<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96A.pdf>)

WILTSE, Dave L,(2005), Amerika’da Kampanya Finansmanı: Reformlar, Mitler ve Gerçekler, Çeviren: Erdem Evren, Birikim Dergisi, Say: 189, İstanbul)<https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-189-ocak-2005/2374/amerika-da-kampanya-finansmani-reformlar-mitler-ve-gercekler/4794>

YÜCE, Müge: “Siyasetin Finansmanı Sorunu ve Çözüm Önerileri”, (www.siyasaliletisim.org) (Erişim: 10 Aralık 2020).

YSK, ysk.gov.tr/24haziran-2018-secimleri/77536

EKLER

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Bu anket çalışması, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında yürütülen “Yeni Sağ Siyasal Anlayış ve Siyasetin Finansmanı: ABD ve Türkiye Üzerine Bir Analiz” adlı tez kapsamında hazırlanmıştır. Anket uygulamasıyla elde edilen bilgiler sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Sizlerin objektif / tarafsız değerlendirmeleri ve katkısı bu bilimsel çalışmanın amacına ulaşmasını sağlayacaktır.

Lütfen cevaplarınızı seçeneklerin karşısında yer alan kutucuklara işaretleyiniz.

İlgi ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,

Mehmet Şirin ÇETİN

I-Cinsiyet

(1) ☐ Kadın

(2) ☐ Erkek

II- Medeni Durum

(1) ☐ Evli

(2) ☐ Bekar

III- Doğum Yılıınız?

IV-Öğrenim Durumunuz?

(1) ☐ Oku yazar

(2) ☐ İlkokul mezunu

(3) ☐ Ortaokul mezunu

(4) ☐ Lise mezunu

(5) ☐ Ön lisans mezunu

(6) ☐ Lisans mezunu

(7) ☐ Yüksek Lisans Mezunu

(8) ☐ Doktora Mezunu

V-Mesleğiniz

(1) ☐ Esnaf

(2) ☐ Kamu Görevlisi/ Memur

(3) ☐ Emekli

- (4) ☐ işsiz
(5) ☐ Serbest Meslek (Avukat, Dis Hekimi, Muhasebeci, Eczacı vb.)
(6) ☐ Çiftçi
(7) ☐ Ev Hanımı
(8) ☐ Öğrenci
(9) ☐ Diğer

VI- Aylık Ortalama Geliriniz?

- (1) ☐ 5.000 TL'den az.
(2) ☐ 5.000-7.500 TL.
(3) ☐ 7.500-10.000 TL.
(4) ☐ 10.000-15.000 TL
(5) ☐ 15.000 TL ve üstü

VII- Hangi İlde İkamet Ediyorsunuz?

- (1) ☐ Ankara
(2) ☐ İzmir
(3) ☐ Diyarbakır
(4) ☐ Muğla
(5) ☐ Osmaniye

VIII- Siyasal Kimlik Olarak Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?

- (1) ☐ Milliyetçi.
(2) ☐ Muhafazakar
(3) ☐ Demokrat
(4) ☐ Sosyalist Marksist
(5) ☐ İslamcı
(6) ☐ Atatürkçü
(7) ☐ Liberal
(8) ☐ Dindar
(9) ☐ Ulusalçı
(10) ☐ Diğer

IX- Son Yapılan Seçimlerde Hangi Partiye Oy Verdiniz?

- (1) ☐ Cumhuriyet Halk Partisi(CHP)
(2) ☐ Adalet ve Kalkınma Partisi(Ak Parti)
(3) ☐ Halkın Demokrasi Partisi (HDP)
(4) ☐ Milliyetçi Hareket Partisi(MHP)
(5) ☐ Saadet Partisi(SP)
(6) ☐ İyi Parti
(7) ☐ Büyük Birlik Partisi(BBP)

- (8) ☐ Demokrat Parti(DP)
- (9) ☐ Oy Kullanmadım
- (10) ☐ Belirtmek İstemiyorum

X- Önümüzdeki Dönemde Yapılacak Seçimlerde Hangi Partiye Oy Vermeyi Düşünüyorsunuz?

- (1) ☐ Cumhuriyet Halk Partisi(CHP)
- (2) ☐ Adalet ve Kalkınma Partisi(Ak Parti)
- (3) ☐ Halkın Demokrasi Partisi (HDP)
- (4) ☐ Milliyetçi Hareket Partisi(MHP)
- (5) ☐ Saadet Partisi(SP)
- (6) ☐ İyi Parti
- (7) ☐ Büyük Birlik Partisi(BBP)
- (8) ☐ Demokrat Parti(DP)
- (9) ☐ Demokrasi ve Atılım Partisi(Deva Partisi)
- (10) ☐ Gelecek Partisi(GP)
- (11) ☐ Oy Kullanmayı Düşünmüyorum
- (12) ☐ Diğer
- (13) ☐ Belirtmek İstemiyorum

XI- Son Yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçiminde hangi Adaya Oy Verdiniz?

- (1) ☐ Recep Tayyip Erdoğan
- (2) ☐ Muharrem İnce
- (3) ☐ Selahattin Demirtaş
- (4) ☐ Meral Akşener
- (5) ☐ Doğu Perinçek
- (6) ☐ Temel Karamollaoğlu
- (7) ☐ Oy Kullanmadım
- (8) ☐ Belirtmek İstemiyorum

XII-Sempati duyduğunuz aday veya partiye nasıl destek olursunuz?

- (1) ☐ Partiye Üye Olurum
- (2) ☐ Partiye Üye Bulurum
- (3) ☐ Oy Veririm
- (4) ☐ Miting ve Toplantılarına Katılırım
- (5) ☐ Çevremdeki İnsanlara Anlatırım
- (6) ☐ Bayrak, flama vb. ürünlerini alırım
- (7) ☐ Parasal bağış Yaparım
- (8) ☐ Hepsi
- (9) ☐ Hiçbiri
- (10) ☐ Diğer

XIII-Desteklediğiniz Partiye ya da adaya hiç bağış yaptınız mı?

(1) ☐ Evet

(2) ☐ Hayır

(3) ☐ Yapmadım Ama Yapmayı Düşünüyorum

(4) ☐ Ekonomik İmkanım Olmadığı İçin Yapamadım

(5) ☐ Belirtmek İstemiyorum

XIV-Bağış yaptıysanız bunun miktarı ne kadar oldu?

(1) ☐ 10-500 TL

(2) ☐ 500- 5.000 TL

(3) ☐ 5.000-15.000 TL

(4) ☐ 15.000-20.000 TL

(5) ☐ 20.000-50.000 TL

(6) ☐ 50.000-100.000 TL

(7) ☐ 100.000 TL'den Fazla

(8) ☐ Belirtmek istemiyorum

(9) ☐ Bağış yapmadı

XV-Bağış yaptıysanız, bağış yapmadaki amacınız neydi?

(1) ☐ Ülkemin gelişmesi için katkıda bulunmak

(2) ☐ Bu yolla siyasi katılım hakkımı kullanmak

(3) ☐ Desteklediğim Parti veya adayın kampanyasına katkıda bulunmak

(4) ☐ Hepsi

(5) ☐ Hiçbiri

(6) ☐ Bağış Yapmadım

XVI-Bağış Yapmadıysanız Bunun Nedeni Nedir?

(1) ☐ Bağış Yapmam Gerekliğini Bilmiyordum

(2) ☐ Nasıl Bağış Yapacağımı Bilmiyordum

(3) ☐ Bağış Yapmayı Doğru Bulmuyorum

(4) ☐ Bağış yapmaya Değer Bir Siyasi Parti Olmadığını Düşünüyorum

(5) ☐ Bağış Yapacak Ekonomik İmkanım Yok

(6) ☐ Devlet Tarafından Yapılan Yardımların Yeterli Olduğunu Düşünüyorum

(7) ☐ Belirtmek İstemiyorum

(8) ☐ Bağış Yaptım(İlgili soruda evet yanıtını vermiştim)

Not: İlgili maddelerde bahsi geçen yardım mali (parasal) yardımdır.

Siyasetin Finansmanı						
Kesinlikle Katılmıyorum						
Katılmıyorum						
Kararsızım						
Katılıyorum						
Kesinlikle Katılıyorum						
1	Siyasi partilere yapılan devlet yardımları yeterlidir	1	2	3	4	5
2	Siyasi partilere yapılan devlet yardımları adildir	1	2	3	4	5
3	Siyasi partilere yapılan yardımlar parti politikasını etkiler	1	2	3	4	5
4	Siyasi partilere yapılan yardımlar bir çıkar karşılığında yapılır	1	2	3	4	5
5	Siyasetin faaliyette bulunabilmesi için paraya ihtiyaç duyması siyaseti temel amacından uzaklaştırır.	1	2	3	4	5
6	Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi gereklidir.	1	2	3	4	5
7	Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi adildir	1	2	3	4	5
8	Siyasi Partilerin ya da Adayların özel kişiler tarafından finanse edilmesi seçim sonuçlarını etkiler	1	2	3	4	5
9	Siyasi Partilere ya da Adaylara yapılan özel yardımlar siyasal hayata katılmak için yapılır	1	2	3	4	5
10	Siyasetçinin paraya ihtiyaç duyması yolsuzluklara sebep olmaktadır	1	2	3	4	5
11	Siyasetçiye mali yardımda bulunan kişiler ve çevreler, o siyasi parti merkezde ya da yerelde iktidara geldiğinde bu yardımın karşılığını bekleyerek yardım yapmaktadırlar.	1	2	3	4	5
12	Türkiye’de Siyasi Partilerin ve Adayların Gelir-Gider Denetiminin Yeterli Olduğunu Düşünüyorum	1	2	3	4	5

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-10879717-050.01.04-15710

30.12.2020

Konu : Kurul Kararı 15-12

SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 24.12.2020 tarihli ve E.15302 sayılı yazınız.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 29.12.2020 tarihli ve 15 sayılı toplantısında alınan 12 numaralı kararı ve değerlendirme formu yazımız ekinde sunulmuştur.
Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Cevad SELAM
Kurul Başkanı

Ek:

- 1- Kurul Kararı (1 sayfa)
- 2- Değerlendirme Formu (1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: BEKR3RN0D

Belge Doğrulama: <https://www.turkiye.gov.tr/mus-alparslan-universitesi-elektronik-belge-yonetim-sistemi-evrak-dogrulama>

Adres: Muş Alparslan Üniversitesi Külliyesi 49250- MUŞ
Telefon: (0436) 249 49 49 Faks: (0436) 249 10 22
E-Posta: genel.sekreterlik@alparslan.edu.tr İnternet Adresi: www.alparslan.edu.tr
Kep Adresi: alparslanuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Yusuf ERBAY
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni
Tel No: (436) 249 49 49

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Toplantı Tarihi: 29.12.2020	Toplantı Sayısı: 15	Karar Sayısı: 27
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Cevad SELAM başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır. KARAR-12: Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Müdürlüğünün 24.12.2020 tarihli ve E.15302 sayılı yazısı okundu ve ekleri incelendi. Yapılan incelemeler sonucunda; Üniversitemiz Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu kadrosunda görev yapmakta olan Öğr. Gör. Mehmet Şirin ÇETİN'in sorumlu araştırmacısı olduğu "Üniversite Personeli Seçmenin Siyasetin Finansmanı Konusundaki Algısı" adlı projesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından uygun görülmüş olup, durumun Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne bildirilmesine, Oy birliği ile karar verildi.		
BAŞKAN (e-imzalıdır) Prof. Dr. Cevad SELAM Kurul Başkanı		
ÜYE (e-imzalıdır) Prof. Dr. Harun POLAT Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Hanifi KÖRKOCA SBF Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Bünyamin SARIKAYA Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Sedat KARDAŞ Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Mehmet SALMAZZEM İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Demet DENİZ YILMAZ Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Recep YILMAZ İİF Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Hasan TASALI SBF Öğr. Üyesi	

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU DEĞERLENDİRME FORMU

Araştırmanın Başlığı:	“Üniversite Personeli Seçmenin Siyasetin Finansmanı Konusundaki Algısı” adlı çalışma.
Başvuru Formunun Etik Kurula geldiği tarih:	24.12.2020
Başvuru Formunun Etik Kurulda incelendiği tarih:	29.12.2020
Karar tarihi	29.12.2020

SONUÇ

1.	☒ Kabul
2.	☐ Düzeltme gereklidir: Etik sorun olabilecek sorular/maddeler, süreçler ya da unsurlar bulunmaktadır. Açıklama:
3.	☐ Red Gerekçe, Görüş, Tavsiye ve Açıklamalar:

Başvuru dosyasının incelenmesinde hazır bulunan ve araştırmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunmayan Etik Kurul başkan ve üyelerinin ad soyad ve imzaları.

Başkan
(e-imzalıdır)
Prof. Dr. Cevad SELAM

Üye
(e-imzalıdır)
Prof. Dr. Harun POLAT

Üye
(e-imzalıdır)
Doç. Dr. Hanifi KÖRKOCA

Üye
(e-imzalıdır)
Doç. Dr. Bünyamin SARIKAYA

Üye
(e-imzalıdır)
Doç. Dr. Sedat KARDAŞ

Üye
(e-imzalıdır)
Doç. Dr. Mehmet SALMAZZEM

Üye
(e-imzalıdır)
Dr. Öğr. Üyesi Demet DENİZ YILMAZ

Üye
(e-imzalıdır)
Dr. Öğr. Üyesi Recep YILMAZ

Üye
(e-imzalıdır)
Dr. Öğr. Üyesi Hasan TASALI

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-10879717-050.01.04-9350

07.04.2021

Konu : Kurul Kararı 5-8

SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 16.03.2021 tarihli ve 7303 sayılı yazınız.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 06.04.2021 tarihli ve 5 sayılı toplantısında alınan 8 numaralı kararı ve değerlendirme formu yazımız ekinde sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Cevad SELAM
Kurul Başkanı

Ek:

- 1- Kurul Kararı (1 sayfa)
- 2- Değerlendirme Formu (1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: BE5D32JDU

Belge Doğrulama: <https://www.turkiye.gov.tr/mus-alparslan-universitesi-elektronik-belge-yonetim-sistemi-evrak-dogrulama>

Adres: Muş Alparslan Üniversitesi Külliyesi 49250- MUŞ
Telefon: (0436) 249 49 49 Faks: (0436) 249 10 22
E-Posta: genel.sekreterlik@alparslan.edu.tr İnternet Adresi: www.alparslan.edu.tr
Kep Adresi: alparslanuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Yusuf ERBAY
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni
Tel No: (436) 249 49 49

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Toplantı Tarihi: 06.04.2021	Toplantı Sayısı: 5	Karar Sayısı: 23
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Cevad SELAM başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır. KARAR-8: Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Müdürlüğünün 16.03.2021 tarihli ve 7303 sayılı yazısı okundu ve ekleri incelendi. Yapılan incelemeler sonucunda; Üniversitemiz Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü Sağlık Kurumları İşletmeciliği Programı kadrosunda bulunan Öğr. Gör. Mehmet Şirin ÇETİN'in "Siyasetin Finansmanı Konusunda Seçmenin Fikirleri" adlı projesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından uygun görülmüş olup, durumun Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne bildirilmesine, Oy birliği ile karar verildi.		
BAŞKAN (e-imzalıdır) Prof. Dr. Cevad SELAM Kurul Başkanı		
ÜYE (e-imzalıdır) Prof. Dr. Harun POLAT Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Hanifi KÖRKOCA SBF Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Bünyamin SARIKAYA Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Sedat KARDAS Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Mehmet SALMAZZEM İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Demet DENİZ YILMAZ Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Recep YILMAZ İİF Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Hasan TASALI SBF Öğr. Üyesi	

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU DEĞERLENDİRME FORMU

Araştırmanın Başlığı:	“Siyasetin Finansmanı Konusunda Seçmenin Fikirleri” adlı çalışma.
Başvuru Formunun Etik Kurula geldiği tarih:	16.03.2021
Başvuru Formunun Etik Kurulda incelendiği tarih:	06.04.2021
Karar tarihi	06.04.2021

SONUÇ

1.	☒ Kabul
2.	☐ Düzeltme gereklidir: Etik sorun olabilecek sorular/maddeler, süreçler ya da unsurlar bulunmaktadır. Açıklama:
3.	☐ Red Gerekçe, Görüş, Tavsiye ve Açıklamalar:

Başvuru dosyasının incelenmesinde hazır bulunan ve araştırmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunmayan Etik Kurul başkan ve üyelerinin ad soyad ve imzaları.

Başkan
(e-imzalıdır)
Prof. Dr. Cevad SELAM

Üye
(e-imzalıdır)
Prof. Dr. Harun POLAT

Üye
(e-imzalıdır)
Doç. Dr. Hanifi KÖRKOCA

Üye
(e-imzalıdır)
Doç. Dr. Bünyamin SARIKAYA

Üye
(e-imzalıdır)
Doç. Dr. Sedat KARDAŞ

Üye
(e-imzalıdır)
Doç. Dr. Mehmet SALMAZZEM

Üye
(e-imzalıdır)
Dr. Öğr. Üyesi Demet DENİZ YILMAZ

Üye
(e-imzalıdır)
Dr. Öğr. Üyesi Recep YILMAZ

Üye
(e-imzalıdır)
Dr. Öğr. Üyesi Hasan TASALI

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Mehmet Şirin		ÇETİN
Doğum Yeri ve Yılı			
Eğitim Durumu	Başlama-Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2003	2006	Malcılar Lisesi, Bursa
Lisans	2007	2011	Uludağ Üniversitesi, Bursa
Yüksek Lisans	2013	2016	Muş Alparslan Üniversitesi
Doktora	2017	2021	Uludağ Üniversitesi, Bursa
Çalıştığı Kurumlar	Başlama-Ayrılma Yılı		Kurum Adı
1.	2012	2017	Muş Vergi Dairesi
2.	2017	-	Muş Alparslan Üniversitesi
Yayınlar	<u>Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler:</u> -Coşkun, Bayram & Çetin, Mehmet Şirin (2019). Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler: Muş Örneği, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(6) 241–255 -Çetin, Mehmet Şirin & Yanar, Halil İbrahim (2021). Devletsiz Yönetişimin Yeni Ekonomik Enstrümanı: Kripto Para ve Geleceği, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, <u>Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında (Proceedings) basılan bildiriler :</u> -Coşkun, Bayram & Çetin, Mehmet Şirin (2018). Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler: Muş Örneği, Alanya Uluslararası Yerel Yönetimler Sempozyumu, 01-03 Kasım 2018, Alanya - Parlak, Bekir & Çetin, Mehmet Şirin(2020). Bir İmkan Olarak Dijitalleşme ve Dijital Belediyecilik: Muş Belediyesi Örneği, II: Uluslararası Muş Sempozyumu, 22-23 Ekim 2020,		

	Muş -Çetin, Mehmet Şirin, (2020). Etnik Mensubiyet ve Siyasal Davranış İlişkisi: Muş'un Kürt Kökenli Ülkücüleri Üzerine Bir İnceleme, II: Uluslararası Muş Sempozyumu, 22-23 Ekim 2020, Muş <u>Kitap Bölümleri:</u> -Çetin, Mehmet Şirin, Siyaset Yönetim İlişkisi: Temel Dinamikler Perspektifinden Bir Değerlendirme, Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar, Detay Yayıncılık, ISBN: 978-605-254-392-4 - Çetin, Mehmet Şirin & Yanar, Halil İbrahim Yönetimde Etik, Organizasyonel Etik, Gazi Yayınevi, ISBN: 978-625-8494-43-3
İletişim (e-posta):	
Tarih	
İmza	
Adı Soyadı	Mehmet Şirin ÇETİN